

Mózessy Gergely

Egyetemi lelkészségek Magyarországon a 20. század első felében

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem
történetéből
17.

Mózessy Gergely
EGYETEMI LELKÉSZSÉGEK MAGYARORSZÁGON
A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN



Budapest
1997

Impresszum

Mózessy Gergely

Egyetemi lelkészségek Magyarországon a 20. század első felében

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1997-ban jelent meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltárának kiadásában, a *Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történetéből* című sorozat 17. kötetként, az ISBN 963 463 140 1 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző és Dr. Szögi László, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtárának főigazgatója engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerző tulajdonában van.

A program címlapja a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem egyetemi temploma homlokzatának grafikája (1926-ból).

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó	5
Bevezetés.....	6
Pázmány Péter Tudományegyetem.....	8
Az ifjúsági pasztoráció múltja Pázmány Péter egyetemén.....	8
A hitszónoki tisztség felújítása	10
Egyetemi hitszónokok (1908 – 1934)	13
A hitszónoklat válsága.....	22
Az egyetemi lelkészseg felállítása (1935-36).....	24
Egyetemi hitszónok és lelkész egyidejű működése (1936-38).....	28
A két tisztség egyesítése	31
Egyetemi lelkészek (1939-50)	34
Péterffy Gedeon	34
Tihanyi Tibor	36
Kísérlet a klinikai lelkészseg intézményesítésére	46
1939: Egyetemi tanácsok véleményei lelkészseg szervezéséről.....	47
Ferenc József Tudományegyetem.....	49
József Nádor Gazdasági és Műegyetem.....	52
Lelkigondozás nyomai a lelkészseg felállítása előtt	52
Megbízott műegyetemi lelkészek (1942-45)	53
A differenciálódás és megszüntetés kora (1945-49)	55
Közgazdasági Kar	55
Mérnökképző Karok.....	56
Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kar (Sopron)	60
Szegedi Tudományegyetem.....	64
Kísérlet az egyetemi lelkészseg megszervezésére (1943-44).....	64
Egyetemi lelkész Szegeden.....	67
Erzsébet Tudományegyetem.....	71
Egyetemi hitszónokok	72
Egyetemi lelkészek.....	73
Debreceni Tudományegyetem.....	75
Agrártudományi Egyetem	78
Budapest	78
Mezőgazdasági Kar Keszthelyi Osztálya	79
Mezőgazdasági Kar Mosonmagyaróvári Osztálya	81
Mezőgazdasági Kar Debreceni Osztálya.....	83
A vidéki osztályok bezárása	83
Felekezeti Jogakadémiák.....	84
Egri Érseki Jogakadémia – Magyar Katolikus Jogakadémia	84
Tiszántúli Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája.....	85
Együttműködési kísérlet a két jogakadémia között.....	86
Kecskeméti Református Jogakadémia.....	86
A jogakadémiák megszüntetése	86
Főiskolai lelkészek	88
Képzőművészeti Főiskola.....	88

Zeneművészeti Főiskola	89
Testnevelési Főiskola	90
Kertészeti Főiskola	92
Színiiskola és Színiakadémia	92
Iparművészeti Főiskola	93
Egyetemi és főiskolai lelkészek közös megmozdulásai	94
Országos Lelkipásztori Konferencia, 1943. június 15-17.	94
Minisztériumi értekezlet, 1943. szeptember 10.	95
Az Actio Catholica által szervezett konferenciák	96
1946. január 8-10.	96
Helyzetkép 1946 októberében	98
1947. február 4-5.	99
Helyzetkép 1947 májusában	101
Az Egyetemi Lelkeszi Munkaközösség és Mindszenty József	103
1948. február 2-4.	103
Néhány szó más felekezetűek egyetemi lelkigondozásáról	106
Az Országos Görög katolikus Egyetemi és Főiskolai Lelkészség	106
A két nagy protestáns egyház a fővárosban	106
Kitekintés	108
Függelék	109
Archontológiai táblázatok	109
Fontosabb források	112
1. Várkonyi Fidél jelentése az 1936/37-es tanévről (HKL 1b 60. doboz 5/1937-38)	112
2. Várkonyi Fidél jelentése az 1937/38-as tanévről (HKL 1b 62. doboz 136/1938-39)	115
3. Marczell Mihály jelentése Péterffy Gedeon működéséről az 1938/39-es tanév II. és az 1939/40-es tanév I félévében (HKL 1b 65. doboz 764/1941-42)	118
4. Marczell Mihály jelentése Péterffy Gedeon működéséről az 1940/41-es és az 1941/42-es tanévben (HKL 1b 65. doboz 764/1941-42)	120
5. Tihanyi Tibor jelentése 1943. január 1. – 1944. április közötti munkájáról (HKL 1b 67. doboz 619/1943/44)	121
6. Tihanyi Tibor jelentése 1945. november 15-én (PL N. 581. doboz 1581/1947)	128
7. Sass Imre jelentése az 1946/47-es tanévről (SzPL 2455/1947)	139
8. Sárvári János egyetem lelkészi munkaterve (GyPL 2652/1947)	141
Irodalom	143
Levéltári források	146

Előszó

In memoriam
Balinszki Cs.-B. Imre

Szégyen bár, de meg kell vallanom: már nem emlékszem pontosan arra a pillanatra, amikor dr. Pákozdi István egyetemi lelkész megkérdezte, lenne-e kedvem az egyetemi lelkészség történetének kutatására és megírására. Tudom, hogy tél volt, másod- vagy harmadéves lehettem, és némiképp szabódva és a bizalmától meghatva bólintottam rá életem eddigi legnagyobb szabású tudományos munkára való felkérésére.

Nem bántam meg egy percre sem a döntést. Mikor nagy sokára komolyan belevetettem magam a kutatásba, egy gazdag és végtelenül érdekes téma tárult elém, melynek megközelítése gyakran csak nyomozói eszközökkel volt lehetséges. Egy előszó terjedelmét elégtelennek érzem arra, hogy kellőképpen ki tudjam fejezni benne hálámat a téma iránt, mely nekem annyi örömet okozott, hiszen határozottan élveztem a kutatást. Meg kell emlékeznem arról is, hogy Pákozdi István segítségével nélkül bizonyos anyagokhoz nem férhettem volna hozzá.

Szintén köszönettel tartozom tanáromnak, *dr. Szögi Lászlónak*, aki az egyetemen az első pillanattól kezdve felkarolta munkámat. A leghetlenebb időpontokban zavartam meg, amikor egy-egy nehezebben elérhető főiskolai vagy egyetemi anyagot kerestem, s ő végtelen türelemmel segített eligazodni ezek útvesztőiben. Ő végezte el a lektorálási munkákat is.

Hálával gondolok a még ma is élő tanúkra, *Tihanyi Tiborra, Szappanyos Bélára, Jávor Egonra, Nemerey Péterre*, akik máshol utolérhetetlen dokumentumok rendelkezésemre bocsátásával és emlékezetükkel álltak segítségemre.

Köszönettel kell megemlékeznem püspöki levéltáros kollegáimról, akik kérésemre nagy lelkiismeretességgel nézték át a gondozásukra bízott anyagokat a lelkészek nyomát keresve. *Dr. Körmendy József, Kersák Pál és Kiss Péter* volt így segítségemre. Külön szeretettel köszönöm minden szegedi, pécsi, egri és debreceni megyei levéltáros kollégának a jó társaságot, az emberi és gyors kiszolgálást.

És végül, ám nem utolsó sorban hálával tartozom a Faludi Ferenc Akadémiának a felbecsülhetetlen értékű erkölcsi és anyagi támogatásért, amit számomra nyújtott, valamint *Kondé Lajosnak* és a szegedi Szent Imre Kollégiumnak a szállásért.

1997. szeptember

Mózessy Gergely

Bevezetés

A múlt század utolsó harmadának liberalizmusa csaknem tetszhalottá dermesztette Magyarországon a katolikus egyházat. Külsőleg virágzott ugyan: főpapjait ragyogó pompa vette körül, a főrendiház tagjai voltak, az egyszerű emberek tisztelettel néztek a reverendára – de inkább csak messziről. A kultusz rutinná merevedett, mely minden volt, csak vonzó nem. A szentségekkel alig-alig éltek a hívek. A vallásosság kiüresedett: éppen lényege, a belső tartalom fakult meg. Az egyház oktatott és nevelt – de a hívek kapcsolata vele az iskola végeztével többnyire szinte formálissá degradálódott.¹

A század utolsó éveiben indult meg a változás. A korszak nagy krónikása, Nyisztor Zoltán az 1895–1945 közötti időszakot a katolikus megújulás korának nevezi, és nem ok nélkül. Kiváló képességű papok tűntek fel, sokuk vezető pozícióba került. Megszületett a politikai katolicizmus, újjáéledt és megerősödött a katolikus sajtó. A változások felrázták a híveket. Az vallásosság visszanyerte régi fényét: végre ismét kitört a templomok szűk falai közül, ahová az előző évek szorították.

A világiak fokozottabb bekapcsolódása az egyház életébe talán a legszembetűnőbb jelensége a jelzett időszaknak, különösen második felének. Tucatszámra jöttek létre laikusokat (is) tömörítő mozgalmak, egyesületek. A kezdetben csak hitbuzgalmi szerveződések átalakultak, de a harmincas években már a célirányú specializálódás folyamatát figyelhetjük meg: a templomépítéstől (Kisegítő Kápolna-egyesület) a karitatív munkán át (Szociális Misszió Társulat) a politikai szerepvállalásig mindenhol helyet kaptak a világiak.²

Az egyesületek jó része a ifjúság rétegspecifikus tömörítését és lelkigondozását célozta meg. Különösen nagy feladat volt az iskolapad védettségéből és a hittanár közeléből kikerültek lelkigondozása. Az agrárifjúság megszervezését a KALOT és KALÁSZ, a munkásfiatalság összegyűjtését a KIOE kezdte meg, míg a Szent Zita-körök a cselédlányokat célozták meg.³

A legmostohább helyzetben épp a legkiválóbb képességű ifjak voltak. A főiskolákra, akadémiákra, egyetemekre kerülők a legtöbb helyen kiestek mindenféle vezetés alól. Ráadásul a továbbtanulás sokuknál nem is szülőhelyükön történt, így a hagyományos egyházi keretek is eltávolodtak tőlük. Az 1921-ben Bitter Illés által alapított korporatív szerkezetű EMERICANA kísérelte meg először az egyetemi hallgatók tömörítését, ez a csoport azonban hamarosan átstrukturálódott, és a keresztény középosztály tömegszervezetévé kezdett válni – és a negyvenes évekre súlyos identitás-zavarba került.⁴

Helyi kezdeményezésre számtalan kisebb katolikus diákegylet jött létre, melyek csúcsszerve a szintén 1921-ben alapított Katolikus Diákszövetség (KDSz) volt. A KDSz 1946-ban 45 tagegyesülettel rendelkezett, ennek egy része azonban még a középiskolásokat gyűjtötte össze, más része különböző kollégiumok alapvetően zárt saját szerveződése volt. Jellemző a főváros-központúság: a 45 tagegyesületből mindössze 15 volt vidéki, s ebből is 8 a szemináriumok kispapjait tömörítette.⁵

Az egyetemistákat különböző bajtársi egyesületek igyekeztek még összegyűjteni, ezek azonban inkább a jobboldali politikai szerveződésekhez kötődtek, mint az egyházhoz.

¹ Nyisztor 1962: 9 - 19. old.

² Nyisztor 1962: 165 - 204. old.

³ uott.

⁴ Nyisztor 1962: 186. old.

⁵ KDSz: 17. old.

A helyzet különös tragikuma abban rejlett, hogy Európa-szerte már a század elején felfigyeltek az egyetemi ifjúság lelkigondozásának speciális igényeire. 1915-ben vetette papírra Faulhaber bíboros *Zeitfragen und Zeitaufgaben* című könyvében: „Csak egy speciális, anyagi gondtól mentes papi erő találhat időt, hogy az egyetemi hallgatók látogatására korlátlan fogadóórákat jelölhessen ki, baráti érintkezésben megtárgyalja hivatási s egyéb személyes kérdéseiket, vallási s erkölcsi konfliktusok s lelki lehangoltság idején kezét nyújthassa, adott esetben irgalmas szamaritánus lehessen az összetépett fiatal erők romhalmaza fölött, az egyetemi lakáshivatal s a nagy anyagi nyomort enyhítő segítőpénztár kiépítésében közremunkálkodjék, egyéb egyetemi városokban dolgozó kollégáival, a középiskolák hittanáraival s természetesen a plébániai pasztorációval is érintkezést tartsanak fenn.”⁶

Zürichben már 1910-ben saját lelkipásztora volt az egyetem és politechnikum hallgatóinak. A harmincas évekre Németország 20 városában működtek Studentseelsorger-ek (Berlin, Bonn, Breslau, Darmstadt, Frankfurt am Main, Freiburgban, Giessen, Göttingen, Greifswald, Halle, Heidelberg, Karlsruhe, Kiel, Köln, Lipcse, Marburg, München, Münster, Tübingen, Würzburg), a szomszédos Ausztriában pedig Bécsben és Innsbruckban volt rendszeresítve ilyen tisztség.⁷

Hazánkban elsőként a Pázmány Péter Tudományegyetemen született meg az egyetemi lelkészi állás, s annak sikerén felbuzdulva jelentek meg a lelkészek az ország többi egyetemén is a negyvenes években. A kommunista fordulat azonban gyorsan szétverte az ifjúsági lelkigondozás egyetemi bázisait.

Könyvünkben a magyarországi egyetemi lelkészségek történetét mutatjuk be. E téma túl kis falat volt eddig az egyháztörténet-írás számára, s nem foglalkozott vele senki sem, míg a felsőoktatás-történetének krónikásai az elmúlt érában inkább elhallgatták a lelkészségek létét – ha tudtak egyáltalán róluk –, vagy erősen torzítva számoltak be szerepükről.

⁶ idézi Tóth 1935: 236. old.

⁷ Tóth 1935: 237 - 238. old.

Pázmány Péter Tudományegyetem

Az ifjúsági pasztoráció múltja Pázmány Péter egyetemén

Vizsgálódásunkat mindenképpen ezen az egyetemen kell kezdenünk. Nem csak a történeti elsőség okán, vagy azért, mert más egyetemek számára példaadó volt, ami itt megvalósult; hanem azért is, mert Pázmány Péter már az alapítás pillanatában sem pusztán a tudományos képzést tekintette egyetemének céljául. Az alapítólevélben így indokolja ugyanis az universitas megteremtését: „*Saepe nobiscum anxiae expendentes, qua ratione et catholicam religionem in Hungaria propagare et nobilissimae gentis hungaricae consulere possemus...*”⁸

Bár ez a megfogalmazás születése pillanatában kirekesztő értelmű volt, hiszen a protestáns felekezetek ellen irányult; mégis azt mondhatjuk, hogy ez az egyetem a kezdet kezdetétől szívén viselte diákjainak lelkigondozását is, ha ennek intézményesült formája még nem is alakult ki.

Erre 1795-ig, a pálos Alexovics Vazul egyetemi hitszónokká történt kinevezéséig kellett várni. A következő évben azonban tisztét halála miatt rendtársa, Gergelyi Andor vette át. A hajdani pálos templom így vált lassan az egyetemi istentiszteletek fórumává. A hitszónok (exhortator) feladata csak rendszeres prédikációk tartására szorítkozott.⁹

1802-ben komoly változást jelentett, hogy rendes tantárggyá vált a hittan a Bölcsészettudományi Karon.¹⁰ A hittan – vagy korabeli szóhasználat szerint vallásbölcselet – tanszékének tanára eztán hivatalból ellátta a hitszónok teendőit is 1850-ig. A tanszék tanárai voltak ez idő alatt:

Baldt József	1802-1804
Siegel Tamás	1804-1814
Popol Ágoston	1815-1830
Szaniszló Ferenc	1830-1839
Simor János (helyettesként)	1839-1840
Ranolder János	1840-1846
Szabó Imre	1847-1848
Nogáll János (helyettesként)	1849-1850 ¹¹

Az abszolutisztikus korban 1854-ig nem került a tanszék betöltésre, majd Róder Alajos látta el annak sajnálatos megszűntéig. Mikor ugyanis Róder nagyváradi kanonoki kinevezést kapott, és utódját is kijelölve Zsihovits Ferenc személyében az egyetemről távozott 1868-ban, a Bölcsészettudományi Kar – arra való hivatkozással, hogy már nem propaedeutikus (előkészítő jellegű) tanfolyam többé – kérte, hogy a vallásbölcselet előadása és a vele kapcsolatos hitszónoklat a Hittudományi Kar feladata legyen. A javaslatot egyébként a

⁸ „Midőn gyakran aggódva tűnődünk, hogy miképpen mozdíthatjuk elő mind a katolikus hit terjesztését Magyarországon, mind a nemes magyar nemzet érdekeit...”. Idézi a Szent Imre Szenátus később tárgyalandó memoranduma; Tihanyi: 2. old.

⁹ HKL 1b. 67. doboz 447/1943-44: Artner Edgár kézírata az egyetemi hitoktatás múltjáról.

¹⁰ uott. és Szentpétery 1935: 306. old.

¹¹ Szentpétery 1935: 668. old. Simor helyettesítéséről azonban csak a 308. oldalon emlékezik meg, a táblázatban nem.

távozó Róder rektor tette, alapvetően jó szándékkal.¹² A Hittudományi Kar azonban ezt a liberális korszellem újabb egyházellenes támadásaként értékelte, s ezért következetesen ellenállt az eredeti állapot fenntartását követelve. A közvélemény ekkoriban sérelmesnek találta a katolikus egyetem létét, és annak államosítását, illetve a katolikus Hittudományi Kar mellé más felekezetű teológiai karok létrehozását követelte.¹³ Ilyen közegben érthető, hogy a javaslatot a Hittudományi Kar a katolikus érdekek elleni fellépésként értékelte. A professzorok úgy ítélték meg a helyzetet, hogy a vallásoktatás kiszorítása a liberalizálódó Bölcsészettudományi Karról olyan súlyos pozícióvesztés, melyet nem tűrhetnek el.

Az első véleményütköztetés után 1868. december 17-én ezzel a módosítással utalta az Egyetemi Tanács a kérdést a Hittudományi Karhoz: „*választassék el az egyetemi hitszónoki tiszt a keresztény religio bölcsészetének előadásától; s amaz függetlenítettén, az utóbbit a hittudományi kar egyik tagja vállalja el, illő jutalomdíj mellett.*”¹⁴ A kar ezt úgy fogta föl, mint állásfoglalást az egyetemi hitszónoki tiszt fenntartása mellett, s a kérdéssel csak olyan nézőpontból foglalkozott, hogy a vallásbölcselet tanszéke és tanára ezután melyik karhoz tartozzon. E kérdésben pedig hajthatatlanok voltak, a tanszéket nem fogadták be, így az – Artner Edgár szavaival élve – „mintegy két szék közt a földre került”¹⁵ De a hitszónoki tisztség sorsa sem rendeződött megnyugtatóan. Zsihovits ugyan még 1869 novemberéig helyettesként ellátta a prédikátori feladatokat, de mivel a minisztérium ilyen önálló állás létrehozását nem finanszírozta, a tisztség szép csendben megszűnt.¹⁶ Talán hűen tükrözi is a múlt század utolsó harmadának lelki értelemben vett tespedtségét, hogy jó darabig nem is hiányzott senkinek...

¹² Szentpétery 1935: 493. old. és Artner - Hermann 1938: 430. old. és HKL 1b. 67. doboz 447/1943-44.

¹³ Artner - Hermann 1938: 410. old.

¹⁴ HKL 1a. 4. doboz 1897. VI. 1., VII. r. ülés 7. pontja hivatkozik rá.

¹⁵ Artner - Hermann 1938: 430. old.

¹⁶ Szentpétery 1935: 493. old és Artner - Hermann 1938: 431. old., de itt neve Zsihovicsként szerepel.

A hitszónoki tisztség felújítása

A XIX. század utolsó évtizedében az egyházpolitikai törvények parlamenti és azon kívüli vitái felrázták a katolikus közéletet. Egyesületek születtek, nagygyűléseket tartottak, újjáéledt a katolikus sajtó és Zichy Nándor vezetésével megalakult a Katolikus Néppárt.¹⁷ A változások nem állhattak meg az egyetem falainál. Kívülről és belülről egyaránt egyre többen szorgalmazták a teológiai oktatás égető reformját, de a nehézkes kari és egyházi gépezet csak lassan mozdult.¹⁸

Az új évszázadra is áthúzódó pezsgés elérte a fogékony egyetemi ifjúságot is, amit hűen tükröz az 1901-es egyetemi kereszt-mozgalom.¹⁹ De ennek a jele a népszerű és hamarosan Szent Imre Körre átalakuló Katholikus Főiskolai Internátus Egylet létrejötte is, melynél Glattfelder Gyula bábáskodott.²⁰

Ilyen körülmények között vetődött fel az egyetemi hitszónoki tisztség felújítása. Jellemző módon, az ötlet nem az egyetemen belülről származott. Boltizár érseki helynök kérte fel a Hittudományi Kart arra 1897-ben, hogy gyűjtsenek adatokat a hitszónoklatok múltjára vonatkozólag. Pontosabban azt a „normát” kereste, amely szerint a régi exhortatori és hittanári kinevezések történtek.²¹

A kar dr. Bitá Dezsőt és dr. Berger Jánost bízta meg a kutatással. Előterjesztésükkel pedig 1897. június 1-jén, a VII. rendes kari ülés 7. pontjaként foglalkoztak. Vázolván a harminc évvel korábban történeteket, az akkori döntést „helyesnek, és nem csak méltányosnak, de jogosnak és szükségesnek” ítélték. Lehetőség szerint mindenben a régi, 1868 előtti állapotokat szerették volna feltámasztani, „mert valóban szomorú dolog, hogy a középiskolákról felkerült ifjak ismereteiknek bármely irányban való továbbfejlesztésére találnak itt módot és alkalmat; csupán vallási ismereteik megfelelő fejlesztése és szilárdítása az egyetlen érdek, melyet százféle alakban lehet támadni, de védelmet, vagy legalább menedéket nem találhat sehol, az egészen más rendeltetésű hittudományi karon kívül. De még az esetre is, ha ezen jogos és méltányos kívánságnak teljesítése ez idő szerint nehézségekbe ütköznék, javasolja a bizottság, hogy a Kar sürgesse legalább az egyetemi hitszónoki állás betöltését; s mivel ez a tisztt egymagában egész embert nem foglalhat le, úgy véli a bizottság a kérdést, legalább részben, megoldhatónak, hogy a hittudományi kar bizassék meg saját tagjai közül hitszónokot jelölni, s amennyiben köztük e hivatásra vállalkozó alkalmas egyén nem találkozónék, a Jézustársasági atyák budapesti társháza hivatnék föl, hogy az egyetemi templom szószékének megfelelő ellátásáról a társaság magas műveltségű tagjai köréből gondoskodjék, – mindenik esetben illendő jutalomdíj biztosítása mellett.”²²

A bizottsági javaslatot a kar egyhangúlag fogadta el. A dékán ily értelmű felterjesztése nyomán Vaszary Kolos hercegprímás tárgyalta gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszterrel; és francia, olasz és osztrák példák nyomán arra az elvi megállapodásra jutottak, hogy nem lenne helyes „életfogytiglani” állást szervezni, mert megszokottá válna idővel és az ifjúság elunná. A magas szintű megbeszélés ellenére az ügy elaludni látszott, ismét nem történt sokáig semmi...²³

¹⁷ Csapodi 1990: 111-118. old.

¹⁸ Artner - Hermann 1938: 468 - 470. old.

¹⁹ Artner - Hermann 1938: 470. old. és EPL Vaszary Cat. 41. 1. doboz szám nélkül.

²⁰ Artner - Hermann 1938: 471. old. és EPL Vaszary Cat. 41. 3046/1906 és 979/1912.

²¹ Artner - Hermann 1938: 465. old.

²² HKL la 4. doboz 1897. VI. 1., VII. r. ülés.

²³ EPL Vaszary 41. Cat. 1394/1912 alatt 4768/1897 .

1900. március 24-én, a Hittudományi Kar 1899/1900 évi V. rendkívüli ülésén, melyen már sokadszorra a kari reform ügye került terítékre dr. Kiss János javasolta, hogy a „homiletika [hitszónoklattan] szakíttassék ki a lelkipásztorkodás-tanból; s ennek előadásával bizassék meg az egyetemi hitszónok, amely hitszónoki állásnak most már betöltését, illetőleg a kar részéről újból való kérelmezését az előadók javaslatba hozták.” Bár a javaslatnak Klinger István személyében ellenzője akadt – aki maga sem vitatta a hitszónoklatok fontosságát –, mégis elfogadták, mert többen is úgy vélték, szükséges, hogy a hitszónoklat elméletét és gyakorlatát ugyanaz a személy tanítsa.²⁴ Ezzel az ifjúsági pasztoráció ezen formájának sorsa 35 évre összekötött a homiletika tanszékével.

Ám épp ez az összefonódás lassította meg a hitszónoki tiszttel visszaállítását, ugyanis a kari reform kidolgozása csak lassan haladt, ami nem csoda, hiszen alapvető változtatásokról (tanulmányi idő, nyelv, szemináriumi rendszer meghonosítása stb.) volt szó. Az 1900. június 16-án, a X. rendkívüli kari tanácsülésen elfogadott, a reform egészével foglalkozó terjedelmes memorandum a fentiek szellemében emlékezik meg a hitszónoklat kérdéséről, és meglepő nyomatékossággal fogalmaz: „Mivel [...] kiáltó szükség immár, hogy az egyetemi ifjúság részére régebben fennállott hitszónoki állás mennél előbb visszaállíttassék, azért a kiválasztásra önként kínálkozik a homiletika, melyet elméletileg és gyakorlatilag az egyetemi hitszónok adna elő.”²⁵

A gigantikus méretű reform csak húzódott... 1904 decemberében dr. Kiss János dékán szólította fel a kart, hogy az állás betöltéséről végre gondoskodják. Dr. Breznay Béla, dr. Prohászka Ottokár és a dékán részvételével bizottság alakult, hogy újra megvizsgálja a hitszónoklat hajdani megszűntének körülményeit, és javaslatot tegyen a helyreállítás módjára.²⁶ A bizottság 1905. január 30-án tette meg jelentését a karnak.²⁷ Ennek eredményeképp, a kar kérte a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a korábbi határozatok értelmében töltsen be az állást, elvégezve a szükséges tanszékát-szervezést is. Minderre tényleg ez lett volna az alkalmas időpont, mivel a lelkipásztorkodástani tanszék – melyből a homiletika kivált volna – gyakorlatilag üresedésben volt. Dr. Klinger István ugyanis 1904. októberétől egy éves szabadságra ment, mely után nyugalomba szándékozott vonulni. A tanszéket helyettesként Glattfelder Gyula, a Központi Papnevelő Intézet tanulmányi felügyelője látta el.²⁸

Mikor 1905. októberében a tanszék de iure is megüresedettnek nyilvánított, a Kar úgy döntött, hogy pályázat útján tölti azt be.²⁹ (A korabeli szokások értelmében arra alkalmasnak látszó személyt meg is hívhattak volna a tanszékre.) 1905. december 4-én, a IV. rendes kari tanácsülés vitatta meg a 13 beérkezett pályázatot, és döntött arról a három személyről, akiből aztán a miniszter kiválasztja majd a tanszék új birtokosát, kit aztán hivatalosan az államfő nevez ki. (A jelölés súlyozott, de az uralkodó nem volt kötelezhető arra, hogy feltétlenül az első helyen megnevezettet válassza.) Ugyanezen kari ülés döntött Székely István dékán javaslatára arról is, előre behatárolva így a kinevezendő mozgásterét, hogy „ha az egyetemi hitszónok, mint egyúttal az egyházi szónoklattan tanára ki fog neveztetni, az új lelkipásztorkodástani tanár a homiletika tanítását köteles lesz ennek átengedni. [...] Hogy a homiletika helyett [...] mit tanítson, arról a Kar később fog

²⁴ HKL la 4. doboz 1900. III. 24., V. rk. ülés.

²⁵ HKL la 4. doboz 1900. VI. 16., X. rk. ülés.

²⁶ HKL la 5. doboz 1904. XII. 6., III. r. ülés.

²⁷ HKL la 5. doboz 1905. I. 30., IV. r. ülés.

²⁸ HKL la 5. doboz 1904. X. 24., II. r. ülés.

²⁹ HKL la 5. doboz 1905. X. 16., II. r. ülés.

gondoskodni.”³⁰ A tanszéket egyébiránt Mihályfi Ákos kapta meg és látta el közmegelegedésre 1934-ig, amikor nyugállományba vonult.³¹

Közben egyre általánosabb lett a kari professzorok közt az a vélemény, hogy a felállítandó tanszék ellátására a legalkalmasabb az általuk tanárhelyettesi ténykedése közben közlelől is megismert dr. Glattfelder Gyula lenne. Ezért halasztották el a döntést 1907. júniusában a megüresedett egyháztörténeti tanszék betöltéséről, hiszen a pályázók között volt Glattfelder is. Ez a határozat a hitszónoklatot az „*idei költségvetésbe már beállított és részben törvényhozásilag is megszavazott*” állásnak nevezi,³² bár a költségvetés csak az 1908/1909-es tanévtől kezdve biztosított keretet a rendkívüli hitszónoklattani tanszékre.³³

Az erről szóló 109927/1908 sz. miniszteri leiratot Dudek János dékán 1908. október 26-án mutatta be a II. rendes kari tanácsülésen. Dr. Breznay Béla és dr. Mihályfi Ákos egymástól függetlenül, ám egybehangzóan javasolták, hogy a tanszéket „*a kiválóan minősített és érdemesült*” dr. Glattfelder Gyula meghívása révén töltsék be, amit a Kar egyhangúlag fogadott el.³⁴

³⁰ HKL la 5. doboz 1905. XI. 24., III. r. ülés.

³¹ Artner - Hermann 1938: 563. old., bár itt nevéből sajtóhiba folytán kimaradt az „f”.

³² HKL la 5. doboz 1907. VI. 9-10., VIII. r. ülés.

³³ Artner - Hermann 1938: 481. old.

³⁴ HKL la 5. doboz 1908. X. 26., II. r. ülés.

Egyetemi hitszónokok (1908 – 1934)

Dr. Glattfelder Gyula személye mindenképp jó választás volt a hitszónokságra. Szívén viselte az egyetemi ifjúság sorsát, értett a nyelvükön, s tett is már értük eleget. (Elég itt a Katolikus Internátus Egyesület létrehozására utalni; mely hamarosan Szent Imre Egyesületté változott, és egyetemi kollégiumot, majd kollégiumokat tartott fenn a fővárosban. Később maga Glattfelder szervezte meg a volt kollégistákat tömörítő Szent Imre Szenátust is, melynek még lesz szerepe történetünkben...) ³⁵ Nem utolsó szempont az sem, hogy az egyetemisták nagy része előtt ismert volt személye. Az állással egybekötött tanszék ellátására is remek kvalitásokkal rendelkezett, a kar meghívásakor elsősorban ezeket mérlegelte.

Válaszlevelét, melyben a meghívását elfogadja, 1908. november 6-án olvasta fel a dékán a Hittudományi Kar II. rendkívüli ülésén. A kar a választ egyhangúlag vette tudomásul ³⁶ s tette meg felterjesztését az Egyetemi Tanács felé, mely azt véleményezésre megküldte a hercegprímásnak november 21-én. A minisztérium is az érsek álláspontjára volt kíváncsi: megadná-e a szükséges tanítási engedélyt és missio canonica-t. Glattfelder Gyula is igyekezett egy levéllel megsürgetni az ügyet. ³⁷

Esztergomból hamarosan az alábbi levél érkezett gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatási miniszterhez, melyet – mivel a hivatalos udvariasságon is túlmutatóan méltatja a jelölt alkalmasságát – érdemes szó szerint idézni: „A budapesti tudományegyetem hittudományi karánál rendszeresített és az egyetemi hitszónoksággal kapcsolatos tanszék betöltése tárgyában f. évi nov. hó 20-án 138239. szám alatt kelt nagybecsű írására válaszolva van szerencsém a Kanoni missio és tanítási engedély megadhatása tekintetében idevonatkozó véleményemet a következőleg Excellenciád elé terjeszteni:

Örömmel üdvözlöm dr. Glattfelder Gyulának, a budapesti központi papnevelő intézet tanulmányi felügyelőjének az egyházi szónoklat tanszékére történt egyhangú meghívását. Tekintettel a nevezettnak jeles szónoki tehetségére, valamint alapos tudományos képzettségére, tekintettel továbbá a hitbuzgalmi téren és a tanítás- és nevelésügy körül szerzett érdemeire: őt az egyetemi hitszónok fontos tisztségének viselésére és az elméleti hitszónoklat tartására kiválóan képesítettnek és alkalmasnak kell ítélnem, miért is legkegyelmesebb kineveztetéséhez hozzájárulásomat kijelentve a kánonszerű tanítói felhatalmazást készségesen fogom neki megadni.

A legmelegebben ajánlom egyszersmind Excellenciádnak jóindulatú figyelmébe dr. Glattfelder Gyulának a hittudományi kar és az egyetemi tanács részéről is pártolólág előterjesztett azon kérelmét, hogy őt is, miként a régebben működött egyetemi hitszónokokat személyére nézve nyilvános rendes tanárrá való kinevezésére méltóztassék ő Felségénél javaslatba hozni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását
Esztergom, 1908. dec. 10.

Vaszary Kolos” ³⁸

Ferenc József aláírta a kinevezést, melyről a minisztérium 1909. február 17-én értesítette az érintetteket. ³⁹ A hivatalos formaságok következő állomásaként február 27-én dr. Dudek

³⁵ Mihalovics 1942: 253. old.

³⁶ HKL 1a 5. doboz 1908. XI. 6., II. rk. ülés.

³⁷ EPL Vaszary 41. Cat. 2. doboz 7936/1908.

³⁸ uott.

³⁹ HKL 1b. 79. doboz Glattfelder.

János dékán előtt Glattfelder Gyula elmondta az apostoli hitvallás szövegét (Professio Fidei),⁴⁰ majd március 8-án, a Hittudományi Kar VI. rendes ülésén, miután esküt tett (Iuramentum Pianum), bevezettetett tisztjébe.⁴¹

A kari tanács ezen ülésének 3. pontjaként tárgyalta a dékán előterjesztését, és azon apróbb módosításokat téve ekként határozta meg a hitszónok teendőit:

1. a hitszónoklati tanszékre nézve:

- a./ tanárként heti 2 órás kollégiumot kell tartania e félévben,
- b./ a következő félévtől ez heti 3 órára emelkedik,
- c./ a hallgatók kötelesek beiratkozni órájára (IV. és majdan az V. évesek),
- d./ a lelkipásztorkodástani szigorlaton 1/4 órát jogosult kérdezni.

2. az egyetemi hitszónoki tisztre nézve:

a./ „mivel az egyetemi templomban végzendő hitszónoki tiszt kapcsolatos a Kar kebelében föllállított hitszónoklati rendkívüli tanszékkel, a Kar magát illetékesnek jelenti ki a hitszónoki tiszt ellenőrzésére és a felügyelet gyakorlására, ezt az ellenőrzést és felügyeletet mindig az időszerinti Dékán által gyakorolja, a Dékán hatáskörébe tartozik a felmerülő szükségletekhez képest a hitszónoknak szabályszerű helyettesítéséről gondoskodni.”

b./ „a Kar a Dékán útján felkéri a Rector Magnificust, hogy rektori hirdetményben tudassa a karokkal és az egyetemi polgársággal az egyetemi istentisztelet visszaállítását és idejét, valamint hogy ugyanezt hozza tudomására a sajtó útján a nagyközönségnek, felkéri továbbá arra, hogy az 1. istentiszteletre, annak ünnepélyessé tétele szempontjából, az Egyetem iránt hivatalból vagy egyébként érdeklődőket meghívja, kéri egyszersmind, hogy az egyetemi Almanachban gondoskodják a hitszónoknak és az egyetemi istentisztelet idejének beiktatásáról.”

c./ „az egyetemi istentisztelet a hagyományoknak megfelelően 10 órakor de. csendes szentmisével kezdődjék, amely alatt az egyetemi polgárság magyar népéneket énekeljen, a szentmise után következzen a szentbeszéd. Az új istentiszteleti rendnek a főegyházmegyei hatóságnál való bejelentése és megerősítésének kieszközlése az egyetemi templom Nagyságos Gondnokának feladata.”

d./ „az egyetemi istentisztelet a szentbeszéddel együtt a Veni Sancte-től a Te Deum-ig tartandó minden vasárnap és a következő ünnepeken: XI. 1., XII. 8., III. 25., Áldozócsütörtök. Az istentisztelet a szentbeszéddel együtt szünetel a karácsonyi és húsvéti egyetemi szünet alatt Vízkeresztig, illetve a Húsvét után való csütörtökig bezárólag.”⁴²

Ez a szabályozás – leszámítva az istentisztelet időpontjának csúsztatgatását – később nem változott, és nem csupán Glattfelder működésének adott hátteret, hanem az egyetemi hitszónoki intézmény fennállása alatt végig meghatározó maradt.

Az istentisztelet idejének ilyen meghatározása a belvárosi leánygimnáziumi növendékek miséjét szorította ki az Egyetemi Templomból a Belvárosi Plébániatemplomba.⁴³

Glattfelder Gyula díjazása egyébként megfelelt az általános egyetemi tanári fizetéseknek, évi 4000 korona volt, mely 800 koronás személyi pótlékkal és 1600 korona lakáspénzzel egészült ki.⁴⁴

⁴⁰ EPL Vaszáry 41. Cat. 2. doboz 1445/1909.

⁴¹ HKL 1a 5. doboz 1909. III. 8., VI. r. ülés.

⁴² uott.

⁴³ EPL Vaszáry 41. Cat. 8665/1911 alatt 2202/1909.

A kinevezés hercehurcájában az újsütetű egyetemi tanár megfélekedett annak a levélnek Esztergomba küldéséről, melyben előző állásáról hivatalosan lemond. Ezt csak a prímás figyelmeztetése után, 1909. március 24-én, egy hónapos késéssel tette meg.⁴⁵

A szó elszáll... – hirdeti a szólás, és mivel beszédeinek gyűjteménye sajnos nem került kiadásra, hitszónoki tevékenységéről nem sokat mondhatunk. A hagyományos szónoki iskola követője volt. Nyisztor Zoltán szavaival: „*vergődő korának sorsproblémái nem izzottak át beszédein, világos, okos, körültekintő volt, de mindig egy kicsit az emberek feje fölött és szélesen hömpölygő körmondatokban beszélt. Minden szereplése jó, ünnepi, felemelő volt, de az az átütő, magával ragadó sikere, mint Prohászkanak vagy Banghának nem volt.*”⁴⁶ Az újbóli alapvetés munkája hárult rá, művére, tapasztalataira utódai nyugodtan támaszkodhattak. Csak rövid időt töltött el tisztjében, 1911. május 1-jétől ugyanis nagyobb feladat hárult rá: 37 évesen a csanádi püspöki székre emelkedett.⁴⁷

A Hittudományi Kar pályázatot írt ki a megüresedett tanszék és tisztség ellátására, melynek határideje 1911. augusztus 31. volt. Mindössze 5 jelentkező akadt.⁴⁸ A jelölőbizottság (Dudek, Mihályfi, Székely) nem tudott megállapodni a jelölési sorrendről, bár abban egyet értettek, hogy dr. Strommer Viktorin és dr. Wolkenberg Alajos fölé nő a többi pályázónak. A kari tanácsülés sem döntött könnyebben 1911. november 27-én (3. napirendi pont). Mihályfi az aequo loco első helyen jelölést tartotta célravezetőnek, de Dudek és Zubriczky Aladár dékán Wolkenberget támogatta, mondván: Strommer lendületesebb bár, de felszínesebb, Wolkenberg irodalmi működése jobb és 10 éves székesegyházi szónoki gyakorlattal rendelkezik. Kiss János Vass József jelölését hozta szóba, ezt azonban a többiek elvetették, mivel doktori diplomájának honosítása csak folyamatban volt ekkor, ezen kívül kevesellték irodalmi működését és sokallták széleskörű társadalmi tevékenységét.

Végül a Kar I. helyen Wolkenberget, II.-on Strommert, III.-on Boroviczeny Nándort jelölte, és várták a külső döntést, melyet így azért jelentősen befolyásoltak az aequo loco jelöléshez képest...⁴⁹

A hitszónoklattani tanszéket az üresedés időtartama alatt a lelkipásztorkodástan tanár, Mihályfi Ákos látta el. Hogy a kapcsolatos hitszónoklatokat is ő látta-e el, nem bizonyítható.⁵⁰

Az üresedés ideje alatt azonban történt egy apró változás a szónoklatok +rendjében: a fent említett Vass József, a pesti Szent Imre Kollégium igazgatója, indítványozta, hogy az egyetemi istentisztelet kezdési időpontja 10 órától 8 órára kerüljön át. A kérést az orvostanhallgatók egyetemi elfoglaltsága indokolta. A Kar 1909. márciusi határozata alapján illetékesnek mondta ki magát a kérdés eldöntésére. „*Az istentisztelet idejének megállapítása előzetes tapasztalás nélkül történt, lévén a hitszónoki tiszt évek óta betöltetlen és történetén újjászervezése egészen új alapon. Az első intézkedés tehát feltételezte, hogy addig marad érvényben, ameddig a tapasztalás bölcsebb belátásra nem vezet.*” – mondta ki most a tanács, s Glattfelder Gyulától is információt kérve tette magáévá végül is a testület a javaslatot. Robiter Ferenc, az egyetemi templom gondnoka pedig megszerezte a szükséges jóváhagyást az egyházi főhatóságtól.⁵¹

⁴⁴ HKL lb. 79. doboz Glattfelder.

⁴⁵ EPL Vaszáry 41. Cat. 1301/1909.

⁴⁶ Nyisztor 1962: 82. old.

⁴⁷ HKL 1a 6. doboz 1911. IV. 3., VI. r. ülés és Nyisztor 1962: 83. old.

⁴⁸ HKL 1a 6. doboz 1911. IX. 29., I. r. ülés.

⁴⁹ HKL 1a 6. doboz 1911. XI. 27., III. r. ülés és Artner - Hermann 1938: 485. old.

⁵⁰ HKL 1a 6. doboz 1911. IX. 29., I. r. ülés.

⁵¹ HKL 1a 6. doboz 1911. XI. 27., III. r. ülés és Vaszáry 41. Cat 8665/1911.

Az uralkodó 1912. május 9-én **dr. Wolkenberg Alajost** nevezte ki a homiletikai tanszékre. Így csak az 1912/13-as tanévben kezdhetette meg munkáját nyilvános rendkívüli tanárként.⁵² 1913. áprilisában a Kar egyhangúlag döntött úgy, hogy indítványozni fogja rendes tanári kinevezését, mely csak 1915. szeptemberében érkezett meg.⁵³

Wolkenberg Alajos nagy energiával törekedett az istentiszteletek látogatottságának növelésére. Ezt tanúsítja az a próbálkozás, mellyel igyekezett az ifjúsági szentmisék optimális időpontját megtalálni. A túl korainak bizonyuló 8 órától – úgy tűnik, az egyetemisták már akkoriban sem tartoztak a korán kelők közé... – 1916. áprilisában visszahelyeztette azt 10 órára, majd még ugyanazon év novemberében 11 órára a szokásos procedúrával. Végül a 10 óras csendes szentmise megmaradt, ezt követte 1/2 11-től a hitszónoklat, majd 11 órától az ifjúsági mise. A misék fényét emelendő a hitszónok ifjúsági énekkar szervezésébe is belekezdett.⁵⁴

Wolkenberg Alajos homiliáiról szerencsére többet tudunk, mint Glattfelder Gyula prédikációiról. Az 1912/13-as tanévben elmondott beszédeit az Élet Irodalmi és Nyomda RT. ugyanis kiadta. Nem csak az Egyetemi Templom-béli vasárnapi prédikációi maradtak így fenn, hanem olyan alkalmi beszédei is, melyeket pl. a budapesti Szent Imre Kör új helyiségének átadásakor, illetve egy Mária-kongregáció tagavatásakor mondott, továbbá a budai Szent Imre Kollégiumban tartott teljes nagybőjti lelkigyakorlatának anyaga.

Ezek a szövegek a mai olvasó számára tán száraznak és nehézkesnek tűnhetnek, de mindenképp a kor színvonalán álltak, és a kor ízlésvilágát tükrözik. Nem feledhetjük azt sem, hogy a szónok hangsúlyait, hanglejtését, gesztusait, mimikáját – egyszóval jelenlétét – ezek a leírt szövegek nem pótolhatják. A Bangha Béla által szerkesztett Katolikus Lexikon elődjével és utódaival együtt a „ma élő nagy szónokok” közt említi nevét.⁵⁵ Az utókor azonban őt is, miként Glattfelder Gyulát, kíméletlenebbül helyezte mérlegre. *„Új témák, modern meglátások hiányoztak beszédeiből, melyek világosak, rendkívül értelmesek voltak, de a szélesen hőmpölygő körmondatok nem tudtak közel férközni a hallgatók szívéhez.”* – írja Szántó Konrád mindkét hagyományos iskolázottságú szónokról.⁵⁶

1917-ben két újabb beszédgyűjteménye jelent meg „A béke útjain” és „Konferenciák a Miatyánkról” címmel.⁵⁷ Az a törekvés, hogy egy-egy témát a szónok hosszú beszéd sorozatban igyekezzék részletesen körüljárni, ekkor vált tudatossá Wolkenberg Alajosnál. Korábban nála ez inkább esetleges volt; legfeljebb az ádventi és nagybőjti készülleti időben fordult elő. Példáját neves utóda, Tóth Tihamér követte, tudatosan továbbfejlesztve módszerét.

Nem csak a szószéken igyekezett az egyetemi polgárság szószólója lenni. 1916-17 folyamán a Hittudományi Kar tanácsulésain az egyetemi ifjak egyesületi ügyeivel illetve hadi ügyeivel kapcsolatos kérdéseknek volt állandó előadója. Mély humániummal, minden esetben a hallgatók érdekeit szem előtt tartva járt el.⁵⁸

Az 1919. február 24-én és folytatólag 27-én megtartott III. rendes kari tanácsülés Kiss János előadói indítványára a megüresedett erkölcstani tanszékre egyhangúlag meghívta Wolkenberg Alajost, így azonban utódlásáról kellett gondoskodni a homiletikai tanszéken. Székely István javaslatára a kar szintén egyhangúlag meghívta dr. Vass Józsefet, kinek neve

⁵² Artner - Hermann 1938: 563. old.

⁵³ HKL 1a 6. doboz 1913. IV. 28., VII. és 1915. IX. 28., I. r. ülések.

⁵⁴ HKL 1a 6. doboz 1916. IV. 14., VI. és IX. 28., I. r. ülés; EPL Csernoch 41. Cat 3.doboz 2740/1916 és Artner - Hermann 1938: 487. old.

⁵⁵ Bangha: II. k. 300. old.

⁵⁶ Szántó 1988: 602. old.

⁵⁷ Artner - Hermann 1938: 513. old.

⁵⁸ HKL 1a 6. doboz jegyzőkönyvei.

már a tanszék korábbi betöltésekor is felmerült. Vass József ekkor a Szent Imre Kollégium igazgatója volt. „*Országszerte ismert szónoki és irodalmi tevékenysége s egyéni kiválósága annyira feléje emel más tekintetbe jöhetőnek, hogy meghívása teljesen indokolt.*” – tartotta róla a Kar.

Ugyanezen ülés döntött arról is, hogy az új hitszónoklat-tanár és hitszónok kinevezésébe beveszi azt a kikötést, hogy a pedagógiai tanszék már régóta esedékes megszervezése esetén köteles lesz az eddig a homiletika tanára által előadott katechetika tárgyat a kinevezendő pedagógia tanárnak átengedni. A pedagógiai tanszék azonban még sokáig nem állt fel...⁵⁹

Dr. Vass Józsefet 1919. augusztus 22-én nevezte ki nyilvános rendes tanárrá 83928. sz. leiratával a Minisztertanács.⁶⁰ A kinevezés elhúzóadásában a belpolitikai helyzet játszhatott szerepet, hisz a Tanácskormány még a kar megszüntetését is elrendelte 1919 júniusában...⁶¹ A viszonyok rendeződésével azonban oly gyorsan történt, hogy a minisztériumnak mentegetőznie kellett a hercegprímásnál, amiért is hivatalos formában véleményét nem kérték ki a kinevezésről. Mivel ez előzőleg szóban megtörtént, s mert mindkét fél úgy gondolta, hogy ez az eset precedensül nem fog később szolgálni, gyorsan napirendre tértek a dolog fölött.⁶²

Vass Józsefnek – hasonlóan Glattfelder Gyulához – nem maradt fenn beszédgyűjteménye. A Katolikus Lexikon azonban intellektualistának nevezi, „*akinek szilárd logikával felépített beszédei tősgyökeres nyelvezet ötvözte remekbe.*”⁶³

Sokáig nem láthatta el Vass József az egyetemi hitszónok tisztét. Az 1920-as nemzetgyűlési választáson parlamenti mandátumot nyert, majd Teleki Pál miniszterelnök 1920. augusztus 15-én kormányába hívta közéleti miniszterként. 1920. december 16-tól a vallás- és közoktatásügyi tárcát vezette közmegegyezésre, ezért az 1921 áprilisában hivatalba lépő új miniszterelnök, Bethlen István sem vonta meg tőle bizalmát, azonban 1922. június 16-tól ismét új minisztérium élére helyezte: Vass József 1930. december 9-én bekövetkezett haláláig népjóléti és munkaügyi miniszter lett. Nem ok nélkül sokallhatta a Hittudományi Kar már 1911-ben sem közéleti funkcióit...⁶⁴

A miniszter természetesen nem láthatta el egyetemi funkcióit. A Kar 1920. október 2-án, I. rendes ülésén úgy határozott a helyettesítés kérdéséről, hogy tanszékét a lelkipásztorkodástan tanára, Mihályfi Ákos lássa el, a neveléstudományi órákat pedig Trikál Józsefre, a Központi Szeminárium tanulmányi felügyelőjére bízta. A hitszónoklatok tartására pedig megbízást adott **dr. Saly László** és **dr. Tóth Tihamér** tanárhelyetteseknek.⁶⁵

A két fiatal pap szónoki képességeire már teológiai tanulmányaik alatt is felfigyeltek. Mindketten elnyerték annak idején a XIX. századi hitszónok, Szabó Imre által végrendeletileg alapított ösztöndíjat, melyet minden évben a legjobb szónok számára adtak ki.⁶⁶ Ezt ösztöndíjat a lelkipásztorkodástan, később az önállósuló homiletika tanára ítélte oda az arra érdemesnek. A negyedéves Tóth Tihamérra 1910-ben Glattfelder Gyula figyelt fel... Az ösztöndíjas személyéről egyébiránt ekkor, a helyettesítés idején Mihályfi Ákos döntött.⁶⁷

⁵⁹ HKL 1a 6. doboz 1919. II. 24. és 27., III. r. ülés.

⁶⁰ EPL Csernoch 41. Cat. 4. doboz 2399/1919.

⁶¹ EPL Csernoch 41. Cat. 4. doboz 2481/1919.

⁶² EPL Csernoch 41. Cat. 4. doboz 2399/1919 alatt 2476/1919.

⁶³ Bangha: II. k. 300. old.

⁶⁴ Nyisztor 1962: 154. old.; Bölöny 1992: im. 88-89. old., de Artner - Hermann 1938: 563. old. halálozási időpontként 1930. IX. 8-t rögzít.

⁶⁵ HKL 1a 6. doboz 1920. X. 2., I. r. ülés.

⁶⁶ HKL 1a 5. doboz 1910. IV. 9., VI. r. ülés és Artner - Hermann 1938: 476. old.

⁶⁷ HKL 1a 6. doboz 1921. II. 14., III. r. ülés.

Saly és Tóth megbízatása eredetileg egy félévre szólt. 1921. februárjában azonban a kari tanács újabb félévre meghosszabbította. Az 1921/22-es tanév első félévére csak Tóth Tihamér, a másodikra azonban ismét mindketten megbízást kaptak a hitszónoklatok megtartására, mivel Tóthnak nem csak a szószeiken, hanem immár a katedrán is helyettesítenie kellett a miniszteri bársonyszékbe emelkedett Vass Józsefet. Hogy milyen rend szerint osztották meg a munkát maguk közt, nem tudjuk. 1923-tól Tóth Tihamér azonban ismét egyedül, látta el Vass József helyettesítésének feladatát.⁶⁸

1924. márciusában Tóth Tihamér Az intelligencia lelki gondozása című értekezését magántanári habilitációjának alapjául elfogadta a kar, felmentve őt a máskor szükséges magántanári kollokvium alól.⁶⁹

Még 1924 májusában Vass József véglegesen lemondott egyetemi katedrájáról, mert kalocsai nagypréposti kinevezést kapott. A homiletikai tanszék így jogilag megüresedetté vált. Dr. Schütz Antal dékán javaslatára továbbra is helyettesként Tóth Tihamér láthatta el a tanszéket, de augusztus 15-i határidővel pályázatot írtak ki a tanszékbetöltésére.⁷⁰

1924. szeptemberi I. rendes ülésén a kar úgy határozott, hogy mivel a kinevezési procedúra valószínűsíthetően ismét el fog húzódni, az 1924/25-ös tanév őszi félévében továbbra is helyettesként Tóth Tihamért kívánják a tanszeiken látni, akit Trikál József javaslatára a Kar bekebelezett doktorává fogadott.⁷¹

A tanszékre egyébiránt csak négy folyamodó volt: a természetesen és méltán jelentkező Tóth mellett Czapik Gyula – a későbbi egri érsek –, Marczell Mihály és Szentiványi Róbert. A kar ebben a sorrendben látta megfelelőnek őket a posztra, de hiába jelölték Tóth Tihamért az első helyen, kinevezésére egyelőre nem kerülhetett sor.

A világgazdasági válság által szétzilált államháztartás ugyanis sokkal jobban méltányolta a megüresedett tanszékekről helyettesekkel való gondoskodást, mint azok betöltését, hiszen a helyettesítésért járó tiszteletdíj mértéke csak töredéke volt egy rendes egyetemi tanár fizetésének. Bár a Hittudományi Kar többször is nyomatékosan kérte, hogy a minisztérium töltsse be záros határidőn belül legalább hitszónoklattani és keleti nyelvi tanszékét, erre még várni kellett, sőt a jogos helyettesítési díjak folyósításával is hónapokat késett a kormányzat.⁷²

A korabeli pletykák azt is tudni vélték, hogy a kinevezés késleltetésében nem csak anyagi okok játszottak szerepet, hanem kicsinyes bosszúvágy is: e szerint Klebersberg miniszter azért orrolt meg, mert nem egy általa favorizált személy kapott meg egy egri kanonoki stallumot...⁷³

Mivel azonban Csernoch János primás is kategorikusan Tóth Tihamér mellett foglalt állást 1925. júliusában, és a pénzügyi helyzet is stabilizálódott, a minisztérium sem halogathatta a kinevezést sokáig.

Dr. Tóth Tihamér 1925. június 30-án vált a Hittudományi kar nyilvános rendes tanárává. (Ugyanezen napon kapta kézhez kinevezését dr. Aisleitner József a keleti nyelvek, dr. Baranyay Jusztin az egyházi jog tanszékére.)⁷⁴ Kétségtől megérdemelte kinevezését. A tanszéket korábban, helyettesként is kifogástalanul látta el. Tudományos téren is vitathatatlan

⁶⁸ HKL 1a 6. doboz 1921. II. 14., III., IX. 19., I., 1922. IX. 18., I. r. ülések és Artner - Hermann 1938: 532. old.

⁶⁹ HKL 1a 6. doboz 1923. V. 7., IV. és 1924. III. 19., III. r. ülések.

⁷⁰ HKL 1a 6. doboz 1924. V. 20., II. rk. ülés.

⁷¹

HKL 1a 6. doboz 1924. IX. 20., I. r. ülés.

⁷² HKL 1a 6. doboz 1925. I. 24., IV. r. ülés és EPL Csernoch 41. Cat 5. doboz 3632/1924.

⁷³ EPL Csernoch 41. Cat. 6. doboz 2311/1925 alatt.

⁷⁴ uott és Artner - Hermann 1938: 533. old.

eredményeket mutatott fel. Számunkra fontosabb azonban, hogy már ekkor feltette életét az ifjúság nevelésére.

Mai szemmel tán mosolyogtatóak, de saját korában vitathatatlanul népszerűek voltak ifjúsági művei. Már egri főiskolai tanársága alatt is kiadott egy sorozatot *Levelek diákjaimhoz* címmel. Ezt később követte a nagy példányszámú füzetek sora, melyek jellegéről már címük alapján is képet alkothatunk:

A tiszta férfiúság
Dohányzol?
Ne igyál!
A művelt ifjú
A vallásos ifjú
A jellemes ifjú I-II
Krisztus és az ifjú⁷⁵

Könyveit az idők folyamán több mint 20 nyelvre fordították le!⁷⁶

Szónoki képességei vitathatatlanok voltak. 1918-ban prédikált először az Egyetemi Templomban – természetesen még nem az ifjúsági istentiszteleten, hanem a „nagyközönség” miséjén. Ekkor még csak 29 esztendő volt, s ezt a szószéket az ország első szószékének tekintették, már csak a válogatott intelligenciájú hallgatóság miatt is.⁷⁷

Különösen nehéz és szívszorító pillanatokat élt át 1927-ben. A templomban nagyböjti lelkigyakorlatos szentbeszédek tartó székesfehérvári püspök, Prohászka Ottokár ugyanis április 1-jén a szószéken lett rosszul, s másnap elhunyt. Tóth Tihamérra hárult a feladat, hogy a következő vasárnapon megemlékezzen haláláról.⁷⁸

Stílusáról tíz életében megjelent és egy poszthumusz beszédgyűjtemény ad tájékoztatást. Ezek egy része fordításokat is megélt. Beszédei arányosak. Egyéni hangvétele volt, népszerű, de nem populáris homiliákat mondott. Szemléletes, művészi képeket használt, de a mindennapok világa sem állt távol tőle. Péterffy Gedeon találó szavaival élve: az Evangéliumot és a napilapokat kezelte beszédeinek forrásaként.⁷⁹ Az utókor sem bánt mostohán vele. Szántó Konrád így jellemzi: „Tóth Tihamér átütő ereje a modern életből vett példákkal fűszerezett beszédeinek érdekességében, szónoklatainak világos és logikus, mindenki által követhető, felfogható bizonyító erejében, a mindennapi élet problémáival foglalkozó gyakorlatiasságában és a deklamáló, fellengzős előadást mellőző, egyszerű, elbeszélő jellegű előadasmódjában volt.”⁸⁰

Szuggesztív előadasmódjáról jó ismerője, Marczell Mihály emlékezett így: „A [...] beszéd szöveget azután pontos és hűséges szövegkövetéssel, a finom előadó művészetével és a lélekmeggyőződésen átítatott lélekhívvel zengette el a szószék magaslatáról. Ezekben az előadási módzatokban a közvetlenség mesterévé lett. Olyannyira, hogy a formákhoz mereven ragaszkodó iskolások kifogásolhatták volna egy-egy fordulátát, indulatszavát, vagy közvetlen testmozgását; de aki értékeli a lélekrehatás mindenekfelettségét, az csak iskolába járhatott Tóth Tihamér szószéke alá.[...] Dalosa volt az Úrnak!”⁸¹

Mint korábban említettük már, beszédeit hosszú, egybefüggő gondolati láncra fűzte. Hitszónoki működésének első évében Krisztus Királyságáról értekezett, második és harmadik évében a tízparancsolatról fejtette ki gondolatait. Négy évébe tellett a Credo kielemezése,

⁷⁵ SZN-Tóth: 11. old.

⁷⁶ Szántó 1988: 600. old.

⁷⁷ Péterffy 1940: 85. old.

⁷⁸ Péterffy 1940: 77. old.

⁷⁹ Péterffy 1940: 93. old.

⁸⁰ Szántó 1988: 602. old.

⁸¹ Marczell 1940: 13. old.

1935-től a Miatyánk volt beszédeinek tárgya, ezt azonban megszakította az aktuális Eucharisztikus kongresszus miatt.⁸²

Maga így vallott munkájáról: „Nem restellem bevallani, hogy a mai hallgatóság bonyolult lelki igényei oly nehéz feladat elé állítják a hitszónokot, hogy annak komoly és fáradságos előkészület után tudok megfelelni. Nem tartom könnyűnek a prédikáció terhét. Napokon, sőt heteken át kell előbb magunkban hordozni a témát, gyúrni, alakítani, felszívni, mielőtt hallgatóink elé tárjuk.”⁸³

Nem csak a budapesti egyetemisták hitszónoka volt. Az 1927-től megjelenő Vox Academica című országos ifjúsági havilap rendszeresen közölt szemelvényeket prédikációiból.

Belekezdett egy érdekes vállalkozásba is. 1921-ben olvasott valahol egy új találmányról; még a nevét sem tudta pontosan, s mindjárt arra gondolt, hogyan használhatná azt fel. Az Egyházi Lapok egyik 1923-as számában jelent meg cikke A drótnélküli telefon az igehirdetés szolgálatában címmel. Ez az eszköz – a rádió.

Örült fantasztának tartották, de a jövő őt igazolta. 1924-ben hollandiai útján maga is meggyőződött az ötlet működőképességéről.⁸⁴ Idehaza aztán 1926. január 31-én tartotta első rádió által közvetített szentbeszédét a Belvárosi Templomban. 1927 márciusától pedig egyetemi templomi prédikációi kerültek egyre nagyobb rendszerességgel adásba. Mindez szónoki stílusában is változást hozott. Teoretikussága csökkent, intimebb hangvételt engedett meg magának. Számára is nagy élmény volt egy ország nyilvánosságához, sőt a trianoni határon túli magyarokhoz is szólni.⁸⁵

Tóth megbecsültségét mutatja, hogy 1927-ben beheli címzetes apáti méltóságot kapott,⁸⁶ az 1930/31-es tanévre pedig egyhangúlag választotta a kar dékánná. Ez utóbbi megbízatást azonban ekkor nem fogadta el, így is túlterheltnak érezte magát. A hitszónoklatok mellett eredetileg heti 11 órát kellett volna tartania, de 1931 decemberében két óráját átadta Marcell Mihálynak, mivel a hercegprímás a Központi Papnevelő Intézet kormányzásának feladatát is ráhárította.⁸⁷

1932 nyarán még két, decemberében még egy órájától szabadult meg. Ezt azonban inkább elkeseredésével lehet magyarázni. 1932-től kezdve ugyanis a kart erőteljesen kezdte foglalkoztatni egy újabb átfogó reform ügye, mellyel a képzési időt ötről hat évre növelték volna. A létrehozandó öskeresztény történeti tanszék finanszírozását a kormányzat nem vállalta, az csak más tanszék leépítésével volt elképzelhető. Az április 11-én tartott II. rendkívüli ülés nehezen döntött. 6 igen, 6 nem, majd a megismételt szavazás után 7:5 arányban az új tanszék létrehozása és a homiletikai tanszék megszüntetése, illetve óráinak csak helyettesítés által történő ellátásáról határozott. A homiletikát ugyanis mindenestül még nem szándékoztak visszaolvasztani az így is túlterhelt lelkipásztorkodástanba.⁸⁸

A mélységesen csalódott Tóth ezután lemondott a reformot előkészítő bizottságbeli tagságáról. A reform azonban húzódott... Az egyházi szónoklattan tanszékének tervbe vett megszüntetésével kérdésessé vált a hitszónoklatok sorsa is, ám Tóth úgy döntött, hogy azokat továbbra is szívesen megtartja. Ez azonban nem oldotta meg véglegesen a problémát. Tóth hamarosan a lelkipásztorkodástan tanára lett, ugyanis a nyugállományba vonuló Mihályfi Ákos javaslatára a Kar egyhangú döntéssel 1934. júniusában meghívta az idős professzor

⁸² Péterffy 1940: 87-88. old.

⁸³ Péterffy 1940: 98. old.

⁸⁴ Zakar 1941: 209. old.

⁸⁵ Péterffy 1940: 103 - 109. old.

⁸⁶ HKL 1a 7. kötet 1927. V. 2., IV. r. ülés.

⁸⁷ HKL 1a 7. kötet 1930. VI. 2., V. rk., 1931. XII. 7. II. r.

⁸⁸ HKL 1a 8. kötet 1932. IV. 11., II. rk., VI. 1., V. r., XII. 5., II. r. ülések.

pótlására. Ezzel korábbi tanszéke – melynek tanára hivatalból volt köteles a prédikációk megtartására – megszűnt létezni. Huszonhat év után ismét egyesült a homiletika és a lelkipásztorkodástan.⁸⁹

⁸⁹ HKL 1b 79. doboz és Artner - Hermann 1938: 554. old.

A hitszónoklat válsága

1935. márciusában Trikál József fordult magánlevélben Meszlényi Zoltánhoz, a prímás titkárához – bevallotta a hivatalos színezet kerülésének szándékával – kérve, hogy amennyiben lehetséges, Serédi Jusztinián tárja a hitszónoklat ügyét a püspöki kar elé, s az kérje majd a kormányt, hogy a homiletika tanszékét mégis csak vegye be a költségvetésbe. A Trikál és Tóth alkotta bizottságot a hitszónoklat megmentése lehetőségeinek megvizsgálására 1935. március 11-én hozta létre a kar.⁹⁰

Nem csak a tanszék – és így a szónoklat hivatali hátterének – megszűnése okozott nehézségeket, hanem Tóth Tihamér varázsos egyénisége, közkedveltsége is. Az eredendően egyetemistáknak szánt istentiszteletekre és beszédekre ugyanis óriási tömeg gyűlt általában össze, de ebben csak elvétve lehetett egyetemi polgárt látni. Már nem speciálisan számukra, nem az ő igényeik szerint történtek a dolgok, ezért lassan elpártoltak. A folyamatot a rádió nyilvánosságának reklám-ereje csak felgyorsította.

A fogékony ifjúság amúgy is másra vágyhatott. A harmincas évek külsőségeibe könnyen belefeledkező vallásossága visszásnak tűnhetett a huszonévesek szemében. Bensőséges, intim vallásosságra vágyhattak, személyes kapcsolatokra – és ezt a távoli és magas szószéken álló szónok nem elégítette ki; dacára annak, hogy Tóth Tihamérral meg lehetett találni a személyes kontaktust, hiszen kora szinte nagyobb gyóntatónak tartotta, mint szónoknak.⁹¹

Tóth Tihamér érzékelte a változást, de úgy gondolta újonnan meghódított hallgatóságát sem hagyhatja cserben, nem pártolhat el tőlük. Ha külső forrásból nem merült volna fel a diákpasztoráció megújításának igénye, valószínűleg ismét sokáig nem történt volna semmi.

Am Tóth Tihamér összes műveinek díszkiadású sorozatában 1935-ben már harmadízben jelent meg Az ifjúság lelkipálcázása című terjedelmes munka. Ennek zárófejezetében a szerző részletesen ismertetett külföldi példákra és Faulhaber bíboros 1915-ben megjelent könyvére hivatkozva kifejtette, hogy ideálisnak azt tartaná, ha az akadémiákra, főiskolákra és egyetemekre minden más papi szolgálat alól mentesített ifjúsági lelkipálcázatok kerülnének. Tóth Tihamér felvázolta az általa ideálisnak tekintett lelkipálcázatot, meghatározta legfőbb feladatait (hitbeli nehézségek elhárítása, szentségek felvételének megkönnyítése, előadások tartása...), de inkább az „amíg ez nem lesz így, addig az lenne a jó” – hangulata csengett ki sorai közül.

Könyvei hallatlanul népszerűek voltak. S bár a munka korábbi kiadásában is kifejtette fentebb ismertetett nézeteit, most – talán a díszkiadás hatására – a katolikus értelmiség felfigyelt az egyetemi pasztoráció fontosságára. És a körülmények – beleértve a gazdasági szükségsszerűséget is – szerencsésen játszottak ez egyszer össze...

A Pázmány Péter Tudományegyetemet fennállásának 300 éves évfordulója az érdeklődés homlokterébe emelte. A tricentenáriumi ünnepek, az egyetemi karok történetét feldolgozó kiadványok, a Pázmány Egyetem Baráti Szövetsége megalakulása mellett könnyen elsikkadhatott volna az a 8 oldalas **memorandum**, melyet a **Szent Imre Szenátus** juttatott el az egyetem rektorához, a prímáshoz, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az egyetemi ifjúság lelkipálcázásának reformja tárgyában.⁹² Szerencsére nem így történt.

A hajdan volt egyetemisták beadványukban megfogalmazták, mennyire hiányzott annak idején nekik „az egyetemi lelkiatyaság intézménye”. Drámai és költői hangon sorolták

⁹⁰ EPL Serédi 41. Cat 999/1935.

⁹¹ Péterffy 1940: 99. old.

⁹² A memorandum szövege fellelhető Tihanyi 1943: 1-8., EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt és HKL 1b 58. doboz 821/1934-35.

menyi veszély is fenyegeti a középiskolai – lelki értelemben is vett – védettségéből kikerülő „lázadó vérű” és „világnézeti konfliktusokkal küszködő” ifjúságot, mely *„nem találva meg többé szellemi kielégülést a keresztény életeszmények örök csillagaiban, a fővárosi prostitúció lidércfényétől elkapatva, az érzéki túltengés akaratgyengítő és vérpazarló kárhozatába hanyatlik.”*

Mint mondták: nem vonják kétségbe a keresztény nemzeti alapon tömörülő bajtársi szervezetek és egyesületek létjogosultságát, ezek és a különböző kollégiumok nevelő erejét, de felhívták a figyelmet arra, hogy az egyetemistáknak mennyire csekély százaléka és válogatott rétege kerül ezek hatása alá. (Nem mondja ki a memorandum, de a sorok közt érezni lehet, hogy szerzői, akárcsak a klérus vezető rétegei kissé tartózkodóak a jobboldali, túltól „nemzeti” erőkkal szemben.)⁹³

Figyelmeztették az illetékeseket az egyetemi istentiszteletek átalakulására, hogy ott mily sok idegen jelent meg, s hogy onnan ennek következtében az egyetemisták lassan eltűntek. Mert hiszen *„az ifjúság mindig jobban érzi magát zárt körben, bajtársi együttesben, ilyen bizalmas környezetben szívesebben tesz eleget vallási kötelezettségének s fesztelenebbül járul szentáldozáshoz. [...] Az ifjúságnak különleges, a közönségtől merőben eltérő lelki problémái vannak, amelyekre a hitszónok heterogén hallgatósága miatt nem tud kellő nyomatókkal kitérni.”*

A memorandum leszögezi, hogy a már idézett Pázmány-gondolat szellemében az egyetem vallási-nevelői feladatát csorbíthatatlanul ellátta, amíg falai közt az alapító szándéka szerint a jezsuiták ténykedtek. Az ezt követő időkben pozitívként csak a hitszónoki tisztség század eleji újraindítását értékeli, de ezt is a tanszékátisztelet miatt már holtpontra jutottnak tekinti, s ezért a „múltnál célszerűbb” pótlásra tesz javaslatot, már csak az egyetem katolikus jellegének kidomborítása céljából is.

Az elképzelés értelmében két egyetemi kápláni állás lenne létesítendő, melyeket egy jezsuita és egy esztergomi egyházmegyes világi pappal kéne betölteni. Ezzel a gesztussal adózna az egyetem történetének két meghatározó egyházi hatósága felé.

„Az egyetemi káplánok kötelessége volna vásár- és ünnepnapokon felváltva diákmissziót mondani, exhortálni, gyóntatni, évenként egyszer lelkigyakorlatot tartani, a rendszeres lelki gondozásban nem részesülő ifjúság valláserkölcsei kötelességét ellenőrizni, az ifjakat egyénileg pasztorálni, hitvédő és hitbuzgalmi könyvekkel ellátni, fogadóórákat tartani, az ifjúság szociális érdekeit szolgálni, a diákjóléti intézmények munkájában közreműködni, a kat. ifjúsági egyesületek s az A.C. [=Actio Catholica] mozgalmába bekapcsolódni, s ezzel a laikus apostolság mindinkább térhódító törekvéseit előmozdítani, végül az ifjúságot izzó nemzeti érzésre nevelni s az egész vonalon dokumentálni, hogy a katolicizmus éppen a Pázmány Péter Tudományegyetem keretében oldja meg legjobban egyetemes magyar misszióját.”

A dokumentumot 1935. június 22-én látta el kézjeggyel a Szent Imre Szenátus elnöke, **Hudyma Emil**, s augusztus folyamán kapták kézhez a címzettek. Az ötlet tehát megszületett. A szervezés hatalmas munkája azonban még hátra volt.

Időközben az 1935/36-os tanévre a Hittudományi Kar Tóth Tihamért választotta dékánjául.⁹⁴ Tóth megnövekedő terhei miatt lemondott a hitszónoklatok megtartásáról, amit a kar **dr. Artner Edgár** magántanárra bízott 1935 júniusában.⁹⁵

⁹³ Korrajzként: Gergely 1988: 40-62. old.

⁹⁴ HKL 1a 8. kötet 1935. IV. 30., V. rk. ülés.

⁹⁵ HKL 1b 58. doboz 746/1934-35.

Az egyetemi lelkészség felállítása (1935-36)

A memorandum címzettjei közt gyors eszmecsere alakult ki a közös álláspont kialakításának érdekében.

A miniszter érdeklődésére Serédi Jusztinián azonnal leszögezte: „*az egyetemi káplánok kinevezésének gondolatát a magam részéről csak örömmel üdvözölhetem, amennyiben az anyagi fedezet a kinevezendő káplánok dotációjára rendelkezésre áll.*

Kétségtől sok oldalról foglalkoznak a budapesti katolikus egyetemi ifjúság valláserkölcsei nevelésével Budapesten, azonban hiányzik egy olyan szerv, mely szorosán vett kötelesség címén tartoznék magát az ifjúság valláserkölcsei nevelésének szentelni. Egészen más eredményeket várhatnánk, ha nem önkéntes munkaerők végeznék ezt a munkát.”⁹⁶

Az érsek július végén értesítette a még hivatalban lévő Baranyay Jusztin dékánt az eseményekről, megküldve neki a memorandum másolatát, mivel sejtette, hogy az egyetem állásfoglalását elsősorban a Hittudományi Kar véleménye fogja befolyásolni. „*Kétségtől a gondolat az egyetemi ifjúság valláserkölcsei nevelése szempontjából csak helyeselhető, s ebből a szempontból, mely egyedül tartozik rám, magam is csak üdvözölni tudom. Méltóságod az, aki a kérdés egyéb szempontjait állásánál fogva tudja mérlegelni, bizonyára meg fogja találni a módját annak, hogy a kedvező elintézés formáját javaslatba hozza...*” – írta a prímás.⁹⁷

Az Egyetemi Tanács 1935. augusztus 31-én foglalkozott a memorandummal. Aisleitner József előadó, hittudományi kari prodekan elismerte, hogy a hitszónoki intézmény nem képes a hallgatók egyéni lelkigondozásáról gondoskodni, s hogy nem kétséges, hogy arra is szükség van. Fenntartásait fejezte azonban ki az elnevezéssel kapcsolatban: „*Nem nevezném az ilyeneket káplánoknak, mivel a nyelvhasználat szerint a káplán segédlelkész. Egyetemi káplánok egyetemi plébánost látszanak feltételezni, továbbá egy külön kihasított egyetemi plébániát, ami nemcsak az egyetem szervezetében, de kánonjogi szempontból is nővum, amelynek életbeléptetése alig lenne lehetséges.*” (Okfejtése helyénvaló, mégis sokáig – még a legmagasabb fórumokon is – ez a kifejezés élt tovább.) Feleslegesnek nevezte az alkalmazandók szerzetesrendhez vagy egyházmegyéhez kötését, szigorúan a rátermettséget tartva csak szempontnak az állás betöltésénél. Az egyetem anyagi helyzetét is mérlegelve úgy találta, nemhogy két, de még egy új, teljes megélhetést nyújtó státuszt sem tud az egyetem az adott pillanatban létrehozni. „*...Ezért olyan egyént kell keresnünk, aki beéri azzal, hogy bizonyos mellékjövedelem fejében, amelyről esetleg akár a rektori rendelkezési alap, akár az érdemes magántanárok jutalmazására fordítható tétel gondoskodhatna, idejének egy részét hajlandó lenne a mondott célra lekötöni. Feladatává lehetne tenni a diákkonferenciák tartását arra alkalmas időben, esetleg minden második szombat estéjén; ezzel kapcsolatos lehetne a hallgatók gyóntatása, illetve tanácsadó órák bevezetése; vasárnapokon a kora reggeli órákban szentmise, hogy a hallgatók a délelőtti időt is felhasználhassák esetleges kirándulásaikra.*” Végül Aisleitner József az egyetem valamely pap-magántanárának megbízását javasolta.⁹⁸

Ha a dolgok így történtek volna, ismét csak a szerencsétlen félmegoldások száma gyarapodott volna... Az Egyetemi Tanács azonban úgy döntött, hogy végleges véleményének kialakításához kikéri a Hittudományi Kar hivatalos véleményét is. A Kar pedig – maga mögött tudva a hercegprímás támogatását – felbátorodott.

⁹⁶ EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt 2308/1935.

⁹⁷ HKL 1b 58. doboz 821/1934-35.

⁹⁸ Tihanyi 1943: 10 - 13. old.

Baranyay Jusztin a téma előadójaként a Hittudományi Karon annak avatott ismerőjét, Tóth Tihamért kérte fel. 1935. október 2-án, a kar következő rendes ülésén Tóth – immár dékánként – ismertette és véleményezte a javaslatot. Úgy értékelte, hogy bár a kápláni állás valóban nagyobb időt juttatna viselőjének feladata ellátására, mint amennyi annak idején az elméleti oktatással is megbízott hitszónok rendelkezésére állt, de nélkülözné azt a hivatalos tekintélyt, melyet hajdan a katedra a hitszónoknak adott. Mivel azonban a homiletikai katedra megszűntét tényként kellett elfogadnia, örömmel üdvözölte és megvalósítandónak ítélte a javaslatot.⁹⁹

A Kar a hozzászólások után az alábbi határozatot hozta: „A Kar örömmel üdvözli a Szent Imre Szenátus által felvetett gondolatot és ha az anyagi természetű akadályok megoldhatónak mutatkoznak, elvben értékesnek és szükségesnek tartja a terv megvalósítását. Ha pedig a kérdés már közelebb jut a megvalósításhoz, fenntartja a lehetőséget magának ahhoz, hogy a Senatus memorandumában említett részletpontokhoz, nevezetesen, hogy kik által töltsék be az új állás, véleményt mondjon. Szükségesnek tartja a Kar azt is megemlíteni, hogy a javaslatba hozott ügyet az egyetemi lelkipásztorkodás csak egy részének látja, s kívánatosnak tartja az egész ügynek intézményes rendezését.”¹⁰⁰

Az Egyetemi Tanács előtt 1935. november 26-án ismertette a Kar álláspontját Baranyay Jusztin prodeán. Kiegészítette saját véleményével is: „A Szent Imre Szenátus megoldást abban látja, hogy állíttassék fel egy hivatal, szerveztessék meg két állás. A magam részéről a megoldásnak ezt a formáját szerencsésnek nem tartanám. Meggyőződésem ugyanis az, hogy a szóban forgó kérdés megoldása nem állásszervezés kérdése, hanem elsősorban, talán mondhatnám azt is, kizáróan személyi probléma.

Hogy az egyetemi ifjúság lelki életébe hatékonyan bele lehet-e nyúlni, az azon fordul meg, van-e, akad-e olyan papi férfiú, aki a szellemnek kivételes emelkedettségével, a léleknek varázásával az ifjú embert magával szemben odaadó bizalomra, készséges lelki átadásra hangolja. Az a kérdés, van-e a magyar klérusban egy Karl Sonnenschein-szerű jelenség? Ez a kiváló férfiú, mint köztudomású, minden állás és méltóság nélkül a közelmúlt években a berlini egyetem hallgatóira, azoknak legszélesebb rétegeire hihetetlen hatást gyakorolt.

Ha mi a hivatalos, tényleg meglevő, de kétségtelenül ki nem elégíthető lelkipásztorkodáson kívül és felül egyetemünk ifjúságának ezen a téren többet, korszerűbbet, valóságos igényeiket jobban kielégítő akarunk adni, akkor leghelyesebben úgy járunk el, ha megteremtjük az előfeltételét annak, hogy egy igazán elhivatott diáklelkipásztor a maga működését ifjúságunk körében kifejtse.”¹⁰¹

(Nem véletlen a hivatkozás Karl Sonnenscheinre. Az 1929 februárjában elhunyt energikus berlini lelkipásztor munkáját ekkor ismerte meg a magyar katolikus közvélemény. A Magyar Kultúra Könyvtár sorozatának harmadik köteteként Katona Jenő tollából jelent meg 1934-ben életrajza.)

Baranyay érvelése hatott. Javaslatára az Egyetemi Tanács felszólította a Hittudományi Kart, hogy javasoljon egy megfelelő papi személyiséget a feladatra. A „két állás” elképzelés tehát ekkor került véglegesen elvetésre. Döntött a tanács arról is, hogy a kinevezendő pap rendelkezésére fognak bocsátani az egyetem központi épületében egy helyiséget, ahol fogadhatja a hallgatókat, és szállást biztosítanak számára a Diákotthonban, hogy így is közelebb kerüljön az ifjúsághoz. Hasonló célból a kinevezendő köteles lesz majd valamelyik diákmenzán étkezni – természetesen az egyetem költségére. Szállás és ellátás mellett „életfenntartási eszközül” 200 pengő tiszteletdíjat irányoztak elő.¹⁰²

⁹⁹ HKL 1b 58. doboz 821/1934-35.

¹⁰⁰ EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt.

¹⁰¹ Tihanyi 1943: 17 - 18. old.

¹⁰² uott. és EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt 601/1936 és HKL 1b 59. doboz 266/1935-36.

Baranyay javaslatát a Tanács ki is egészítette annyiban, hogy a káplán feladatai közé iktatta a hitszónoklatok tartását is, tehát a Kartól ilyen képességekkel is megáldott személy ajánlását várta.¹⁰³

A rektor leirata december folyamán érkezett meg a Karhoz. 1936. március 9-én, a III. rendes ülésen Tóth dékán felkérésére Baranyay referált a Kar előtt a fejleményekről. Maga nem mert a kinevezendő személyre javaslatot tenni: „...*nem rendelkezem a magyar klérus felett azzal az áttekintéssel, hogy felelősségem teljes tudatában nyugodt lelkiismerettel megnevezhetném azt vagy azokat, kik a modern diákapostoli munka charizmáját eminenter hordják magukban.*” – mondta. Proponálta, hogy a Kar vitassa meg, tud-e ajánlani valakit, s amennyiben ez kevésnek bizonyulna kérje fel az összes püspököt és a magyar szerzetesrendek fejeit, hogy saját klérusukból ajánljanak megfelelő személyeket.¹⁰⁴

A Kar azonban a kérdés személyi részéről határozott, és szótöbbséggel (8-1) **dr. Várkonyi Fidél** ciszterci rendű áldozópapot hívta meg az egyetemi kápláni állásra, 2 évre szóló megbízatással 1936 őszétől kezdődően. A hitszónoklatok megtartására azonban avatottabbnak érezte Tóth Tihamért, aki készséggel elvállalta azok megtartását az 1936/37-es tanévben, hiszen hiányzott neki a szószék nagyon, és közönsége is hiányolta őt.¹⁰⁵

Az új állás elvi kérdéseiben az alábbi határozat született: „*annak ellátását a Hittudományi Kar felterjesztése alapján esetről-esetre két évre szóló megbízatás útján javasolja. A megbízott egyházi férfiúval a lelkipásztorkodástan tanára állandó kapcsolatot fog fenntartani.*”¹⁰⁶ Mindezt úgy is értékelhetjük, hogy Tóth Tihamér már előre igyekezett megkötni Várkonyi Fidél kezét.

A kari határozatról Tóth értesítette a prímást és Hudyma Emilt is. Serédi 1936. március 18-án a Magyar Katolikus Püspöki Kar elé tárta az egyetemi káplánság felállításának ügyét, az abban született határozatokat, amiket a tanács „örvendetes tudomásul” vett.¹⁰⁷ Az érseket minden tekintetben kielégítették a fejlemények.

A Szent Imre Szenátus elnöke azonban felelősnek érezte magát tervezetük megvalósulásának alakulásában. Hudyma egy Tóthtal folytatott személyes megbeszélésen, valamint azt gyorsan követő levélben is hangot adott aggodalmainak:

„1./ Szerény véleményünk szerint az egyetemi káplánság megszervezésének egyik alapfeltétele, hogy az egyetemi káplán egyúttal egyetemi hitszónok is legyen. A külön ifjúsági istentisztelet nem sértheti a közönség eddigi pasztorálásának érdekeit. Az istentiszteletek helyes időbeosztásával, s az illetékes tényezők áldozatkészségével gondoskodni lehet mindkét fél lelki igényeinek kielégítéséről.” Tóth azonban ebben a kérdésben hajthatatlannak mutatkozott. Nem volt alaptalan Hudyma másik félelme sem:

„2./ A második alapfeltétel volna, hogy az egyetemi káplán semmiféle diák-körben, egyesületben lelkészi vagy diákjóléti tisztséget nem vállalhat” – Várkonyi Fidél a Menza Adalbertina vezetője volt ekkor! – „mert a különböző ifjúsági frakciók sajnálatos, s a politikum miatt kiküszöbölhetetlen súrlódásai között csak teljesen pártatlan lelkipásztor vállalkozhatik a rá bízott magasztos feladat sikeres megoldására. De jóllehet, mint funkcionárius nem szerepelhet az ifjúsági alakulatok hivatalos életében, annál inkább kell módot keresnie arra, hogy mint vendég és jó barát váltakozó sorrendben részt vegyen az esti órákban megnyilvánuló összes ifjúsági mozgalmakban és bajtársi összejövetelekben, mert tulajdonképpen itt ismeri meg az ifjúság kollektív képének többé vagy kevésbé megnyerő vonásait, itt gyűjthet érdekes tapasztalatokat, amelyekből rengeteg adatot meríthet

¹⁰³ uott.

¹⁰⁴ EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt és HKL 1b 59. doboz 266/1935-36.

¹⁰⁵ HKL 1a 9.k ötlet 1936. III. 9., III. r. ülés és 1b 59. doboz 266/1935-36.

¹⁰⁶ HKL 1a 9. kötet 1936. III. 9., III. r. ülés és 1b 59. doboz 266/1935-36.

¹⁰⁷ Beke 1992: 101 - 102. old. és HKL 1b 59. doboz 499/1935-36.

lelkipásztori munkájához. Ennek a feltételnek szerény nézetünk szerint csak az esti idejével önállóan rendelkező és szabadabb mozgású világi pap felelhet meg.”¹⁰⁸ – Ez, ha teljes mértékben nem is valósult meg, de a diákszervezetekkel való kapcsolattartás fontosságára felhívta a figyelmet, ami – mint látni fogjuk – később az egyetemi lelkész munkaköri leírásába is bekerült.

Az Egyetemi Tanács 1936. április 26-i, VIII. rendes ülése mindenben jóváhagyta a kari határozatokat és hivatalosan is meghívta Várkonyi Fidélt a létesítendő új állásra. Ennek érdekében július folyamán a rektor megszerezte számára a szükséges rendi és egyházmegyei jogosítványokat, majd 7566/1935-36 sz. alatt utasította a Hittudományi Kart, hogy határozza az meg közelebbről az egyetemi lelkész teendőit.¹⁰⁹

Tóth Tihamér és Várkonyi Fidél már a nyár folyamán igyekeztek levélben elintézni, hogy szeptembertől megfelelő körülmények álljanak az egyetemi lelkész rendelkezésére. Lakásul egy Erkel utcai helyiséget jelöltek ki (az Általános Egyetemi Segítő Egyesület Pázmány Diákotthonában), bár felvetődött annak a gondolata is, hogy a Horthy Kollégiumban kap Várkonyi szállást.

Ekkor állapodtak meg a lelkész egyetemi szobájának helyéről, fogadóóráinak időpontjáról is.¹¹⁰

¹⁰⁸ HKL 1b 59. doboz 463/1935-36.

¹⁰⁹ HKL 1b 59. doboz 656/1935-36.

¹¹⁰ uott.

Egyetemi hitszónok és lelkész egyidejű működése (1936-38)

A Hittudományi Kar 1936. szeptember 21-i, I. rendes ülésének 13. napirendi pontjaként tárgyalta a káplánság kérdését. A Tanács korábbi határozata értelmében Tóth Tihamértól, a lelképásztorkodástan tanárától várta el, hogy előterjessze azokat az irányelveket és instrukciókat, melyek alapján a mindenkor egyetemi káplán hivatott lesz munkakörét ellátni. Az előterjesztést nagyobb vita nélkül elfogadták. E szerint:

- „1./ az egyetemi káplán lakjék valamelyik kollégiumban.
- 2./ vasárnaponként lehetőleg valamelyik kollégiumban misézzon.
- 3./ mindennap reggel nyújtson alkalmat az egyetemi templomban a szentgyónás elvégzéséhez.
- 4./ minden hétköznap 11-12 között tartson fogadóórát az egyetem központi épületében rendelkezésére bocsátott helyiségben.
- 5./ igyekezzék a lehetőségekhez képest minél többször megjelenni az ifjúsági egyesületekben és összejöveteleken.
- 6./ ezenkívül törekedjék kapcsolatot létesíteni az ifjúsági egyesületeken kívül álló hallgatókkal.”¹¹¹

Az Egyetemi Tanács a munkaköri elveket elfogadta, és 1920/1936-37 sz. alatt 1936. október 14-én hivatalosan tudatta azokról a lelkeszi teendőket szeptember 1-je óta ellátó **Várkonyi Fidél**t.¹¹² Ez a szabályozás határozta meg munkáját.

Egy félévnyi próbálkozás után beadvánnyal fordult az egyetem rektorához. Úgy érezte, ő megtesz minden tőle telhetőt, gyóntat, várja a beszélgetni vágyókat, járja a kollégiumokat – még sincs eredménye tevékenységének. *„Jól tudom, minden kezdet nehéz. Megindításhoz, elindításhoz sok türelem kell. De az a benyomásom, hiányzik egy hathatós eszköz: a vasárnapi szentbeszéd.”* – írta elkeseredetten.¹¹³ Tóth Tihamér prédikációit az egyetemisták már nem élvezték. Publikuma azonban oly nagy volt, hogy azt szétugrasztani Várkonyi is véteknak tartotta volna. Abban sem volt biztos, hogy ő olyan gyorsan meg tudná hódítani az egyetemisták szívét. Azt sem hitte, hogy egyetemi polgárokkal az egész templomot megtölthette volna.

Ezért azt az ötletet vetette fel, hogy valamilyen egyetemi területen, esetleg a Kollégium Medicumban egy egyetemi kápolnát kéne létesíteni. Egy ilyen kápolna intimitása nagyobb vonzerőt jelenthetne a fiatalságnak. A helyszínt pedig központi fekvése alapján ajánlotta, hiszen valóban közel volt szinte az összes akkori egyetemi kollégiumhoz. Drágának sem volt a megoldási terv nevezhető: a helyiségért fizetni nem kell, a szükséges eszközöket pedig akár más templomoktól is be lehetett volna szerezni. *„Az egész kápolnát átmeneti jellegű intézménynek képzelném, hogy most össze lehessen gyűjteni a fiúkat és lelkükhöz lehessen férkőzni; a jövő majd megmutatja a fejlődés vonala alapján a további teendőket.”* – írta Várkonyi.¹¹⁴

A rektor természetesen a Hittudományi Karhoz küldte a tervezetet véleményezésre. A Kar előbb hajlott a javaslat támogatására, és a szükséges felszereléseket az Egyetemi Templomtól javasolta kölcsönkérni; ám áprilisban mégis finoman elutasította azt felkérve Tóth Tihamért: *„tárgyaljon az egyetemi lelkész úrral, hogy hogyan lehetne összeegyeztetni a hivatalos és*

¹¹¹ HKL 1a 9. kötet 1936. IX. 21., I. r. ülés.

¹¹² Ld. Függelék 1.

¹¹³ HKL 1b. 60. doboz 387/1936-37.

¹¹⁴ uott.

lelkipásztori igényeket olyképp, hogy az egyetemi lelkész lelkipásztori munkáját az egyetemi templomból kiindulva törekedjék megvalósítani.”¹¹⁵

1937. májusában juttatta el Várkonyi Fidél a karhoz beszámolóját éves munkájáról. Szerette volna azonban tapasztalatait szóban is megosztani a Karral. Erre június 1-jén kapott lehetőséget.¹¹⁶

Végig érezhető szavaiban az új intézmény lassú bejáratódásának, a csekély és csak lassan növvő érdeklődésnek fájdalma. A beszámoló a munkaköri leírás pontjai szerint tárgyalja a féléves munkát. Várkonyi Fidél a szolgálati lakást rendesnek, de kissé sötétnek tartja. A misézésről, és általában véve a kollégiumi lelkigondozásról szólva felveti, hogy a kollégiumok többségének van saját lelkésze, és azok működését nem kéne akadályoznia az egyetemi lelkésznek. Igyekezett a gyónni vágyók rendelkezésére állni, hétköznap reggel 7-től 8-ig, vasár- és ünnepnap 8-tól 10-ig ült az Egyetemi Templom gyóntatószékében. A sorok közt azonban furcsa keserűség bujkál: lehet, hogy többnyire hiába várakozott...

A fogadószobáról, ami a Hittudományi Kar épületének 343. számú helyisége, elmondja, hogy nem a legjobban megközelíthető, és nem ártana olyan termet kapni, mely előszobával is rendelkezik.

Felsorolja azokat az egyesületeket és kollégiumokat, melyekben ilyen vagy olyan alkalommal hivatalos minőségében megfordult. A listát böngészve megállapíthatjuk, hogy szinte az összes fontos fiúkollégiumban megfordult, a szerteágazó egyesületi életben azonban nem volt képes kellő mértékben részt venni.

Várkonyi Fidél igyekezett kilépni a pontok szabta szűk keretéből, és maga is rengeteg kreativitással tágitotta lehetőségeit. Két kollégiumban kisebb hitvédelmi előadássorozatot tartott. Érdekes vállalkozása a 30 füzetre tervezett (a beszámoló készültekor ebből 8 jelent már meg) „Pünkösdi Levelek” című sorozat, melyet amolyan lelkiéleti kalauznak szánt az egyetemisták számára. A második szemeszterben pedig a különböző kórházakban látogatta rendszeresen a beteg egyetemistákat.

Három csoportban 151 hallgató vett részt a Manréza lelkigyakorlatos házban Várkonyi által szervezett lelkigyakorlaton. Ilyeneket azonban már korábban, egyetemi lelkészi kinevezése előtt is rendezett.

A beszámoló a negatív tapasztalatok miatt szorgalmazza az egyetemi kollégiumok tervszerű felülvizsgálatát. A lelkész ugyanis sem erkölcsi, sem szellemi szempontból nem tartott megfelelőnek közülük sokat. Javasolja az egyetemi istentiszteletek rendezésének ügyét is. „... az évről Te Deum-on is több professor volt jelen, mint egyetemi hallgató” – panaszkodik.¹¹⁷

Az 1937/38-as tanévben dékáni megbízatása lejárván Tóth Tihamér folytatta a hitszónoklatokat. Várkonyi Fidél beletörődött a helyzetbe, folytatta munkáját ilyen viszonyok között is. Második évi tevékenységéről szintén fenn maradt jelentése. [Ld.: függelék 2.]

Ez a beszámoló követi szerkezetében az előzőt, szintén pontonként halad. A vasárnapi kollégiumi misézést csaknem lehetetlennek tartotta. Oda csak külön meghívás esetén mehet, sok helyütt nincs is alkalmas helyiség a misézésre. Fizikai lehetetlenség is egyszerre két helyen jelen lennie, márpedig a hivatalos egyetemi istentiszteleteket is többnyire neki kellett tartania 10 órakor az Egyetemi Templomban. (A prédikációkat azonban Tóth Tihamér mondta.) Hétköznaponként a gyónásra hagyott idő felére rövidült, valószínűleg az érdeklődés hiánya miatt.

¹¹⁵ uott. és 1a 9. kötet 1937. IV. 7., III. r. ülés.

¹¹⁶ HKL 1b 60. doboz 548/1936-37 és 5/1937-38.

¹¹⁷ Ld. Függelék 1.

Imponáló alapossággal sorolja fel ismét az egyesületeket és kollégiumokat, ahol megfordult. Szembetűnő a kör bővülése, Várkonyi Fidél igyekezett teljesíteni feladatát. Továbbra is folytatta a betegek látogatását, a lelkigyakorlatok szervezését.

Búcsúzáván megbízatásától két fő problémát nevezett meg a lelkigondozói munkában: „Az egyetemi lelkész nehezen tudott hozzáférni híveihez.” és „...egyik legnagyobb akadály az egyetemi ifjúság vezetőinek széthúzása.” (Ezt politikai nézetkülönbségekből eredeztethető, valóban eldurvuló viták mutatták.)¹¹⁸

1938 a budapesti Eucharisztikus Kongresszus éve. Tóth Tihamér szinte lubickolt a feladatban. Ez vált prédikációinak témájává, március 17–19-e között nagysikerű eucharisztikus triduumot tartott az egyetemi templomban. Az ezt lezáró szentmisét Angelo Rotta pápai nuncius mondta.¹¹⁹

Az Eucharisztikus Kongresszusra hivatkozva indítványozta az erősen jobboldali Turul szövetség a már létező lelkészi állás mellé egy párhuzamos lelkészség szervezését, melyre – természetesen – már jelöltjük is megvolt dr. Motesiczky Károly személyében. Az érsek finoman háritotta el a dolgot: „Az egyetemi ifjúság számára szervezendő második lelkészi állás érdekében másfelől is történtek lépések, és kívánatos, hogy sikerük legyen. A személyi kérdés [...] csak az állás sikerült megszervezése után jöhet szóba.”¹²⁰

Már 1938. márciusában azzal a kérdéssel fordult a prímás dr. Szabó Vendelhez, a Hittudományi Kar dékánjához, hogy most, midőn közeleg Várkonyi Fidél megbízatásának lejárta, nem kíván-e valami, az addigi rendszertől eltérő módosításra vonatkozó előterjesztéssel élni.¹²¹ Serédi Jusztinián tehát figyelemmel kísérte az egyetemi lelkész sorsát. Ugyanekkor dr. Kenéz Béla rektor is hasonló kérdéssel fordult a karhoz.¹²²

Április folyamán a Mensa Academica Egyesület tanárelnöke beadvánnyal fordult a rektorhoz, melyben sanyarú anyagi körülményeikre hivatkozva kérte, hogy mentse fel egyesületüket az egyetem attól az évi 1080 pengős tehertől, melyet az egyetemi lelkész étkeztetése számukra okoz. Ez a költség így a nem sokkal jobb helyzetben lévő rektori pénztárra hárult volna.

Kenéz rektor mindezt így kommentálta a Karnak: „Az Egyetem autonóm bevételeinek nagy visszaesésében egyebek között az egyetemi lelkészség további sorsára nézve is felmerülő súlyos helyzet megfontolásra ajánlja azt a kérdést, hogy az egyetemi hitszónoki és lelkészi teendőket nem lehetne-e valamiképpen egyesíteni?”¹²³

¹¹⁸ Ld. Függelék 2.

¹¹⁹ Gegely 1988: 131. old. és HKL 1b 61. doboz 491/1937-38.

¹²⁰ EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt.

¹²¹ EPL Serédi 41. Cat 662/1939 alatt 959/1938.

¹²² Tihanyi 1943: 20. old.

¹²³ HKL 1b 61. doboz 492/1937-38.

A két tisztség egyesítése

Tóth Tihamér számolt be az 1938. május 2-i tanácsülésen a fejleményekről a Karnak. Drámai hangon fogalmazott: „*az egyetemi lelkész létkérdése vetődött fel.*” Csak úgy látta megmenthetőnek a tisztséget, ha intézményesítik, intézeti tanári állást létesítenek, melynek finanszírozása nem a Rektori, hanem az Egyetemi Alapot terhelné. (Hasonló státuszú az egyetemi zeneigazgatói állás volt.) Felmérte azonban, hogy ennek megvalósítására idő kell, ezért indítványozta, hogy Várkonyi megbízatásának lejártá után az átmeneti időre a Kar idősebb tanárhelyettesét, dr. Klemm Kálmánt bízzák meg az egyetemi lelkészi teendőkkel. Ő ugyanis vélhetően szerényebb, 500 pengős tiszteletdíj ellenében is ellátná azt, ami túlzottan nem terhelné meg a rektori pénztárat sem. Ez a megoldás a Mensa Academicát is mentesítené. Tóth pedig vállalta, hogy a kérdés végleges rendezéséig továbbra is ellátja a hitszónoki feladatokat.¹²⁴

Az Egyetemi Tanács elé 1938. május 24-én került a Hittudományi Kar május 2-i döntése. Kenéz Béla rektor reagálása: „*Ámbár a Hittudományi Kar javaslata korántsem kielégítő, mert hathatósabb lekipásztorkodás ilyen megbízatás esetében aligha várható, javasolom, hogy az ideiglenes megoldásként fogadtassék el.*” A Tanács megszavazta a javaslatot – óriási vita után. Ugyanis Magyar Zoltán, a Jogtudományi Kar dékánja kifejtette aggályait. Ezek nem is a helyettesítés ajánlott módozatát illették, hanem a „rendszeresített állás” kérdését: „*Az egyetemi lelkésznek az a feladata, hogy az ifjúságnak ma részben lanyha, részben közömbös nagy tömegét bevigye a templomba, a gyóntatószékbe, s általában a lelki életnek megnyerje. Ez a hivatás éppen nem hétköznapi feladat, s eredményes ellátása apostolt, nem pedig Beamtert igényel. Az egyetemi lelkészi hivatás számára tisztviselői állás rendszeresítése könnyen oda vezethetne, hogy ily állást csak amiatt, mert állandó elhelyezkedést biztosítana olyanok, és éppen olyanok pályáznák meg sikerrel, akik azoknak, a különleges apostoli kvalitásoknak melyeket az egyetemi lelkészi teendők megfelelő ellátása igényel híjával vannak.*” Iványi János, a Hittudományi Kar dékánja válaszul hangsúlyozta, hogy az intézményesítés csak azért szükséges, hogy az erre a feladatra hivatást érzők számára a munka feltételeit biztosítsák. Az egyetemi lelkészek mindaddig csak ideiglenesen lennének alkalmazandók, míg rátermettségüket be nem bizonyították.¹²⁵

1938 májusában XI. Pius pápa olbiai címzetes püspökké és utódlási joggal vesziprémi segédpüspökké nevezte ki Tóth Tihamért.¹²⁶ Ez mindenben új helyzetet teremtett. Klemm Kálmán megbízása esetén is megoldatlan maradt volna a hitszónoklatok ügye.

1938. június 7-én a rektor jelezte a Hittudományi Karnak, hogy felfüggeszti a május végi egyetemi tanácsi határozat végrehajtását, amíg a kérdést újra nem tárgyalják. Sürgette a Kart, hogy mihamarabb alakítsa ki álláspontját, mert még a tanév befejezése előtt szeretné az ügyet lezárni.¹²⁷

1938. június 14-én tartotta meg rendkívüli tanácsulását a Kar, az Iványi, Schütz és Marczell által alkotott ad hoc bizottság előterjesztésére az alábbi határozatot hozta:

„1./ A Kar következetesen kitart a mellett a véleménye mellett, hogy az egyetemi lelkészség és az egyetemi hitszónoklás egy személy kezében egyesíttessék.

2./ Javadalmazás tekintetében az a véleménye, hogy a fedezetről az egyetemi alap terhére kell gondoskodni. Ez a javadalom kb. havi 350 – 400 pengőnyi lehetne.

¹²⁴ HKL 1a 9. kötet 1938. V. 2., IV. r. ülés.

¹²⁵ Tihanyi 1943: 22 - 25. old.

¹²⁶ HKL 1a 9. kötet 1938. VI. 1., V. r. ülés.

¹²⁷ Tihanyi 1943: 25-26. old.

3./ Az állás betöltésénél nem tartaná helyesnek pályázat kiírását, hanem az állásnak kivételesen kényes természetére való tekintettel a dékán útján történő személyes megbeszélést és ezen az alapon a törvényszerű eljárás szemeltartásával a megbízatást mondja kívánatosnak. A kiválasztásnál az egyik alapfeltétel a doktori fokozat legyen.

4./ A Karnak az a véleménye, hogy a megbízatás 3-3 évre történjék és így az állást betöltő szerződéses viszonyban legyen az egyetemmel. A megbízás esetleg meg is hosszabbítható.

5./ A Hittudományi Kar azt kéri a Tekintetes Tanácstól, hogy az ügy személyes részének elintézésében szereplő nehézségekre való tekintettel csupán elvi és döntő határozattal erősítse meg a Kar előterjesztését, de gyakorlati keresztülvitelére nézve egy félévi átmeneti időt engedélyezzen.¹²⁸

Mint láthatjuk, a tervezett javadalom mértéke csekélyebb, mint amekkorát Klemm Kálmánnak előirányoztak. Megjegyzendő azonban, hogy eredetileg ekkora összeget tervezett Tóth Tihamér Klemmnek is, de már előterjesztésének fogalmazványában kijavította, megemelte azt.¹²⁹ A 3. és 4. pont pedig azt bizonyítja, hogy Iványi dékán megfontolta Magyarai fenntartásait.

Ugyanezen tanácsülés a hitszónoklatok megtartására az 1938/39-es tanév első félévében ismét **dr. Artner Edgár** címzetes rendkívüli tanárt kérte fel.

Az Egyetemi Tanács június 23-án helybenhagyta a döntést. A rektor – egyidejű felmentésével – Várkonyi Fidél és a minisztériumot értesítette róla.¹³⁰ Várkonyi örömmel üdvözölte a fejleményeket, hisz kétévi hiábavaló próbálkozását látta megvalósulni a két tisztség végre tervbe vett összevonásában.¹³¹ A minisztériumban pedig Szily Kálmán és Stolpa József államtitkárok az ügy támogatásáról biztosították a rektort, és Artner Edgár számára 500 pengő tiszteletdíjat utaltak ki.¹³²

Iványi a primást értesítette a fejleményekről: „Amíg ilyen alkalmas embert nem találthatik, a lelkeszi feladatkör egy része szünetel. A hitszónoki tiszt betöltésére, mely szintén a lelkesz dolga lesz, az első fél esztendőre Artner Edgárt kérte fel.”¹³³ Klemm kinevezésére tehát végül is nem került sor!

A nyári szünet elmúltával a Hittudományi Kar október 25-i, I. rendkívüli ülése foglalkozott ismét a diákpasztoráció problémáival. Elvi határozatot hozott arról, hogy mi tartozik az egyesítendő egyetemi hitszónoki és lelkeszi munkakörbe. A határozat kimondja, hogy a lelkesz köteles:

a./ a hajdan a hitszónok számára rögzített alkalmakon (a Veni Sancte-től a Te Deum-ig minden vasárnap, valamint XI. 1-jén, XII. 8-án, III. 25-én és áldozócsütörtökön) szentbeszédet tartani az egyetemi templomban „elsősorban az egyetemi ifjúság érdekeit tartva szem előtt.”;

b./ megörökli a korábbi lelkeszi funkciókat annyiban, hogy köteles alkalmat adni mindennap reggel szentgyónás elvégzésére az egyetemi templomban,

c./ minden hétköznap a számára kijelölt helyiségben fogadóórákat tartani,

d./ igyekezzen kapcsolatot tartani az ifjúsági egyesületekkel és kollégiumokkal, lehetőség szerint ezekben előadásokat is tartani (Tehát Várkonyi kezdeményezését ilyen jellegű felszólalásokra nem ítélték haszontalannak.),

e./ igyekezzen érintkezésbe kerülni az ezeken kívül álló fiatalokkal is.

¹²⁸ Tihanyi 1943: 26-27. old. és HKL 1b 61. doboz 662/1937/38 alatt.

¹²⁹ HKL 1b 61. doboz 663/1937.

¹³⁰ Tihanyi 1943: 28. old. és MOL K 636 - 739.cs. - 1938 - 2 - 4 - 24871.

¹³¹ Ld. Függelék 2.

¹³² MOL K 636 - 1938 - 2 - 4 - 23995.

¹³³ EPL Serédi 41. Cat. 662/1939 alatt 2942/1938.

(Kimaradt tehát a korábbi szabályozáshoz képest a nehezen megvalósítható kollégiumi misézés megkötése, és valószínűsíthetően az e téren egyelőre uralkodó bizonytalanság miatt nem foglalkozott a döntés a lelkész lakhelyével.)¹³⁴

A határozat a mindenkori dékán kötelességévé teszi a missio canonica kieszközlését a prímástól, mint egyházmegyei főpásztortól a vallás- és közoktatásügyi miniszter által jóváhagyott lelkész számára.

A lelkész felett felügyeletet a Hittudományi Kar gyakorol a lelkipásztorkodástan tanára által; akinek a lelkész minden félév elején köteles bemutatni munkatervét, félév végén pedig beszámolni végzett munkájáról. A lelkipásztorkodástan tanára, minden tanév végén számol be a Karnak, a lelkész munkájáról.

Ezután az állás betöltésének személyi vonzata került sorra. Kecskés Pál dékán nem látta kívánatosnak olyan pap megbízását, aki „*politikai vagy szociális szereplésében egyoldalúan exponálva van.*” Sajnálattal állapította meg, hogy minden tekintetben kielégítő személyt az adott viszonyok között lehetetlen találni. A Kar ezért egyelőre három félévre terjedő megbízás kiadásáról határozott, majd titkos szavazással 8 szavazattal 1 ellenében dr. Péterffy Gedeont, erzsébetvárosi segédlelkészt ajánlotta 1939. január 1-jétől egyetemi lelkésznek.¹³⁵ A dékán ezután megtette a szükséges lépéseket, hogy Péterffy Gedeont állásából bocsássa a prímás el, adja meg neki a canoni missiót, az Egyetemi Tanács pedig gondoskodjon fogadóhelyiségről és tiszteletdíjáról. A Tanács november 17-én jóváhagyólag tudomásul vette a döntést. Némi késéssel az összes formáság lezajlott január végéig.¹³⁶

¹³⁴ HKL 1a 9. kötet 1939. X. 25., I. rk. ülés.

¹³⁵ uott.

¹³⁶ HKL 1b 62. doboz 367 és 380/1938-39; MOL K 636 - 1938 - 2 - 4 - 30308 és EPL Serédi 41. Cat. 662/1939.

Egyetemi lelkészek (1939-50)

Az egyesített egyetemi lelkészi és hitszónoki állás névhasználata problematikus. A forrásanyag egyaránt ismeri az „egyetemi lelkész”, „egyetemi hitszónok és lelkész”, „egyetemi hitszónok-lelkész” terminusokat. 1937-től kezdődően az Aisleitner József által vitatott „káplán” szó véglegesen kikopott a szóhasználatból. Az egyszerűség okán ezentúl egyetemi lelkészként nevezem őket.

Péterffy Gedeon

1939. február 1-től tehát **dr. Péterffy Gedeon** töltötte be a tiszteket.¹³⁷ Működéséről sajnálatosan kevés adat maradt fenn. A Kar szemmel tartotta ténykedését, 1940. március 4-én a III. rendes tanácsülésen Marczell Mihály dékán tett jelentést Péterffy munkájáról. A korábbiakhoz képest sajnálatosan szűkszavú beszámolót [Ld.: Függelék 3] a Kar egyhangúlag vette tudomásul.¹³⁸

Az 1939 májusában tragikus hirtelenséggel elhunyt Tóth Tihamér örökségét ápolva a prédikációkat egy szála fűzte fel Péterffy Gedeon is: témája a keresztény erkölcs volt. Hallgatósága 400 fő körül mozgott, ennek azonban csak kisebb részét alkották egyetemisták, azok ugyanis inkább az egyetemi kollégiumok istentiszteleteit látogatták, mintsem a közös misét. De voltak olyan kollégiumok is, melyek lakói testületileg jártak a diákmisére.

Lakást idővel a Pázmány Diákotthonban kapott, ennek fejében a kollégium tanulmányi felügyelőjének tisztét is ellátta. Ez a közelség segítségére volt a kapcsolatteremtésben a diákszervezetekkel. A Pázmány mellett a Collegium Medicum és az Eötvös Collegium vezetőivel és lakóival tudott igazán jó viszonyt kialakítani. Nem csak a hivatalos, vagy kifejezetten vallásos alkalmakon igyekezett jelen lenni, hanem pl. a hallgatók kirándulásain is szívesen részt vett.

Szintén új kezdeményezésnek tekinthetjük, hogy kezébe vette a segélyakciók irányítását is: az Egyetemi Templom Szent Antal perselyéből a szemináriumi rektor által kiutalt összegeket maga osztotta szét az igazán rászorulóknak között.

Péterffy Gedeon felfigyelt arra is, hogy leginkább az egyetemi tanulmányaikat éppen csak megkezdők szorulnak rá a lelkész támogatására. Ezért az iskolai év végén mintegy 4000 röpcédulát küldött szét az ország valamennyi középiskolájába a végzősök számára, hogy tudassa: készséggel áll rendelkezésükre, amennyiben tanulmányaikat a fővárosban szándékoznak majd folytatni.¹³⁹ A lelkész saját munkakörét sem tartotta egyébnek, mint a már régóta rendszeresített, megszokott középiskolai hittanári tisztt folytatásának. Ezért nem is várt túl nagy eredményeket a lelkészi munkától, amíg nem valósul meg a középiskolai hitoktatás átfogó reformja, életszerűbbé tétele.¹⁴⁰

1940. áprilisában merült fel a Hittudományi Kar tanácsában Péterffy Gedeon utódlásának kérdése, a tanév végével ugyanis megbízatása lejárt volna. A Kar úgy döntött, hogy további négy félévre szívesen látná Péterffy Gedeont a lelkészi tiszten. A Kar a döntésről tájékoztatta az Egyetemi Tanácsot és Domanovszky Sándor rektort. A tanács május végén hozzájárult, a rektor pedig jelentette a megújítást a minisztériumnak.¹⁴¹

¹³⁷ Ld. Függelék 3.

¹³⁸ HKL 1a 9. kötet 1940. évi III. r. ülés.

¹³⁹ Ld. Függelék 3.

¹⁴⁰ Péterffy 1943: Katholikus Nevelés XXIII. évf. 1. sz., 1940. január.

¹⁴¹ HKL 1a 9. kötet 1930. IV. 29., IV. r. ülés; HKL 1b 63. doboz 596/1939-40 és MOL K 636 - 1940 - 1 - 31180.

1940 őszén némiképp megváltozott körülmények között folytathatta munkáját Péterffy Gedeon. Az egyetemi istentisztelet ideje 10 órától 9 órára kerül át, a homiliákat pedig a mise keretében mondta a lelkész. A változást – akárcsak Vass József idejében – az orvostanhallgatók igényei indokolták. Szószólójuk az egyeztetés során a Collegium Medicum igazgatója volt, egy régi ismerős, Hudyma Emil...¹⁴²

A lelkész javadalmazása a korábban említett havi 350 pengő volt. Ez az összeg a 4000/1941. ME. rendelet értelmében 1941. május 1-jei hatállyal 372 pengő 50 fillérre, majd a 8500/1941. ME. rendelet szerint 1941. december 1-től 393 pengő 50 fillérre emelkedett.¹⁴³

Péterffy Gedeont Hóman Bálint miniszter a Horthy Miklós Kollégium vezetésével is megbízta 1941 novemberében. Természetesen nem szakadhatott ennyi felé, ezért ez utóbbi feladatkörének ellátásában a pesti Szent Imre Kollégium előjárói segédkeztek.¹⁴⁴

1942. április 27-én a Hittudományi Kar elé került ismét a lelkészség ügye. Marczell Mihály tett jelentést Péterffy Gedeon működéséről [Ld.: Függelék 4] Ebből kitűnik, hogy a lelkész továbbra is tudatosan kereste a kapcsolatot a kollégiumokkal. Lakhelyén, a Pázmány Diákotthonon és a Horthy Miklós Kollégiumon kívül a két Szent Imre Kollégiumban rendszeresen előadásokat tartott; gyónási lehetőséget biztosított, és elvállalta a Szent Gellért Kollégium lelki vezetését is. Hasonló aktivitással kereste a kapcsolatot a különböző egyesületekkel is.¹⁴⁵

Marczell azonban kissé ambivalensen értékelte a lelkész működését: „...*törekvő áldozatossága vitán felül áll. Az ifjúsággal is keresi a kapcsolatot, de valami lendülethiány – ami értékes beszédeiben is észlelhető, le nem tagadható. Több benne az előadó közlési készség, mint a megindító lendület.*”¹⁴⁶ Véleményét osztotta a Kar, ezért bizottságot küldött ki, hogy megvizsgálja a lelkészi tisztség betöltésének lehetőségeit, hiszen Péterffy Gedeon megbízatása a végéhez közeledett. A bizottság is megállapította: „*Tárgyi értékeivel szemben áll egyéniségének valamelyes lendülethiánya, továbbá beszédei alaki hibái, végül egyéni vonzó erejének varázstalansága.*” Széttétekintve a fiatal papság körében azonban egyenlőre nem láttak nála jobbat. Ezért azt javasolta a bizottság, amit a Kar el is fogadott, hogy csak egy további esztendőre hosszabbítsák meg ezúttal lelkészi megbízását.¹⁴⁷

Mégsem így történt. Augusztus 3-án ugyanis Serédi Jusztinián hercegprímás arról értesítette az Egyetemi Tanácsot, hogy Péterffy Gedeont szeptember 1-től más szolgálatra kívánja rendelni. (A központi papnevelő gondnoka lett.) Schütz Antal rektor haladéktalanul értesítette a Hittudományi Kart, amely Marczell Mihály javaslatára pályázat kiírásáról döntött. „*Szükségesnek látszik, hogy erre a kivételes elevenséget és alkalmasságot feltételező hivatásra maguk jelentkezzenek a magukban is bízni tudók. Ma nem hiszem, hogy volna olyan valaki, aki egyenesen kiemelkednék a sok alkalmasnak látszó szónok közül.*” – indokolta. A pályázatot szeptember közepén írta ki a rektor rövid határidővel (október 10.), hiszen nem akarta senki hosszú ideig üresedésben tudni a lelkészi tisztséget.¹⁴⁸

Az egyetemi lelkészi állásra 9 pályázat érkezett. A Hittudományi Kar Marczell, Iványi és Galla részvételével bizottságot alakított, hogy a tagok véleményes javaslatukkal könnyítsék meg a kari döntést. A bizottság október 27-én tartotta ülését; határozatára a lelképásztorkodástan tanárának, Marczell Mihálynak véleménye volt a legerősebb hatással.

¹⁴² HKL 1b 63. doboz 657/1939-40.

¹⁴³ MOL K 636 - 1940 - 1 - 31180 alatt 40745/1941 és K 636 - 1942 - 1 - Péterffy 85257 és 89343.

¹⁴⁴ MOL K 636 - 1940 - 1 - 31180 alatt 46520/1941.

¹⁴⁵ Ld. Függelék 4.

¹⁴⁶ HKL 1b 65. doboz 764/1941-42.

¹⁴⁷ HKL 1b 65. doboz 614 és 764/1941-42.

¹⁴⁸ HKL 1b 65. doboz 764/1941-42.

Ő a jelentkezők közül dr. Szalay Mátyás jelölését eleve mellőzendőnek ítélte, hisz az 1914-ben felszentelt erdélyi egyházmegyes pap valóban idősnek számított az egyetemista korosztályhoz. Dr. Merva Lászlót és dr. Kulcsár Istvánt inkább a „normális” lelkipásztorkodásra, dr. Lipics Józsefet és dr. Senkár Lajost pedig a tudományos munkára tekintette alkalmasabbnak, ezért szintén szívesen kiemelte volna őket a jelöltek közül. De a fennmaradt négy jelölt közt sem volt könnyű dönten. Dr. Tóth K. János, dr. Nagy József, dr. Katona Puszta Sándor és a piarista dr. Tihanyi Tibor egyaránt alkalmasnak látszott a feladatra. Marczell lelkiismeretesen rangsorolta őket különböző szempontok szerint (múltban végzett munka, lelki irányítási képesség, szuggesztív hatás, teológiai elmélyültség); s a négy rangsr élén rendre más és más név áll... Végül első helyen Tóth K. János, második helyen Nagy és Tihanyi, harmadik helyen Katona jelölését javasolta.¹⁴⁹

Iványi dékán azonban leszögezte: „*a több oldalról és előkelő helyről kapott információk Tihanyi Tibort javasolják, aki az egyetemi ifjúság nevelése és vezetése terén eddig is nagy eredményeket tud felmutatni és az ifjúság előtt is nagy szimpátiának örvend*”. A bizottsági javaslat végül aequo loco első helyen Nagyot, Tihanyit és Tóthot, második helyen Katonát ajánlotta.¹⁵⁰

Két nappal később a III. rendkívüli kari ülés végül Tóth K. Jánost és Katonát mellőzte, másodiknak pedig az aequo loco elsőn jelöltek mögé Senkárt vette fel a jelöltek listájára, s Marczell javaslatára döntött arról is, hogy a kinevezés egyelőre csak három félévre lesz majd érvényes.¹⁵¹

Az Egyetemi Tanács november 18-i II. rendes ülése az előadó, Orsós Ferenc orvostudomány-kari prodékán javaslatára egyhangúlag **dr. Tihanyi Tibor** személye mellett döntött.¹⁵² Az egyetem nevében Iványi értesítette a döntésről a primást, aki 1942. december 28-án kelt 10340/1942 számú leiratával tudomásul vette Tihanyi Tibor kinevezését, és számára a missio canonica-t 1943. január 1-jétől 1944. június 30-ig megadta.¹⁵³

Tihanyi Tibor

Tihanyi Tibor kinevezését az egyetem rektora 1942. december 30-án írta alá. Közölte vele működésének a Hittudományi Kar által megszabott és fenn ismertetett feltételeit, kiegészítve azt a Tanács 4199/1939 számú határozatával, melynek értelmében az egyetemi lelkész tartozik az egyetemi diákokthoz lakni és ott a tanulmányi felügyelő tisztjét ellátni.¹⁵⁴

Tihanyi hatalmas energiával látott munkához. Nem elégedett meg a munkaköri szabályozás adta keretekkel, azon túlmutató tervei voltak, mint arról beszámolója [Ld.: Függelék 5] tudósít. Céljai közt szerepelt:

1. az egyetemi lelkészség intézményesítése, mert ezzel személyi változás esetén az ismételt újrakezdés nehézségei elkerülhetőek;
2. azok megtalálása, akik semmiféle kollégiumnak vagy egyesületnek, bajtársi csoportosulásnak nem tagjai, és személy szerinti nyilvántartás segítségével a kapcsolattartás velük;
3. a hozott hittani ismeretek fogalmi átépítése, továbbfejlesztése, individualizálása;
4. minden egyetemi hallgatót elérni;
5. megreformálni az egyetemi istentiszteleteket;

¹⁴⁹ HKL 1b 66. doboz 195/1942-43.

¹⁵⁰ uott.

¹⁵¹ uott.

¹⁵² ELTE Lt 1a 2. kötet 72 - 73. old.

¹⁵³ HKL 1b 66. doboz 348/1942-43 és MOL K 636 - 1942 - 1 - Tihanyi - 95049.

¹⁵⁴ Tihanyi Tibor magántulajdona, eredeti száma 3057/1943-43.

6. a szentbeszédet a fiatalok igényeihez igazítani;

7. öntevékeny vallásosságra nevelni.¹⁵⁵

Ennek szellemében már 1943 májusában három beadványt juttatott el a Hittudományi Karhoz a sürgető reformok tárgyában. Ezeket a Kar először 1943. június 1-jén, VII. rendes ülésén tárgyalta, nagyobb részt támogatta, ám megvalósulásukig természetesen bejárták az egyetemi ügyintézési labirintus összes fórumát.¹⁵⁶

1. Az új egyetemi lelkész ismét új időpontban szeretne volna tartani az egyetemi istentiszteletet: 9-ről ezúttal 11 órára helyezték. A nagyobb látogatottság érdekében az Egyetem Tanácsa Tihanyi kérésére hivatalosan is felszólította az összes kollégium és diákotthon, valamint bajtársi és hitbuzgalmi egyesületet, hogy „*az egyetemi közösséget méltóképpen megtisztelő számban küldöttséggel képviseltesse magát a hivatalos egyetemi szentmisén*”. 1943 szeptemberében óriási hirdetések öles betűi hívták fel a hallgató figyelmét a megváltoztatott időpontra.¹⁵⁷ Az új időpontra 200-250 fős állandó misehallgató tábor tudott összegyűjteni Tihanyi. Az istentiszteletek ünnepélyesebbé, mégis bensőségebbé tétele érdekében saját hatáskörében is lépett: új énekkart szervezett a diákmisékre. Korábban ugyanis az egyetemi egyházzenei igazgató vezetésével kispapokból álló kórus énekelt, s ezt most önkéntes alapon szerveződő, 72 tagú diák vegyes karral tudta felváltani, mely populárisabb, de népszerűbb „Szent vagy, Uram” énekekkel járult a misék fényéhez.¹⁵⁸

2. Tihanyi Tibor kérelmezte az egyetemi lelkészség „intézményesítését” és anyagi támogatását is. Természetesen nem az állás intézményesítéséről volt szó, hiszen az már korábban megtörtént. A lelkész kartoték-rendszerű nyilvántartást szándékozott készíteni a rábízott egyetemi hallgatókról, hogy könnyebben elérhesse őket. Ehhez azonban a diákság sorából önkéntes segítőkre és irodai felszerelésekre volt szüksége. Támogatást kért lelki könyv-, folyóirat- és lemeztár megteremtésére is.

A hatékonyabb munka érdekében „ügycsoportok” létrehozását szorgalmazta. Különböző feladatokra arra önként vállalkozó egyetemistákat irányított volna. Ilyenek: a szorosan vett lelkiekkel foglalkozó, szociális, híradó, sport és szórakozási ügycsoport, végül pedig egy titkársági, melyre az ellenőrzés és a lelkésszel való szorosabb kapcsolattartás feladata hárult volna.

A kari tanács örömmel üdvözölte az elképzelést, de Marczell Mihály javaslatára annak körültekintő és óvatos végrehajtására figyelmeztetett. A lelkipásztorkodástan tanára ugyanis attól tartott, hogy a jogi keretek elsekélyesítenék a lelkipásztori munkát. A kartoték-rendszert azonban mindenképp jónak tartotta a Kar. „A jó pásztor ismeri juhait” bibliai tézis megvalósulását látták benne.

Személyes megbeszélés során pedig arra is fény derült, hogy a lelkész mindössze 4 fiú és 4 lány segítségével már elképzelhetőnek tartotta tervei megvalósulását. Az eszközök beszerzésében azonban takarékosagra és mértékletességre szólították fel.

Iványi János dékán tárta a javaslatot az Egyetemi Tanács elé. Ott csak a szociális ügycsoport létrehozását kísérte kisebb berzenkedés; de mivel az előadó leszögezte, hogy nem

¹⁵⁵ Ld. Függelék 5.

¹⁵⁶ HKL 1b 66. doboz 694/1942-43. Sajnos jelenleg a jegyzőkönyv nem hozzáférhető, de más adatokból kikövetkeztethető a beadványok sorsa.

¹⁵⁷ ELTE Lt 1a 2. kötet 264-265. old. és HKL 1b 67. doboz 153/1943-44.

¹⁵⁸ Ld. Függelék 5.

egy új diákszociális szövet akar a lelkesz létrehozni, hanem csak a meglevőknek kíván segítséget nyújtani, egyhangúlag elfogadta a tervezetet az egyetemi vezetés.¹⁵⁹

A kartotékrendszert hamarosan létrehozta Tihanyi Tibor. Minden fakultás számára különböző színű cédulákat nyomtatott, melyekre nevet és címet vitt fel. Az egyetemi ifjúság rotációja persze arra készítette, hogy nyilvántartását félévente átselejtezzék, kiegészítse.¹⁶⁰ (A kartotékok későbbi sorsa bizonytalan. Leellenőrizhetetlen információk szerint Mindszenty primás bekérte az egyetemi lelkesztől azok listáját, akikre számíthat az egyetemeken. Letartóztatása után ez a belügyi szervek kezébe kerülhetett, s így sokak sorsa megpecsételődött a kommunista érában... Ha ez a hír bizonyíthatóvá válik, akár az is elképzelhető, hogy a kartotékok nyomát is az állami gépezetben kell keresni...)

A kapott anyagi támogatásból csak a folyóirattárat sikerült létrehozni. A Magyar Kultúra, az Élet és a Katolikus Szemle néhány a lelkeszség pecsétjével megjelölt példánya forgott közkezen a hallgatók között. A VKM-től és a Magyar Nemzeti Diákszövetség Tanácsától kapott segítséggel pedig az irodát tudta felszerelni Tihanyi Tibor. Más helyről érkező segélyekből pedig egy „decentralizált kezelésű”, „vallásos és aszketikus tárgyú” könyvekből álló kisebb könyvtárat hozott létre a hallgatók számára.¹⁶¹

3. Tihanyi harmadik beadványával darázsfészekbe nyúlt. Azt szorgalmazta ugyanis, hogy a lelkeszség kereteit felhasználva önkéntes jellegű, rendszeres egyetemi hitoktatás induljon be – a hittudományt kivéve – az egyetem összes karán. A tervezet jól átgondolt és felépített volt. Három részre tagolta a hitoktatást: valláserkölcsi fogalmak tisztázására; egyházszervezeti és jogi ismeretekre; illetve egy átértékelő-továbbképző jellegű, a vallási ismereteket „a művelt világi ember érdeklődési körét és szükségletét számon tartva” közlő tanfolyamra. Heti 1 órás előadásokat szándékozott tartani vagy tartatni arra vállalkozó hittudománykari professzorral. Az előadások tartalmát később publikálni készült a hallgatóság épülésére. Indexbe is felvehetővé kívánta tenni ezeket az előadásokat, rendkívüli tárgyként, melyből kollokválni is lehet.¹⁶²

Nem is a kérelem tárgyi tartalma volt problémás a kari professzorok számára, elvileg helyeselték azt fenntartva a Hittudományi Kar felügyeleti jogát, bár a végleges véleményalkotást elhalasztották a többi kar véleményének megérkezééig. A gondot az jelentette, hogy a Bölcsészettudományi Karon hallgatói kezdeményezésre már megindultak ilyen jellegű előadások dékáni megbízással, s erről a Hittudományi Kar csak a nyomtatott tanrendből értesült. Különösképp dr. Pataky Arnold nehezményezte ezt, két okból:

a./ megbízott előadó szerinte sok mindent előadhat, de a „dogmatika súlyos problémáinak tárgyalására” mindenképp felkért hittudományi kari professzort látott csak alkalmasnak, s tudtával az előadó Jánosi József jezsuita nem rendelkezett a szükséges egyházi főhatósági engedélyekkel sem (venia legendi és missio canonica);

b./ nem csak katolikus előadások folytak a bölcsészkaron, hanem Kiss Sándor és Dezséry László vezetésével protestáns dogmatika is előadatott. Ezt az idős professzor a Pázmány alapította egyetemen tűrhetetlennek tartotta, annak sokszor emlegetett katolikus jellegét látta megcsúfolva ezáltal.¹⁶³

Pataky tiltakozása nyomán Iványi dékán a primással és Szekfü Gyula bölcsészkar dékánnal is felvette a kapcsolatot a kérdés rendezésére. Aggályaiban hangsúlyozottan a protestáns vallásoktatás megjelenése szerepelt: „...oda is vezethet, hogy idővel a más

¹⁵⁹ ELTE Lt 1a 2. kötet 244-248. old.

¹⁶⁰ Ld. Függelék 5.

¹⁶¹ Ld. Függelék 5. és MOL K 636 -1944 - 2 - 9 - 61775.

¹⁶² HKL 1b 67. doboz 447/1943-44.

¹⁶³ HKL 1b 67. doboz 447/1943-44 alatt 768/1942-43.

vallásúak a teljesség kedvéért egyetemünkön esetleg valamelyik heterodox fakultás felállítását kérelmezzék. Tekintve pedig az egyetemi hallgatók ama szabadságát, amelyet az előadók megválasztásában élveznek, nagyon könnyen megvan annak is a lehetősége, hogy a katolikus hallgatók eljárjanak más vallású kollégáik hitoktatására katolikus hitüknek nem csekély veszedelmére.” Szekfü kezdetben a hallgatók vallási megoszlásának arányaira épülő paritásos megoldásra tett javaslatot, de mivel Iványi mereven ellenállt, visszakozott, és kijelentette, hogy a kérdés megnyugtató rendezéséig azon lesz, hogy újabb megbízást a Bölcsészettudományi Kar ne adjon ki. Ezt az ígéretét megerősítette a primásnak írt levelében is.¹⁶⁴

A hitoktatás kérdése így 1943 nyarán nyugvópontra került, méghozzá úgy, hogy a Hittudományi Karnak csak az őt kikerülni készülő megoldások elgáncsolására maradt energiája, maga azonban nem lépett a megnyugtató rendezés felé. 1944 januárjában Serédi Jusztinián, akit nem elégített ki ez a félmegoldás, egy félévre engedélyezte Jánosi Józsefnek „valláserkölcsi- világnézeti előadás” tartását a Bölcsészettudományi Karon, amiről a Hittudományi Kart is értesítette, egyúttal megkérdezve, hogy is áll az egyetemi hitoktatás kérdése, milyen intézkedések történtek. Kecskés Pál dékán az értesítést köszönettel vette, az előadás címének megfogalmazásában kivetnivalót nem talált. Egy világnézeti alapú előadás megszervezését, mivel nem érint semmiféle teológiai szakágat, bölcsészkar belügynek tekintett. A hitoktatásról többet nem mondhatott, minthogy „végrelegesen még nem megoldott”.¹⁶⁵

A magas helyről érkezett sürgetés hatására a Kar arra kényszerült, hogy újra foglalkozzon a kérdéssel. 1944 február 28-án, III. rendes ülésén tárgyalták. Artner Edgár gyűjtötte össze az egyetemi hitoktatás korábbi történetének adatait (XIX. századi exhortációk, illetve a vallástani tanszék története), beszámolóját Marczell Mihály ismertette, s úgy találta, hogy a zavaros múltban nehéz eligazodni.

„A múlttal szemben az egyetemi ifjúságnak mai lelki nevelését mindnyájan elég jól ismerjük. A Szentimre [sic!] Körök, a Szent Imre Kollégiumok, Emericana, Egyetemi Mária kongregációk, Pro Christo, Szent Margit Kör, a Női kollégiumok egész sorozata és több hasonló intézmény, s az újabban létesített egyetemi lelkészek intézménye [...] olyan széles lehetőséget biztosít a katolikus ifjúságnak lelki tovaképzésére [sic!], hogy alig akad olyan diák, aki lelki igényeit követve nem találna teret valláserkölcsi tovaképzésre.[...] Az akarók és keresők mind találnak bőséges alkalmat.” – mondta.

Majd a fél évvel korábbi súlyos vitákra hivatkozott: „a Tekintetes Hittudományi kar tegye komoly megfontolás tárgyává, vajon kívánatos-e mai nap ezt a zavarokat magával sodró helyzetet előidézni, annál inkább, mert tárgyi szempontból a katolikus ifjúság ezirányú lelki szükséglete kielégítő módon el van látva. Úgy gondolom semmi esetre. Eszerint

1. Javaslom, hogy tartsuk fenn a régi határozatokat az egyetemi alkotmány legszigorúbb betartásáért.

2. Rendszeres hitoktatások bevezetését pedig, tekintve a gyakorlati bonyodalmakat, vegyük le a tárgyalás napirendjéről.”

A világnézeti alapon tartott valláserkölcsi előadásokat a Kar később sem gátolta, így azok tovább folyhattak.¹⁶⁶

Tihanyi Tibor – egyébként mindenki által támogatott – hitoktatási tervezete a körülmények ilyen alakulása miatt halasztásra került. Ha már önállóan hitoktatásba nem kezdhetett a lelkész, igyekezett minden meglévő keretet felhasználni az ifjúság erkölcsi

¹⁶⁴ HKL 1b 67. doboz 447/1943-44.

¹⁶⁵ uott.

¹⁶⁶ uott.

nevelésére. Így időről-időre feltűnt a levante-összejöveteleken – amíg ezt a kezdeményezését az Egyetemi Tanács le nem állította.¹⁶⁷

1943 szeptemberében az új tanév kezdetekor Tihanyi Tibor – valószínűleg műegyetemi kollégájának példájára – új módszerrel próbálkozott a hallgatók tervezett hatékonyabb elérése érdekében. Plakátok illetve röpcédulák készítése helyett a postát vette igénybe. Meleg hangú körlevélben hívta fel a diákok figyelmét létére, segítő szándékaira:

„... Barátotok, papotok, lelketek pásztora akarok lenni. Közös célunk a krisztusi életelvek keltegetése és ébrentartása, földi és égi örök értékeink óvása, csiszolása, gyarapítása s az ehhez szükséges tényezők előteremtése.

Ezt az életbevágóan fontos célt részint az Egyetemi templomban (mise, szentbeszéd, szentségek), részint az egyetemen tartott beszélgetési órák alatt (megbeszélés, tanács- és segítségadás mindenféle ügyben), tervbevet, és a jövő tanévtől kezdve engedélyezett, önkéntes jellegű egyetemi hitoktatással, a levante kereteiben (havonkénti levante-konferenciák), diákokthonokban tett látogatások és ezzel kapcsolatos eszmecserék által, katolikus világnézetű folyóiratok és könyvek kézbeadásával, valamint az egyetemi lelkeszség engedélyezett és megszervezett kettős központi irodájának közreműködésével (lelki s szellemi ügycsoport, sajtó, szociális, sport és szórakozás ügycsoportok segítségével) munkáljuk.”¹⁶⁸

Tihanyi Tibor minden fakultáson kért és kapott fogadóhelyiséget, így elérte, hogy valóban mindenkire közel lehessen. Hogy valóban kihasználja ezeket az alkalmakat, névre szóló meghívóval fordult a diákokhoz. Fogadóóránként 5-5 vendéget várt. *„A fiúhallgatók 40-50 %-a, a leányhallgatók 80-90, sőt 100 %-ban jöttek el a hívásra, s általános tapasztalat szerint nemcsak hogy nem érezték kellemetlennek a hívást, hanem hálásak voltak azért, hogy valaki ilyen értelemben törődik velük, s meghatódva vették tudomásul, hogy az ő személyüket így számon tartják.*” – emlékezett később. Értékelése szerint ilyen módon a hallgatók 60-70 %-hoz hozzáférközhették a lelkeszséget.¹⁶⁹

Több időt hagyott elődeinél a gyóntatásra. Hétköznaponként 1, vasár- és ünnepnapokon 3 órán át állt a diákok rendelkezésére, és minden hónap első csütörtökjén és péntekjén is biztosított alkalmat gyónásra.¹⁷⁰

A lelkeszségek kapcsolata a két legfontosabb katolikus diákszervezettel (Katolikus Diákszövetség, Emericana) harmonikusnak mondható. Az Actio Catholica által kezdeményezett reprezentatív jellegű Esztergomba induló 100 fős egyetemista küldöttség összeállításában 1944 pünkösdjén egyenlő erővel vettek részt. Mindkét egyesület szervezett az egyetemisták számára lelki gyakorlatokat is, Tihanyi azonban ezeket belterjesnek és sekélyesnek találta. Célravezetőbbnek tartotta volna, ha a hivatalos egyetemi lelki gyakorlatokat fakultásonkénti megoszlással, külön a fiú-, és külön leányhallgatók számára az egyetemi lelkeszséget rendezi meg.¹⁷¹

Tihanyi Tibor szociális érzékenysége felülmúlta elődeiét. A megváltozott, háborús körülmények több feladatot is róttak rá e téren. Péterffy Gedeonhoz hasonlóan részt vett az Egyetemi Templom Szent Antal perselyéből származó adományok szétosztásában. Kínzó volt a szállásínség. Ennek enyhítésére 45 pótágyat helyezett el a vezetése alatt álló kollégiumban, és a sajtó segítségével megindította a „Csak egy zugot éjszakára” mozgalmat, melynek célja az volt, hogy az otthontalan egyetemisták számára ingyen vagy olcsón, esetleg tanításért cserébe családnál szállást kerítsen. 1944 tavaszi félévében 25 diákot tudott így elhelyezni,

¹⁶⁷ Ld. Függelék 5.

¹⁶⁸ PL N. 895. doboz Piarista Hírek I. évf. 4. sz. 1944. I. 31.

¹⁶⁹ Ld. Függelék 5.

¹⁷⁰ uott.

¹⁷¹ uott.

az őszi félévben az akció meghirdetése utáni első héten már 229 hallgató számára volt címe.¹⁷² Kisebb munkaközvetítői tevékenységet is kifejtett. A lelkészség címére gyakran érkeztek koncert- és mozi jegyek – természetesen ezeket is eljuttatta a diáksághoz.¹⁷³

Tihanyi Tibor három félévnyi működése messzemenően felülmúlta a reményeket és az elképzeléseket. Már beadványai tárgyalása során is megállapította az Egyetemi Tanács, hogy „gyakorlati érzékű lelkipásztor és tehetséges szervező”, s keresve sem találhattak volna nála alkalmasabbat a lelkészi posztra.¹⁷⁴ Nem meglepő tehát, hogy megbízatása leteltének közeledtekor Marczell Mihály annak három esztendővel való meghosszabbítását javasolta, ami ellen semmilyen fórumon nem merült fel kifogás. Ennek leteltekor, 1947 nyarán további három évre felkérték az egyetemi lelkészi tisztség ellátására.¹⁷⁵

Tihanyi Tibor később sem lankadt. 1945 augusztusában a misék látogatottságának növelése és annak hivatalosabb jelleg adása céljából azzal a kéréssel fordult a rektorhoz, hogy hasson oda, hogy az Egyetemi Tanács „a régi, de az utóbbi időkben visszafejlődött szokás szerint” képviseltesse magát az egyetemi istentiszteleteken.¹⁷⁶ Az egyetemi vezetés is fontosnak tartotta a dolgot a változó politikai viszonyok közt is. Az 1946/47-es tanévet megnyitó ünnepséget hirdető plakátra ezért kerülhetett fel: *„Nyomatékosan felhívom az egyetemi polgárokat, azokat is, akik oly internátusok tagjai, melyekben valláserkölcsei nevelésükről egyébként gondoskodás történik, hogy Egyetemünk istentiszteletein és ünnepélyein megjelenni egyetemi polgári komoly kötelességüknek tekintsék.”*¹⁷⁷

1946 szeptemberében Tihanyi újra felvetette az egyetemi hitoktatás kérdését. Ezúttal a Hittudományi Karhoz fordult azzal a kéréssel, hogy a hét három napjának estéjén 7 és 8 óra között bocsássonak rendelkezésére a Kar tantermei közül egyet, hogy fakultásonkénti bontásban az egyetem többi karának hallgatói számára régi elképzelése szerint világnézeti előadásokat tarthasson. Más karoktól helyiséget ilyen célra ekkor már nem kaphatott volna. A kérvényre rávezették a dékáni irodában, hogy azt saját hatáskörében Galla dékán fogja elintézni, de hogy milyen eredménnyel tette, nem tudjuk. Valószínűleg nehezítette a kedvező elintézés, hogy vegyesen volt szó fiú- és leányhallgatóságról.¹⁷⁸

1946 szeptemberében Mindszenty érsek Tihanyi Tibort munkájának elismeréseként az Országos Magyar Katolikus Diákszövetség egyházi elnökévé nevezte ki.¹⁷⁹

1946 nyarán sor került a legtöbb katolikus egyesület feloszlására.¹⁸⁰ Ilyen viszonyok között a lelkész fokozott szükségét érezte annak, hogy jelenlétét az egyetemen erőteljesebben fejezze ki. Ezért beadvánnyal fordult az Egyetemi Tanácshoz, melyben valamelyik megszüntetett katolikus egyesület hirdetőtábláját kérte az egyetemi lelkészség céljaira. A Tanács, melyet a külső politikai nyomás nem tört meg, készségesen és egyhangúlag teljesítette a kérést a Foederatio Americana szekrényének átengedésével, s ebből az alkalomból elismerését is kifejezte a lelkész addig végzett munkájáért.¹⁸¹

¹⁷² Sziklán Állunk II. évf. 2. és 10. szám, 1944. február 15. és október 15.

¹⁷³ uott.

¹⁷⁴ ELTE Lt. 1a. 2. kötet 246. old.

¹⁷⁵ HKL 1b 67. doboz 637/1943-44 és 70. doboz 12, 60, 158, 188/1947-48; 1a 11. kötet 1947. IX. 29., I. r. ülés és XII. 9., II. r. ülés valamint ELTE Lt. 1a 4. kötet 36. old.

¹⁷⁶ ELTE Lt. 1c 22. doboz 7395/1944-45.

¹⁷⁷ ELTE Lt. 1c 30. doboz 6/1946-47.

¹⁷⁸ HKL 1b 69. doboz 619/1946-47.

¹⁷⁹ PL N. 895. doboz, Piarista Hírek IV. évf. 1. sz. 1946. IX. 30.

¹⁸⁰ Gergely 1983: 48. old.

¹⁸¹ ELTE Lt. 1a 3. kötet 1990/1946/47.

1947 tavaszán Tihanyi Tibor a homiletika tárgyköréből magántanári habilitációt szerzett, szeptembertől ennek megfelelően tanítani is kezdett a Hittudományi Karon.¹⁸²

1947 nyarán tíznapos vidéki elvonulásra hívta a lelkész a diákokat. A szakcsi nyári egyetem azonban már nem a képzést tartotta elsődleges feladatának, mint a harmincas évek esztergomi megmozdulásai, hanem az erőgyűjtés, az egységes fellépés előkészítésén munkálkodott. A szervezés oroszlánrészét az A. C. bonyolította le, maga az ötlet is Szappanyos Béla A. C. igazgató fejéből pattant ki, s később mintául szolgált a hasonló katolikus nyári táborokhoz.¹⁸³

1947 novemberében Tihanyi Tibor ismét terjedelmes jelentésben foglalta össze lelkészi munkáját [Függelék 6]. A dokumentum minden során átcsendül a kor; a pártideológia elleni harc a lelkészség megmaradásáért.

Differenciálódott a lelkészség szervezete: a beszámoló idején az „ügycsoportok” száma már 14, ez specifikusabb, célirányosabb, s a diáksegítőket kevésbé megterhelő munkafeltételeket teremtett.

A lelkészséghez mintegy 4700 hallgató tartozott ekkor. (1946 októberében számukat csak 4500-ra becsülte Tihanyi.¹⁸⁴ A támadhatóságot úgy próbálta csökkenteni Tihanyi, hogy az intézményes jellegű lelkészségen belül inkább mozgalmi jellegű, apró, aktív sejteket, ún. „apostoltestületeket” hozott létre. Ezek a szűk, szinte baráti csoportok egy esetleges felszámolás esetén is biztosították volna azt, hogy ne kelljen magányos szélmalomharcot vívniuk az elkötelezetteknek.

Több kísérlete volt arra, hogy az egygondolkodásúak megismerhessék egymást, megtudhassák, kire számíthatnak a nehéz időkben. Ismerkedési teákat szervezett, ahová névre szóló meghívóval lehetett belépni, kiküszöbölendő a nem kívánatos elemeket... Hasonló célt szolgáltak a kirándulások, melyek sikerén felbuzdulva az illetékes ügycsoport az 1947/48-as tanévre 17 kisebb-nagyobb túrát készített elő.

Meglévő lelki igények kielégítésére több új kezdeményezése volt Tihanyi Tibornak, a már korábban említett hangsúlyozottabb jelenlét jegyében. A propaganda és az elmélyült munka céljai kétségkívül keverednek ezekben, váltakozó súllyal. Ilyen az egyetemi cserkészcsapat megszervezésének nem sok sikerrel járó kísérlete, vagy az eredményesebb egyetemi kongregációk létrehozása. Ide kell sorolnunk a máriaremetei ifjúsági zárandoklaton és a Mária-kongresszuson való szervezett részvételét is az egyetemistáknak.

Növelte a gyóntatószékben töltött időt, de gyakran ez is kevésnek bizonyult. Személyes beszélgetésekre is igyekezett több időt fordítani. Ilyen konzultációkra ekkor már nem meghívókkal hívta az ifjúságot, a „forgalom” így is nagy volt. (Amúgy is sokallta a nyomdaköltségeket, így a körlevelek helyett is inkább faliújságján keresztül kezdett tudósítani a programokról.) Ámbár Tihanyi tapasztalata szerint nem annyira lelki, mint inkább karitatív ügyekben keresték a fiatalok a lelkész segítségét. Élve a tanulmányi reform nyújtotta lehetőséggel, Tihanyi szabad bölcsészként be is iratkozott az egyetemre, javítva ezzel elérhetőségét, és közelebbről megismerve így a rábízottak életformáját.

Az egyetemi istentiszteletek látogatottságát továbbra sem tartotta kielégítőnek. Keserű tapasztalata volt, hogy elsősorban kényelmi szempontok miatt a fiatalság inkább a lakóhelyhez közeli plébániákat keresi fel, és nem saját miséjét. A hitszónoklatokat természetesen Tihanyi látta el, 1947 őszén elődeihez hasonlóan tematikus prédikációkba kezdett, témája a mariológia volt. A kórus újra átalakult. Az ostrom után újjászervezett

¹⁸² HKL 1b 69. doboz 561, 677, 727/1946-47; 71. doboz 370, 755/ 1947-48; 74. doboz 65, 87/1949-1950; 78. doboz; MOL - XIX - I - 1 - h - 1947 - 77450 és ELTE Lt. 1c 35. doboz 12836/1946-47.

¹⁸³ Ld. Függelék 6.

¹⁸⁴ EPL 6164/1946.

vegyeskart a karvezető viselkedése miatt feloszlatta népénekekkel töltve ki helyét, majd 1947 őszén rendtársa, Maklári Lajos vezetésével létrejött egy új vegyeskar, a Prohászka-kórus.

Az elsőpénteki szentáldozás kegyes gyakorlatát is igyekezett meghonosítani egyetemista körökben Tihanyi Tibor. Természetesen a szokásos lelkigyakorlatok sem maradhattak el.

Nem szüntette be természetesen a jótékonyági akciókat sem, azok a korábbi keretekben folytak tovább. 1947 novemberében például 53 ing, 10 kabát és 2 pár erősen használt cipő került kiosztásra. Pénzadományok gyűjtésére új módszert is kieszelt Tihanyi: a lelkészség pecsétjével ellátott szentképeket árusított 1 forintos áron, aminek bevételét szintén a legrászorultabbak élvezhették.¹⁸⁵

Továbbra is megkülönböztetett figyelemmel fordult a lelkész az elsőévesek felé. Az évkezdet heteiben tapasztaltabb egyetemistákból eligazító szolgálatot hozott létre, melyhez bármelyik gólya fordulhatott tanulmányi, menzaügyi, egyesületi kérdésekkel, problémákkal. Nehezítette az elsőévesek utolérését, hogy a minisztérium utasítására a hivatalos kérdőívekből a vallási hovatartozásra vonatkozó kérdéseket törölték, így a lelkész nem is tudhatott már minden rábízottról...

A beszámoló a lelkészi munka akadályai közt említi a pártnyomást, az anyagiak hiányát, s az ifjúság általános attitűdjét is, melyről – hacsak pár szóval is, de – szociológiai mélységekbe hatolóan értekezik Tihanyi Tibor.

A lelkészség későbbi helyzetéről bővebb információt már csak az 1948 februárjában tartott egyetemi lelkészi konferencia körképéből nyerhetünk. Ekkor Tihanyi becslése szerint 2200 lány és 2500 fiú hallgató tartozott hozzá. 50-60 %-ukat ítélte buzgó katolikusnak. 150 diákot sikerült kongregációs csoportokba tömörítenie, három fiú-, és három lány csoport volt. A misék és gyóntatás rendjében nem volt változás. Legnagyobb problémájaként „az egyetemi hallgatóknak erkölcsi és szellemi kérdését” említette.¹⁸⁶

A lelkész javadalma kezdetben megegyezett elődjével, 393 pengő 50 fillér volt havonta. Ez az összeg a 3500/1943 ME. rendelet értelmében 1943. július 1-jétől 516 pengő 50 fillérre nőtt. A háború utáni inflációs időkben, hogy reálértékét megőrizze, többször is, esetről-esetre ártértékelték a tiszteletdíj mértékét; végül az inflációt megelőző állapotokat figyelembe véve Tihanyi Tibor fizetését az ahhoz legközelebb eső VII. fizetési osztály 3. fokozatához kötötte a minisztérium, és annak mindenkorai változásával automatikusan növelte. A stabil forint bevezetése után 360 forintos havi jövedelem illette meg a lelkészt, mely 1946. november 1-jétől 15 forint lakáspénzzel egészült ki, később 30 forintos közlekedési segéllyel is.¹⁸⁷ (Természetesen a szerzetesi szegénység eszménynek megfelelően ezt a pénzt Tihanyi beadta a rend közös pénztárába.) Míg azonban a minisztérium 1947-ig mindig a megbízatás teljes idejére folyósította az összeget, 1947-ben a három esztendő meghosszabbítás ellenére is csak egy évre utasította a számvevőséget a tiszteletdíj kiutalására.¹⁸⁸ Ez lehetett az első pillanat, amikor a lelkészség jövőendő felszámolásának terve először, egyelőre homályosan felbukkant...

Tihanyi Tibort azonban az első nyílt támadás nem egyetemi lelkészi, hanem diákotthoni prefektusi tisztjében érte. Ez is közvetve. A Szabadság című baloldali napilap egyik publicistája, Hajduska István 1947 júliusában írt több éles hangú, provokatív,

¹⁸⁵ HKL 1b 71. doboz SZ.N./ 1947-48; ilyen szentképek a szerző magántulajdonában is vannak.

¹⁸⁶ EPL 2792/1948.

¹⁸⁷ MOL K 636 - 882. cs. - 1942/44 - 1 - Tihanyi - 94974, 96512, 60859, 61484, 68594; MOL XIX - I - 1 - h - 1945 - 33609, 49998; 1946 - 121473, 142533; 1947 - 92220; ELTE Lt. 1c 22. doboz 7045/1944-45; 24. doboz 607/1944- 45 és HKL 1b 68. doboz 29/1945-46.

¹⁸⁸ MOL XIX - I - 1 - h - 1947 - 164017.

valótlanosságokkal telehintett cikket a felsőoktatás egyes szeleteiben uralkodó „klerikális reakcióról”. (Támadta többek közt az Országos Ösztöndíj-tanács „kegyencpolitikáját” is.)

Egyik írása a Pázmány kollégiumban uralkodó állapotokról szólt, első olvasásra is hihetetlennek tűnő rágalmakkal borította el Timkó Imrét, aki görög katolikus hittudománykari hallgató volt, és – szerinte – 1946 decembere óta országos görög katolikus egyetemi lelkész (A lelkészség megszervezése valójában már korábban megtörtént). A cikk Timkót Tihanyi kreatúrájának és unokaöccsének állítja be...¹⁸⁹

Az újságcikk hatására hivatalos egyetemi vizsgálat indult, mely mind Timkó Imrét, mind Tihanyi Tibort teljességgel ártatlannak találta, mégis olyan határozatot hozott az Egyetemi Tanács, melynek értelmében az egyetemi lelkész addig hivatalból gyakorolt prefektusi jogköre megszűnt. Ezzel többek közt a lelkész elérhetősége is csorbát szenvedett, nem is szólva arról, hogy megoldatlanná vált lakáshelyzete...¹⁹⁰ (Hozzá tartozik azonban az igazsághoz az is, hogy Tihanyi a prefektusságot egész embert igénylő feladatnak fogta fel, mely a tennivalókkal bőven megáldott lelkészre teherként nehezedik.)¹⁹¹

Tihanyi Tibor kezdeményezésére 1948 januárjában Sík Sándor, a magyarországi piarista rendtartomány főnöke azzal a kéréssel fordult az Egyetemi Tanácshoz, hogy Tihanyi Tibort engedje el az egyetem, mert rendjének az adott pillanatban nagyobb szüksége van rá. Tihanyi egészségi állapotára és tudományos ambícióira hivatkozott, mert mint egyetemi lelkész kevés ideje maradt homiletika tárgyú tudományos publikációira. A rendfőnöki levélbe ez a szempont azonban nem került be: *„Ezt az elhatározást két körülmény teszi elkerülhetetlenné. Az egyik Tihanyi Tibor egészségi állapota. Az illetékes orvosi vizsgálat ugyanis feltétlenül szükségessé teszi számára a magát kímélő életmód követését. Ismerve egyrészt jelenlegi munkakörének természetét és sokoldalúságát, másrészt Tihanyi Tibor lelkiismeretességét, amely lehetetlenné teszi, hogy kötelességteljesítésében kímélje magát, arra a meggyőződésre kellett jutnom, hogy az orvosi előírás (amelynek elhanyagolása esetén az orvos igen súlyos következményeket helyez kilátásba), nem képzelhető el a jelen állásától való megválás nélkül.*

De halaszthatatlanná teszi a rendi kötelekbe való visszaszólítását rendi nevelésünk szükséglete is. A körülmények u.i. arra kényszerítenek bennünket, hogy rendi hittudományi főiskolánk 2 első évfolyamát mernyei (Somogy megye) rendházunkba helyezzük át. Így a kettévált főiskola 2 teológiai testületet kívánván, összes szakembereinket igénybe kell vennünk.”¹⁹²

A mernyei főiskola tervét – ha ténylegesen létezett egyáltalán, s nem csak ürügyül szolgált – azonban hamarosan ejtette a rendi vezetés. Tihanyi is nyitott szemmel járt, s felmérte, hogy ha lemond egyetemi lelkészi tisztéről, komolyan fennáll annak a veszélye, hogy ez a pozíció végleg elveszik. 1948 áprilisában ezért azzal a kéréssel fordult rendfőnökéhez, hogy mégis tegye lehetővé számára a további lelkészi tevékenységet. Maga is érezte, hogy ez az előzőtől gyökeresen eltérő kérés részletesen megokolandó:

„Kérésem indítóokai a következők.

1. Egészségem az orvosi kezelés és vigyázatos munkarendem következtében csaknem teljesen helyreállt.

2. Az eddigi tanulmányi és fegyelmi felügyeletem alatt álló Pázmány Kollégiumtól pártszempontok miatt a mostani szemeszter végeztével távoznom kell, ami részint egy egész emberre szóló munkacsökkenést s a rendi közösségbe való visszakapcsolódásomat jelenti.

¹⁸⁹ Szabadság 1947. július 1.

¹⁹⁰ MOL XIX - I - 1 - h - 1948 - 196704, 196761, 202997 és Tihanyi Tibor magántulajdonában lévő személyes iratok.

¹⁹¹ Ld. Függelék 6.

¹⁹² HKL 1b 71. doboz 354/1947-48.

3. Az egyetemi lelkészi munkakör egyre szűkebbre szorul a legutóbbi idők és a belátható jövő körülményei szerint, ami úgy szólván csak napi egy-két órás templomi pasztorációt ró majd rám, legalábbis egyelőre.

4. Az egyetemi lelkészség intézménye országos viszonylatban is egyre inkább vörös posztó a minisztériális fölsőbbség szemében, s a legutóbbi eseményekhez képest nem vállalhatom azt a felelősséget, hogy a most és miattam történt kinevezési aktussal a lét vagy nemlét mérlegére engedjem ezt kerülni.

5. Utoljára említem, de talán Közösségünk számára ez nem jelentéktelen, hogy a tapasztalatok szerint tudományos munkám jövőjét veszélyeztetném a Hittudományi Kar rokonszenvének lerontásával...¹⁹³

Sík Sándorra hatottak az érvek, így 1948. április 26-án engedélyezte, hogy Tihanyi Tibor továbbra is tisztjében maradjon.¹⁹⁴

A minisztérium valóban nem tekintett rá jó szemmel. Mikor 1948 nyarán esedékessé vált tiszteletdíja további folyósításának kérdése, a kész fogalmazványt, mely azt engedélyezte egy titokzatos kéz áthúzta, az illetékes államtitkár pedig felvezette az aktára: „Érdekelne, hogy min alapul az egyetemi lelkész állami [kiemelés az eredetiben] fizetése? Izraelita is van? Nazarénus is? És ha van, miért nincs?”...¹⁹⁵ 1948 novemberének közepéig húzódott honorárium folyósításának ügye, ekkor visszamenőlegesen kapta meg a hiányzó lelkészi kongruát (értéke 684 Ft/hó – ez csak kevéssel múlja felül a papok általános kongruáját). Ha nem a rend kötelékében élt volna, bizony ez a „csöpp késedelem” is alapvető kenyérgondokat okozott volna számára.

Mivel a lelkészség fenntartásának egyéb forrásai rendre elapadtak, Tihanyi Tibor 1948 decemberében azt kérelmezte a rendi vezetéstől, hogy javadalmának az 500 forint feletti részét visszaforgathassa a lélekszámban gyarapodó lelkészség céljaira. „5200-as lélekszámú lelkészségem adminisztratív kiadásainak fedezésére minden egyetemi, minisztériumi és önszegélyező forrásunk megszűnt. Táncdélutánjaink, színielőadásaink és bábjátékaink megrendezése lehetetlenné vált a rendőrségi engedély megtagadása miatt.” – kesereg.¹⁹⁶

A minisztérium továbbra is az anyagi ellehetetlenítés politikáját folytatta. A kongrua mértékét 1950 elején 554 forint 50 fillérre csökkentette. Tihanyi elérte, hogy ennek 400 forint feletti részét továbbra is a lelkészség javaira fordíthassa, de ez az összeg csekélynek bizonyult. A lelkészség fokozatosan eladósodott.¹⁹⁷

Hivatalosan 1950. június 30-ig volt egyetemi lelkész Tihanyi Tibor. Hogy mennyire hagyták, hogy végezze munkáját, nem tudjuk. Maga következetesen egyetemi lelkésznek tartotta és címezte magát.¹⁹⁸ Magántanári működése miatt eltávolítása az egyetemről nem lett volna könnyen kivitelezhető, így azonban, minthogy helyben volt, bizonyos lelkészi funkciókat (pl. gyóntatás) továbbra is elláthatott, ha kevesebb hírveréssel is, mint korábban. Nem tartjuk valószínűnek, hogy 1950 nyara után bárki is hivatalosan meghosszabbította volna Tihanyi megbízatását. Ha öntevékeny módon foglalkozott is még később az egyetemistákkal, azt legfeljebb az egyetem testéről leválasztott Hittudományi Akadémia diákjaival tehette, s ezt is legfeljebb 1951 nyaráig.¹⁹⁹

¹⁹³ PL N. 581. doboz 488/1948.

¹⁹⁴ PL N. 892. doboz 493/1948.

¹⁹⁵ MOL XIX - I - 1 - h - 1948 - 199172.

¹⁹⁶ PL N. 581. doboz SZ.N./1948.

¹⁹⁷ PL N. 920. doboz 229/1950.

¹⁹⁸ HKL 1b 74. doboz 315/1949-50.

¹⁹⁹ PL N. Cédulakatalógus.

Kísérlet a klinikai lelkészség intézményesítésére

Nem lenne teljes a Pázmány Péter Tudományegyetemen folyó lelkigondozási munka bemutatása, ha nemoznánk az egyetemhez tartozó klinikákon dolgozó lelkészek munkájáról. Mivel azonban ez a nem kötődik szorosan az ifjúsági pasztoráció kérdéséhez, a túlzott részletességet feleslegesnek tartjuk.

A két egyetemi klinikán két hitoktató (Katona Antal és Sebő László) lakott, akik teljes ellátás és évi 240 pengős tiszteletdíj ellenében igyekeztek a klinika betegeinek vigaszt nyújtani, gyóntatni, áldoztatni őket. Mivel ez csak szerény többletjövedelmet jelentett számukra, nem tudtak erre a munkájukra olyan fokú figyelmet fordítani, amit a betegek száma megkövetelt volna. Ezért vettette fel Serédi Jusztinián azt az elképzelést 1941-ben, hogy új státuszokat kreálva a két hittanárt főfoglalkozású klinikai lelkésszé kéne kinevezni, körülbelül havi 200 pengős jövedelemmel, így mentesíthetők lennének egyéb elfoglaltságaik alól. A minisztérium azonban nem akart ekkora többletkiadást finanszírozni, így minden maradt a régiben.²⁰⁰

A kommunista fordulat után pedig gyaníthatóan nem okozott nehézséget a két pap kiebrudalása a klinikákról...

²⁰⁰ MOL K 636 - 1941 - 2 - 9 - 38274 és 41085

1939: Egyetemi tanácsok véleményei lelkészségek szervezéséről

Még csak szerveződőben volt a Pázmány Péter Tudományegyetemen az első egyetemi lelkészség, mikor már felvetődött a kezdeményezést helyeselve az az igény, hogy más egyetemeken is jöjjenek létre a lelkigondozásnak ilyen intézményei.

1937. december 30-án a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület fordult ilyen értelmű kéréssel a minisztériumhoz, miután egyeztettek a reformátusokkal is. *„Kétségtelen [...], hogy az ifjúság nevelésének és valláserkölcsi irányításának az iskolákban is szükséges ellátása nem tekinthető befejezettnek az ifjúságnak a középiskolából való kikerülésével. Annak, hogy ez a munka az egyetemeken és főiskolákon is folytattassék, fokozott jelentőséget ad az a körülmény, hogy ma minden ki nem próbált új eszmeáramlat elsősorban az ifjúságot iparkodik a maga befolyása alá vonni, s ez, valamint az egyetemi és főiskolai ifjúságra leselkedő más erkölcsi veszélyek is fokozottan indokolják, hogy az ifjúság az egyetemeken és főiskolákon se hagyassék valláserkölcsi továbbnevelés és irányítás nélkül, annál kevésbé, mert ez könnyen vezethet az eddigi ily neveléssel és irányítással elért eredmények megsemmisülésére is.”* – hangzik az indoklás.

A három történeti egyház számára kér a beadvány *„...az Egyházak által szükségesnek ítélt megfelelő számban szervezendő főiskolai ifjúsági lelkési állások szervezése és fenntartása céljára államsegélyt [...]”*.²⁰¹

A minisztérium a tervezetet megvitatásra az ország valamennyi egyetemének megküldte. Az Egyetemi Tanácsok meglehetősen eltérően vélekedtek a kérdésről:

– A **Pázmány Péter Tudományegyetemen** fontosnak és üdvösnek, de kivihetetlennek tartották az ötletet. Válaszuk diszkriminatívnak értékelte, hogy csak a három történeti egyház jusson ilyen pozícióhoz. Viszont több mint 100.000 pengős költséggel számoltak abban az esetben, ha mindegyik egyház kap ilyen lehetőséget, amire nyilvánvalóan nem lett volna fedezet. (Érdekes ez az érvelés a Pázmány-egyetem vezetőinek szájából, hiszen ők többnyire az intézmény katolikus jellegének fenntartása mellett szálltak síkra. Bár az eredmény így is, úgy is elutasítás...)

– A **Műegyetem** méltányolta az érveket, melyek a lelkészségek szervezése mellett szóltak, de kijelentette: szervezeti keretébe beilleszteni egy ilyen jellegű intézményt nem tud; annak támogatásáról, fenntartásáról az érintett egyháznak kell gondoskodnia. Leszögezte továbbá, hogy tanulói ifjúsága így is túlterhelt, ezért semmiféle vallási foglalkozást kötelező jelleggel nem fog előírni hallgatói számára.

– A **Horthy Miklós Tudományegyetem** (Szeged) elsősorban a püspöki kar véleményére volt kíváncsi. Intézményesített lelkési állást nem tartott szükségesnek.

– Az **Erzsébet Tudományegyetem** (Pécs) vezetősége minden tekintetben helyeselte a tervezetet, de kijelentette, hogy az egyetem anyagi erői nem elegendőek a létrehozandó lelkészség támogatásához.

– A **Debreceni Tudományegyetemen** a református teológiai fakultás véleménye volt a döntő. Ők azt az elvet látták helyesnek, hogy minden egyetemen az illetékes hittudományi kart bízzák meg a hallgatók lelki igényeiről való gondoskodással. Olyan felekezetek számára, melyek nem rendelkeznek egy egyetemen ilyen fakultással, a VKM segítségével kell az egyetem szervezeti keretein kívül lehetőséget biztosítani ilyen jellegű munkára.²⁰²

²⁰¹ EPL Serédi 41. Cat. 633/1939 alatt 959/1938.

²⁰² EPL Serédi 41. Cat. 827/1939.

Az egyetemek véleményének ismeretében fordult a minisztérium Serédi Jusztinián prímáshoz a kérdéssel. Az érsek pártolta az elképzelést, a diffúz terveket egészen konkrét formába öntötte felhasználva a Pázmány Péter Tudományegyetemen létesített lelkészség tapasztalatait.

„Amely egyetemen van Hittudományi Kar, ott annak valamelyik tagja láthatná el a lelkészséget, ahol nincs, ott az egyetemen kívül működő lelkész vagy hitoktató. Természetesen az illetékes egyházi hatóságtól kapná a missiot, az egyetemtől vagy a kultusztárcától pedig némi dotációt. Az ifjúság köteles volna a lelkésznel jelentkezni minden iskolai év elején. A lelkésznek joga volna az egyetem épületében bármikor megjelenni, ott kapna helyiséget, ahol az ifjúsággal érintkezni tudna illetve annak rendelkezésére állna bizonyos időkből. A lelkész lelkipásztori buzgalmára volna bízva, hogy az ifjúságot a valláserkölcös és hazafias életnek megnyerje és arra nevelje. [...] A lelkészek honoráriumára arányos volna az illető egyetemen lévő és az ő vallásához tartozó növendékek számával, úgy, hogy esetleg két vagy több lelkész is lehetne, ha ugyanazon a valláshoz megfelelő számú hallgató tartozik. Pl. minden 1000 hallgatóra számítva egy lelkészt.”

Kijelentette azonban: „A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen most van r. kath. lelkészi hivatal. Ennek állása bizonyos történeti jogon létesült, praecedensül NEM szolgálhat más felekezetek javára. Ez a körülmény azonban nincs ellentétben fentebb kifejtett elvi álláspontommal.”²⁰³

Az evangélikus egyház által benyújtott tervezet tehát elfogadtatott. A protestáns egyházak felkészültebbek voltak, hiszen az ötlet tőlük származott, így gyorsabban kezdték meg az egyetemi lelkészségek szervezését. A katolikusoknak 1941-ig kellett várni arra, hogy más egyetemeken is megjelenjenek lelkészeik.

²⁰³ uott.

Ferenc József Tudományegyetem

A kolozsvári egyetem születésnapja 1872. október 12-e. Ezen a napon szentesítette Ferenc József a Trefort Ágoston miniszter által előterjesztett és az országgyűlés által elfogadott XIX. törvénycikket, mely végre tartós és életképes felsőfokú tanintézetet hozott létre Erdélyben.

Nem ez volt az első kísérlet, hisz már Mátyás király, és a XVII. századi protestáns fejedelmek is próbálkoztak vele. 1848-ban az uniót kimondó törvény elő is írta a líceum egyetemmé fejlesztését, de a háborús viszonyok akkor ezt lehetetlenné tették, az abszolutisztikus kormánynak pedig inkább a magyarországi felsőoktatás leépítése volt a célja, mintsem fejlesztése...²⁰⁴

Az egyetem hivatalos és ünnepélyes alapítólevelét 1881. január 4-én írta alá az uralkodó.²⁰⁵ Születése pillanatában európai színvonalú intézmény volt ez, bár sajátos szerkezetű. Mivel Erdélyben a történeti egyházak már rendelkeztek teológiai főiskolákkal, az egyetem nem kapott ilyen fakultást. A három hagyományos kar (bölcseleti, jogi, orvosi) mellé negyedikként természettudományi kar állt fel.²⁰⁶

Az egyetem békésen működött a világháborúig, a trianoni békeszerződés miatt azonban menekülnie kellett. Ideiglenesen Szegedre költözött az universitas, melynek tényét az 1921. évi XXV. törvénycikk is rögzítette.²⁰⁷ Az 1921/22-es akadémiai évet már itt kezdte meg az egyetem. A szegedi évek alatt lelkésziségnek nem találhatjuk nyomát, de az egyetemisták külön pasztorációja megindult már. A húszas években város jezsuita kápolnájában egyetemisták számára tartott szentmiséket **P. Elasser Gyula**.²⁰⁸

A Román királysághoz csatolt Kolozsvár továbbra is felsőoktatási központ maradt. Az egyházi vezetés figyelme itt már ekkor a diákság felé fordult. 1936-tól püspökké szenteléséig **Márton Áront**, utána 1938-tól **Dávid Lászlót** említi Virt László inkább hitbuzgalmi, mintsem történeti jellegű könyve egyetemi lelkészként.²⁰⁹ Nem találtuk ez ideig nyomát az ő hivatalos egyetemi lelkészi kinevezésüknek. Nem kívánjuk vitatni érdemeiket az ifjúság lelkigondozásában, azonban valószínűsíthetően nem kaptak hivatalos megbízást ilyen jellegű munkára, inkább hihető, hogy csak öntevékeny buzgósággal fordultak a fiatalsághoz.

Gyökeresen megváltozott Kolozsvár helyzete a második bécsi döntés után. A román egyetem elmenekült: bölcseleti, filozófiai, jogi és orvosi karai Nagyszebenben, reáltudományi kara Temesváron nyert elhelyezést.²¹⁰

Az is természetesnek látszott, hogy az annak idején csak az idegen uralom elől Szegedre menekülő Ferenc József Tudományegyetem most visszaköltözzön Kolozsvárra. Így, noha az 1940/41-es tanév első ülését még Szegeden tartotta az Egyetemi Tanács, de az 1940. évi XXVIII. törvénycikk értelmében október 23-án már Kolozsváron tartotta meg a következőt, melynek fő témája az újjáalakulás volt.²¹¹

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium politikai súlyának megfelelően kezelte az egyetemet. Presztízskérdést csinált abból, hogy korszerű tanintézet legyen. 5 fakultással

²⁰⁴ Szögi 1994: 347. old.

²⁰⁵ Devich 1986: 10. és 13. old.

²⁰⁶ Márki 1922: 35. old.

²⁰⁷ Devich 1986: 26. old.

²⁰⁸ Vox Academica I. évf. 1. sz., 1927. május.

²⁰⁹ Virt: 94. old., a fényképmelléklet képaláírásai.

²¹⁰ Pascu 1972: 29. old.

²¹¹ CsMLt. VIII. 1. - 5. doboz.

rendelkező modern egyetemmé azonban csak más magyarországi egyetemek egyes karainak bezárása illetve átköltöztetése árán tudták felfejleszteni.²¹²

Az első két évben szinte havonta utazott Szily Kálmán államtitkár, minisztériumi osztálytanácsos Budapestről Kolozsvárra, és tartott ott az Egyetemi Tanács prominens tagjaival értekezletet. Az 1941. október 23-i megbeszélésen arról értesítette a rektort, hogy a római katolikus és a református egyház felkérésére a minisztérium intézkedni kíván a hallgatók lelkigondozásáról. Az illetékes püspököket kívánták megbízni azzal, hogy erre a feladatra egy-egy lelkészt jelöljenek ki; a minisztérium pusztán dotációjukkal kívánt foglalkozni: csak a tanév idejére, azaz tíz hónapra havi 200-200 pengőt szánt.²¹³

Bár részletesen Szily ekkor nem fejtette ki, de érezhető, hogy a minisztérium már ekkor ráértett arra a kánonjogi problémára, amit az egyetemi lelkésznek, mint papi személynek az egyetem, mint világi testület részéről való ellenőrzése jelent. A Pázmány Péter Tudományegyetemen a katolikus alapítás ténye miatt, illetve a Hittudományi Kar léte és felügyelete révén ez a kérdés áthidalható volt, merőben más azonban a teológiai karral továbbra sem rendelkező Kolozsvári Egyetem helyzete. Ennek a nehézségnek a figyelembevételére utal az államtitkári fogalmazás: „Ezek a lelkészek, akik azonban nem mint „egyetemi lelkészek” szerepelnének és működnének...”²¹⁴

Az Egyetemi Tanács október 29-én tárgyalta a kérdést. Ekkorra a református püspök már konkrét személyi javaslattal is előállt, Tőkés Istvánt kívánta megbízni a református hallgatók lelkigondozásával. Sándor Imre római katolikus püspöki helynök pedig ígéretet tett arra, hogy hamarosan közli a kinevezendő lelkész nevét.

Az Egyetemi Tanács tudomásul vette a bejelentést, „a maga részéről azonban szükségesnek tartja, hogy az egyetemen oly régóta hagyományos vallási béke fenntartása érdekében a Rector Magnificus a kívánatos kooperációról 2-3 hónaponként barátságos megbeszélést tartson a lelkészekkel. Feltétlenül kívánatosnak és méltányosnak tartja továbbá az Egyetemi Tanács, hogy hasonló gondoskodás történjék azonos módon az evangélikus és az unitárius vallású egyetemi hallgatók lelkigondozásáról is, az ilyen vallású hallgatók csekélyebb létszámához arányosított tiszteletdíjjal.” – szögezi le a jegyzőkönyv.²¹⁵ (1943 szeptemberéig nem került sor unitárius lelkész kinevezésére.)

A katolikus hívek ellátására megbízást végül is **dr. Faragó Ferenc** teológiai tanár kapott. Ennek pontos keltét nem ismerjük, de mindenféleképp még 1942. január 26. előtt került rá sor.²¹⁶

Működéséről sajnos a forrásanyag hiányos volta miatt semmit sem tudunk. Csak az biztos, hogy az egyetemi istentiszteletek helye ebben az időben az egyetem épületével szomszédos piarista templom volt.²¹⁷

1942. szeptember 1-jei hatállyal a püspöki helytartó Faragót más beosztásba helyezte. Utódjául (**Lantos**) **Kiss Antalt** jelölte, aki neves ifjúsági lekipásztornak számított. Könyve, „A diákok lelki atyja” közkedvelt ifjúsági munka volt. A minisztérium – a szokásos késéssel – csak november közepén vette hivatalosan is tudtul a személycserét.²¹⁸ Ő képviselte az egyetemet az 1943 szeptemberi minisztériumi egyetemi lelkészi értekezleten is. Pontos munkaköréről sajnos nem sokat tudunk. Az egyetem rektora ugyanis csak lakonikus tömörséggel írta róla Szegedre: „az egyetemi ifjúság lelkigondozása (lelki gyakorlatok

²¹² Szögi 1994: 57. old.

²¹³ CsMLt. VIII. 1. - 5. doboz, 1941. X. 29-i II. rendes ülés 51. pontja és VIII. 5. 1029/1945-46.

²¹⁴ CsMLt. VIII. 1. - 5. doboz, 1941. X. 29-i II. rendes ülés 51. pontja.

²¹⁵ uott.

²¹⁶ CsMLt. VIII. 1. - iktatókönyvi bejegyzés 1370/1941-42.

²¹⁷ CsMLt. VIII. 1. - 6. doboz, 1942. XI. 25-i ülés 70. pontja.

²¹⁸ CsMLt. VIII. 1. - iktatókönyvi bejegyzés 478 és 681/1942-43.

vezetése, lelki tanácsadás, egyetemi istentiszteletek tartása, egyetemi ünnepek alkalmával tartandó istentiszteleteken igehirdetés stb.).”²¹⁹

Feltehetően a háború, a front Erdélybe érkezése vetett véget tevékenységének.

Az egyetem felszerelésének Magyarországra menekítését 1944. szeptember 2-án rendelték el a hatóságok.²²⁰ S bár a tárgyi kiürítés és a személyek menekülése nem feltétlenül kapcsolódott össze, Lantos Kiss Antalnak nyomát Erdélyben később nem fedezhetjük fel. Ellenben őt is – mint kötetünk több más szereplőjét – az ötvenes évek Magyarországnak bebörtönözték...²²¹

A Sziklán Állunk 1944 októberében már **Csendőr Imre** nevét említi kolozsvári egyetemi lelkeszként. Munkájáról azonban semmit nem tudunk.²²²

²¹⁹ CsMLt VIII. 5. -1029/1945-46 alatt.

²²⁰ SZN-Joó: 24. old.

²²¹ Havasy 1991: 407. old.

²²² Sziklán Állunk II. évf. 10. sz., 1944. október.

József Nádor Gazdasági és Műegyetem

Lelkigondozás nyomai a lelkészség felállítása előtt

A magyarországi mérnökképzés története a XVIII. századra vezethető vissza. A selmecbányai bányatisztképzőt (1735), a budai Institutum Geometricumot (1782), majd a József Ipartanodát egyaránt tekinthetjük az 1871. július 10-én megalapított Műegyetem elődjének. A század harmincas éveiben a természettudományos képzés intézményeinek Európában egyedülálló nagyfokú koncentrációja zajlott le hazánkban. Az 1934. évi X. törvénycikk szervezetileg a műegyetemhez csatolta a soproni Bánya- és Erdőmérnöki Főiskolát, A budapesti Állatorvosi Főiskolát és a Pázmány Péter Tudományegyetem Közgazdasági Karát. Így alakult ki az intézmény terjedelmes neve is...²²³

A Műegyetemnek a közhiedelemmel ellentétben sosem volt temploma. A templomformát idéző könyvtárpépület, Petz Samu műve, már tervezésekor is könyvtárnak készült. Így amikor igény volt valamilyen egyetemi esemény templomi megünneplésére is (pl. az évkezdő Veni Sancte, az évet lezáró Te Deum stb.), többnyire a közeli templomokat kereste meg az egyetem vezetése. Főképp az egzotikus gellérthegyi sziklakápolna és az impozáns méretű, cisztercita vezetés alatt álló Szent Imre plébániatemplom adott otthon ilyenkor a műegyetem hallgatóinak.

Az 1938-as Eucharisztikus kongresszus alkalmával is a cisztercitákkal kooperált a műegyetem. Az előkészítő háromestés lelkigyakorlat (triduum) helye is a Szent Imre Templom volt, a ciszterciek mondták a miséket is az egyetem kérésére, bár a lelkigyakorlatot egy jezsuita, Varga László tartotta. Az egyetem egyébként több termét is átengedte a kongresszus szervezőinek, és azok kérésére gondoskodott az egyetem épületeinek díszkivilágításáról is, hogy így emelje az ünnepségek fényét. A katolikus tanszékvezetőket és a katolikus alapon szerveződő egyetemi egyesületeket pedig kötelezte az egyetemi vezetés a kongresszus eseményein való megjelenésre.²²⁴

Ez az egyedi rendezvény, melynek napjai alatt az egyetemi oktatás is szünetelt, természetesen távol áll a mindennapi lelkigondozás világától. Az egyetem testületi fellépése a kongresszuson azonban felhívta a figyelmet a nagy számú katolikus hallgatóra. Talán ennek is betudható, hogy 1941 és 1942 nagyböjtjében a Pázmány Péter egyetem lelkésze, Péterffy Gedeon úgy döntött, hogy a műegyetemi férfihallgatók számára külön lelkigyakorlatot fog tartani. Otthont ezeknek a gellérthegyi sziklatemplom adott. A három estés lelkigyakorlatokat a következő nap ünnepélyes, egyetemistáknak szóló szentmisék zárták le.²²⁵

1942. szeptember 1-jei hatállyal a hercegprímás – mint említettük – Péterffy Gedeont felmentette korábbi munkái alól. Ez nem csak a Pázmány egyetemről való megváltását jelentette, hanem le kellett mondania a Horthy Miklós Kollégium vezetéséről is, amit az érsek **dr. Szappanyos Béla** feladatává tett. Egyszersmind megbízta a műegyetemi római katolikus hallgatók lelkigondozásával is.²²⁶

²²³ Szögi 1994: 42 - 51. old.

²²⁴ MEL 4c 640/1942.

²²⁵ uott.

²²⁶ MEL 4a 8a. kötet 1942. IX. 1., a Nagytanács 1. ülése, 38. pont: MOL K 636 - 932. cs. - 1942 - 44 - 6 - 91746.

Megbízott műegyetemi lelkészek (1942-45)

Szappanyos Béla megkereste Szily Kálmán államtitkárt, hogy tevékenységének anyagi vonzatairól érdeklődjön. Az államtitkár Rudnai Rudolf osztálytanácsoshoz utasította, de mivel rá jó benyomást tett a frissen kinevezett lelkész, mindjárt pártfogásába is vette. Havi 200 pengős tiszteletdíjat tartott számára méltányosnak – ennyit kaptak a protestáns egyetemi lelkészek is –, mely a kollégiumi munkáért járó 80 pengővel, lakással és reggelivel kiegészülve tisztes megélhetést biztosított. 1943. október 1-jei hatállyal további 32 pengővel emelkedett tiszteletdíja. Az államtitkári támogatás és Szappanyos Béla látogatása Rudnait is meggyőzte, a minisztérium hozzájárult kinevezéséhez.²²⁷

Szappanyos Béla következetesen műegyetemi lelkésznek titulálta magát, ami konfrontációhoz vezetett a Műegyetemi Tanáccsal, mely tartotta magát a korábban ismertetett 1939-es nézetéhez, melynek értelmében a lelkészt nem tekintették az egyetem szervezetébe tartozó személynek. Ezért a Tanács már azt a kérését is elutasította 1942 októberében, hogy lelkészi minőségében hivatalosan elismerje, illetve munkájára a hallgatóság figyelmét hivatalosan felhívja. A rektor tiltakozását a „műegyetemi lelkész” cím használata ellen a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak is kifejtette – hivatkozással a Tanács október 9-i döntésére, valamint a hercegprímás kinevező iratának szövegére –:

„Műegyetemi lelkészi állás szervezését semmilyen alakban sem tartják az egyetem keretében megvalósíthatónak, miután ez az egyházi hatóság intézkedési körébe tartozik. [...] álláspontunk: valamennyi felekezet lelkészének hallgatóinkkal való foglalkozását kizárólag az illető egyház ügyének tekintjük, amíg működésük a Műegyetem hagyományos békéjét meg nem zavarja.” Leszögezi a továbbiakban a rektor, hogy a Tanácsot véleményének revideálására kényszeríteni kívülről az egyetem autonómiáját sértő súlyos tett lenne, s amennyiben a Tanács hivatalosan kifejtett nézetével ellentétes rendelkezések születnének, azzal a Tanács tekintélye szenvedne „csúnya sérelmet”.²²⁸

A minisztérium illetéke sietett megnyugtani az egyetemi vezetést: *„Szappanyos Bélát mint a magyar királyi József Nádor Műegyetem római katolikus vallású hallgatóinak lelkigondozásával megbízott lelkészt, nem pedig mint ún. „műegyetemi lelkészt” kívánom tekinteni, aminő állás szervezését nem vettem tervbe.”*

Az indoklás azonban elgondolkodtató: *„Annál is inkább magáévá teszi a Műegyetem felterjesztésében foglaltakat, mert az egyetemi lelkészi állás szervezése esetén az illető egyetem fegyelmi hatósága alá kerülne, ami nem kívánatos, sőt lehetetlen volna egyházi szempontból.”* Más a helyzet a Pázmány egyetemen, melyen az egyetem kebelén belül létező hittudományi fakultás a felügyeletet mindenféle ütközés nélkül képes ellátni, és más itt – és minden más „világi” egyetem vagy főiskola esetében –, ahol világi és egyházi felügyelet kánonjogi szempontból is problematikus keveredése történne. A Műegyetem kiállása precedenst teremtett, ettől a pillanattól kezdve – mint látni fogjuk – minden egyetemi és főiskolai lelkész a felsőoktatási intézménytől csaknem függetlenül tevékenykedhetett, annak vezetését szinte csak tájékoztatta az illetékes egyházi főhatóság vagy a minisztérium az esetleges személyi változásokról.²²⁹

A kért támogatás elmaradása miatt Szappanyos Béla más úton igyekezett a hallgatók közelébe férközni. Levelek a Műegyetem katolikus ifjúságához címmel 1943 februárjától kiadványsorozatot adott ki. Sajnos ezekből csak az első példány maradt fenn. Az A/4-es

²²⁷ MOL K 636 - 932. cs. - 1942 - 1 - Szappanyos - 93351.

²²⁸ MOL K 636 - 878. cs. - 1942 - 1 - Szappanyos - 93351 alatt 2820/1942 ME RH.

²²⁹ MOL K 636 - 878. cs. - 1943 - 1 - Szappanyos - 63797 és MEL 4a 8a. kötet 1943. V. 13., a Nagytanács 9. ülése. Ezért az egyetemi ill. főiskolai anyagokban már sajnos nincsenek olyan bő, a lelkészség mindennapjait bemutató források, mint a Pázmány Péter Tudományegyetem esetében.

formátumú nyomtatvány félbe van hajtva, belső oldalain az egyetemi lelkész hirdetéseit közli, csak az előlap őrzi a hagyományos nyílt levél formáját. Ebben sajátos hangot üt meg: egyszerre lelkész, aki atyai szeretettel vágyik gondozni a rábízottakat, s egyszerre politikus és hazafi, aki felméri a fenyegető orosz veszedelmet. Apokaliptikus képeket fest a jövőről: „Népünk sorsa a közeljövőben dől el. Hacsak fegyvereink fizikai erejét a lélek metafizikai ereje föl nem fokozza, akkor a sorsdöntés egészen biztosan szakadékba dőlés lesz.

Elvizenyősödött hit, politikai játék, lélektelen feszingő virtuskodás itt már nem mozdít...”

Lényegesen barátságosabb, melegebb hangon fordul a diákokhoz, mikor saját szerepéről szól: „Katolikus Magyar Testvéreim! Féfélvvel [sic!] ezelőtt ti kértetek közéték lelkészt. Íme, itt vagyok. Önzetlenül, teljesen a Ti lelketek szolgálatára. Megvallom, a négyezernyi katolikus műegyetemi ifjúságban az egy szál ember elvész. Kell tehát valami összekötő kapocs, amely Nektek sem terhes, s engem se fáraszt. Az ilyesfajta, időnkint kibocsátott levelekre gondolok elsősorban, és azokra a világnézeti konferenciabeszédekre, melyeket „felsőbb hitoktatás” jelleggel még e hónapban az összes Karon megkezdek, s melyekre ezúton is szeretettel hívlak Benneteket.”²³⁰

(Érdekes adalékként kell észlelnünk, hogy Szappanyos vajmi kevés figyelmet fordított az Egyetemi Tanács terminusbéli aggályaira, és ezt a nyílt levelet is műegyetemi lelkészként írta alá...)

Szappanyos Béla minden karon kapott termet előadásainak megtartására. Azonban már többnyire két órával a „konferenciabeszédek” előtt elérhetővé tette magát, így beszélgetésre találhattak alkalmat az arra vágyók. E célra általában a karoktól szobát, de ahol erre nem volt lehetőség, ott a már meglévő katolikus egyesületek helyiségeit használta fel.

Műegyetemi templom híján az Egyetemi Templomba invitálta a diákokat, annak „nyilvános” szentmiséjére, de tudatta, hogy létezik ott egy tudomány-egyetemi istentisztelet is. De ugyanolyan jó szívvel ajánlotta az összes egyetemhez közel eső templomot is, közzétéve azok miserendjét.

Hamarosan felmérte azonban Szappanyos Béla, hogy külön műegyetemi istentisztelet nélkül nem lehet munkája kellően hatékony. Kérte tehát dr. Hamvas Endre budapesti érseki helytartót, hogy hasson a Pázmány-egyetem vezetőségére, hogy az Egyetemi Templomban valamilyen módon hivatalosan is tarthasson egyetemistáinak szentmiséket.

Az egyetem az előterjesztést „annyira indokoltnak és méltányosnak” tartotta, hogy azt megtagadni „különös szükkeblűségnek” tartotta volna, ahhoz azonban nem járult hozzá, hogy a két egyetem hallgatói esetleg keveredjenek egy közös egyetemi szentmisén. Így Szappanyos Bélát és ifjúságát vasár- és ünnepnap 9 órakor várták nagy szeretettel. Ugyanakkor a Pázmány-egyetem vezetősége őszintén meglepődött azon, hogy ez a kérés úgy érkezett, hogy arról a Műegyetem Tanácsa mit sem tudott; és igyekezett ezért a megtapintatosabban eljárni az ügyben.²³¹

Szappanyos Béla egy évnyi, Műegyetemen végzett munka után felmérte azt is, hogy kezdeti elfogódottsága jogos volt. Tényleg kevés az ő személye ilyen irdatlan tömegű hallgató megfelelő szintű gondozására. Ezért kezdeményezte, hogy segítőt is foglalkoztathasson. A lelkész igyekezett kihasználni minisztériumi kapcsolatait. A minisztérium hajlott is egy további személy foglalkoztatására az anyagi alapot biztosítani; a Műegyetem kisebb, ún. rektori tanácsa azonban a vártnál nagyobb érdeklődést mutatott a kérdés irányába, és gyakorlatilag megfúrta az elképzelést.²³²

Szappanyos Béla az Actio Catholica Főiskolai Bizottságában is fontos szerepet játszott. 1943 nyarán az ország egyetemi és főiskolai városaiban tett tanulmányutakat, hogy

²³⁰ MOL K 636 - 878. cs. - 1943 - 1 - Szappanyos-ban szám nélkül.

²³¹ HKL 1b 66. doboz 697/1942-43.

²³² EPL Serédi 41. Cat 5641/1943 és MEL 4a. 8a. kötet 1943. IX. 15., a Raktori tanács 2. ülése, 53. pont.

megvizsgálja annak lehetőségét, hol és hogyan lehetne további lelkészségeket felállítani. Vasúti utazásaihoz a minisztériumtól kért és kapott 50%-os támogatást.²³³ Az Actio Catholicában végzett tevékenysége indokolta azt is, hogy – mivel a nagy hallgatólétszám egész embert kívánt a lelkesi posztra – végül is felmentését kérje a prímástól megbízott egyetemi lelkesi tisztjéből. Erre 1944. február 1-jei hatállyal került sor.²³⁴

Utódja **Könözy Lajos** hittanár lett, aki korábban a Képzőművészeti Főiskola lelkesi teendőit látta el, s akinek működéséről sajnálatosan kevés adat maradt fenn. Kinevezésekor a prímás kérte a rektort, „*hogy a megbízott lelkeszt nemzeti és egyházi szempontból egyaránt fontos hivatásának teljesítésében az eddigi jóindulattal támogatni méltóztassék.*”²³⁵ Könözy Lajos valószínűsíthetően minden gyakorlata ellenére sem tudott megbirkózni azzal a feladattal, amit a műegyetem hallgatótömege a lelkeszre rótt. Ezért Mindszenty hercegprímás, aki az érlelődő belpolitikai fordulat miatt is nagy figyelemmel fordult az egyetemek világa felé, úgy döntött, hogy ésszerű változtatással, átszervezéssel próbálja hatékonyabbá tenni a műegyetemi lelkigondozást, hogy öntudatosabb keresztény értelmiség nézhessen szembe a kommunizmussal.

A differenciálódás és megszüntetés kora (1945-49)

Ezért 1945. október 8-án felmentette Könözy Lajost, s helyébe a Műegyetem mérnökképző karain (gépész-, vegyész-, építő- és általános mérnöki kar) Szabó József jezsuitát, közgazdasági karán Kiss László hittanárt bízta meg a hallgatók pasztorációjával. A két kar lelkigondozásának különválasztását nemcsak a egyetemisták nagy száma indokolta, hanem a diákok teljesen eltérő érdeklődési köre is. Már Szappanyos Béla is úgy jellemezte a közgazdászhallgatókat, hogy „az egy egész más világ.”²³⁶

Az egyetem addig elhanyagolt soproni karára pedig hamarosan (1945. október 29.) a győri egyházmegyei főhatóság nevezte ki Jávor Egon bencést. A minisztérium a változásról november 7-én értesítette az egyetemet.²³⁷

Közgazdasági Kar

Kiss László munkájának sajnos nem maradt fenn dokumentuma a Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltárában. Az sem kideríthető, hogy meddig végezhetette munkáját. Működéséről forrás csak az a tömör beszámoló, melyet 1946 októberében készített.²³⁸

Közel 2500 hallgató ellátása tartozott feladatkörébe az egyetemen, s a 450 fős Állami Kollégium bentlakó lelkesze is volt egyben. A nagy létszám miatt évfolyamomként tartotta dogmatikai tárgyú, heti egyórás előadásait. Hetente két órát biztosított lelkipásztori fogadó időként a hallgatók számára. 30-30 fős fiú és lány Mária-kongregációkat szervezett, hogy a katolikus hallgatók egymással is szorosabb kapcsolatba kerülhessenek ezek ülésein.

²³³ MOL K 636 - 878. cs. - 1943 - 1 - Szappanyos 67829.

²³⁴ MOL K 636 - 859. cs. - 1944 - 1 - Könözy 54607 és XIX - I - 1 - h - 1945 - 72364 és Sziklán Állunk II. évf. 2. szám, 1944. február 15.

²³⁵ uott. és MEL 4a 8a. kötet 1944. I. 27., a Rektori tanács 7. ülése, 9. kötet 1944. II. 25., a Nagytanács 4. r. ülése, 30. pont. Nevét a Héberger szerkesztette Műegyetem-történet tévesen Körössyként rögzíti. (V. kötet 1106. old.)

²³⁶ Szappanyos Béla szíves szóbeli közlése alapján.

²³⁷ MOL XIX - I - 1 - h - 1945 - 72362, 72363, 72364 és MEL 4b 6. kötet 1945. XII., a Rektori tanács 5. ülése és 4c 379/1947 alatt 2173/1945.

²³⁸ EPL 6164/1946.

A kollégium is rótt rá feladatot bőven: rendszeresen tartott előadásokat ott is, misézett hetente, látogatta a szobákat. Időigényes elfoglaltság volt a KESZI (Katolikus Egyetemi Szociális Iroda) irányítása is.

Kiss Lászlót 1947-ben **Eglis István** váltotta fel tisztjében. Kiss László nehéz feladatot kapott: a Népi Kollégiumokban kellett volna a katolikus szellem fenntartására törekednie. Nem kísérte siker ez irányú működését.²³⁹

Eglis Istvánnak még működési idejét sem tudjuk pontosan meghatározni a források hiányos volta miatt. 1947 októberében már ő vett részt a fővárosi egyetemi lelkészek értekezletén a Közgazdaságtudományi Kar lelkészeként, és az 1948 februárjában tartott lelkészi konferencián is jelen volt.²⁴⁰

Valószínűsíthetően a Műegyetem átszervezésének azon lépcsőjében szabadult meg tőle a vezetés, melynek során a 9160/1948 számú kormányrendelet értelmében önálló Közgazdaságtudományi Egyetemet hoztak létre.²⁴¹

Mérnökképző Karok

Szerencsére jobban dokumentált **Szabó József** munkája. Mintegy 1400-1600 hallgatót bíztak gondjaira. Hivatalosan heti két órában volt megkereshető az egyetem által részére kiutalt tanári szobában, de a jezsuita rendházban is szívesen látta az őt megkeresőket. Kiss Lászlóhoz hasonlóan Mária-kongregációk szervezésébe is belefogott. Tihanyihoz hasonlóan igyekezett az elsőpénteki szentáldozás gyakorlatát népszerűsíteni: ilyenkor a Sziklatemplomban misézett a hallgatóknak. Egyetemi elfoglaltsága mellett havi egy alkalommal az Eötvös Collegiumba is ellátogatott, ahol 1940 óta már jó viszonyt alakított ki a diákokkal.²⁴²

Szabó József nagyon gyorsan felfogta az ország belpolitikai változásainak valódi irányát, és a kommunista szálamitaktika idején különös fontosságot tulajdonított a kereszténység jelenlétének látványos hangsúlyozására az egyetemen. Való igaz ugyanis, hogy munkájában is szükséges lett volna a rendszeres, fakultatív alapon tartott egyetemi hitoktatás bevezetése, de az ennek érdekében indított aláírásgyűjtő akciójának mérete túlmutat már a lelkészi igényeken, amint arra a baloldali szellemiségű egyetemtörténet-írás is érzékenyen rámutat.²⁴³

Először 1945 őszén merült fel a műegyetemi hitoktatás igénye. Ekkor 800 aláírással nyújtott be a „műegyetem katolikus ifjúsága” kérvényt Heller Farkas rektorhoz annak érdekében, hogy minden karon heti egy órában rendszeresen tarthasson valaki – esetleg a lelkész – hittanórákat. A rektor és Plank Jenő, a gépész- és vegyészkari dékán támogatta az elképzelést. Jellemző a korra, milyen bonyolult csatornákon igyekeztek a megvalósulást elérni az érdekeltek: Szabó József a minisztérium vallásügyi főosztályának élén álló Beresztóczy Miklósnak tett jelentést, aki a prímást kérte, hogy hasson a miniszterre, hogy amennyiben a kérés a minisztérium elé kerül, járjon el annak érdekében, hogy az egyetemi főosztály vezetője kedvezően bírálja azt el...²⁴⁴

Ám a kérvény ekkor még nem jutott ilyen magas fórumig. 1946 februárjában az egyetem rektori tanácsa elutasította azt, miután kikérte az egyes karok véleményét.²⁴⁵

²³⁹ EPL 2792/1948 és ue. szám alatt 4573/1947 is.

²⁴⁰ uott.

²⁴¹ Héberger 1979: 1160. old.

²⁴² EPL 6164/1946.

²⁴³ Héberger 1979: 1136. old.

²⁴⁴ EPL 3344/1945.

²⁴⁵ MEL 4b 6. kötet 1946. II. 27-i Raktori tanácsülés 14. pontja.

Ezért került sor 1946 novemberében a második aláírásgyűjtésre. Ekkor már 3000-en (!) írták alá az íveket, melyeken a hallgatók „a hit- és erkölcsstudományok egyetemi színvonalú előadásainak engedélyezését” kérték oly módon, hogy az az indexbe is felvehető legyen. Hivatkoztak a hallgatók arra, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetemen bármely karhoz tartozó egyetemi polgár látogathatja a Hittudományi Kar bármely előadását. Mivel azonban ilyen lehetőség a Műegyetemen nincs, csak így látták igényeik kielégítését elérhetőnek.

Az aláírások mennyisége arra késztette az egyetemi vezetést, hogy újragondolja álláspontját. Ismét a karokhoz fordult a Tanács, majd azok véleményére támaszkodva azt a döntést hozta hogy esetről-esetre engedélyezni fog ilyen előadásokat, de rendszeresíteni nem kívánja azt, mert ez ellenkezne az egyetem Szervezeti Szabályzatával. A karok egybehangzó véleménye alapján a Tanács a kérés azon felét, mely az indexbe felvehetőséget célozta, elvetette. A soproni bányá-, kohó-, és erdőmérnöki kar jelezte, hogy náluk ilyen előadások már folynak is, a közgazdasági kar kijelentette, hogy heti 1-2 órára szívesen biztosít termet hitoktatási célra. A gépész- és vegyészmérnöki kar is csak azt a kikötést tette, hogy a kényes téma miatt a színvonalról úgy kéne gondoskodni, hogy nem meghívott előadókat kérnek fel az előadásokra.²⁴⁶ Végül is Szabó József hetente három alkalommal egyórás előadásokat tarthatott.²⁴⁷

A kérvény pozitív elbírálásában feltehetően az is szerepet játszott, hogy 1947 februárjában Mindszenty primás látogatást tett az egyetemen, és az ifjúság menzadíjainak fedezésére 4000 forintos támogatást adott az intézménynek Szabó Józsefen keresztül. Erre a nagyvonalú gesztusra azért került sor, mert a jobbára 1945-ben pillanatok alatt megalakult egyetemi pártszervezetek 1947-re erősödtek meg annyira, hogy kegyeltjeiket a hagyományosan „klerikális” és „haladásellenes elemek” által ellátott diákjóléti funkciókba juttassák. Ezt a folyamatot igyekezett lassítani, vagy megállítani a primás.²⁴⁸

Mivel Szabó József a megbízott lelkési posztot nem tartotta elég erősnek és biztosnak, már 1947 márciusában azt indítványozta a primásnak, hogy egy jogilag más helyzetű Műegyetemi Egyházközség létesítésének útján a műegyetemi lelkigondozást teljesen vonja ki más szervek létező vagy vélt hatásköréből. Mindszenty József pártolta az elképzelést, így áprilisban már annak megalakulásáról adhatott hírt Szabó a hallgatóságnak írt körlevelében.²⁴⁹

A dolgok azonban nem alakultak ilyen egyszerűen. „Az egyházközségi munka három szakosztályban (világnézeti, szociális, szakmai) gyönyörűen el is indult, de Ortutay kultuszminiszter értesülve a Műegyetemi Egyházközségről hatáskörét átlépve rátelefonált a Műegyetem Rektorára, hogy nem engedélyezi az egyházközségi életet a Műegyetemen. Az egyetem Rektora erre az Egyetemen hivatalosan kifelé nem engedélyezi az egyházközségi szervezetet addig, amíg ez az ügy a Kultusz-minisztériumban nincs elintézve.” – kesereg Szabó József a primásnak szeptemberben, s sürgeti egyben: tudomásulvétel céljából küldjön értesítést a minisztériumba és Csűrös Zoltán rektornak is, hiszen az Országos Egyházközségi Szabályzat 80.§-a értelmében ennyi elég, nem kell minisztériumi jóváhagyás új egyházközség létesítéséhez.²⁵⁰

A lelkész nem vesztette el lelkesedését. Az országos mintájára speciális Egyetemi Egyházközségi Szabályzat-tervezetet szerkesztett, mintául szánva a majdani többi hasonló képződménynek. November 27-én sor került az egyházközségi képviselőválasztásra is. Az esztergomi aula azonban tévovázott. A szabályzat szerint ugyanis bármely plébánia alakíthat

²⁴⁶ MEL 4b 7. kötet 1947. I. 16-i és II. 13-i Rektori tanácsülések 20. ill. 13. pontja és 4c 379/1947.

²⁴⁷ EPL 6164/1946.

²⁴⁸ MEL 4b. 7. kötet 1947. II. 13., Rektori tanácsülés 3. pontja és Héberger 1972: 1132, 1136 és 1140. old.

²⁴⁹ EPL 583/1949.

²⁵⁰ uott.

hivatalos jogi személyként fellépő egyházközséget – de a Műegyetemen épp a plébánia hiányzott. Csak akkor érezték támadhatatlannak az új szervezetet, ha azt teljesen kihatározták a területileg illetékes Szent Imre plébániából, ezt viszont templomépület híján nem akarták megtenni. Visszakozni azonban nem vágytak. Némi hezitálás után december végén értesítette Esztergom hivatalosan a minisztériumot és az egyetemet az egyházközség megalakításáról – és az aula legnagyobb meglepetésre nem tiltakozott senki...²⁵¹

A püspöki kar is így nyilatkozott a kérdésről: „*A műegyetemi egyházközség egyelőre maradjon meg a ciszterci plébánia keretében, mint annak külön normatívum alapján működő csoportja. A szabályzattervezetet a püspöki kar kiadja egy vagy több egyházközségnek, hogy találja meg a megoldás módját.*” A szakértők (Hévey Gyula és Sággh Károly) azonban a hagyományos egyházközségi rend épségének megőrzése érdekében elleneztek a műegyetemi gyakorlat meghonosítását más felsőoktatási intézményekben. Ott elfogadták, tekintettel arra a szeparáltságra, mellyel az egyetem területe rendelkezett, s arra a tényre, hogy a hallgatók idejük legnagyobb részét az egyetemen töltik.²⁵²

1947 áprilisából vannak adataink a lelkészség mindennapjairól. Szabó hetente két alkalommal, szerdán és szombaton tartott hittani előadásokat. Hetente találkozott a kongregációba tömörített ifjúsággal is: egyik héten gyűlést, a másikon reggeli misét tartott számukra. Hetente két alkalommal tartott két és fél órás ügyeletet fogadószobájában, de ezen kívül is megkereshették a diákok a jezsuiták Mária utcai rendházában. Minden hónap első péntekjén a Szikla Templomban misét celebrált a diákok számára, előtte gyóntatott.²⁵³

Már 1948 májusában támadást indított Szabó József ellen az átformálódó egyetemi vezetés. Mivel a lelkész hirdetőtábláján a kommunistáknak nem tetsző írások jelentek meg, Csűrös Zoltán rektor javaslatára a Műegyetemi Tanács megdorgálta a lelkészt és megfenyegette helyiségének, illetve hirdetőtáblájának megvonásával.

„*1. Itteni lelkési működése kizárólag vallási térre szorítkozhat. Semmiféle politikai magatartást nem tanúsíthat, egyben gondosan ügyelnie kell arra, hogy semmi olyan lépést (pl. aláírásgyűjtést) ne tegyen, aminek politikai színezete lehet.*

2. A hirdető tábla engedélyezése is kizárólag abból a célból történt, hogy ott hivatalos hirdetések jelenhessenek meg. A hirdetőtábla nem faliújság, erre engedély sincs, s így ebben polémia sem jelenhet meg, mint ahogy nem szokott megjelenni a dékáni vagy rektori hirdetőtáblákon.” – így a rendreutalás.²⁵⁴ Hogy pontosan mi és kinek a keze által került is ki a falra, nem kideríthető már. Egy későbbi minisztériumi minősítés azonban fennmaradt: ez „*a demokráciával szemben következetesen illegalitást tanúsító periodikus sajtótermék*” rendszeres kitételéről panaszkodik.²⁵⁵

A Tanács Szabó József működésének ellehetetlenítését 1948 őszén kezdte meg. Az egyetem kebelén belül létrehozott Műszaki Főiskola részére átadták azt a szobát, mely addig a lelkész fogadóhelyiségéül szolgált. Szabó József persze tiltakozott hivatkozva arra, hogy ilyen szoba mindenhol megilleti az egyetemi lelkészt. Beadványának tárgyalásakor a Rektori Tanácsban azonban ilyen méltányossági szempontok nem játszottak szerepet.

Csűrös Zoltán rektor javasolta, hogy „*a Tanács intézzen felterjesztést a vallás- és közoktatási miniszterhez, melyben kifejezésre juttatja, hogy Szabó József S. J. lelkész működése ellen külső és belső tényezők kifogást emeltek. A Műegyetem jelenlegi állapotában nevezettnek tanári szobát biztosítani nem tud. [...] tekintve, hogy megbízatásának*

²⁵¹ EPL 583/1949 és MEL 4b 8. kötet 1948. I. 15-i 5. r. Rektori tanácsülés 10. pontja.

²⁵² EPL 583/1949.

²⁵³ uott.

²⁵⁴ MOL XIX - I - 1 - h - 205. cs. - 88 - 1 - Szabó - 1948 - 197443.

²⁵⁵ MOL XIX - I - 1 - h - 205. cs. - 88 - 1 - Szabó - 1948 - 208891.

jóváhagyását onnét [ti. a minisztériumból] kapta, értesítse a Tanácsot, hogy a lelkési munka elvégzéséhez milyen keretet biztosítson a Műegyetem.”

Vajda Ödön, a gépész- és vegyész kar dékánja is azon a véleményen volt, hogy „nevezett működését a VKM engedélyezte, tehát működésének korlátozását is a VKM rendelje el.”

A Tanácsban csak Plank Jenő kelt Szabó József védelmére, mondván: csak kongregációs munkáját érte támadás, elég lenne azt megvonni tőle. Csűrös rektor azonban durván letorkollta.

A rektor előterjesztése értelmében a felterjesztés megszületett. Ettől a pillanattól fogva a Műegyetem engedelmes kiszolgálója lett a lelkészség felszámolását célul kitűző központi akaratnak.²⁵⁶ A helyiséggel kapcsolatban a minisztérium illetékese így foglalt állást: „Szabó József SJ. műegyetemi lelkész eddigi működése nem nyújt biztosítékot demokratikus magatartására, illetve arra vonatkozólag, hogy tevékenysége kizárólag lelki gondozásra vonatkozik, és ezért támogatása semmilyen formában sem kívánatos.”²⁵⁷

A minisztériumban egyébiránt már szeptemberben megindult az anyaggyűjtés az egyetemi lelkész jogállására vonatkozóan.²⁵⁸ Ekkor gyűjtötték be pl. a műegyetemtől is a lelkészek kinevezésére vonatkozó iratok a másolatait, mert azok a háború alatt megsemmisültek a minisztérium irattárában.²⁵⁹ Ebben a munkában már a lelkészség felszámolása mikéntjének tervezése sejthető.

November elején a Tanács eltávolíttatta a lelkészség hirdetőtábláját is. Szabó József kérte azt vissza, többek közt azért is mert az saját költségén készítette el, de ebben az egyetemi szintű problémában is a minisztériumi vélemény döntött: a tábla visszaadandó, de kihelyezése nem kívánatos.²⁶⁰

November közepén a belügyi szervek letartóztatták a lelkészt.²⁶¹

Pár nappal később az egyetem – követve az általános szokást – Mindszenty prímást megbélyegző állásfoglalást adott ki.²⁶²

Páter Szabó József nevével az egyetemi iratokban már csak egyszer, egy erősen koncepciós jellegű fegyelmi ügy kapcsán találkozunk. 1949 januárjában a MEFESZ Technikus Körének beadványa alapján indult eljárás négy gépész- és egy építészhallgató ellen. A vádlottak a MEFESZ szerint „Mindszenty politikájának műegyetemi vonalát” vezették, állandóan a demokráciát rágalmazták és megpróbálták „a vallásos hallgatókat a dolgozó néppel szembeállítani”. Az eljárás folyamán a vádak: „népellenes mindszentista tevékenység”-ig durvultak. Ilyen vádak között szerepelt az is, hogy a hallgatók „kapcsolatot tartottak fenn a politikai tevékenységéről hírhedt Szabó páterrel”.²⁶³

Nem csak a vádak erősítik a gyanút, hogy koncepciós jellegű ügyről van szó, hanem a fegyelmi vizsgálat lefolyása is. A fegyelmi bizottság elnöki tisztét két, azzal már megbízott professzor is hamarosan visszaadta, a harmadik lefolytatta a vizsgálatot, melyen felmentő ítéletet hozott, mivel a vád tanúi többszöri felszólításra sem jelentek meg. Az Egyetemi Tanács mégis elrendelte az ügy újabb áttanulmányozását, „elmellőzött szempontok szerinti megvizsgálását, nehogy a hiányos vizsgálat eredményeként esetleg mindszentysta hazaáruló hallgatók bennmaradjanak a Műegyetemen.” Fegyelmi biztosul pedig egy csak pár hónapja

²⁵⁶ MEL 4b 9. kötet 1948. X. 2 és 14., a Rectori tanács 1. rk. és 3. r. ülésének 2. ill 13. pontja; illetve X. 14. a Nagytanács 2. r. ülése.

²⁵⁷ MOL XIX - I - 1 - h - 205. cs. - 88 - 1 - Szabó - 1948 - 207683.

²⁵⁸ MOL XIX - I - 1 - h - 1948 - 197443.

²⁵⁹ MOL XIX - I - 1 - h - 1945 - 72362 alatt.

²⁶⁰ MOL XIX - I - 1 - h - 205. cs. - 88 - 1 - Szabó - 1948 - 208891.

²⁶¹ EPL 8104/1948 - iktatókönyvi bejegyzés.

²⁶² MEL 4b 9. kötet 1948. XI. 29., a Rectori tanács 2. rk. és 1948. XII. 16., a Nagytanács 4. r. ülése.

²⁶³ MEL 4b 9. kötet 1949. I. 31-i Rectori tanács 6. rk. ülésének 13. pontja.

az egyetemhez tartozó tanárt bízott meg, aki hamarosan egy állami kutatóintézet vezetője lett...²⁶⁴

Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kar (Sopron)

Ha a soproni felsőoktatás gyökereit keressük, egészen a XVIII. századig kell visszanyúlnunk. Hiszen 1735-ben jött létre a selmecbányai Bányatisztképző Intézet, amely mellett – bár attól ekkor még függetlenül – 1808-tól Erdészeti Tanintézet is működött. Ezek 1904-ben egyesültek szervezetileg m. kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola néven. Az első világháború után települt át az intézet Sopronba, majd – mint már említettük – 1934-ben a Műegyetem szervezetéhez csatolták.²⁶⁵

1945. szeptember 28-án arról értesítette az Actio Catholica a győri egyházmegyei hatóságot, hogy a minisztérium beleegyezett a Műegyetem soproni karán a lelkészség felállításába, és azt dotálja. Egyben a kinevezésnek a fővárosban már többször végigjárt, az egyetem részéről megtámadhatatlan útját javasolták: a kultuszminisztérium engedélyére hivatkozással az egyházmegyei hatóság saját jogkörében nevezzen ki valakit az egyetemisták megbízott lelkészévé, s erről a Műegyetemi Tanácsot és a soproni dékáni hivatalt értesítse, kérve tőlük a lelkész támogatását.²⁶⁶

Mint kiderült, már ekkor általánosan ismert volt a kijelölendő lelkész személye: egyöntetűen mindenki **dr. Jávor Egon Jenő** bencés szerzetes-tanárt tartotta a legmegfelelőbbnek a feladatra. A fentebb ismertetett úton a kinevezésre október 29-én került sor.²⁶⁷ Mindez természetesen nem érte váratlanul a lelkészt sem, hiszen ezt megelőzően Szappanyos Béla baráti levélben már tapogatózott Jávor Egonnál, hogy elvállalná-e e tisztelet.²⁶⁸

A Műegyetem rektora nem támasztott kifogást, a soproni dékán azonban némi berzenkedéssel nyugtázta a kinevezést: „*Kéri azonban a Kar, hogy a jövőben az egyetemi önkormányzat szellemének megfelelően előbb mindig a Kar véleményét kikérni méltóztatnék.*”²⁶⁹

Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát előzetesen szóban hozzájárult a kinevezéshez. Írásbeli engedélyét november 1-jén állította ki, elismerve a feladat fontosságát: „*Bár dr. Jávor Egon rendtársam templomi és gimnáziumi elfoglaltsággal eddig is erején fölül meg volt terhelve, mindazonáltal készséggel és örömmel tudomásul vettem az egyetemi ifjúság lelkészévé történt megtisztelő kinevezését. Azon leszek, hogy eddigi munkáját a nélkülözhetetlenül szükségesre korlátozzam, hogy így minél több időt szentelhessen új megbízatásának.*”²⁷⁰ Jávor megterheltségét már a kezdetektől figyelembe vették a püspökségen, hiszen arra Juhász Gergely novíciusmester is felhívta az egyházmegyei hatóság figyelmét.²⁷¹

Jávor Egon az orosz frontról – ahol tábori lelkészként szolgált – érkezett Sopronba 1944 júniusában. A helyi bencés gimnázium mind a nyolc osztályában tanított hittant, cserkészcsapatot vezetett, és többnyire ő prédikált a gimnázium diákmiséin is...²⁷²

²⁶⁴ MEL 4b 9. kötet 1949. II. 15-i 7.r., III. 22-i 8. r., VI. 30-i 9. rk. Rektori tanácsülés 12. ill 15. pontja ill. egyetlen témája; 10c 28. doboz 30/1949.

²⁶⁵ Szögi 1994: 347. old.

²⁶⁶ GyPL 1411/1945.

²⁶⁷ uott.

²⁶⁸ Jávor 1996: 2. old.

²⁶⁹ GyPL 1411/1945.

²⁷⁰ uott.

²⁷¹ uott.

²⁷² Jávor 1996: 1. old.

Jávor Egon számára a beilleszkedés az egyetemi közegbe nem okozott nehézséget. Sok bencés diák tanult itt „helyben” tovább, kik – még ha nem is tanította őket – szeretettel fordultak felé, hisz ismerték.

A viszonyok harmonikusak voltak. Az egyetem pozitív hozzáállása nagyban segítette nevelői munkájának hatékonyságát. Mikor például professzorok számára szervezett Pannonhalmára zárandoklatot, azon 15-en vettek részt, mely példaadó volt a diákok számára.²⁷³

A városban szervezett egyéb katolikus jellegű programok egy részét is sikerült bevennie az egyetem falai közé. Ilyen alkalom volt például a Kínából hazatért Szarvas missziós püspök előadása, de Sík Sándor költői estje, vagy az Új Ember szerkesztőbizottságának városi színházbéli bemutatkozása is megmozgatta az egész várost és nagy siker volt. A helyi értelmiség az egyetemi szentmiséket is szívesen látogatta.²⁷⁴

„Semmi nehézséget az egyetem nem támasztott sem kezdetben, sem később.” – írja visszaemlékezéseiben Jávor Egon, és ezt nem sok kollégája mondhatta el.²⁷⁵

Súrlódása csak a belvárosi templom plébánosával támadt, de ez sem volt egetrengető. Bürchner László²⁷⁶ azt nehezményezte, hogy az egyetemisták pasztorációjának színtere nem az ő temploma lett. Jávor Egon ugyanis a bencés templomban tartotta az egyetemi istentiszteleteket (minden vasárnap 11 ill. később 12 órakor). Célszerűbbnek látszott az ilyen berendezkedés, hiszen ha más is celebrálta a misét néha, mindig ő prédikált. Gimnáziumi kötelezettségei miatt is ez volt jobb; és így a rendházban nyugodt körülmények között fogadhatta a nagyobb beszélgetésre, tanácsra, segítségre vágyókat.²⁷⁷

Szerencsés helyzetben vagyunk, ha a lelkészség mindennapjaiba akarunk bepillantani, hiszen nem csak az 1947-es és 1948-as egyetemi lelkészi konferencia szűkszavú beszámolóí állnak rendelkezésünkre²⁷⁸ hanem Jávor Egon személyes visszaemlékezése is. Ezek alapján elég részletes képet kaphatunk:

Az egyetemi hallgatók létszáma 500 körül mozgott, ebből 350-380 volt katolikus. A miséken átlagosan 100-an vettek részt, lelkigyakorlatok alkalmával ez a szám 150-200 főre is felduzzadt. (A lelkigyakorlatokra igyekezett Jávor Egon népszerű ifjúsági lelkipásztorokat meghívni: Szabó József SJ műegyetemi lelkész és Holenda Barnabás OSB vezette ezeket. Megjegyzendő, hogy a soproni Szent Imre Kollégiumban is évi rendszerességgel volt lelkigyakorlat, és feltételezhető annak nyitott volta. A kollégium a soproni egyetemisták lelki nevelésében éppoly nagy szerepet játszott, mint a lelkészség.)

Kollégáihoz hasonlóan heti egy előadást tarthatott az egyetemen, ezek látogatottsága (50-60 fő kezdetben, 40 körüli a nehezebb időkben) tisztességesnek mondható. Az egyetemi professzorok is „értékesnek” ítélték ezeket az alkalmakat a konferenciai beszámolók szerint. A második év „ankétjainak” témáját is ismerjük, ez kellően igazodik a hallgatók igényeihez, érdeklődéséhez: vallás és technika címmel tartotta őket.

Akárcsak a többi egyetemi lelkészség életében, Sopronban is nagy szerepet játszott az egyetemi Mária-kongregáció. (Ennek okairól munkánk utolsó fejezetében szólunk.) Szembeszökő azonban ennek létszám-apadása: 1947 februárjában 40-50 tagról esik szó, egy évre rá már csak 25-30-ról. Két okot találhatunk erre: az egyik lehetőség az, hogy egy ilyen megfogható szervezet tagságát a kommunista nyomás fokozódásával egyre kevesebben

²⁷³ Jávor 1996: 5. old.

²⁷⁴ uott.

²⁷⁵ Jávor 1996: 2. old.

²⁷⁶ Schem 1947: 43 old.

²⁷⁷ Jávor 1996: 2. és 7. old.

²⁷⁸ SzfvPL 7495. lt. sz. 383/1947 Shvoy Lajos feljegyzései a konferenciáról ill. EPL 2792/1948.

vállalták; a másik lehetőség vallásszociológiai: a számok hűen jelzik az ifjúság vallási életének egyfajta átstrukturálódását.

A háború utáni években Magyarországon szinte általános volt a diáknymor. A lelkész fontos feladatának tartotta, hogy lehetőségeihez mérten segítsen a reábízottakon.

Az 1947/48-as tanévben megnyitott katolikus egyetemi menza, mely mintegy 70 diákot fogadhatott naponta. Sokak számára azonban ennek reális árai is megfizethetetlennek bizonyultak. Korábban a lelkész Sopron öt templomában is prédikált a hívők segítségét kérve. Válaszul seregnyi meghívást kapott diákjai számára heti egyszeri meleg étkezésre. Az ebben részesülőket hívta a diáknyelv „napevőknek”.

Hasonló módon szerzett pokrócokat, takarókat a „kamarásoknak”. Így azokat nevezte az argó, akik az általános szállás- és pénzínség miatt „társbérletbe” tömörülni voltak kénytelenek, amíg azt a házigazdák engedték... Többnyire semmiféle ágyneművel nem rendelkeztek, és hidegebb időben napközben az egyetemi tantermekben vagy könyvtárban húzták meg magukat.

A lelkész feladata volt az Actio Catholica közvetítésével érkező nyugati segélycsomagok szétosztása is. Két ízben érkezett ruha- és bakancsküldemény feleslegessé vált katonai készletekből, mignem a hatalmasságok ezt le nem állították az „imperialista beavatkozást”.

1947 őszén Kelemen Krizosztom főpát felvázolta Jávor Egon előtt annak a lehetőségét, hogy esetleg áthelyezné Pannonhalmára, mivel képességeit a rendi utánpótlás nevelésében kívánta kamatoztatni. A lelkész megemlítette ezt egyetemistáinak, akik levélben fordultak a főpáthoz, kérve, hogy ha lehet, tartsa meg eddigi beosztásában Jávor Egont, hiszen szeretik és ragaszkodnak hozzá. Mást talán már be sem tudnának fogadni. Mivel ebben az időben már bárféle személycsere azzal a veszéllyel járt, hogy felhívja a figyelmet az egyetemi lelkesi tisztségre, és így esetlegesen – ha csak közvetve is – előidézhethetett volna egy nagyobb szabású támadást a pozíció ellen, a főpát elállt szándékától.

A soproni egyetemisták hitéletének fontos eseménye volt Mindszenty József prímás 1948 tavaszán lezajlott látogatása. A hatalom ettől kezdve gyanakodva figyelte a helyi ifjúságot.

Nem csoda hát, hogy Jávor Egon 1948 folyamán a kommunista hatalom támadásainak céltáblájává vált, bár nem is annyira egyetemi, mint inkább gimnáziumi tevékenysége miatt. (Az iskolák államosítása előtti politikai harc kora ez!) Rendszeresen zaklatták, három ízben került az államrendőrség vizsgálati fogságába. Az ellene felhozott vádak a kor „divatja” szerintiek voltak: lázítás, fegyver-rejtegetés, államellenes összeesküvés...

Mindezeknek természetesen nem volt alapja. „Komoly összeesküvés, ellenállási szervezkedés indult az egyetemisták körében, de ezektől óvatosságból távol tartottam magamat; ők is tölem, jól tudva, hogy figyelik a „papot”” – emlékszik vissza ezekre az időkre.²⁷⁹

A helyzet egyre tarthatatlanabbá vált. „Idővel rájöttem, hogy kik járnak hozzám rendőrségi megbízásból, akiknek jelenteniük kellett, amit csak tudtak rólam. Hűséges, rendes egyetemi hallgatók is figyelmeztettek. kikre vigyázzak. Magánbeszélgetésekben fölmerülő témák, egyház ellen irányuló kifakadások, a hercegprímás magatartásának elítélése, az orosz megszálló csapatok viselkedése, ismerősök letartóztatása: mind olyan kényes, beugrató jellegűek lettek, amelyeknél mérlegelnem kellett válaszaimat. Két egyetemistának a gyónása is elárulta, hogy nem a bűnbánat hozta őket a szentséghez, hanem ocsmány szentségtörő szándék rendőrség irányította kérdésekkel. Ezek hetenként jártak hozzám.”²⁸⁰

1948 novemberében Sárközi Pál, a bencés rend kormányzó apátja táviratilag Budapestre rendelte Jávor Egont. Bizalmas értesülésekre hivatkozva közölte, hogy küszöbön áll

²⁷⁹ Jávor 1996: 8. old.

²⁸⁰ uott.

letartóztatása. (Nyugati menekülttáborokba beépített kémek segítségével jutottak hozzá a kommunisták olyan információkhoz, hogy segítette a szökni készülöket....) Jávor Egon megkapta a rendi engedélyt arra, hogy saját felelősségére nyugatra távozzon. Sopronba hazatérve elterjesztette, hogy az Alföldre indul lelkigyakorlatot tartani, majd november 13-án pénteken éjjel elhagyta az országot, hiszen az „alföld” alatt a Németalföldet értette...²⁸¹ Később aztán az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.²⁸²

Vélhetően a győri egyházmegyei hatóságot is értesítette a rend a fejleményekről, mert feltűnő gyorsasággal megbízta helyettesítésével a soproni Szent Imre Kollégium prefektusát **dr. Buzás Józsefet** Papp Kálmán püspök. A kinevezési okmány dátumát azonban meg kell kérdőjeleznünk. Az iraton november 2-a szerepel, de valószínűsíthető, hogy ez csak elírás; vagy esetleg tudatos visszakeltezés, a tisztség védelmében tett kicsiny, kegyes csalás, hogy a hatalom számára ne lehessen megkérdőjelezhető a tisztség legitimitása azért, mert viselője „disszidált”.²⁸³

Sajnos Buzás József egyetemi lelkészi tevékenységének semmilyen dokumentuma nem maradt fenn. Nem is tarthatott sokáig. 1949. február 8-án ugyanis visszamenőleg, február 1-jei hatállyal a püspök „előző tisztségéből felmentve” a győri Czuczor Gergely Gimnázium hittanárává nevezte ki.²⁸⁴ Ha elfogadjuk az a feltételezést, hogy az „előző tisztség” fogalma alatt az egyetemi lelkészi hivatalt érthetjük, akkor ennél a dátumnál kell keresnünk a soproni egyetemi lelkészség megszüntetésének időpontját. Kétségtelen: az időpont rímél a többi lelkészség felszámolására.

²⁸¹ Jávor 1996: 1. old.

²⁸² Berkó - Legányi: 208. old.

²⁸³ GyPL 3285/1948.

²⁸⁴ GyPL 368/1949.

Szegedi Tudományegyetem

Szeged városa hosszú harcot vívott az egyetemért. Mint korábban említettük, a két világháború között ide menekült a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem. Mikor az a második bécsi döntés eredményeképpen visszatérhetett Erdélybe, sokan érezték volna igazságtalannak, ha Szeged újra felsőoktatási intézmény nélkül maradt volna. De nem így történt. A meglévő egyetemi épületeket egy tanárgárdájában csak részben, de jogilag teljesen új egyetem, a Horthy Miklós Tudományegyetem foglalhatta el 1940 őszén. Első rektora a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert lett. Az egyetem elvben négykarú, de jog- és államtudományi karának működése a kezdetektől „szünetelt”; kiegészítette azonban egy tanárképző főiskola.²⁸⁵

Kísérlet az egyetemi lelkészség megszervezésére (1943-44)

Az egyetemi hallgatók speciális lelkigondozásának igénye először 1943 májusában merült fel a Csanád-egyházmegyei hitoktatók és hittanárok egyesületének gyűlésén. A tanárképző főiskolán kezdeményezték ugyanis korábban, hogy világnézeti előadásokon vehessenek részt a hallgatók. Mivel azonban a főiskolások számára az egyetem is biztosított órákat, célszerűnek látszott a kérdés átfogó rendezése. Az egyesületi tagok ismerték a pesti és kolozsvári mintákat, azok szellemében szerették volna rendezni a szegedi felsőoktatás lelkigondozásának ügyét egyetemi lelkészség alapításával. Dr. Becker Vendel székeskáptalani apátkanonok, egyházmegyei tanfelügyelő kezdett tapogatózó megbeszélésekbe az egyetemi vezetéssel. Miután meggyőződött az egyetem rugalmasságáról és hajlandóságáról, tájékoztatta püspökét, Glattfelder Gyulát, kérve, hogy tegye meg a szükséges hivatalos lépéseket, küldjön beadványt az egyetemnek.²⁸⁶

Glattfelder nem tagadta meg pesti egyetemi hitszónoki múltját. Mivel azonban ekkor már nagyon beteg volt (erre hivatkozva nem fogadta el a kalocsai érseki széket sem, s hamarosan, 1943. augusztus 30-án elhalálozott²⁸⁷), a tárgyalásokat Raskó Sándor püspöki helytartóra bízta, aki 1943. június 31-én kérte az Egyetemi Tanácstól egyetemi lelkészi állás rendszeresítését. *„Oldott kéve egyetemi ifjúságunk világnézeti szempontból. A szaktárgyakban elmélyülő tudósnak a legtöbb esetben nincsen arra ideje, hogy a rohamos tudományos fejlődés mellett a világnézeti kérdések útján az ifjúságot tervszerűen összefogja és vezesse. Az egyetem szempontjából nem lehet közömbös az, hogy az általa kitűzött feladatot az Alma Mater kapuján az életbe tóduló ifjúság erős lélekkel tudja-e hordozni, érvényesíteni és tovább adni, vagy pedig a szörnyű háború khaotikus világához lelkileg összetörve alkalmazkodik, megalkudván a körülményekkel és nemzeti létünket veszélyeztető eszmékkel s tevékenységekkel.”* – hangzik indoklása. A megoldást szerinte a kinevezendő egyetemi lelkész által tartott világnézeti előadások jelenthetnék. Jó érzékkel apellál az „ország legfiatalabb tudományos bástyájának” érzékenységre, hivatkozva a másik három egyetem példájára. Érzékelteti, hogy lemaradás lenne, ha nem követnék azok példáját...²⁸⁸

Az Egyetemi Tanács szeptember 28-i I. rendes ülésében foglalkozott a kérdéssel. Bognár Cecil dékán előadóként javasolta, hogy az egyetem érdeklődjön a három társintézménynél az ottani lelkészségek munkájáról, működésük jogi kereteiről, és ennek ismeretében egy

²⁸⁵ Devich 1986: 108 - 109. old.

²⁸⁶ SzPL 906/1946 alatt.

²⁸⁷ SZN-Csanád: 37. old.

²⁸⁸ SzPL 906/1946 alatt 1917/1943 és CsMLt VIII. 5. 1029/1945-46 alatt 1505/1942-43.

egyetemi bizottság dolgozza ki az elvileg helyeselt kérés teljesítésének lehetőségeit. Frölich Pál bejelentette, hogy már beszélt a kolozsvári rektorral, akitől úgy értesült, hogy ott mindhárom nagy felekezetnek (róm. kat., evangélikus, református) van lelkésze. Javasolta, hogy elkerülendő a felekezeti villongásokat Szegeden se csak katolikus lelkészség legyen. Ajánlotta továbbá, hogy ha lehet, csak olyan személyek lelkészi kinevezésébe egyezzen bele az egyetem, kikkel maga is kapcsolatban van (pl. ott tanít).²⁸⁹

Október – november folyamán megérkeztek a három egyetemről a beszámolók az egyetemi lelkészek működéséről. Doby Géza, a Műegyetem rektora az élmény frissességén alapuló részletességgel írta le a már ismertetett terminusbéli vitát (műegyetemi lelkész helyett a katolikus hallgatók ellátásával megbízott lelkész kifejezés preferálása...), a Pázmány Péter Tudományegyetem a lelkész teljes munkaköri leírást megküldte, csak a kolozsváriak fogalmaztak kissé általánosságban.²⁹⁰

A beérkező ismertetések a rektor Bognárnak, a bizottság elnökének átadta, és utasította Kovács Ferenc questort, hogy csináljon kimutatást az egyetem rövid története alatt beiratkozott hallgatók felekezeti megoszlásáról, hogy ezt a lelkészség megszervezésénél figyelembe vehessék. E szerint:²⁹¹

	róm. kat.	gör. kat.	Gör. kel.	ref.	ág. ev.	unit.	izr.	bapt.	felek. kívül	össz.
1940-41 I.	778	20	11	191	62	5	28	1	-	1097
1940-41 II.	816	22	47	182	69	3	28	1	-	1168
1941-42 I.	898	25	61	217	85	3	40	1	-	1330
1941-42 II.	857	19	58	196	82	2	57	1	4	1276
1942-43 I.	887	21	81	202	85	3	39	1	-	1319
1942-43 II.	824	24	82	191	87	4	35	1	-	1248
1943-44 I.	939	25	106	221	107	4	46	1	-	1448

1944. március 9-én ült össze a háromtagú bizottság (Bognár Cecil bencés áldozópap²⁹² elnök, Halasy-Nagy József és Bruckner Győző) az egyetemi lelkészség ügyének megvitatására. Bognár ismertette a korábbi fejleményeket és a beérkezett dokumentumokat, majd felkérte a tagokat véleményalkotásra.

Halasy-Nagy teológiai kar híján a Ferenc József Tudományegyetem módszerét látta követendőnek a kinevezés kérdésében; azaz az illetékes egyház jelölje ki a megfelelő személyt, közölje döntését az Egyetemi Tanáccsal, amely felterjeszti az ügyet a minisztériumhoz, ami a tiszteletdíjat majd folyósítja. A római katolikus, az evangélikus és a református hívek számára tartotta célszerűnek egyetemi lelkész kinevezését. A többi felekezetet oly kicsinynek ítélte, hogy nem tartotta megterhelőnek egy-egy lelkész számára az amúgy is kis lélekszámú egyházközségek mellett az ifjúság esetleges speciális ellátását. Kitért külön a világnézeti előadások problémájára: „*Ilyen előadás tanrendszerű, intézményes biztosítása nem illeszthető be egyetemünk szervezetébe, mivel ezek tartására csak erre illetékes professor vagy megfelelő tárgykörből habilitált magántanár nyerhetne jogot.*”

Bruckner mindenben osztotta Halasy-Nagy véleményét.

A tiszteletdíj mértékében a bizottság úgy határozott, hogy felkéri az Egyetemi Tanácsot arra, hogy javasolja a minisztériumnak a kinevezendő katolikus lelkész számára évi 3000

²⁸⁹ CsMLt VIII. 5. 1029/1945-46 alatt megtalálható a tanácsülési jegyzőkönyv kivonata is.

²⁹⁰ uott.

²⁹¹ uott.

²⁹² Csizmadia 1980: 275. old., 28. jegyzetpont.

pengő, a két protestáns felekezet lelkészének évi 1500-1500 pengő kiutalását. A lélekszámon túl azzal indokolták döntésüket, hogy „*a római katolikus vallásgyakorlat természete a lelkésztől nagyobb liturgikus teljesítményeket követel meg.*”

Halasy-Nagy véleményének értelmében a bizottsági határozat a lelkészek működési körét pusztán a lelkigondozás szféráiba szorította vissza (mise, prédikáció, istentisztelet, lelkigyakorlat, bibliaóra, konferencia); világnézeti előadások tartására nem adott engedélyt.²⁹³

Az Egyetemi Tanács minden tekintetben elfogadta a bizottsági javaslatot, és egyhangúlag helybenhagyta azt 1944. március 31-i ülésén. A lelkész kinevezésének mikéntjéről azonban pongyola módon fogalmazott a határozat. A szavakon nem csendült át kellőképp a mindenki által osztott Halasy-Nagy féle javaslat, s ez még sok bonyodalomhoz vezetett...²⁹⁴

A rektor 1944 áprilisában értesítette az Egyetemi Tanács döntéséről az illetékes egyházi hatóságokat: a székét csak néhány napja elfoglaló²⁹⁵ Hamvas Endre csanádi megyés püspököt, Bakó László református lelkészt és Benkóczy Dániel evangélikus esperes lelkészt. A fentebb ismertetet határozathoz képest ez csak annyiban módosult, hogy a megbízott lelkész kötelességévé tette minden tanév végén a jelentéstételt az Egyetemi Tanács felé végzett munkájáról és tapasztalatairól, melyet a Tanács az illetékes egyházi hatósághoz szándékozott továbbküldeni.²⁹⁶

Hamvas Endre számára azonban az egyetemi lelkész kinevezésének kérdése új probléma volt. Serédi Jusztinián hercegprímáshoz fordult tanácsért, mivel fülét sértette a határozat azon kitétele, mely szerint: a lelkész „*az Egyetemi Tanácstól nyerne megbízást, amihez a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jóváhagyását kérné ki.*”

A többi egyetemnél már tárgyalta problémához jutottunk. „*Miután első pillanatra szokatlanul látszik, hogy az egyetemi lelkésznek papi munkája végzésére világi hatóság adjon megbízást s ezzel a tervvel szemben érzett aggályomat nem tudom titkolni, mély tisztelettel legyen szabad megkérdezni Eminenciádat, kitől kapja megbízását a budapesti tudományegyetemi és műegyetemi két lelkész, mert ha hasonló eljárásra már ott fenn van precedens, akkor én sem támasztanék itt semmiféle akadályt, mivel a lényeg az, hogy az egyetemi katolikus ifjúság állandó és megbízható lelki vezetőt kapjon.*” – írta Hamvas a prímásnak.²⁹⁷

Az érsek válaszában világosan fogalmazott. Leírta a Pázmány Egyetem gyakorlatát, (ahol – mint láttuk korábban – a Hittudományi Kar három jelöltje közül választ az Egyetemi Tanács, akinek megerősítését a minisztériumtól kéri), majd a Műegyetemét is: „*A műegyetemi lelkész esetében az első lépés a lelkész megbízása az ordinárius részéről. Erről értesítést kap az egyetem rektora, aki az ügyet a tanács elé terjeszti és az a lelkészi megbízását tudomásul veszi. A megbízásról és a tanács által történt tudomásulvételtől ezután értesítést kap a vallás- és közoktatásügyi miniszter.*” Érzik a pattogó szavakon: teológiai kar hiányában ezt az eljárást tartja helyénvalónak Szegeden is.²⁹⁸

Hamvas a rektorhoz fordult az információ birtokában. Felvázolta mindkét procedúrát, (melyekről – mint láttuk – korábban már tájékozódott az egyetem), és még arra is hajlandónak mutatkozott, hogy ne egyértelműen a műegyetemi eljárást honosítsák meg Szegeden, hanem valami furcsa hibridet, melynek során a püspök három jelöltjéből választhat az Egyetemi Tanács.²⁹⁹

²⁹³ uott.

²⁹⁴ uott.

²⁹⁵ Pontosan: 1944. március 30-án. SZN-Csanád: 39. old.

²⁹⁶ SzPL 906/1946 alatt 1917/1943 és CsMLt VIII. 5. 1029/1945-46 alatt 1505/1942-43.

²⁹⁷ SzPL 906/1946 alatt.

²⁹⁸ uott.

²⁹⁹ SzPL 906/1946 alatt 1917/1943 és CsMLt VIII. 5. 1029/1945-46 alatt 1505/1942-43.

A felek közti meg nem értés okozta késedelem azonban végzetesnek bizonyult. Hiszen májusban még mindig a kinevezés módjáról szóló levélváltás zajlott a csanádi püspök és az egyetem között; és ekkor, a tanév befejezésének küszöbén már semmiféle kinevezést foganatosítani nem lett volna célszerű. Ekkora pl. az evangélikus egyházközség konventje már kijelölte Benkóczy Dánielt egyetemi lelkésznek. Igaz, a reformátusok is késlekedtek: ők a jelöléssel a legközelebbi presbiteri gyűlést óhajtották megvárni.³⁰⁰

Így újabb lépésekre csak az új tanév kezdetén, 1944 szeptemberében került sor. 27-én dr. Hermann Egyed bölcsészkar dékán felkereste Hamvas Endrét, és megállapodtak a műegyetemi módozat meghonosításán. Másnap, az Egyetemi Tanács ülésén ezt így indokolta: „*az Egyetemi Tanácsnak még mindig marad lehetősége arra, hogy a kijelölendő személyt elhárítsa, ha erre nyomós okai vannak, s ezek feltárása esetén az egyházmegyei hatóság is bizonyára mást fog jelölni. Gyakorlatilag különben ez a helyzet a református és evangélikus lelkész ügyében is.*”³⁰¹

Az Egyetemi Tanács üdvözölte az evangélikusok döntését, sürgette a reformátusok jelölését, és kérte a csanádi püspököt, adjon végre a megbeszélések értelmében iurisdictiót valakinek. De ekkor már mással is számolni kellett. A román kiugrás után ugyanis a szovjet csapatok előrenyomulása jelentősen felgyorsult, s a Tanács attól tartott, a háború Magyarországra jutása bizonytalanná teszi az oktatást. Sajnos joggal. „*Együttal azonban mindhárom egyházi hatóság értesítendő lenne arról is, hogy a kérdéses lelkészek lelkészi szolgálatát az idei bizonytalan évben az Egyetem csak akkor óhajtja igénybe venni, ha az előadások valóban megkezdődnek és hogy a részükre megállapított tiszteletdíjat attól kezdve folyósítja, amiről az egyházi hatóságok külön értesítést kapnak.*”³⁰²

Az értesítés nem érkezett meg. 1944. október 12-én Szeged teljes egészében a szovjet csapatok ellenőrzése alá került.³⁰³ Így – noha addigra az összes jogi természetű akadály elhárult – nem indulhatott meg az egyetemi lelkészi munka sem. Az ügy egy időre el is felejtődött.

Egyetemi lelkész Szegeden

1945 májusában a fővárosi lelkészségek helyzetét jól ismerő A.C. titkár, Szappanyos Béla fordult a püspökhöz sürgetve újabb lépéseket a lelkészség megszervezésének irányában, mert „*a szegedi egyetemi és főiskolás ifjúságról szerzett – ellenőrizhetetlen – értesüléseink szerint erős baloldali szellem lett uralkodóvá fölöttük.*”

„*Hogy ezekben a fölkavart időkben bátor vagyok a lelkészség megszervezésének gondolatát felújítani, két okra támaszkodom: egyrészt a velünk szemben jóindulatot tanúsító kultuszminiszterre, másrészt a megoldási módnak jelenleg is keresztülvihetőségére. Ez utóbbinál esetleg nehézséget támaszthat az egyetem, de talán a korábban történt tárgyalásokra való hivatkozással meg a „demokratikus légkör” hangoztatásával sikerül ezt az akadályt is elhárítani.*” – írta Szappanyos. Ajánlotta egyben, hogy csak amolyan mellékállásként bízson valakit meg a püspök, hiszen a minisztériumi tiszteletdíj összege létfenntartáshoz édeskevés, s tán a munka sem kíván egész embert. Arra az esetre, ha a minisztérium mégsem hajlandó a dotációra, valamelyik szegedi jezsuita kijelölését javasolta.³⁰⁴

³⁰⁰ CsMLt VIII. 5. 1029/1945-46 alatt 1505/1942-43.

³⁰¹ uott.

³⁰² uott.

³⁰³ SZN-Csanád: 39. old.

³⁰⁴ SzPL 906/1946 alatt.

Hamvas válasza tömör volt: „Május 25-i levelére válaszolva a helyzet ismeretében sajnálattal értesítem, hogy egyetemi lelkészi állás megszervezéséről nem lehet szó. Az egyetemi ifjúság lelki igényeinek kielégítéséről viszont a lehetőség szerint gondoskodás történik.”³⁰⁵ De ez csak a pillanatnyi helyzetről szólt.

A közállapotok lassú normalizálódását látva csak egy évvel később, 1946 tavaszán vélte úgy a püspök: itt az idő arra, hogy végre kinevezzen egyetemi lelkészt. Bár nyoma nem maradt, feltehető, hogy ezt a lépést is az egyetem vezetésével történt egyeztetés előzte meg. Az A.C. szegedi igazgatóját, dr. Halász Pál kanonok-esperest kérte fel a kérdés véleményezésre. Halász előbb a megoldandó feladatokat vette sorra:

„a./ az egyetemi (és esetleg főiskolai) hallgatók és hallgatónők számbavétele és kartotékszerű nyilvántartása;

b./ tanulmányi ügyeik – különös tekintettel a kollokviumok és vizsgákra – továbbá erkölcsi, társadalmi és bizonyos vonatkozásban politikai magatartásuk szemmelkísérése s mindezekkel kapcsolatban az érdekelt szülőkkel való érintkezés létesítése, illetve fenntartása;

c./ diákjóléti intézményeknek vagy létesítése, vagy a meglévővel való kiépítése és fenntartása.

E hármason alapon épülne a hallgatók lelkigondozása, és pedig tömegben valláserkölcsei előadások, egyénenként bensőséges személyes összeköttetés útján.”

A kanonok leszögezte: mindez egész embert kíván. Majd sorra vette az ifjúsággal az adott időben foglalkozó papokat. Legalkalmasabbnak „felkészültség és ügyszeretet szempontjából” – bár a legelfoglaltabbnak is – dr. Pongrácz Lóránt világi papot tartotta, aki a helyi Szent Imre Kollégium prefektusa volt. (Róla egyébként már 1944 őszén azt írta a budapesti Sziklán Állunk, hogy Szegeden ő az egyetemi lelkész. Ha a front nem söpri el a kinevezést, tán lett is volna...³⁰⁶ Felvetődött az egyetemi kongregációkat vezető két jezsuita, Békési István és Sass Imre neve is; róluk azonban nem volt olyan jó véleménnyel: „A két vezetőatyá egyénisége, bár tiszteletreméltó buzgósággal dolgoznak az ifjúság körében, az össz-hallgatóságra nincs egyetemes hatással; a női hallgatóknak pedig még a kongregáción belül is csak egyik fele csüng sajátos és a másik fél által nem is szívesen látott rajongással a vezetőpáteren.” Végül két egyházmegyes papot ajánlott még: Havass Gézát és dr. Papp Antalt.³⁰⁷

Hamvas Endre azonban további információkat szeretett volna. Meglepő és korában szokatlan rugalmassággal a legérintettebbek felé fordult. Titkárát bízta meg azzal, hogy az egyetemi ifjúság véleményét kérje ki. A hallgatók 6 pap nevét vetették fel: Papp Antal kivételével mindazokat akiket a kanonok is ajánlott, valamint Majtényi és Vass atyákat. A megbeszélést szavazás követte, ahol elsöprő többséggel (179 szavazat a 280-ból) Sass Imre kapott bizalmat. „A férfi hallgatóság körében ehhez egyesek azt a véleményt fűzték, hogy P. Sass mellett megnyilvánult közvélemény a nőhallgatók többsége miatt történt, de megjegyezték, hogy így legalább, – amennyiben nevezett kapna kinevezést – megmutathatja, mit tud elérni, mint egyetemi lelkész.” – kommentálta az eseményeket a titkár március 25-én.³⁰⁸

Miután április 8-án a jezsuita provinciális hozzájárult **Sass Imre** kinevezéséhez, április 11-én a hó elejére visszamenőleges hatállyal Hamvas Endre őt nevezte ki „további visszavonásig egyetemi római katolikus lelkésznek”, mely döntéséről dr. Purjesz Béla rektor révén az Egyetemi Tanácsot is értesítette, megértő támogatást és bizalmat kérve. A Tanács május 19-én közölte: a kinevezést tudomásul veszi. Bár Tóth László bölcsészkarai dékán

³⁰⁵ Fogalmazvány ugyanazon iraton.

³⁰⁶ Sziklán Állunk II. évf. 10. szám, 1944. október 15.

³⁰⁷ SzPL 906/1946 alatt. Sas és Sass névváltozat a forrásokban végig váltakozik.

³⁰⁸ SzPL 906/1946 alatt.

megjegyezte: örömmel fogja látni, ha a református, evangélikus és izraelita vallású ifjúság lelkigondozásáról hasonló módon történék gondoskodás...³⁰⁹

Három apró adalékkal szeretnék szolgálni még Sass Imre kinevezésének tényéhez:

– A fiatal pap (ekkor 34 esztendő, pappá csak 1941-ben szentelték tanulmányai elvégzése után Nápolyban³¹⁰ hallatlan népszerűségét az adott pillanatban valószínűleg csak fokozta az a tény, hogy 1946 márciusában az egyetem nagyszabású nagybőjti lelkigyakorlata alatt zajlott a fennemlített szavazás, amelyet a leányhallgatók számára Sass nagy lelkesedéssel vezetett.³¹¹

– A kinevezést követően érezhetően javult az egyetem és a püspök viszonya. Korábban Hamvas elzárkózott attól, hogy jelenlétével emelje az egyetemi ünnepek fényét, 1946-ban a Te Deum-ról még kimentette magát (éppen bérált), az őszi Veni Sancte-t azonban már ő celebrálta.³¹²

– Megromlott viszont Halász Pál és Sass Imre viszonya. A kanonok különösképp azt nehezményezte, hogy április végéig nem jelentkezett nála, mint felettesénél Sass. Fizetését sem vette fel. Igaz, az elburjánzó infláció miatt sok hasznát nem is vehette: áprilisra és májusra eredetileg 577.900.000 pengőt folyósított neki a minisztérium, az értékvesztés miatt ezt májusban 2.700.000.000 pengő segéllyel egészítették ki... A kanonok Sass Imre éves beszámolóit is általában némi rosszallással terjesztette a püspök elé.³¹³

Sass Imre első, meglehetősen csonka egyetemi lelkési éve nem is hozhatott nagy eredményeket. Az idő rövideje miatt is elsősorban a kongregációs munkát igyekezte elmélyíteni, annak alapjaiból kiindulva kívánta az egész egyetem lelkigondozását ellátni. A beszámoló nem is szól másról, csak a kongregáció életéről. Halász meg is jegyezte epésen: „hangsúlyozni akarom, hogy az egyetemi lelkész javadalma nem szolgálhat az egyetemi kongregáció prézesének javadalmazására.” Bár a lelkész módszerének voltak tagadhatatlan előnyei is. A fiúkongregáció vezetését továbbra is ellátó rendtárs, Békési István így nyilatkozott erről: „mindenkor a kevés, egységes szellemű egységes cselekvési irányú kisebbség irányítja és mozgatja a tömeget. A két kongregációval, mint elit-csapattal most már szélesebb hatósugarú tevékenységet is el lehet kezdeni az egyetemi és főiskolai ifjúság körében, főleg, hogy most már hivatásszerűen beosztott ember van e feladattal megbízva.”³¹⁴

Sass Imre következő, 1946/47 évi jelentéséből [Ld. Függelék 7] már kiderülnek „össz-egyetemi” kísérletek is. Nagy nehézségek árán – ekkor már törölték a vallás rovatot a beiratkozási lapokról... – elkészítette a kartotékrendszert a hallgatók nyilvántartására. A diákok szociális helyzetén élelmiszer-, ruha- és pénzsegélyek osztásával igyekezett segíteni. 7 egyetemistának szerzett szállást. Kongregaristái révén gyakorlatilag az összes számottevő egyetemen belüli egyesület vezetésére komoly hatást gyakorolhatott, bár érezhető volt a fokozatos visszaszorulás, a baloldali pártbefolyás növekedése. Kultúrünnepek, népi bemutatók, gyári munkásoknál tett látogatás, ismerkedési délután segítségével próbálta elérni, hogy a katolikus hallgatók sokrétű kapcsolatokat teremtsenek.

Minden vasárnap reggel 9 órakor celebrálta az egyetemista szentmisét. Az állandó liturgikus programhoz tartozott az elsőpénteki szentáldozás népszerűsítése, s a havonkénti szentségimádás a jezsuita templomban. Ő vezette a hagyományos nagybőjti lelkigyakorlatot is.

³⁰⁹ CsMLt VIII. 5. 1029/1945-46 és SzPL 906/1946.

³¹⁰ Pálos 1992: 188. old. és Havasy 1991: 424. old.

³¹¹ CsMLt VIII. 5. 880/1945-46.

³¹² SzPL 1179 és 2128/1946.

³¹³ SzPL 906/1946 alatt.

³¹⁴ SzPL 2125/1946.

Az egyetemi vezetés lazított pár évvel ezelőtti álláspontján a többi egyetem példáját követve, s végül engedélyezte számára előadások tartását. Az első félévben szociológiai óráit mintegy 140-180 diák hallgatta. A csonka, mindössze két hónapos tavaszi szemeszterben két rendtársa, Német Béla és Német József tartott előadásokat. A decemberi szénszünet idején a Szegeden tartózkodók számára hittudományi kurzust rendezett.

Szintén a pesti példákat követve 16 napos, amolyan elit-képző nyári tábort szervezett a lelkész 1947 júliusában Pusztamérgesen.

Ez a jelentés már egy eredményesen működő ifjúsági lelkipásztort állít elénk. Hamvas Endre is „főpásztori elismeréssel” nyugtázta a történeteket, és csak az ellen emelt kifogást, hogy Sass Imre nem törekszik eléggé a kollégiumokba tömörült ifjúság bevonására.³¹⁵

Sajnos a lelkészség további sorsa ismeretlen. Az 1947/48-as tanévben még Sass látta el az egyetemi lelkészi feladatokat, a lelkészek országos konferenciáján is ő vett még részt 1948 februárjában. Ekkor mintegy 1200 katolikus diák látogatta az egyetemet, és 154 tagja volt a kongregációknak. Új kezdeményezésnek számít az ún. havi plenáris ülések sorozata, mellyel alkalmanként 450-500 hallgatót mozgató meg. Az egyetemi szervek közül ekkorra már a menza is gyakorlatilag katolikus irányítás alá került.³¹⁶

Nagy valószínűséggel az elsők között számolták fel az egyetemi lelkészségek közül a szegedit, hiszen a helybéli ifjúságot különösképpen nem szívlelhette a kommunista kormányzat. Szeged városa ugyanis komoly „reakciós bázisnak” számított. 1948. március 19-én a fakultatív hitoktatás bevezetése ellen, a kötelező hitoktatás mellett békésen tüntetve sok középiskolás vonult az utcára, de a demonstrációt brutális erőszakkal verték szét. Másnap folytatódott az események. Hamvas püspök így emlékezett az egyetemisták részvételére:

„Az egyetemi ifjúság csak az események másnapján csatlakozott, és pedig az első napon letartóztatottak érdekében. Ekkor történt a munkásság beavatkozása. Az ablakomból láttam, mint támadott meg egy csoport munkás egy csendben vonuló diákmenetet, mint ütötték-verték az ifjakat, akiknek egy része szétszaladt, egy része védekezett és bizonyára visszaütött. Természetesen ez nagy crimen lett, és ok az internálásra. Ellenben a jogtalan beavatkozók, támadók közül senki ellen eljárás nem indult!”³¹⁷ ...

A lelkészség megszüntetése tehát ezután, feltehetőleg még az 1948-as év folyamán történt.

³¹⁵ SzPL 2455/1947.

³¹⁶ EPL 2792/1948.

³¹⁷ Mészáros 1989: 79. old.

Erzsébet Tudományegyetem

Az 1912. évi XXVI. törvénycikk rögzítette, hogy Magyarországon két új egyetem jön létre: Pozsonyban és Debrecenben. A megvalósulás azonban nehézkesen folyt csak a háború miatt. Pozsonyban 1914/15-ben megkezdte ugyan működését az új egyetem jogi kara, de ez nem lehetett hosszú életű: cseh megszállás alá került a város, ahol a már működő egyetlen egyetemi kart 1921 augusztusában bezárták.³¹⁸ Az egyetem többi kara szinte meg sem kezdte a munkát Pozsonyban. Elhelyezésükről 1921 júniusában döntött a magyar nemzetgyűlés. Hosszas viták után Pécsen nyithatta meg kapuit az Erzsébet Tudományegyetem.

A pécsi felsőoktatás múltja a XIV. századig vezet vissza: 1367-ben Nagy Lajos alapított itt rövidéletű egyetemet. A XIX. században jogakadémia működött itt: előbb a nagy rivális, Győr akadémiaja került néhány évre ide; majd 1833-tól a város, az állam és a püspökség közös támogatásával saját tanintézetet hoztak létre.³¹⁹

Az igény azonban a magasabb szintű felsőoktatásra megmaradt. Így mikor lehetőség nyílt rá, a város minden követ megmozgatott, hogy ide telepítsék a trianoni békekötés miatt menekülő, születőfélben lévő pozsonyi egyetemet. A tervet Zichy Gyula pécsi püspök nagyban támogatta: anyagiakkal is, tekintélyével is. Épületet is ő biztosított. Terve az volt, hogy a püspöki szemináriumot fejleszti fel az egyetem teológiai karává. Mivel azonban ezt az elképzelését sem a Vatikán, sem a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Kara nem támogatta, el kellett állnia tőle. Így a soproni evangélikus hittudományi főiskolát csatolták szervezetileg az egyetemhez teológiai karként.³²⁰

A történetek következtében egyetemi ügyekben a különböző felekezetek között Pécsen sajátosan békés viszony alakult ki. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy már 1929-ben tiszteletbeli doktorrá avatták Pécsen Nathan Söderblom uppsalai evangélikus érseket, az ökumenikus mozgalmak egyik megalapítóját.³²¹ Furcsa firtora a sorsnak, hogy Virág Ferenc pécsi püspök Vargha Damján O.Cist rektor által szorgalmazott és egyébiránt általában támogatott tiszteletbeli doktorrá avatását az a tény akadályozta meg 1942-ben, hogy a katolikus teológus mégsem lehetett egy csak evangélikus teológiai fakultással rendelkező egyetem díszdoktora...³²²

Ez természetesen apró incidens volt csak, s beárnyékolni nem tudta az egyházmegye és az egyetem között már a húszas években kialakult harmonikus kapcsolatot, melynek talán legszembetűnőbb jele az a tény, hogy a pécsi püspök átengedte az ún. líceum-templomot is az egyetemnek, mely 1948-ig „egyetemi templom”-ként működött, és az ifjúság pasztorációjának kiindulópontja lett. A templomigazgató kezdetben az egyetem tanára, Vargha Damján ciszterci szerzetes lett, aki 1943-ban történt nyugállományba vonulása után még évekig ellátta ezt a feladatot. Utódja 1947 őszén Gálos László lett, aki szintén tanított az egyetemen is: kezdetben magántanárként, 1945 novemberétől rendkívüli tanárként.³²³

Már a templom átadásáról szóló 1925-ben született kölcsönbérleti szerződés is rögzíti, hogy Pécsen is megszületett az egyetemi ifjúság pasztorációjának első intézményesített

³¹⁸ Csizmadia 1980: 6. old.

³¹⁹ Csizmadia 1980: 5-6. old.

³²⁰ Csizmadia 1980: 8. old.

³²¹ Csizmadia 1980: 17. old.

³²² Csizmadia 1980: 28. old.

³²³ BML VIII. Erzsébet Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai (ET RH) 124. doboz 531/1945-46 és Csizmadia 1980: 28-30. old. alapján

formája. A szerződés 18. pontja ugyanis az egyetemi hitszónok kinevezésének rendjét szabályozza.

Egyetemi hitszónokok

A hitszónoklatok rendjére vonatkozóan nincsenek információink, csak sejthetjük, hogy a Pázmány-egyetemi modelltől nem térhetett el nagymértékben. A hitszónokokat az Egyetemi Tanács javaslatára a püspök nevezte ki, de – mint már utaltunk rá – a szívélyes jó viszony miatt ezeket a formaságokat nem kezelték kínos precizitással: 1927-ben például előfordult, hogy Virág Ferenc pécsi püspök hivatalos levélben ajánlotta a rektor figyelmébe Vértesi Frigyes, akinek kinevezését ezután szinte gondolkodás nélkül terelte a fenti útra Gyomlay Gyula rektor. A hitszónokok esetleges elhalálása esetén a templomigazgató indította be az egyetemi gépezetet az új személy kieszközlésére a püspöknél.³²⁴ A mindenkori pécsi hitszónok díjazása nem sokban különbözött pesti kollégáétól: a húszas években havi 40 pengő, a háború után havi 200 pengő tiszteletdíjat utalt ki számára a minisztérium a vallásalapból.³²⁵ A minisztériumot a személyi változásokról minden esetben az egyetem értesítette.

Elsőként **dr. Hajós György** teológiai tanár látta el a hitszónoki teendőket, tőle a feladatot **dr. Ákos Ferenc** püspöki levéltáros és teológiai tanár vette át. Ákos Ferenc azonban hamarosan, 1927. február 18-án, egyhónapnyi betegeskedés után váratlanul elhunyt. A hitszónoklatok megtartását az átmeneti időben (Vértesi Frigyes fentebb ismertetett, 1927. március 3-án, visszamenőlegesen március 1-jei hatállyal történt kinevezéséig), – Vargha Damján szavaival élve – „nagyobb részt” ismét **Hajós György**, „kisebb részt” **Vargha Damján** templomigazgató látta el.³²⁶

Dr. Vértesi Frigyes harmincegy esztendősen került a szószerkekre az egyetemisták vezetésével megbízva. Mindenképp szerencsésnek kell ítélnünk ezt a csekély korkülönbséget, hiszen a fiatal lelkeszt sokkal könnyebben elfogadtak a diákok, mint egy idősebbet, s ő is otthonosabban mozoghatott közöttük. A tehetséges fiatal pap 1926-tól szemináriumi prefektus is volt, Virág püspök tehát bízhatott benne, hogy ideális választása.³²⁷ A Vox Academica diáklap 1927 májusi, első számának egyetemi hitéleti körképe a líceum-templom vasárnapi 9 órás szentmiséjét már egyértelműen egyetemi diákmisének titulálta. Innen tudjuk, hogy nem csak a homiliákat mondta a hitszónok, hanem magát a szentmisét is ő celebrálta. (Budapesten ez nem minden esetben esett össze!)³²⁸

Vértesi Frigyes 1942. június 3-án bekövetkezett halála után, július 11-én Virág püspök ismét **Hajós György**öt kérte fel a hitszónoklatok megtartására.³²⁹ Ő azonban három év után felmentését kérte tisztje alól. *„Kérelmem indoklására szabadjon csupán azt felemlítenem, hogy a mai súlyos idők az intelligens ifjúság gondozásában, szellemi vezetésében frissebb és rugalmasabb erőket kívánnak meg, mint aminőket én önmagamban érzek.”* – írta 1945. szeptember 26-án az egyházmegyei hatóságnak az ekkor mindössze 57 éves pap, aki vélhetően exponált tisztjével járó politikai nyomástól tartott. De szerepet játszhatott Hajós György döntésében az a tény is, hogy 1942-től a szeminárium rektora is volt, és túlonúl leterheltnak érezte magát.³³⁰

³²⁴ BML VIII. ET RH 124. doboz 565/1945-46 alatt 1553/1926-27

³²⁵ BML VIII. ET RH 124. doboz 565/1945-46 alatt 1820/1926-27 és 727/ 1945-46.

³²⁶ BML VIII. ET RH 124. doboz 565/1945-46 alatt 1487/1926-27.

³²⁷ Schem 1937: 184. old.

³²⁸ Vox Academica I. évf. 1. sz., 1927. május.

³²⁹ BML VIII. ET RH 124. doboz 565/1945-46 alatt 2182/1941-42.

³³⁰ BML VIII. ET RH 124. doboz 565/1945-46 alatt 47/ 1945-46 és Schem 1943: 180. old.

Némi habozás után október 5-én Virág püspök **dr. Gálos Lászlót** bízta meg a hitszónoki teendők ellátásával.³³¹

Egyetemi lelkészek

Ekkor azonban már küszöbön állhatott a változás, az egyetemi pasztoráció új alapokra helyezése. Már 1944 őszén azt írta a Sziklán állunk, hogy Pécsen az egyetemi lelkészség „szervezés alatt áll”. Hogy ez valóban így volt-e, persze vitatható: más forrás ugyanis nem utal rá. Lelkeszi kinevezések tárgyában amúgy is többször bizonyult a lap pontatlannak, de teljes mértékben nem dobhatjuk félre ezt az információt, hiszen a főszerkesztő, Szappanyos Béla A.C. titkár szervezési kérdésekben igazán „közel állt a tűzhöz”.³³²

1946 februárjában az első egyetemi pasztorációs konferencián Pécsen **dr. Nagy Ferenc** teológiai tanár, szemináriumi prefektus képviselte. Egyetemi lelkeszi kinevezésének hivatalos iratára sehol nem találtunk eddig, de a konferencián mint egyetemi lelkeszt emlegették, egykorú tanúk is így emlékeznek rá, és 1947 januárjában, a következő konferencián az elnöklő Shvoy Lajos székesfehérvári püspök feljegyezte magának: „...Nagy Ferenc egyetemi lelkesz volt, jelenleg Cserhádi.”³³³ Működéséről azonban semmi továbbit nem tudunk.

A Rómában doktorált **Dr. Cserhádi József** teológiai tanár – az egyházmegye későbbi püspöke – 1947. január 8-án kapta kézhez egyetemi lelkeszi kinevezését Virág Ferenc püspöktől.³³⁴ Az 1947-es konferencián személyesen nem vett még részt, hiszen új beosztását szinte még el sem foglalta ekkor. Varga Damján képviselte ekkor az Erzsébet Tudományegyetemet. Mint a Szent Mór Kollégium – ismertebb korabeli nevén Maurinum – igazgatója elsősorban a diákok szociális helyzetéről tartott beszámolót. A viszonyok – mint az országban mindenhol e tekintetben – szűkösek voltak. Az 1500 – 1700 hallgatóra mindössze két kollégium jutott: A Nagy Lajosról elnevezett 150 fős állami, és a 165 férőhelyes Maurinum. (A háború végéig működött egy leánykollégium is, ám 1945-ben a rendőrök illetve az orosz-bolgár csapatok költöztek az épületekbe, s az Erzsébet Kollégium visszaszerzése nem sikerült.³³⁵) A Szent Mór Kollégium nevelő-pasztorációs szerepét külön ki kell emelnünk: tanároknak s diákoknak évenként közös lelkigyakorlatokat rendezett a Maurinum, hittudományi kurzust is tartott, 16000 kötetes könyvtára pedig szellemi bázissá is emelte. Az eredményekről hallva Shvoy Lajos püspök azonnal döntött arról, hogy a kollégium számára 8000 forintos segélyt utal ki.³³⁶

1947 márciusában a szokásos nagybőjti lelkigyakorlatot a diákoknak Shvoy Lajos székesfehérvári megyés püspök tartotta. Különös aktualitást adott a meghívásnak az a tény, hogy 20 évvel korábban a Shvoy püspökelődje, a nagytekintélyű Prohászka Ottokár utolsó befejezett lelkigyakorlatát szintén Pécsen tartotta. A püspök meghívását, az alkalom megszervezését még mindig Varga Damján intézte. De Cserhádi József aktivitásának is találjuk már jelét: a püspök fehérvári sírházhoz vezető nagyszabású országos zárandoklatra áprilisban ő vezette a pécsi egyetemistákat.³³⁷

1948 januárjában már Cserhádi József számolt be a lelkészség életéről. 1300-ra becsülte a katolikus hallgatók számát, ezek 15-20%-át tartotta „hasznavehetetlennek”; 60%-át közömbösnek, kiknek részvétele bármilyen alkalmon esetlegesnek tekinthető; és 20%-át

³³¹ BML VIII. ET RH 124. doboz 565/1945-46 alatt 47/ 1945-46.

³³² Sziklán állunk II. évf. 10. sz., 1944. október 15.

³³³ SzfvPL 7495 lt. sz. 383/1947 és Kersák Pál szíves közlése alapján.

³³⁴ PPL 71/1947.

³³⁵ BML VIII. ET RH 122. doboz 1289, 1290/1944-45.

³³⁶ SzfvPL 7495 lt. sz. 383/1947.

³³⁷ BML VIII. ET RH 129. doboz 724/1946-47.

„komolynak”. A lelkész vezette az egyetemi kongregációt, mely 125 fős volt, de Cserhádi becslése alapján mintegy 400 diákra volt hatással. Ennek ellenére elismerte, hogy a kongregáció élete „döcög”, s ezt a középiskolás, negatív élményekre vezette vissza. Fontosnak tartotta az elitképzést, melyet inkább magánbeszélgetésekben tudott elképzelni, és az előadásokat, melyeket heti rendszerességgel tartott az egyetemen 70 – 100 hallgatónak.³³⁸

Egy korabeli orvostanhallgató, dr. Nemerey Péter visszaemlékezéseiből azonban ennél árnyaltabb képet is kaphatunk a lelkész szociális fáradozásairól: „...szervezett egy keresztény menzát a mai Zsolnay Múzeum alagsorában, ide nemcsak római katolikusok jöhettek, felekezetre való tekintet nélkül bárki, aki erre rászorult. Egyetemisták segítettek a nyersanyagok előkészítésében, önkéntesek vállalták a főzést, pécsi magánvállalatok adták a főzéshez és étkezéshez szükséges felszerelési tárgyakat. A nyersanyagok beszerzésének egyik módja volt az ún. „faluzás”. Ez azt jelentette, hogy alakult egy kultúr csoport [Ennek létszámát 45-46 főre becsülte a lelkész] (énekesek, táncosok, szavalók, hangszeresek), őket Cserhádi atya vitte saját költségén baranyai falvakba, ahol az iskolákban tartottuk az előadásokat, melyekre a belépti díj nyersanyag lehetett.”³³⁹

A menza később áttelepült az Ágoston térre, majd a hatóságok beszüntették a működését. A sanyarú szociális helyzetben lévő diákok segélyezésének más módja is volt: Cserhádi József több alkalommal osztott szét UNNRA – segélycsomagokat. Ilyenkor a szeminárium épületét használta raktárnak, „bázisnak”.³⁴⁰

A lelkészségről 1948-ban már nem sok biztosat tudunk. Már 1947 augusztusában javaslatot tett Cserhádi József önálló egyetemi lelkész kinevezésére. Hogy ez a püspöki protocollumban található szűkszavú megjegyzés voltaképp mit takar, nem tudjuk: az iratnak – és ilyen problémával gyakran találkozhatunk a lelkészségek történetét kutatva – lába kelt...³⁴¹ Legvalószínűbb az, hogy egyéb elfoglaltságai miatt egy minden más lelképásztori funkciótól függetlenített egyetemi lelkész kinevezését ajánlotta a lelkész a püspöknek, amit az tudomásul vett, de a következő év januárjáig semmiképpen sem tett lépéseket ez ügyben...

1948 első felében történhetett azonban némi változás. A tanévzáró Te Deum-on történtek kapcsán egy irat **Gálos Lászlót** említi egyetemi lelkészként. Könnyen elképzelhető, hogy sor került a Budapesten is véghezvitt, elkerülhetetlen és végső soron logikus lépésre: az egyetemi hitszónok és az egyetemi lelkész tisztjének összevonására. De akár egyszerű terminológiai pontatlansággal is állhatunk szemben...³⁴²

Ez az adatunk egyébiránt már a lelkészség utolsó napjaiba engedhet betekintést. Hiszen jól jellemzi a kort egyfelől az a tény, hogy – szakítva az előző évek hagyományaival – nem egy kanonokot kértek fel a hálaadó istentisztelet megtartására, hanem csak az alacsonyabb rangú lelkészt; másfelől az irat apropója: azt nehezményezte ugyanis az egyetem – ekkor már erősen kommunista befolyás alatt álló – vezetése, hogy a szentmisén az egyetemi templom igazgatója, Erdélyi Guidó felolvasta az ekkoriban a sajtó által már rendszeresen támadott Mindszenty József primás pásztorlevelét, ami „kellemetlen hatást keltett...”

A lelkészség további sorsa ismeretlen. Vélhetően még az év folyamán megszüntették.

³³⁸ EPL 2792/1948 és PPL 293/1943.

³³⁹ Idézet dr. Nemerey Péter leveléből, a szerző magántulajdona.

³⁴⁰ uott.

³⁴¹ PPL 2068/1947.

³⁴² BML VIII. ET RH 139. doboz 1397/1947-48.

Debreceni Tudományegyetem

Egyetem létesítéséről a Debrecenben – akárcsak a Pozsonyban – az uralkodó által 1912. július 7-én szentesített XXVI. törvénycikk határozott. A hagyományos egyetemi karok (bölcész, jogi, orvosi) mellé negyedikként református teológiai kart szervezését vették tervbe. Az első világháború viszontagságai miatt csak 1918 októberében nyithatta meg kapuit az egyetem, mely a két háború között a meggyilkolt református miniszterelnök, gróf Tisza István nevét viselte. (Az egyetemről 1948-ban leválasztották a teológiai kart, 1951-ben önállósult az orvosi kar is, 1952-től pedig a megmaradt csonka egyetem Kossuth Lajos nevét vette fel...) ³⁴³

A város katolikus lakói a nagyváradi püspök joghatósága alá tartoztak névlegesen. 1927-ben a Vatikán és Románia közt megszületett konkordátum értelmében azonban e püspökséget összevonták a szatmárral, székhelye is Szatmáron lett. Gyakorlatilag azonban az egyházmegye Magyarországon maradt részein – a városban székelő, s felettesével a kapcsolatot csak nagy nehézségek árán tartó, Szentszék által kinevezett – vikárius látta el ezt a feladatot. A második bécsi döntés után apostoli kormányzóként a gyulafehérvári püspökre, Márton Áronra bízta az egyesített egyházmegyét a Szentszék. A püspök azonban a továbbra is a Román Királysághoz tartozó dél-erdélyi székhelyén maradt, s a magyarországi területeket ismét szétválasztva két helynőkre bízta. ³⁴⁴

A „kálvinista Róma” hite erősen rányomta bélyegét az oktatásra is. Az ország egyetlen nem katolikus egyetemi temploma ekkoriban épp a debreceni! A hitbéli büszkeség és az egyetemi autonómia-tudat sajátosan erős összefonódásának jó példája, hogy mikor 1945 decemberében a minisztérium arról rendelkezett, hogy a hivatalos iratokról – így az egyetemi beiratkozási lapokról is – törölni kell a felekezeti hovatartozásra utaló rovatot, az Egyetemi Tanács így foglalt állást: *„Az ember szabadságesszméjével ellenkezik a rendelkezés, mely a vallási rovatot az okmányokból kötelezőleg törli.”* S kifejtve, milyen fontos statisztikai adatoktól is elesnek így, kérte a minisztert – természetesen hasztalanul –, hogy módosítsa rendeletét. ³⁴⁵

Egyébiránt nyugodtan állíthatjuk, hogy nem volt feszültség az egyetemen a különböző felekezetek között. Ennek szép példája, hogy mikor a Bánáss László debreceni prépost a veszprémi püspöki székre kapott kinevezést, beiktatásán (1947. november 30.) vallási hovatartozástól függetlenül megjelent a rektor és a négy kar dékánja. ³⁴⁶ De nem pusztán a tiszteletadó gesztusok szintjén létezett a kölcsönös tisztelet: így például 1948. május 12-én az országos Mária-hét kapcsán a katolikus hallgatók számára engedélyezte a rektor, hogy az előadásoktól távol maradjanak utólagos lelkészi igazolás ellenében. ³⁴⁷

A katolikus hallgatók intézményes lelkigondozásának nyomát 1945 előtt hiába keresünk. A buzgóbb diákokat a *Szent László Kör* fogta össze. Miután 1945 őszén Mindszenty hercegprímás pártolására sok helyütt az országban létrejöttek egyetemi lelkészségek, az egyesület „lelki vezetője” (egyházi elnöke), a domonkosrendi **Lőrincz Pius** magát egyetemi lelkésznek kezdte címezni. ³⁴⁸ Hogy erre a püspöktől kapott-e felhatalmazás, nem tudjuk. Az viszont mindenképpen meglepő, hogy az egyetem nem érdeklődött egyáltalán a kérdés iránt.

³⁴³ Szögi 1994: 45 és 249 - 253. old.

³⁴⁴ Salacz 1975: 75 - 88. old.

³⁴⁵ HBML XXVI. 1/a 2. kötet, 1945. december 20., a IX. rendes ülés jegyzőkönyve.

³⁴⁶ HBML XXVI. 1/a 3. kötet, 1946. december, a VIII. rendes ülés jegyzőkönyve 119. szám.

³⁴⁷ HBML XXVI. 1/b 17. doboz 1899/1947-48.

³⁴⁸ HBML XXVI. 1/b 10. doboz 661/1946-47.

Az – egyébként szinte hiánytalanul fennmaradt – rektori iratanyagban egyetemi lelkészi kinevezésről, személycseréről még tudomásulvétel szintjén sem esik szó. Ennélfogva a kutató sajnálatos forrásínségbe kerül...

Nem csodálható ellenben, hogy a domonkosok kápolnája vált az egyetem hivatalos katolikus rendezvényeinek (Veni Sancte, Te Deum) színterévé. Itt voltak a lelkigyakorlatok is.³⁴⁹ Lőrincz Pius akadályoztatásának esetén is ellátta ennek plébánosa Sütő Albert a diákok igényeit.³⁵⁰

Lőrincz Pius munkájába az 1947 februárjában tartott egyetemi lelkészi konferencia enged betekintést. A lelkész 450 főre becsülte a katolikus diákok számát az 1500-as egyetemi közegben. Igyekezett sorra látogatni őket. Fontosnak tartotta a szociális segítségnyújtást: e célból szervezett teadélutánokat, s a 120 tagú Szent László Kör is vállalt karitatív feladatokat.³⁵¹

Az 1947/48-as tanév végén már **dr. Gálos László** volt az egyetemi lelkész. Az évváró Te Deum-on jelen sem volt, s ott felolvasásra került Mindszenty József prímás pásztorlevele – ami bizony 1948 nyarán már főbenjáró véteknek minősült. (Hol volt már ekkor a szeretet, amivel a főpapot még 1947 decemberében fogadták Debrecenben!)³⁵² Az Egyetemi Tanács rögzítette tanácsulési jegyzőkönyvében aényt, de különösebb problémát nem csinált volna az ügyből. Ám mikor a minisztériumhoz szokás szerint felterjesztették a jegyzőkönyvet, ott szemet szúrt a dolog, és kis késéssel „ügyet” csináltak belőle. November 11-én utasították a rektort, szólítsa fel jelentéstételre a lelkészt, hogy miért nem jelezte előre távolmaradását a Te Deum-tól, és miért nem értesítette a tanácsot a pásztorlevél felolvasásáról. Pukánszky rektor megkísérelte Gálos László értesítését, de minden levele a címzett ismeretlen jelzéssel érkezett vissza. Erről értesítette december 13-án a minisztériumot is.³⁵³

A legnehezebb időkben, 1948 őszén már **Bulányi György** piarista tanár volt a debreceni egyetemi lelkész. Róla már biztosan állíthatjuk, hogy hittani előadások tartására is lehetőséget kapott az egyetem vezetőitől – hiszen épp egy előadásán történt botrány miatt vált meg tisztjétől. 1948 decemberében a kommunista párt által generált Mindszenty-ellenes hisztéria a tetőpontjára érkezett. December 4-én az Egyetemi Tanács – csatlakozva az országos „szokáshoz” – nyilatkozatban ítélte el a prímást, majd négy nappal később rendkívüli ülést hívtak össze csak azért, hogy megvitassák: másnap ki legyen jelen, mikor átadják a helybéli dr. Molnár János prépost-plébánosnak...³⁵⁴

Ugyanezen a napon, tehát 1948. december 9-én kapta kézhez a rektor azt a levelet, melyben Bulányi György lemond a hittanórák tartásáról – mely egyben a debreceni egyetemi lelkészség történetének végét is jelentette. A miértről hallgassuk a lelkészt:

„Mint bizonyára értesülni méltóztatott róla, december 2-án az egyetemen tartott hittanórák után egy egyetemista a „nép ellenségének és hazaárulónak” minősített, és felszólított, hogy hagyjam el az egyetem területét, mert ott olyan pap, aki Mindszenty hercegprímást el nem ítéli, nem taníthat.

Mivel a katolikus egyház hitoktatói funkciót olyanra, aki egyházi felsőbbségét elítéli, nem bír – ama egyetemista álláspontja szerint – a „katolikus” hitoktatás a debreceni egyetemen nem lehetséges.

³⁴⁹ HBML XXVI. 1/b 17. doboz 1373/1947-48.

³⁵⁰ HBML XXVI. 1/b 14. doboz 169/1947-48.

³⁵¹ SzfvPL 7495 lt. sz. 383/1947.

³⁵² HBML XXVI. 1/a 3. kötet, 1946. december, a VIII. rendes ülés jegyzőkönyve 119. szám.

³⁵³ HBML XXVI. 1/a 5. kötet, 1948. december, a VIII. rendes ülés jegyzőkönyve 154. szám. és XXVI. 1/b 20. doboz 863/1948-49.

³⁵⁴ HBML XXVI. 1/a 5. kötet, 1948. december 8., a VII. rk. ülés jegyzőkönyve és XXVI. 1/b 20. doboz 1042/1948-49.

A hittani előadásokat Rector Úr szíves tudomásával tartottam. Mivel úgy látom, hogy Rector Úrnak nem áll módjában az egyetemen a hittanórák zavartalan lefolyását biztosítani, tisztelettel bejelentem, hogy – míg e körülmény meg nem változik – az egyetemen hittanórát nem tartok.

*Egyúttal hálás szívvel mondok köszönetet Rector Úrnak mind a magam, mind hallgatóim nevében, hogy az eddigi órákat lehetővé tette. Kérem szíveskedjék e hálámat a bölcsészkar professzoroknak is tolmácsolni.*³⁵⁵

Természetesen nem csak a lelkeszek személyét, hanem a jól működő Szent László Kör is támadás érte. A baloldali Debreceni Egyetemista Szövetség (DESZ) 1948. szeptember 27-én panasszal fordult Pukánszky Béla rektorhoz, mert egy egyetemi párnapot propagáló hirdetőtáblájuk eltűnt, s arra a takarítónő állítólag a Szent László Kör alagsori helyiségében bukkant rá. A rektor magához rendelte az egyesület elnökét és ekkor még elsimította az ügyet.³⁵⁶

A DESZ azonban nem nyugodott meg. Továbbléptek: már magának a Szent László Kör működésének jogosságát kérdőjelezték meg, hiszen az SZLK nem volt tagja a belügyminiszter által engedélyezett minden diákegyesületet tömörítő MEFESZ-nek. Mint kiderült, vélhetően a minisztérium volt ludas a Szent László Kör ellehetetlenítésében, hiszen még 1946-ban, mikor az összes egyesület működésének belügyminiszteri felülvizsgálatára sor került, megkapták a szükséges iratokat – csak épp nem nyilatkoztak az SZLK további sorsáról... Ebben a kényes helyzetben Pukánszky rektor október 16-án bezáratta a Kör helyiségét, majd 27-én felfüggesztette az SZLK működését is, és igyekezett a belügyminisztériumi állásfoglalást megsürgetni.³⁵⁷ Az persze késett. Közben 1949 januárjában már a városi vezetés is sürgette Ruff Györgyöt, a Szent László Kör diákelnökét, hogy tegyen lépéseket az egyesület „demokratikus átszervezése” érdekében. De ekkorra már minden megváltozott. Az egyesület eltörléséről rendelkezett a miniszter, és 1949 márciusában a MEFESZ igényelte magának az SZLK vagyonát. Jellemző adalék, hogy az átvételnél készült leltár a szegényes felszerelésről (pár szék és asztal) egy hajdan a Manréza lelkigyakorlatait propagáló kiadvány hátoldalára készült...³⁵⁸

³⁵⁵ HBML XXVI. 1/b 20. doboz 1163/1948-49.

³⁵⁶ HBML XXVI. 1/b 19. doboz 278/1948-49.

³⁵⁷ HBML XXVI. 1/b 20. doboz 747/1948-49.

³⁵⁸ HBML XXVI. 1/b 21. doboz 1819/1948-49.

Agrártudományi Egyetem

Az Agrártudományi Egyetem 1945-ben jött létre. Budapesten mezőgazdasági és állatorvosi fakultással rendelkezett, melyeket a Műegyetemtől örökölt, valamint egy kertészetivel, a hajdan önálló Kertészeti és Szőlészeti Főiskola utódjával.³⁵⁹ Szervezetileg azonban a mezőgazdasági karhoz csatolták annak vidéki osztályaként a három nagy múltú gazdasági akadémiát: a keszthelyit, a magyaróvárit és a debrecenit.³⁶⁰

Budapest

Az egyetemi lelkészség megszervezésére a hercegprímás tapogatózó levelei után az 1946-os tanév őszi szemeszterében kerülhetett sor. **Boroska István** működésének csak egyetlen dokumentuma ismert, 1946 októberében készült szűkszavú helyzetjelentése, melyet Witz Béla budapesti érseki helynök számára készített.³⁶¹

Ennek tanúsága szerint az egyetem mindhárom budapesti fakultásán ő látta el a lelkészi teendőket. Kultúrfilozófiai előadásokat tartott, ez összesen heti 12 óráját vette igénybe. Egyéni beszélgetésekre is hagyott természetesen időt: ezekre az előadások utáni fogadóórákon kerülhetett sor. Rendszeresen biztosított gyónási alkalmakat is.

Minthogy az egyetem két fakultása is a hajdanvolt Bolyai Főiskola épületébe került, ahol annak idején létezett kápolna, Boroska azt tervezte, hogy annak helyreállítása és beszentelése után ott fog rendszeresen misézni, hogy igazán közel lehessen a hallgatókhoz.

Egyetemi lelkészi megbízatása mellett az angolkisasszonyok leány-gimnáziumának volt prézeze, így rendszeresen gyóntatott ott is.

1947 márciusában Boroska István felmentését kérte az egyetemi lelkészi teendők alól: *„Sok más hivatalos elfoglaltságom mellett még ezt is nem tudtam volna lelkiismeretesen ellátni.”* – mentegetőzik utólag a rektorhoz írt levelében.³⁶² Az egyetemistáktól azonban nem vált meg állásával együtt, hisz kollégiumi prefektusságát megtartotta, és segédkezett a diákok külföldi kapcsolatainak építésében.³⁶³

Helyére **Szabó Szerén** ferences szerzetest küldte Mindszenty. Munkájáról az egyetemi lelkészi konferenciák anyagából értesülhetünk. 1947 októberében már 1420 hallgató ellátása volt a feladata. Az egyes karok szétszórtsága miatt mindenféle szervező munka komoly akadályokba ütközött. Kongregáció nem is jöhetett létre. A lelkész az egyetem központi épületében minden szerdán déltől 3 óráig tartott fogadóórát, s minden hónap első vasárnapján egyetemi szentmisét celebrált. *„Hittanórák a professzorok engedélyével és segítségével az órák elejéből és végéből lecsípett időkben folynak.”* – jegyezte meg keserűen a munkafeltételekről.³⁶⁴

Szabó Szerént rendtársa, **Hangya Henrik** váltotta fel 1948 októberében.³⁶⁵ Nem sokáig maradhatott hivatalában. *„Az Egyház és Állam rendezetlen viszonyából és elődöm fanatikus magatartásából származó fonák helyzetem azt a magatartást és elhatározást érlelte meg*

³⁵⁹ Ennek lelkigondozásáról Ld. Főiskolai lelkészek fejezetet.

³⁶⁰ Szögi 1994: 58. old. és Ladányi 1986: 10. old.

³⁶¹ EPL 6164/1946.

³⁶² GATE Lt. 3c 8. doboz 708/1947.

³⁶³ uott.

³⁶⁴ EPL 2792/1948.

³⁶⁵ GATE Lt. 3c 20. doboz 1845/1948.

bennem, hogy egyetemi lelkészi állásomról lemondjak. Ilyenirányú elhatározásomat 1949. I. 4-i keltezéssel az Érseki Helynök tudomására hoztam.”³⁶⁶

S bár Drahos János általános érseki helytartó – aki Mindszenty letartóztatása miatt az esztergomi aula ügyeit intézte – január 29-i levelében még arról értesíti a rektort, hogy „*utódjának kinevezése most van elintézés alatt*”, Hangya Márton Henrik személyében az utolsó agrártudomány-egyetemi lelkész köszönt le hivataláról...³⁶⁷

Mezőgazdasági Kar Keszthelyi Osztálya

A gazdaságképzés története Keszthelyen a XVIII. század utolsó éveire nyúlik vissza. 1797-ben alapította meg a nagy hírű Georgikont gróf Festetics György. Ezt az 1848-as szabadságharc hullámai söpörték csak el. 1865-ben indult újjá a képzés az Országos Felsőbb Gazdasági Tanintézeté átalakult iskolában. Többszöri átszervezés után 1906-ban kapott akadémiai rangot a tanintézet. Mint már említettük 1945-ben olvasztották be a megalakuló Agrártudományi Egyetem szervezetébe.³⁶⁸

A hallgatók intézményesített lelkigondozása csak viszonylag későn indult meg Keszthelyen. A budai Szent Imre Kollégium igazgatója, Simon László 1946. november 26-án utazott ide, hogy tájékozódjon a viszonyokról. Katolikus népi kollégium szervezését vette ugyanis tervbe az egyházi vezetés, elsősorban hitvédelmi okokból: „*Az Agrártudományi Egyetem keszthelyi mezőgazdasági osztályának 264 hallgatója van, akik közül 188 katolikus; ezeknek cca. fele, tehát 80-90 a vidéki. Az egyetem 50 ágyas internátust tart fenn, amely az egyetem épületében van elhelyezve. [...] Ez a tényleges helyzet alig indokolná egy újabb kollégium felállítását, talán még szociális szükségességét sem, hacsak arra való tekintettel nem, hogy a kormányzat Keszthelyen kívánja felállítani a középfokú mezőgazdasági iskolák tanszemélyzetét utánpótló tanárképzőt. [...] Egy katolikus kollégium alapítását azonban egyenesen szükségesnek mutatja az egyetemi hallgatók lelki gondozatlansága.*” – értékelte a helyzetet Simon László.³⁶⁹

A 11000 lakosú város papsága erősen leterhelt volt. Az egyetlen plébánia mellett csak a premontrei gimnázium – saját iskolájuk és internátusuk által meglehetősen lefoglalt – tanárai vettek részt a város lelkigondozásában. Az amúgy is áldatlan állapotokat csak nehezítette az egyetemisták nagy száma.

A fiatalságnak volt azonban egy olyan elkötelezett csoportja, amelyre lehetett építeni. Róluk így írt Simon: „*A keszthelyi katolikus gazdaságok pasztorálásának kiindulópontjául az Ifjúsági Egyesület keretében működő katolikus vallási erkölcsi-csoport kínálkozik, amelynek komoly és tevékeny vezetője Mészáros Zoltán IV. éves hallgató. 20-25-30 fiúra a csoport működésében állandóan számíthat. Nagyon intenzív igyekezettel dolgozik azon, hogy nagyon is rászoruló társai számára biztosítsa a különféle diákszociális segélyakciók pártfogását, de a tanévet átfogó előadássorozatban, amelyet a város klérusának tagjai tartanak, szellemi programjukról is gondoskodott. Alkalmi lelkipásztoruk is van SZALAY MIKLÓS dr. káplán személyében, akinek tevékenysége plébániai beosztása miatt csak alkalmi lehet, de így is olyan népszerűsége tette szert, hogy benne szeretnék látni az egyetemi lelkészüket és eziránt már lépéseket is tettek az A.C. ifjúsági titkáránál.*”³⁷⁰ A lelkészség létrehozása tehát Keszthelyen a diákság kezdeményezésére történt!

³⁶⁶ GATE Lt. 3c 21. doboz 227/1949 és EPL 387/1949 – iktatókönyvi bejegyzés.

³⁶⁷ GATE Lt. 3c 21. doboz 227/1949.

³⁶⁸ Szögi 1994: 295. old.

³⁶⁹ SzfvPL 7477/B Lt. sz. 2394/1947 alatt.

³⁷⁰ uott.

Simon jelentése alapján Tiefenthaler József esztergomi kanonok, a Szent Imre Főiskolai Internátus Egyesület vezetője már decemberben 3-án a területileg illetékes Bánáss László veszprémi püspökhöz fordult a tervvel. Bánáss püspök némi tartózkodással felelt: *„A magam részéről a legmelegebben üdvözlöm a tervet, hogy Keszthelyen népi kollégiumot létesítsenek. Erre ott csakugyan szükség van. Nem tudom, hogy tulajdonképpen milyen szerepet szántak dr. Szalay Miklós káplánnak. Addig, míg erre vonatkozóan kimerítő tájékoztatást nem kapok, kérelmét nem merem teljesíteni. Dr. Szalay Miklós ugyanis igen derék, művelt és képzett papom. Ellene semmi kifogásom nincsen egyébként. Az elmúlt esztendőben a csurgói fiúinternátus igazgatója, régense volt. Mint ilyen, sokat fáradozott. Hiányzik azonban benne bizonyos anyagi realitás és fegyelmet kevésbé tudott tartani. Ez a valóság, és éppen ezért meggondolandó a bizalom.*”³⁷¹

Tiefenthaler József egy újabb levéllel próbálta eloszlatni az aggodalmakat, és a püspöki kar kollégiumi ügyekben illetékes tagjához, Shvoy Lajos székesfehérvári megyés püspökhöz fordult további segítségért. De Shvoy püspök a Simon-féle jelentés kapcsán már maga is kérte 1947. január 13-án Bánáss Lászlót, hogy tegyen lépéseket a megvalósítás felé.³⁷² Shvoy Lajosnak január 22-én Tiefenthaler József érdeklődésére még arról kellett beszámolnia, hogy egyelőre intézkedésről értesítést nem kapott.³⁷³

A lelkész kinevezésére Keszthelyen csak 1947. február 19-én került sor. A várakozásnak megfelelően a már ismert és kedvelt **dr. Szalay Miklós** káplánt jelölte ki erre a feladatra Bánáss László püspök. Kinevezésekor lelkére kötötte: *„Kérem tisztelendőségedet, foglalkozzék szívvel lélekkel ezzel a gyakran igen elhanyagolt réteggel. Most folyik a megnyeréséért a harc. Ezt a harcot nemcsak a szellemi útbaigazítók nyerik meg, hanem akik diákjainkkal a legtöbb testi jót cselekszik.*”³⁷⁴

Hasonló missziós tudat jelenik meg a püspök dr. Szerecz Imréhez, Szalay plébánosához írt levelében: *„Ugyanilyen szám és kelet alatt Szalay Miklós dr. káplánt a keszthelyi főiskolás diákság lelkigondozásával bízom meg kápláni beosztásának épségbentartása mellett.*

Elsőrangú kötelességünk ezt a réteget katolikus hittal és érzésvilággal átítatni. Várnak bennünket. A katolikus kollégium fölállítása égetően sürgős. Kérem Főtisztelendőségedet, támogassa mindenben Szalay Miklós káplánt és együttes erővel Keszthely e katolikus szempontból fontos kérdését oldják meg.”³⁷⁵

Hogy Bánáss püspök félelmei voltak-e jogosak, vagy a körülmények tették lehetetlenné, nem tudni: mindenesetre a kollégium működésére nem utal semmilyen forrásunk. De a lelkészség legalább létrejött.

Működéséről csak az 1948 februárjában tartott egyetemi lelkészi kongresszus alapján alkothatunk képet.³⁷⁶ A lelkészség életének központja az egyetemisták szentmiséje volt. A 250 hallgatóból mintegy 150 rendszeresen megjelent ezeken, Szalay 40 főre becsülte a heti áldozók számát. (Körükből az elsőpénteki áldozás gyakorlata is élt.) A lelkész hetente két alkalommal, kedden és pénteken tartott délben fogadóórát. Kongregáció szervezésébe nem kezdett, a meglévő egyesület katolikus szakosztályát – melynek működését szemmel tartotta – elegendőnek tartotta. Ennek keretén kívül havonta egy alkalommal rendezett a diákok számára ankétot (szóhasználat szerint: plenáris ülést), melyek beszélgetései a diákok igényei szerint alakultak.

³⁷¹ SzfvPL 7477/B lt. sz. 158/1947 alatt.

³⁷² SzfvPL 7477/B lt. sz. 2394/1947 alatt 70/1947.

³⁷³ SzfvPL 7477/B lt. sz. 158/1947.

³⁷⁴ VÉL 237-1/ 1947.

³⁷⁵ uott.

³⁷⁶ EPL 2792/1948.

A lelkész munkáját nagyban megkönnyítette a diákok hitbéli elkötelezettsége. Szalay a 250 hallgató 70%-át ítélte „jónak”, 10%-át „hasznavehetetlennek”, 20%-át „közömbösnek”. Hogy pontosan mit értett a minősítő fogalmak alatt, nem tudjuk, de tény: ezek az arányok kirívóan jók kollégái panaszáradataiban...

A lelkészség 120 hallgatót fogadni képes saját menzával rendelkezett, Szalay azonban jelezte a konferencián, hogy a szociális segítségnyújtásra további alkalmakat is keres. Ehhez azonban maga is támogatást kért. Úgy tűnik, nem kapott...

A lelkészség felszámolásáról sajnos semmit sem tudunk. Vagy az 1948/49-es tanév folyamán történt meg, vagy csak a keszthelyi egyetem ideiglenes bezárása kapcsán történt meg. Egy biztos: 1949 őszén Szalay Miklóst már Pápán találhatjuk hittanárként...³⁷⁷

Mezőgazdasági Kar Mosonmagyaróvári Osztálya

A gazdaszképzés Óváron a XIX. század elején indult meg. 1818 októberében alakult meg a Magyaróvári Gazdasági Felsőbb Tanintézet. 1874-től már akadémiai rangban folyt itt az oktatás.³⁷⁸ 1934-től, a Műegyetem reformjától kezdve az egyetem Mezőgazdasági Kara és a gazdasági akadémiák közt egészségtelen rivalizálás zajlott. Magyaróvár viszonylagosan emelt fővel jött ki a megbecsülésért folytatott harcból: a tanintézet 1942-ben főiskolai rangot kapott. (Debrecen és Keszthely nem!)³⁷⁹ A főiskola aztán 1945-ben beleolvadt az Agrártudományi Egyetem szervezetébe.

Magyaróvár nem volt vallási tekintetben elhanyagolt terület. Ahogy Keszthelyen a premontrei, úgy itt a piarista rendház és gimnázium, játszott komoly szerepet a település életében.

Az egyetemi lelkészség megteremtésének gondolatát Magyaróváron is – miként annyi más helyen már tapasztalhattuk – a Szent Imre Kollégium vetette fel először. A soproni kollégium Gacs Jánost 1947 februárjában felváltó igazgatója, az egyházmegyei katolikus kollégiumok promontora, Németh Kálmán szinte első intézkedéseként kérte Papp Kálmán győri megyés püspököt, hogy jelöljön meg egy kinevezendő lelkészt és terjessze fel a minisztériumhoz személyét rövid időn belül jóváhagyásra. Mint mondotta, Horváth József mosoni káplánt ajánlották többen is neki.³⁸⁰

Úgy tűnt, a püspök nem fog késlekedni. Február 15-én így válaszolt Némethnek: „A mosonmagyaróvári akadémiára kinevezendő lelkész személyét a jövő hétre jelzett látogatása alkalmával fogom kijelölni. Horváth József mosoni káplánnak annyi hittanórája van, hogy ezek mellett az akadémia lelkészi teendőit alig tudná eredményesen ellátni.”³⁸¹

Végül a püspök egy harminchét esztendősi piarista, Sárvári János egyetemi lelkészi kinevezése mellett döntött. A szükséges hozzájárulást Mihalovics Zsigmond A. C. igazgató járta ki Tomek Vince tartományfőnöknél. Ennek megszerzése után 1947. március 5-én nevezte ki Papp Kálmán püspök Sárvári Jánost.³⁸²

A következő tanév elején a lelkész a győri püspöknek bemutatta munkatervét.³⁸³ A sorokból [Ld.: Függelék 8] energikus ötletgazdag pap képe bontakozik ki. Bizonyítani nem tudjuk, csak gyanítjuk, hogy Sárvári János konzultált nagy tapasztalatú rendtársával, a pesti egyetemi lelkésszel, Tihanyi Tiborral – de mindenképp erre utalnak a koncepcionális

³⁷⁷ VÉL tájékoztatása alapján.

³⁷⁸ Szögi 1994: 298. old.

³⁷⁹ Vörös 1968: 190-193. old.

³⁸⁰ GyPL 626/1947.

³⁸¹ uott.

³⁸² PL. N. 42. doboz 291/1947.

³⁸³ GyPL 2652/1947.

hasonlóságok munkájukban (körlevelek kibocsátása, a katolikus hallgatók kartotékrendszeres nyilvántartása, szociális program). A hagyományos Mária Kongregáció életre hívását is elhatározta a nőhallgatók számára. Ez nyitott lett volna a városban tanuló VII-VIII. osztályos gimnazisták számára is, így biztosítva azt, hogy a jövőbeni potenciális egyetemi hallgatók megismerhessék a lelkészt, hogy elsőévesként ne kelljen majd tanácstalanul téblábolniuk segítség után.

Újításnak tekinthető Sárvári János részéről kollégáihoz képest, hogy ezen túl nem törekedett hagyományos egyesületi élet megszervezésére, inkább az egyéni kezdeményezőkézségnek komolyabb keretben teret biztosító egyházközségi életet pártolta.

A hallgatók 60-70%-t tömörítő internátusban hetenként vitaestet szervezett már a múlt tanév végén is, és heti rendszerességgel az egyetemen is tartott előadásokat. A város intelligenciáját megmozgató ankétokra pedig neves előadókat igyekezett megnyerni. Ezen kezdeményezések folytatását is elhatározta.

A munkatervet a püspök megnyugodva fogadta el, és – úgy véljük –, nem pusztán udvariassági gesztus részéről, hogy pár hónapos lelkészi szolgálat után már „főpásztori köszönetet és elismerését nyilvánította” ki.³⁸⁴

Néhány hónappal később, az egyetemi lelkészi konferencián beszámolt kollégái előtt eredményeiről. Innen tudhatjuk meg, hogy végül is sikertelen maradt a Mária Kongregáció felállításának terve. Továbbra is a sejtyszerű kulturális és szociális munkát tartotta célravezetőnek: mert a hallgatóknak az egyesületek „ellenszenvesek”.³⁸⁵ Hittanóráit 50 – 70 hallgató látogatta. (Az egyetemnek ezidőtájt mintegy 135 hallgatója volt, közülük 104-en voltak katolikusok.) Minden vasárnap a piarista kápolnában celebrálta az egyetemisták miséjét.

Sárvári János helyzete megváltozott az 1948/49-es tanévre. Szeptember elsején Papp püspök egyetemi lelkészi megbízatásának megtartása mellett gimnáziumi hittanárnak nevezte ki a tartományfőnök jóváhagyásával.³⁸⁶ Heti nyolc órában kellett volna egészségtant és hittant tanítania – ezt mindenképp megsínylették volna egyetemistái is, akikre így jóval kevesebb időt tudott fordítani.³⁸⁷

A dolgok azonban másképp alakultak – a lelkészség sorsára nézve sokkal tragikusabban. Szeptember 11-én délelőtt a magyaróvári piarista rendház házfőnökénél, Bozi Ferencnél azzal jelentkezett a lelkész, hogy haza kíván utazni szülőfalujába, Zsirára édesanyjához. Mivel nem régen járt otthon, és ez szentbeszédeinek elhagyásával járt volna együtt, a házfőnök nem engedélyezte az elutazást. Sárvári János délután mégis elhagyta a rendházat – és másnap már Bécsben látták...³⁸⁸ 1970-ben halt meg az Amerikai Egyesült Államokban.³⁸⁹

Távozása talán nem volt oktalan. Hamarosan a Györmegyei Hírlapban, s onnan átvéve az országos Magyar Nap című lapban jelentek meg cikkek, melyek azt állították, hogy Sárvári páter a Kékvérűek Clubja, az Etelközi Szövetség, valamint a Törzsökös Magyarok Egyesülete rendezvényein fordult meg rendszeresen, ott fajvédő előadásokat tartott, ilyen témában könyvet is írt. Ezenkívül leányszöktetéssel, diákok oktalan megbuktatásával, jobboldali tanárbrigád szervezésével vádolták meg... Október 12-én tájékoztatta a házfőnök a tartományfőnököt a sajtóügyről. Nyugodt szívvel merte állítani: merő kitaláció minden vád.³⁹⁰

³⁸⁴ uott.

³⁸⁵ EPL 792/1948.

³⁸⁶ GyPL 2328/1948.

³⁸⁷ PL N. 60. doboz 1165/1948.

³⁸⁸ PL N. 60. doboz 1290/1948.

³⁸⁹ PL - Cédulakatalógus.

³⁹⁰ PL N. 60. doboz 1290/1948.

Mindenesetre Sárvári János távozása után Magyaróváron egyetemi lelkésznek már nem találtuk nyomát.

Mezőgazdasági Kar Debreceni Osztálya

A gazdasz képzés gyökerei Debrecenben is a XIX. századra nyúlnak vissza. 1868-ban jött létre az Országos Felsőbb Gazdasági Tanintézet. Az átszervezett iskola 1906-ban Akadémiai rangot kapott. 1945 őszén ezt az intézményt is az Agrártudományi Egyetemhez csatolták.³⁹¹

A tanintézet 1944 – 49 közötti iratanyagát átvizsgálva nem találhatjuk nyomát egyetemi lelkésznek. A város egyetemének azonban volt katolikus lelkésze [Ld. korábban], és nyugodtan feltételezhetjük, hogy a mindenkori debreceni egyetemi lelkész foglalkozott a gazdasz hallgatókkal is, ha nem is oly intenzíven, mint a Tudományegyetem diákjaival, hiszen vélhetően előadásokat nekik saját épületükben külön nem tartott.

A vidéki osztályok bezárása

Mint utaltunk már rá többször is, az Agrártudományi Egyetem vidéki osztályain az oktatás 1949-ben megszűnt. A földművelésügyi miniszter 55555/1949. számú rendelete ezen osztályokat hivatalosan összevonta és Budapestre helyezte.

Még a baloldali történetírás sem tagadja, hogy erre a lépésre elsősorban politikai megfontolások miatt került sor. A vidéki archaikus szerkezetű agrárközegben a diákok ideológiai átformálása a párt terveinél lényegesen lassabban haladt. Hiszen *„az adott időszakban négy intézményt nem lehetett ellátni megfelelő szintű, szakmailag jól képzett, politikailag a szocializmus talaján álló oktatókkal.”* – írja Wallerhausen Gyula.³⁹²

Ha előbb nem, legkésőbb a tanítás befejezésével megszűntek a vidéki osztályok egyetemi lelkészségei is.

³⁹¹ Szögi 1994: 239. old.

³⁹² Wallerhausen 1970: 57. old.

Felekezeti Jogakadémiák

Egri Érseki Jogakadémia – Magyar Katolikus Jogakadémia

Az egri jogoktatás kezdetei még a XVIII. századra nyúlnak vissza. Foglár György egri kanonok, szerbiai választott püspök 1740-ben alapította meg a joglíceumot, melynek felállítását a Corpus Iuris az 1741. évi XLIV. törvénycikkkel nyugtázta. A század második felében Esterházy Károly püspök kezdett a városban nagyszabású építkezésekbe, ekkor készült el a joglíceum ma is látható impozáns épülete (ma tanárképző főiskola működik falai között). Az oktatás az abszolutisztikus kormányzat alatt évekig szünetelt, 1880-ban a „modernizáció” jegyében csaknem felszámolták az intézetet, ám végül az megmenekült. 1923-ban – az addig sem óriási méretű – államsegélyt vont meg a világválság miatt a kormányzat a joglíceumtól, melyet eztán egészében az egyházmegye tartott el. A tanintézet 1927-ben kapott akadémiai rangot.³⁹³

Az egri felsőoktatás sajátosan exponált helyzetbe került korszakunkban. Már az alapítás pillanatában Barkóczy Ferenc püspök egy jövődó egyetem alapjait látta a líceumban, s az Esterházy-féle építkezések is ebben a szellemben zajlottak – ám az ügy elaludt ekkor. Szintúgy az 1892-1910 közötti időkben, mikor komoly sajtóhadjárat indult a célból, hogy Eger egyetemet kapjon. Ám a katolikus közgondolkodásban az 1935-től egyre erőteljesebben jelenlévő katolikus egyetemi gondolat 1945-től véglegesen összekapcsolódott Eger városának nevével. (Bár ekkor még a MKP is gondolkodott egy esetleges egri párt egyetem létrehozatalában). A körülmények ideálisak voltak, hisz a szeminárium és a joglíceum nyugodtan képezhette két egyetemi kar alapját, s az épület is adott volt. A hiányzó két karról több elképzelés is volt az idők során: felvetődött közgazdasági-társadalomtudományi, közgazdasági-bölcsész (utóbbinak alapját a pannonhalmi tanárképző adta volna, melyet Esztergomba vagy Egerbe telepítettek volna át), bölcsész-orvosi (utóbbihoz voltak legkevésbé adottak a feltételek...) párosítás is.

A püspöki kar 1946-ban karolta fel először hivatalosan az egri katolikus egyetem tervét – leginkább azért még, hogy a veszélyeztetett jogakadémiát menteni próbálja. 1947 nyarán már úgy tűnhetett: nemsokára megszületik az egri egyetem. Ám az 1947 augusztusában megtartott parlamenti választások után a balra tolódó kormányzat már minden eszközzel gátolta a megvalósulást. A püspöki kar előre menekült: 1948. június 26-án tervezték megnyitni a Szent Istvánról elnevezett katolikus egyetemet – ám tíz nappal korábban az egyházi iskolák államosítása véglegesen keresztülhúzta a tervet.³⁹⁴

Az érsekség közvetlen felügyelete alatt álló tanintézetben a hallgatók lelkigondozása jól megoldottnak volt tekinthető a második világháború végéig. Akárcsak Pesten és Pécsen hitszónokok (hivatalosan: *jogakadémiai hitszónokok*) álltak az ifjúság rendelkezésére, akik a vasárnap 10 órakor megtartott ifjúsági szentmisén a diákok problémáira kihegyezett szentbeszédeket tartottak. A húszas évek végén **dr. Dombrovsky Imre**³⁹⁵ később **dr. Vécsy László** volt jogakadémiai hitszónok. A buzgóbb diákokat a Mária Kongregáció tömörítette.

1947. január 14-én Vécsy László korára és egészségi állapotára való tekintettel felmentését kérte tisztje alól. Visszaeső légcsőhurutban szenvedett, mely valóban alkalmatlanná tette a szónoki teendőik ellátására. Folyamodványát Tóth József dékán

³⁹³ Szögi 1994: 53. és 266-268. old. és SzfvPL 7227. lt. sz. 1760/1946 10. old.

³⁹⁴ A kérdést kiválóan feldolgozta Szecska Károly idézett művében.

³⁹⁵ Vox Academica I. évf. 1. szám, 1927 május.

továbbította Czapik Gyula érsekhez – hiszen a mindenkori egri érsek egyben a tanintézet rektora is volt – kérve, hogy méltóztasson „*a jogakadémiai hitszónoki és a jogakadémiai Mária Kongregáció prézesi tisztségére a főiskolai diákpasztoráció ellátására alkalmas a főiskolai ifjúságot szerető egyházi férfit megbízni*”.³⁹⁶

Másnap, az érsek megbízta **dr. Mester István** teológiai tanárt ezen feladatok ellátásával.³⁹⁷ Ez a megbízás azonban nem bizonyult tartósnak. 1947 őszén ugyanis Mester István külföldi tanulmányi útra utazott, és így a diákpasztoráció problémája megoldatlan maradt.³⁹⁸ A dékán szeptember 24-én fordult az érsekhez, ezúttal kifejezetten *lelkési* megbízatást kérve.³⁹⁹ Az érsek azonban ekkor már intézkedett.

A kar ugyanis már 1947 júniusában döntött arról, hogy hallgatói számára internátust alapít. A munka gyorsan haladt, s őszre a Szent István Kollégium megnyitása küszöbön állt. Gondoskodni kellett tehát a kollégium nevelési, tanulmányi és fegyelmi ügyeinek felügyeletéről. Ezzel a feladattal Czapik Gyula érsek **dr. Pákozdy Józsefet** bízta meg.

Kinevezését azonban az alábbiakkal toldotta meg: „*Tanfelügyelőségi titkári és számvevői munkakörének érintetlenül hagyása mellett Nagyontisztelendőségedet egyúttal egyházmegyei ifjúsági lelkésszé is kinevezem. Ebben a munkakörében feladata lesz az egyházmegye területén működő férfi ifjúsági csoportok összefogása és irányítása. Az ifjúsági lelkészt megillető illetmények egyházmegyei hivatalom fogja Nagyontisztelendőségednek esedékességük idején kifizetni, egyéb illetményeinek egyidejű beszüntetése mellett.*” Pákozdy a kollégiumban szállást és teljes ellátást is kapott.⁴⁰⁰

Rakolcai érseki fogalmazó érintkezésbe lépett dr. Perbír József dékánhelyettessel, aki kifejtette: a kar szívesen látja majd Pákozdy Józsefet Mester István megüresedett szószékén is. Ha csak perszónálunióban is, de összeolvadt az ifjúsági lelkész és az akadémiai hitszónok tiszte.

Pákozdy József működéséről sajnos semmi konkrétat nem tudunk. Bár részt vett az 1948 februárjában Budapesten tartott egyetemi lelkési konferencián, s vélhetően ott beszámolót is tartott munkájáról, Shvoy Lajos nem jegyzett fel róla semmit. Vélhetően azért, mert Egerben ekkor már rég nem egy lelkész működésének mikéntje, hanem az egész intézmény fennmaradása volt a tét...

Tiszántúli Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája

A jogakadémia elődintézetének a nagyhírű, kapuit 1667 áprilisában megnyitó eperjesi evangélikus kollégiumot tekinthetjük. A kollégium 1815. évi újjászervezése óta beszélhetünk széleskörű jogoktatásról Eperjesen. A trianoni békekötés után menekült a joglíceum Miskolcra.⁴⁰¹

Mivel a békekötés olyan területeket szakított el hazánktól, melyek az evangélikus egyház „törzsterületeinek” számítottak, a számában és arányában is erősen megcsappant magyarországi evangélikusok jogakadémiájának hallgatói összetétele erősen felhígult. A felekezeti iskolák amúgy sem voltak elzárva a más hitűek elől, de szinte parodisztikusnak tekinthető már, ami 1943 szeptemberében Miskolcon történt: az újonnan beiratkozók közül

³⁹⁶ HML VIII - 1 - 67. doboz 322/1946-47.

³⁹⁷ HML VIII - 1 - 67. doboz 331/1946-47.

³⁹⁸ HML VIII - 1 - 67. doboz 13/1947-48.

³⁹⁹ HML VIII - 1 - 215. kötet: Iktató az 1947-48-as tanév iratanyagához. Az irat maga sajnos nem maradt fenn.

⁴⁰⁰ EÉL 4605/ 1947.

⁴⁰¹ Novák 1995: 3. old.

mindössze nyolcan vallották magukat evangélikusnak, szemben a felvett 30 reformátussal és 66 katolikussal...⁴⁰²

Ennyi katolikus hallgató már megérdemelte a katolikus egyház figyelmét is. Egyetemi lelkész kinevezésére nem került ugyan sor Miskolcon, de az 1947 februárjában tartott egyetemi lelkészi konferencián a résztvevők úgy tudták, hogy az katolikus hallgatók lelkigondozásának feladatát – a konferenciától egyébiránt távolmaradó – **dr. Mészáros Lajos** teológiai tanár látta el, aki 1942 óta élt a városban.⁴⁰³

A jogakadémia iratanyaga sajnálatosan töredékesen maradt fenn, így működéséről, viszonyáról a jogakadémia vezetőivel nem sokat mondhatunk.

Együttműködési kísérlet a két jogakadémia között

1948 tavaszán Mészáros Lajos azzal a kéréssel fordult a miskolci evangélikus jogakadémia tantestületéhez, hogy A szociális pápai enciklikák magyarázata címmel speciálkollégiumot tarthasson az intézet római katolikus vallású diákjai számára. A jogakadémia egyházi főhatósága abban az esetben járult volna csak hozzá a kérés teljesítéséhez, ha a intézet tanára, dr. Boleratzky Lóránd a viszonyosság elve alapján lehetőséget kap arra, hogy az egri érseki jogakadémián az evangélikus hallgatók számára előadássorozatot tarthasson. Ennek témája a protestáns egyházak szervezete lett volna.

A fejleményekről a miskolci iskola értesítette az egrieket, akik az 1948. április 15-i VIII. rendes kari tanácsülésen foglalkoztak az ügygel. Több hozzászólás után a kar végül örömmel üdvözölte a kezdeményezést és Boleratzky Lóránd ajánlkozását, s egyhangúlag előzetesen elfogadta az ajánlatot – feltételezve persze, hogy erre az érsek is, mint az egri iskola egyházi főhatósága áldását adja majd.

Sajnos Czapi Gyula érsek véleményét nem ismerjük a kérdésről: a pécsi főegyházmegyei levéltár 1947 utáni iratanyagát meglehetősen megrostálta az idő... De ha támogatta volna is az elképzelést: ősszel, a következő tanév elején, mikor realizálni lehetett volna ezeket a terveket, már más szelek fújtak. Politikai nyomás alatt, államosítás után semmi sem lehetett a kezdeményezésből. Az egyik főszereplő is kikerült a képből: Mészáros Lajos még az év folyamán Kenézlő plébánosa lett...⁴⁰⁴

Kecskeméti Református Jogakadémia

Csak a teljesség kedvéért említjük meg a harmadik jogakadémiát, mely a második világháborút követően még néhány évig létezett. Ez a kecskeméti, mely 1924-ben jött létre az akkori református jogakadémiák összevonásának eredményeként.⁴⁰⁵ Kecskeméten a jogakadémiának csak kevés – a negyvenes években 40 fő körüli – katolikus hallgatója volt, akiknek lelkigondozására a városban lévő, piaristák által vezetett cserkészcsapatot elégségesnek tartották az ifjúsági lelkipásztorkodás szakértői.⁴⁰⁶

A jogakadémiák megszüntetése

A baloldali kormánynak természetesen több okból is kellemetlen volt a felekezeti jogakadémiák léte. Nem nézték jó szemmel az egyházi befolyást az oktatásra, és a diktatúra

⁴⁰² EOL 40/1-24 1943. szeptember 3-i tanácsülési jegyzőkönyv.

⁴⁰³ SzfvPL 7495 lt. sz. 383/1947 és Schem 1963: 56. old.

⁴⁰⁴ Schem 1963: 56. old.

⁴⁰⁵ Szögi 1994: 53. old.

⁴⁰⁶ SzfvPL 7495 lt.sz. 383/1947.

kiépítésének gátjaként értékelték a jogtudó – ráadásul vallásos – értelmiségi réteg létét. Ennek erősítése tehát nem lehetett céljuk. Természetesen azonban nem ezeket az érveket hangoztatták az első támadási rohamban: a jogakadémiák korszerűtlenségét, képzésük alacsony színvonalát tűzték zászlóra.

Ezt a rohamot azonban még mindhárom tanintézet állta: tanrendjüket, színvonalukat a normaként kezelt egyetemi jogi karok tanrendjéhez igazították, s magukat csonka egyetemek egyetlen meglévő jogi karaként aposztrofálták 1946 őszétől kezdődően.

A kormányzat ezért erőszakosabb eszközökhöz folyamodott. 1948. június 16-i hatállyal a jogakadémiákat – mint minden egyházi iskolát – államosították, majd egyetlen kirakatszerűen lezajlott tanév után 1949. augusztus 30-án mindhárom tanintézetet megszüntették.⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ Szecskó 1996: 212. old.

Főiskolai lelkészek

Képzőművészeti Főiskola

Az 1871-ben alapított főiskola a harmincas évek második felében, Meyer Antal rektorságának idején fordult a katolicizmus felé. Ennek azonban propagandisztikus okai voltak, amit tisztjéből távozva sem tagadott: „...szükségesnek tartottam a múlt szerény, csendes visszavonultságával szemben Főiskolánkhoz méltó nyilvános életmegnyilatkozást, láthatóan és hallhatóan kiépíteni minden nagyobb eseménynek, főiskolai életfunkciónak ünnepélyes köntösben való megjelenítését, hogy a tanár és tanítvány lelki közössége, lelki egysége minél szorosabbra összekapcsoltsassék.”

Célját elérte. Hatalmas erkölcsi tőkét kovácsolhatott az intézet már abból a pusztá tényből is, hogy 1937 októberében a Veni Sancte-t maga Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek celebrálta. 1938-ban Glattfelder Gyula, 1939-ben Beresztóczy Miklós nyitotta meg a tanévet... A főiskola ünnepeinek egyházi vonatkozású részeit a városligeti jáki kápolnában tartotta.⁴⁰⁸

Nem csodálkozhatunk így azon sem, hogy az első főiskolai lelkészség is itt alakult meg hivatalosan 1943 tavaszán⁴⁰⁹ Ekkor a 193 fiú hallgatóból 120, a 136 lányból 99 volt katolikus. A következő évben is hasonlóak maradtak az arányok (194/129 ill. 131/97).⁴¹⁰

1943 nyarán **Könözszy Lajos** már mint „a Magyar Kir. Képzőművészeti Főiskola megbízott katolikus lelkésze” kért támogatást a minisztériumtól, hogy meglátogathassa a főiskola nyári vidéki művésztelepeit. „Ez a látogatás feltétlenül a művészek lelki igényeit szolgálja, amennyiben az elmúlt évben megindított munkát a vakáció egyébként nyugalmas idejében is továbbfolytatná, azt fenntartaná és kötetlenebb körülményekhez képest azt esetleg eredményesebben is mélyíthetné!” – érvel kérése mellett. De hiába: a minisztérium az igényelt 250 pengőnek csak 3/5-ét utalta ki.⁴¹¹

Útjáról eufórikus hangon tartott élménybeszámolót a Sziklán Állunk hasábjain. Így tudhatjuk meg merre is járt: felkereste a miskolci, veszprémi, pécsi, felsőbalogi és nagybányai művésztelepeket.⁴¹²

Érdemes emlékeznünk arra, hogy – mint már említettük – a főiskola mellett 1944. február 1-jétől 1945. október 8-ig a műegyetem hallgatóinak is rendelkezésére állt. Működéséről sajnos a főiskola levéltári anyagában dokumentum nem maradt fenn. (Az 1941-49 közötti anyag rendkívül hiányos.) Fennmaradt azonban egy az egyházi főhatóságnak írt jelentése 1946 októberéből. Innen nyerhetünk bepillantást mindennapjaiba.

Az egyéni beszélgetések és gyóntatások mellett, hetente egy előadást tartott, kéthetente egy szűkebb hallgatói csoporttal „kongregáció-szerű” összejöveteleket szervezett, melyek többnyire kétórás aktív vitát jelentettek. Könözszy tökéletesen beilleszkedett a főiskola kissé egzaltált világába: „Tekintettel [...] a képzőművész-társadalom eléggé zilált viszonyaira, egyéni pasztoráció címén gyakran keresek fel egyes összeverődött művészcsoportokat festegető magányukban, hogy ott elfilozofálgassunk kölcsönösen...”

⁴⁰⁸ Ferenczy 1941: 66. old.

⁴⁰⁹ EPL 6164/1946.

⁴¹⁰ MKF Lt. 1934-44.

⁴¹¹ MOL K 636 - 859. cs. - 1943 - 1 - Könözszy - 69781.

⁴¹² Sziklán Állunk I. évf. 1. szám, 1943. október 15.

Az egyetemi lelkészek 1948. évi konferenciáján is beszámolt munkájáról. Ekkor 220 katolikus hallgatója volt a főiskolának, közülük 60-70 látogatta előadásait, melyen a hegyi beszédet taglalta. Rendszertelenül kisebb ankétokat tartott aktuális kérdésekről. „A szervezés általában lehetetlen. A művészeket nem lehet keretbe fogni.” – állapította meg. Amúgy is úgy vélte, hogy a kevésbé nagyképű tanárképzősökkel jobban boldogul, mint a művészekkel, „kik többnyire gátlásmentesek”.⁴¹³

Könözy Lajos 1948 nyarán váratlanul elhunyt.⁴¹⁴ Utódjául a primás **Huszár Györgyöt** nevezte ki. 1948. október 28-án. Huszár ekkor az Ipar-művészeti Főiskola lelkészi teendőit is ellátta. Arról 1949. januárjában mondott le a politikai nyomás hatására – valószínűleg a Képzőművészeti Főiskolán sem ténykedhetett tovább.⁴¹⁵

Zeneművészeti Főiskola

Az Országos Magyar Királyi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára is az intézmény vezetőinek kezdeményezése nyomán került lelkész. 1944. január 25-én fordult Zalhureczky Ede főigazgató ez ügyben a vallás- és közoktatási miniszterhez, már konkrét személyi elképzeléssel, mely ellen nem emelt vétót a hivatal.

Március 17-én kelt a válasz, melyet Wlassics államtitkár látott el kézjeggyével, s mely a már hagyományosnak mondható feltételrendszeret rögzítette: „A javaslat elfogadásával helyeslő tudomásul veszem, hogy a Zeneművészeti Főiskola római katolikus hallgatóinak lelkigondozása, s a velük való közvetlen érintkezés megkönnyítése érdekében a Főiskola fogadóhelyiséget és előadótermet bocsájt a főiskolai lelkész rendelkezésére, ahol a növendékeket problémáik megoldásához segíti, továbbá maga; vagy az általa felkért előadókkal vallási és katolikus világnézeti előadásokat tart. Ezek anyagát esetről esetre előre megbeszéli a Zeneművészeti Főiskola vezetésével.” Tiszteletdíjként a szintén általánosnak mondható havi 200 pengőt irányozta elő, melyet a minisztérium úgy szándékozott folyósítani, hogy az ne terhelje a főiskola meglehetősen szűk tanári tiszteletdíj keretét.⁴¹⁶

1944. március 27-én vette át **dr. Mojzes Péter**, a pesti Szent Imre Kollégium prefektusa megbízólevelét. Természetesen Mojzest nem érte váratlanul a kinevezés, hiszen történtek előzetes egyeztetések (legalábbis erre utal az, hogy maga januártól számította megbízatását, a Sziklán Állunk pedig már februári számában hírt adott az új főiskolai lelkészség létrejöttéről).⁴¹⁷

Mojzes ismert és elismert ifjúsági lelkipásztor volt. 1943-ban könyve jelent meg *Lányok Isten tenyerén* címmel, melyet a kor fiataljai is szívesen forgattak, s a katolikus pedagógia is csak felsőfokban nyilatkozott róla.⁴¹⁸

Csak 1944 őszén kezdődhetett meg a már a megbízás idején is emlegetett előadássorozat, ekkor is minisztériumi sürgetésre: „A Zeneművészeti Főiskola hallgatóinak világnézeti és magyarságpedagógiai gondolkörben való nevelése érdekében kívánatosnak tartom heti 1 órai előadás beiktatását. Ez előadással dr. Mojzes Pétert, a főiskola lelkészét szándékozom megbízni.” Noha a háborús viszonyok okozta zsúfoltság nagy volt (a teremvesztések és az elsötétítés miatt), a magas helyről érkezett sürgetésnek nem állhatott ellent a főiskola.⁴¹⁹

⁴¹³ EPL 2792/1948.

⁴¹⁴ EPL 5156/1948.

⁴¹⁵ EPL 382/1949.

⁴¹⁶ ZFI 296/1944.

⁴¹⁷ uott. és Sziklán Állunk II. évf. 2. szám, 1944. február 15.; valamint EPL 6164/1946.

⁴¹⁸ Katolikus Nevelés XXXVI. évf. 9. szám, 1943. szeptember.

⁴¹⁹ ZFI 788/1944.

Mojzes 600 – 700 főre becsülte a főiskola katolikus hallgatóinak számát. 1946 októberében így vall mindennapjairól: *„Lelkeszi tevékenységem két síkon folyik. Minden hét péntekjén közös szentmisét tartunk a Terézvárosi plébániatemplomban, előtte gyóntatok, utána is híveim rendelkezésére állok. Minden héten egy egész nap a délutáni órákig jelen vagyok a Főiskolán, fogadom a hallgatókat és intézem ügyeiket, melyek nem csak világnézeti síkon, hanem szociális vonalon is haladnak. Ez alkalommal 1 – 2-ig rendszeres oktató, világnézeti, helyesebben teológiai előadássorozat fut. Tavaly De Deo uno et trinito, idén ilyen címmel: Krisztus tegnap, ma és holnap. A hallgatók száma változó, tekintettel arra, hogy különleges nehézség áll fenn a közös előadások számára, mert a hallgatók szinte tizenkint más-más tanár osztályához tartoznak.”* Megkereshető volt kollégiumi szobájában, de maga is hajlandó volt ellátogatni a rábízottak otthonába.

Természetesen az egyházi készületi időkben ő is szervezett lelkigyakorlatokat, ezeken átlagosan 80 hallgató vett részt. A szakcsi nyári egyetem példájára 1946 nyarán 8 napra 75 egyetemistát és főiskolást gyűjtött maga köré, és vitte őket Kalocsára.⁴²⁰

1948-ban Mojzes már 750 főre becsülte az ellátandókat, de maga is belátta: kétharmaduk gyakorlatilag teljesen kiesik, egyáltalán nem érdeklődnek a lelkész iránt.

50 tagú egyházi énekkar és 40 tagú zenekar szervezésével ragadta meg a hallgatók érdeklődése adta lehetőséget. Előadásait is specializálta a hallgatók igényei szerint: Művészmorál címmel tartotta őket változatlan rendszerességgel. Elégedetten nyugtázta, hogy nagyobb szervező munkáit a Főiskola támogatja: lelkigyakorlatok idején szünetet rendelt el a főigazgató, és a hasonló megnyilvánulásokon a tanárok is gyakran megjelennek.⁴²¹

A főiskolai lelkészség megszüntetésére irányuló kísérletekről mindössze egy iktatókönyvi bejegyzés árulkodik. 1948 őszének végén Mojzes – megelőzendő eltávolítását a főiskoláról – kérvényezte, hogy tanári státusba minősítsék át őt, a megbízott lelkészt.⁴²² Mivel nevével a főiskola iratanyagában később nem találkozhatunk, nyilvánvalóan kudarcot szenvedett elkeseredett próbálkozása. Így a lelkészség intézményének felszámolása nem okozhatott már nehézséget a kormánynak...

Testnevelési Főiskola

Az 1925-ben alapított Testnevelési Főiskola működésének kezdetekor a katolicizmus fellegvárának számított.⁴²³ Sík Sándor, később Malán Mihály vezetésével cserkészcsapat működött a főiskola keretében,⁴²⁴ és már a lelkészség hivatalos megszervezése előtt is folyt annak szerepét gyakorlatilag ellátó lelkigondozás. Ez elsősorban a főiskola vezetésének konstruktív hozzáállásán múlt.

1932-ben kérte fel a rektor **Strommer Viktorin** bencés házfőnököt (nével a Pázmány egyetemi lelkészség pályázói között találkoztunk korábban), hogy tartson a hallgatók számára rendszeres hitoktatást. Strommer nem zárkózott el, kéthetente 1-1 órát adott, külön a leány-, és külön a fiúhallgatók részére. *„Apologetikus irányban dolgozom, különös tekintettel a ma felszínen lévő problémákra.”* – vallott óráinak jellegéről. Törekedett személyes kontaktust kialakítani, és az előadásokon kívül is a hallgatók rendelkezésére állni. Húsvétkor rendszeresen lelkigyakorlatot is szervezett.

Strommer Viktorint lenyűgözte az iskolavezetés körültekintő volta. Elismerően nyilatkozott a férfi és női hallgatók teljes, órák alatt is tartó elkülönítéséről, és a diákok

⁴²⁰ EPL 6164/1946.

⁴²¹ EPL 1792/1948.

⁴²² ZFI 822/1948.

⁴²³ Ócsai 1975: 38. old.

⁴²⁴ TF Lt. 1f 1. doboz Beszámolók a főiskola 1925/26 ill. 1935/36 évi munkájáról.

„decens öltözetéről”.⁴²⁵ A főiskola presztízisére is jó hatással volt Strommer jelenléte, 1932 októberében ugyanis a bencés rendtartomány főnöke, Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát budapesti útja során felkereste a Testnevelési Főiskolát, ami hatalmas megtiszteltetésnek számított.⁴²⁶

Sajnos a hiányos forrásanyag következtében nem deríthető ki, meddig is tartott Strommer ilyen órákat. Kontinuitás nem mutatható ki. 1944 októberében az Actio Catholica Főiskolai Bizottságának lapja, a Sziklán Állunk szerint a Testnevelési Főiskola lelkésze **dr. Koszterszitz József**.⁴²⁷ Valószínűleg őt tekinthetjük a hivatalos formát felvevő lelkészség első képviselőjének. (A csak „Koszter atyaként” ismert lelkipásztor neves ifjúsági szakértőnek számított. Legismertebb könyvei: Levelek a gólyához – 1943., Nos rector – 1944.) Fennmaradt már viszont az 1945 októberében kinevezett új lelkész hivatalos megbízása, mely formájában, stílusában természetesen követi az ugyanekkor kelt műegyetemi lelkészség átszervezését célzó iratokat. Eszerint Mindszenty primás **Huszár György** kollégiumi prefektust a főiskola hallgatóinak lelki vezetésével megbízott lelkésszé nevezte ki. Alig egy hónap múltán azonban Huszárt **Horváth Richárd** váltotta fel.⁴²⁸

Sajnos működésükről igen csekély mennyiségű dokumentum maradt fenn, így nemcsak mindennapjaik feltárása ütközik nehézségbe, hanem még pontos működési idejüket sem tudjuk megállapítani. Az 1945/46-os tanévről készült beszámoló is meglehetősen általánosságban fogalmaz a főiskolai vallási neveléssel kapcsolatban: „A főiskola igazgatósága minden vallásfelekezetűiek részére lehetőséget teremtett a vallás gyakorlására. A hallgatók hitéletének bensőségére vall, hogy nagy részük minden vásár- és ünnepnapon szentmisén ill. istentiszteleten vett részt, és egymás vallásával szemben mindenkor a legnagyobb tisztelettel és türelemmel viseltettek.”⁴²⁹

A „minden vallásfelekezet” kifejezés alatt a négy legnépesebbet kell értenünk. Egy a főiskola tanáraitól 1947-ben készült jegyzékben szerepel Horváth Richárd neve a más felekezetű hitoktatókkal együtt (Dezséry László evangélikus, Kiss Sándor református és Herskovits Fábán izraelita hitoktató társaságában). Innen tudhatjuk meg lakcímét is: XI. ker. Ibrahim utca 22.⁴³⁰

1946-ban a főiskola 198 hallgatójából 140 volt katolikus. Horváth Richárd azonban nem tudott elég időt fordítani rájuk, hiszen tanárként is működött, heti 28 órával. Így a főiskolán csak vásár- és ünnepnap jelent meg, amikor misézett – feltehetően a szomszédos Vöröskereszt- [Erzsébet-] kórház kápolnájában –, illetve péntek esténként, amikor megtartotta másfél órás világnézet előadását, majd meglehetősen rugalmassággal az aktuális igények szerint beszélgetésekre került sor.⁴³¹

Az 1947/48-as tanévben **Kárpát Pál** lazarista atya kezdte meg a lelkipásztori munkát az egyetemen. Rendje azonban 1948 januárjában visszahívta. Szükségmegoldásként **Szabó József** műegyetemi lelkész segített ki a főiskolán márciustól.⁴³²

A főiskola utolsó lelkésze **dr. Török Jenő** piarista, a kiváló egyháztörténész volt. Ő 1948 októberének végéig Debrecenben volt egyházmegyei A.C. titkár, szilveszterkor már Budapesten volt, kinevezték Krisztinavárosi lelkésznek. Vélhetően ekkortájt vette át a közelben lévő főiskola lelkigondozói feladatait is.⁴³³

⁴²⁵ EPL Serédi 41. Cat. 752/1932.

⁴²⁶ TF Lt. 1f 1. doboz Beszámoló a főiskola 1932/33 évi munkájáról.

⁴²⁷ Sziklán Állunk II. évf. 10. sz., 1944. október 15.

⁴²⁸ EPL 842/1946 és MOL XIX - I - 1 - h - 1945 - 72363.

⁴²⁹ TF Lt. 1f 1. doboz Beszámoló a főiskola 1945/46 évi munkájáról.

⁴³⁰ TF Lt. 1c 6. doboz 302/1947.

⁴³¹ EPL 6164/1946.

⁴³² EPL 2792/1948 és 3596/1948.

⁴³³ PL N. 42. doboz 1358, 1454, és 1649/1948.

A Testnevelési Főiskola meglehetősen hamar került politikai befolyás alá. Exponált helyzetét nem csak a képzés militarista jellegének, hanem egy véletlen személyi kötődésnek is köszönhette: a kultuszminiszter Ortutay Gyula felesége ugyanis tagja volt a főiskola tantestületének.⁴³⁴ Így szinte csodaszámba megy, hogy egyetemi lelkész 1949. március 8-ig, a Pázmány Péter Tudományegyetemet leszámítva a leghosszabb ideig működhetett itt. Ignác László miniszteri tanácsos ugyanis e napon 46409/1949 szám alatt közölte az érseki helytartóval: „*Tisztelettel értesítem, hogy a budapesti Testnevelési Főiskolához szervezett lelkészi állomást beszüntettem.*”⁴³⁵

Kertészeti Főiskola

A Kertészeti Főiskola lelkigondozásáról csak egy szigetszerű adattal rendelkezünk. A Sziklán Állunk információja szerint 1944 októberében **Kalmár Ödön** cisztercita szerzetes, aki később a Szent Imre-városi plébános lett, látta el a főiskolai lelkész funkcióit. Hogy korábban létezett-e lelkészség, nem kideríthető.⁴³⁶

1945-ben a főiskola beleolvadt az újonnan létrehozott Agrártudományi Egyetem szervezetébe. Az egyetemi lelkészség történetét korábban tárgyaltuk.

Színiiskola és Színiakadémia

A színészképzésnek két intézete is volt Budapesten. A konzervatívabb szellemiségű, három éves képzést nyújtó Színiiskola, és a liberálisabb, a hallgatókat szakonként változóan 1 és 4 év közötti időtartamig foglalkoztató Színiakadémia.

1944 októberében **Ruppert István** látta el mindkét intézmény lelki vezetését.⁴³⁷ Budapest ostroma idején vesztette életét: 1945. január 18-án orosz katonák lötték agyon a Károly palotánál a nőket védelmező lelkészt. Osztálytársa – a későbbi veszprémi püspök, majd érsek – Szendi József temette el.⁴³⁸

1946 januárjában a Regnum Marianum tagja, **László Gábor** vette át e tiszteket. Mindkét intézetben megközelítőleg 125 katolikus hallgató tanult, de a más ideológiai háttér más munkarendet követelt.

A Színiiskolában rendszeres előadások tartására is lehetőség nyílt. László Gábor kollégáitól elütően speciális témákat választott, melyek fontosságához nem férhetett kétség: elsőéveseknek a házasság szentségéről tartott előadássorozatot, a felsőbb éveseknek a keresztény aszketika kérdéseiről beszélt – és természetesen a felmerülő aktuális problémákról is.

A Színiakadémián más volt a helyzet. „*Az újabb évfolyamok világnézetileg igen távol esnek a kereszténységtől.*” – állapította meg lakonikus tömörséggel. Itt csak az egyéni pasztorációra látott lehetőséget.

Könözsy Lajoshoz hasonlóan felfedezte szolgálati helyének sajátos lehetőségeit is. Kollégáitól eltérően nem szervezett kongregációt, mert úgy ítélte meg, hogy annyira leterheltek a hallgatók, és oly sajátos életritmusuk, hogy lehetetlen lenne kötött időpontban összegyűjteni őket. Rendszeresen látogatta viszont a vizsga-előadások próbáit. Úgy ítélte meg, hogy ez remek alkalom arra, hogy egyéniségekről, helyzetekről, magatartásformákról

⁴³⁴ TF Lt. 1a 1. doboz Jegyzőkönyvek 1947 tavaszáról.

⁴³⁵ EPL 1142/1949.

⁴³⁶ Sziklán Állunk II. évf. 10. sz., 1944. október 15.

⁴³⁷ uott.

⁴³⁸ Szántó 1992: 23. old. és Hetényi 1992 : 220. old.

elbeszélgessen a hallgatókkal. Rugalmassága határozottan fokozta munkájának hatékonyságát.⁴³⁹

1947 októberében a Színiakadémián a Műegyetem Közgazdasági Karának lelkésze, **Eglis István** tevékenykedett. Nem tudjuk meddig. A minden fővárosi lelkészt megmozgató 1948 februári konferencián a színészképző intézeteket nem képviselte senki, könnyen lehet, hogy ekkorra a lelkészségek megszűntek.⁴⁴⁰

Iparművészeti Főiskola

Az Iparművészeti Főiskolán indult meg legkésőbb az intézményesített lelkigondozás, 1948 januárjában. 1949 januárjáig, amikor is a politikai nyomás miatt feladni kényszerült a posztot **Huszár György** látta el.⁴⁴¹

A főiskola 250 diákjából mindössze 50-60 volt katolikus. Ebből úgy 40-et tudott egy-egy bibliai tárgyú megbeszélésre megmozgatni. „*Rendszeres lelkipásztorkodást a főiskola struktúrája miatt nem lehet folytatni.*” – állapította meg szomorúan már 1948 februárjában.⁴⁴²

⁴³⁹ EPL 6164/1946.

⁴⁴⁰ EPL 2792/1948.

⁴⁴¹ EPL 2792/1948 és 382/1949.

⁴⁴² EPL 2792/1948.

Egyetemi és főiskolai lelkészek közös megmozdulásai

Az eddigiekben igyekeztünk az egyes egyetemi lelkészségek történetét bemutatni. Semmiképpen sem szeretnénk azonban, ha az a téves nézet alakulna ki az olvasóban, hogy a lelkészek amolyan magányos farkasok voltak az egyetemeken és főiskolákon. Együtműködésük történetét szeretnénk ebben a fejezetben felvázolni, remélve, hogy ez segít egyúttal elhelyezni az egyetemi lelkipásztorkodást az ifjúsági pasztoráció szerteágazó világában.

Tihanyi Tibornak, a Pázmány Péter Tudományegyetem lelkészének egyik beszámolójából tudjuk, hogy rendszeresen konzultált a műegyetemen tevékenykedő kollégájával, Szappanyos Bélával.⁴⁴³ Metodikai kérdésekben feltétlenül szükség volt az egyeztetésre, speciális feladatuk ellátásának érdekében mindketten felhasználták egymás ötleteit, meghonosították egymás kezdeményezéseit. Mint utaltunk már rá, Tihanyi Tibor körleveleinek mintáját valószínűsíthetően Szappanyos Béla nyomtatványaiban kereshetjük. Nem bizonyítható, de valószínűsíthető, hogy később a többi egyetemi és főiskolai lelkész is tartotta a kapcsolatot – a hivatalos formák mellőzésével is – egymással.

Országos Lelkipásztori Konferencia, 1943. június 15-17.

Glattfelder Gyula csanádi püspök elnöklete alatt zajlott az 1943 nyarán Esztergomban megrendezett lelkipásztori konferencia.⁴⁴⁴ A nagybeteg főpásztor utolsó közéleti szereplése volt ez.

A 168 résztvevő pap a háromnapos konferencián tényleg a legégetőbb kérdéseket vitatta meg: első nap az ifjúsági pasztoráció helyzete és feladatai kerültek terítékre, második napon a család, mint alapvető keresztény közösség állt a vizsgáldás homlokterében, a harmadik napon a háború által felvetett kérdéseket vitatták meg a résztvevők.

Az egyetemi lelkészségek története szempontjából azért tekinthető jelentősnek ez a konferencia, mert a nagyobb egyházi nyilvánosság ekkor szerezhette először tudomást a lelkészek munkájáról. A konferencia első napján ugyanis miután Kerkai Jenő jezsuita szociológiai mélységeket feltáró módon vázolta fel a negyvenes évek ifjúságának lelkületét, az ifjúsági lelkipásztorkodás néhány speciális területén dolgozó szakember mutatkozott be. Dr. Endrey Mihály a falusi ifjúság lelki vezetéséről (KALOT, KALÁSZ) szólt, dr. Pfeiffer László a munkásifjúság gondozásának nehézségeiről beszélt, majd Szappanyos Béla a felsőoktatás pasztorációjának problémáit taglalta.

Előadása főbb gondolatainak idézését mindenképpen szükségesnek tekintjük. Kiemelte a réteg fogékonyságát és Kerkai Jenő megállapításait alátámasztva alapvetően jónak nevezte az egyetemi és főiskolai ifjúság lelkületét: *„A Manrézát csapatostul látogatják, lelkigyakorlatainkra tódulnak, a szentmisehallgatási kötelezettségüknek 60-65 %-ban eleget tesznek, húsvéti szentgyónásukat is kb. ilyen százalékban elvégzik. S ami talán lényegesebb: lelkük mélyén akarnak (!) keresztény életet élni. Esnek, vétkeznek, könnyelműsködnek, az új eszmeáramlatok fölkavarják eléggé be nem gyökerezett meggyőződésüket: de ha biztos*

⁴⁴³ Ld. Függelék 5.

⁴⁴⁴ A konferencia teljes anyagát Ld. Mihalovics 1944.

evangéliumi fényt látnak, ha étellel igazolt katolikum szól hozzájuk, akkor készséggel is visszafordulnak a jóra.”⁴⁴⁵

Épp ebben látta a pasztoráció fő feladatát is: megtartani őket; és szellemileg tovább képezve autonóm, öntevékeny keresztény életre nevelni.

Az ifjúság nagy részének politikai-ideológiai nézeteiről így szólt: „A pártpolitikától elfordulnak. Múlt években a nyilas mozgalom eléggé megkavarta őket, ma azonban már értéktelennek minősítik. A szélsőjobboldal csak keveseknek kell. A jelenlegi politikai vezetést bírálják, vagy nem veszik tekintetbe [...] Kétségtelen, hogy a túlerős nacionalista gondolat őket is fogja és, sajnos, vallásilag erősen közömbösíti. A hivatalos propagandát, az irodalmilag erősen portált ún. népi irányt annyira fölszívták, hogy nem látnak tőle tisztán sem elvileg, sem gyakorlatilag. Egész mentalitásuk, közéleti és politikai tájékozódásuk ennek az ún. népi gondolatnak hatása alatt áll. Komoly katolikus fiaink közül is sokan megtévednek és a túlzások szövívőjéül szegődnek.”⁴⁴⁶

Szappanyos Béla élesen bírálta az aktuális politikai vezetés által erőltetett egység-mozgalmat, annak kirekesztően nacionalista és katolikum-mentes nézetei miatt. Bár elismerte: a katolikus diákszervezetek „napjainkban meglehetősen ellassúdtak”. Épp ezért a kollégiumi nevelés fontosságát hangsúlyozta inkább, és szorgalmazta az egyetemi katolikus ifjúság bekapcsolását az egyházközségi szervezetekbe.

Kérte a középiskolai hittanárokat, hogy ne tévesszék szem elől az egyetemre menő diákjaikat, a plébánosokat pedig arra, hogy a vakáció idejére hazakerülő egyetemistákkal foglalkozzanak kitüntetően is.

Hozzászólásában Tihanyi Tibor is e két réteget célozta meg. Felhívta a résztvevők figyelmét arra, hogy a hallgatók csak néhány – igaz: döntő jelentőségű – átmeneti évet töltenek el a egyetemen és a lelkész közelében. Így rávilágított arra a tényre, hogy teljes egészében az egyetemista réteg sohasem fog kikerülni a hagyományos plébániai lelkigondozásból; sőt ideálisnak is azt nevezte, ha a hangsúly is azon marad, és a lelkész mellette csak afféle kiegészítő jellegű, szinte „szakirányú” gondoskodással fordulhatna a diákok felé. „Világi apostolokkal dolgozó, különféle ügyköröket magában foglaló lelkészi irodák” létesítését tartotta fontosnak, melyek az egyetemi évek leteltével „iskolázott világi apostolokat” adnak vissza a plébániáknak.⁴⁴⁷

Az egyetemi lelkészek bemutatkozása jól sikerült. Werner Dezső szorgalmazta is, hogy a meglévő lelkészségek mintájára a többi egyetemre is kerüljön lelkész. Egyben ajánlotta azt is, hogy az ifjúság elitjével történelmi jelentőségű kegyhelyekre (Pannonhalma, Esztergom, Mátraverebély) tegyenek zarándoklatokat a lelkészek. Úgy vélte: ezeknek a helyeknek a „levegője” nagyban segítheti a „propagandista-képzést”.⁴⁴⁸

Minisztériumi értekezlet, 1943. szeptember 10.

Rudnai Rudolf minisztériumi osztálytanácsos 1943 augusztusában úgy döntött, hogy mivel a megelőző tanévben több helyen is létrejött lelkészség, célszerű lenne azok munkáját összehangolni, illetve tapasztalataikat kicserélni. Az értekezletre 1943. szeptember 10-én, Rudnai hivatali helyiségében került sor. Ha úgy tetszik, akár ökumenikus összejövetelként is értékelhetjük ezt a találkozót, hiszen Tihanyi Tibor, Szappanyos Béla, Lantos Kiss Antal és Könözy Lajos mellett meghívást nyert rá Dezséry László evangélikus egyetemi lelkész is, református részről pedig Kiss Sándor, a budapesti egyházkerület egyetemi lelkésze és Vatay

⁴⁴⁵ Mihalovics 1944: 39-40. old.

⁴⁴⁶ Mihalovics 1944: 41-43. old.

⁴⁴⁷ Mihalovics 1944: 58-62. old.

⁴⁴⁸ Mihalovics 1944: 63. old.

László konventi egyetemi lelkész; Kolozsvárról pedig dr. Imre Lajos, a FIKE egyházi vezetője. A Kolozsvárra címzett meghívók fogalmazványán szerepel még az unitárius egyetemi lelkész titulusa is, azonban ezt később kihúzták – valószínűsíthetően azért, mert egyszerűen ilyen tiszt nem létezett...⁴⁴⁹

Figyelemreméltó az értekezlet tárgysorozata, mivel szemmel láthatóan sokoldalúságra törekszik; az intézmény jövőbeni sorsa éppúgy felmerült, mint létjogosultságának tárgyalása:

„1/ Tájékoztató az 1942/43. tanévi működésről (munka irányai, eredményei)

2/ a gondozást előmozdító tényezők és körülmények

3/ a gondozást nehezítő vagy esetleg gátló tényezők és körülmények

4/ az ifjúság lelki és szellemi életének jellemzése

5/ a tényekből adódó szükségszerűségek alapján: mik az 1943-44. tanévi főbb teendők és közös feladatok

6/ kiterjesztessék-e a lelkészi intézmény, ha igen, milyen irányban, ha nem, miért nem

7/ javaslatok kívánságok.”⁴⁵⁰

Sajnos jegyzőkönyv, feljegyzés az elhangzottakról nem maradt fenn.

Az Actio Catholica által szervezett konferenciák

Később az Actio Catholica, különösképp annak Ifjúsági Titkársága, majd önállósuló Főiskolai Bizottsága biztosított keretet a katolikus egyetemi lelkészek hivatalos találkozására, közös fellépésére.

Az Actio Catholica gondozásában, Szappanyos Béla szerkesztésében megjelent ifjúsági lapban, a Sziklán Állunkban egyaránt publikált Tihanyi Tibor, Könözsy Lajos és Mojzes Péter. Az havonta megjelenő újság mindössze 13 számot ért meg, a 14.-et a nyilas cenzúra már nem engedte megjelenni 1944 novemberében. Nyolcezer példányszáma azonban így is figyelemreméltó. Nem csak az egyetemi és főiskolai réteg lapja volt, az Actio Catholica gondoskodott arról is, hogy középiskolákba is eljuthasson.⁴⁵¹

A komoly pedagógiai szaklapnak számító Katolikus Nevelés hasábjain pedig Ruppert és Könözsy cikkei és recenziói voltak gyakran olvashatóak.

1946. január 8-10.

1946. január 8-10 között került sor a bizottság rendezésében egy nagyszabású konferenciára a pesti Szent Imre Kollégiumban, melyen az ifjúsági pasztoráció majd minden reprezentánsa részt vett.⁴⁵²

Jelen voltak a katolikus egyetemi és főiskolai lelkészek csaknem teljes számban (Tihanyi Tibor, Szabó József, Könözsy Lajos, Kiss László, Koszterszitz József, Horváth Richárd, Jávör Egon, László Gábor, Nagy Ferenc és a görög katolikus Timkó Imre), az Actio Catholica irányítói (Mihalovics Zsigmond, Szappanyos Béla, Hell Imre, Lénárd Ödön), a kultusztárca képviselőiben Beresztóczy Miklós kanonok, az I. (vallásügyi) főosztály vezetője, a három (budai, pesti, soproni) Szent Imre Kollégium vezetői, és több katolikus egyesület (pl. KALOT, Regnum Marianum, Emericana, KIOE stb.) képviselői is.

Az egyetemista korosztállyal hivatásszerűen foglalkozóknak ezen konzultációja jól felépített volt. A megbeszélések középpontjában a diákok álltak, jobb megismerésük jelszava köré logikusan csoportosult a konferencia öt tematikus egysége:

⁴⁴⁹ MOL K 636 - 944. cs. - 1943 - 61 - 9 - 69923.

⁴⁵⁰ MOL K 636 - 944. cs. - 1943 - 61 - 9 - 69923.

⁴⁵¹ Szappanyos Béla szíves szóbeli közlése alapján.

⁴⁵² A konferencia teljes anyaga: EPL 528 és 756/1946.

- Az egyetemi ifjúság lélektana,
- Az egyetemi ifjúság egyetemi élete,
- Az egyetemi ifjúság műveltsége,
- Az egyetemi ifjúság nemzetpolitikai nevelése,
- Az egyetemi ifjúság egyesületi és kollégiumi élete.

A témakon belül több rövid (kb. tízperces), lényegretörő, problémafelvető előadás hangzott el a résztvevőktől, melyeket azok megbeszélése és határozathozatal követett.

Az egyetemi és főiskolai lelkészek önkritikusan újragondolták saját szerepüket. „Az egyetemi lelkész ne átmeneti állás legyen. Aki vállalja, tegye rá papi életét és szakértővé magasodjék.” – hangzott el. Minden igyekezetük arra irányult, hogy megteremtsék együttműködésük ideális feltételeit. Sokatmondóak a határozatok idevágó passzusai: „Az egyetemi lelkészek az A.C. keretében sajátos sejtben, munkaközösségben tömörülnek, s munkájukat összehangolják. – Kíváncsi, hogy mielőbb minden fakultásnak külön lelkésze legyen, aki az illető hivatás világába egészen beledolgozza magát. A vidéki egyetemi lelképásztörök a központtal szoros kapcsolatban [legyenek], értesítést kapjanak minden érdemes eseményről s tervről.”

A munkaközösség formálisan 1944 óta létezett, de nem sok tartalommal.⁴⁵³ A lelkészek mégis úgy érezték, hogy ők már mutathatnak fel valamit, s ezért más szervezetek és fórumok felé is jól megfogalmazott igényekkel léptek fel:

„1. [Mi,...] Az egyetemi lelképásztörök, a jövőben mint munkaközösség rendszeressé fejlődő időközökben össze-összejövünk, hogy egymástól tanuljunk és a munkát jobban összehangoljuk. Minden összejövetelen egy-egy önképző előadás hangozzék el.

2. A Hittanárok Országos Egyesületével szorosabb kapcsolatot keresünk. Hiszen az ő kezükben nevelődik az utánpótlás, és ők az egyetem felé kell hogy neveljenek.

3. A Katolikus Nevelésben külön rovatot kérünk az egyetemi ügyek számára.

4. Papok számára szónoki kurzus rendezendő.”

Természetesen nem lehetett mentes a konferencia a politikumtól. Már az egyetemi oktatók nevelői munkájának mérlegre tételekor is előkerült az ország egyenlőre még lassú, de biztos balra tolódásának problémája:

„1. Legelhanyagoltabb fakultás a bölcsészeké; most baloldali világnézetű professzorok sora kerül oda. A hallgatóság felét kitevő szerzetes hallgatók apostolkodjanak közöttük. A rendek vezetőihez felkérés menjen, hogy szüntessék meg a separatio törvényét.

2. Sürgősen szükség volna katolikus kollégium alapítására a bölcsészhallgatók számára.

3. Az állami kollégiumok lelkési ellátása kérdését vegye kezébe az egyetemi lelkészek munkaközössége. Kollégiumi előljárók, egyetemi lelképásztörök, középiskolai hittanárok szívesen állnak munkába egy-egy kollégium lelki és világnézeti ellátását felelősséggel felvállalva.

4. Az A. C. Főiskolai Bizottsága foglalkozzék a kérdéssel: hogyan pótoljuk azt, amit az egyetem a nevelés terén teljesíteni elmulaszt?”

De ennél hangsúlyozottabban is előkerült a politikai állásfoglalás kérdése, elsősorban a világnézeti nevelés szintjén. A konferencia határozottan kiállt amellett, hogy minden lehető eszközzel az új eszmékkel szemben a hagyományos, nemzeti kultúrára kell felhívni az ifjúság figyelmét (pl.: konkrét együttműködési terv volt a KALOT-tal). A résztvevők felkészültek rá, hogy az osztályöntudattal szemben hivatástudatot, osztályharcos elképzelésekkel szemben hivatásrendi államszerkezetet hirdessenek. A mindennapos politikai csatáktól azonban tagjait is, és a diákokat is meg akarta kímélni a konferencia:

⁴⁵³ Legalábbis Tihanyi 1947-ben már hároméves előtörténetet tulajdonít neki. - Ld. Függelék 6.

„1. A katolikus ifjúság komoly nemzetpolitikai nevelést kapjon. De a pártpolitikába ne küldjük. A pártok (ideértve a kath. néppártot is) ifjúság szervezeteiben való részvétele nem kívánatos. Aktív pártpolitikát az ifjúság ne űzzön.

2. Vallásos egyesületeink és maguk a papok is semmiféle pártpolitikát ne űzenek.”

Szerepelt a konferencia elhatározásai közt az is, hogy a minden tekintetben bonyolódó viszonyok között segítse az ifjúsági egyesületek eligazodását. „Modern ifjúsági Credo” gyors megszerkesztése mellett döntöttek, mely kegyelmi, politikai, szociális, gazdasági és kulturális kérdések vonatkozásában egyaránt tartalmazta volna a legfontosabbnak tartott elveket, egyfajta vezérfonalként a katolikus hallgatók számára.

Nem csak eszmei síkon mozgott azonban az egyesületek ügyének megtárgyalása. A konferencia elismeréssel és várakozással fordult a válsággal küszködő Emericana belső átalakulása, átstrukturálódása felé; és örömmel nyugtázta az Országos Katolikus Diákszövetség érdemeit hangsúlyozva, hogy a szervezet munkájába az egyetemi lelkeszettek – úgy is mint az egyházi hierarchia hivatalos képviselőinek – be kell kapcsolódniuk. (Mint már utaltunk rá, a szervezet egyházi elnöke hamarosan Tihanyi Tibor lett.)

Átalakítandónak vélték az Actio Catholica Főiskolai Bizottságát is: a fiatalítás sürgősségét emelték ki, s helyet és súlyt követeltek benne az egyetemi lelkipásztori karnak, mint „annak felelős és legértékesebb szerve”.

A kor sajátját tükrözik a konkrétumok is, azok a kisebb-nagyobb súlyú rendelkezések illetve megállapodások, melyek az ifjúság egyes problémáinak egyöntetű, összehangolt kezelését célozták. Ide sorolhatjuk, hogy a lelkeszettek a KESZI (Központi Egyetemi Szociális Iroda – egyházi vezetője Kiss László) közreműködésével diákmunka-közvetítő szerepkört vállaltak, egységesen és erőteljesen ítélték el a feketézést – ha életszükségleti cikkekre vonatkozott – és az orgazdaságot, hangsúlyozták a cserekereskedelem tisztességességét. Apróság, de betekintést ad a mindennapokba a következő néhány passzus is: „Fiúk és lányok bizalmaskodó általános tegeződését a mi vonalainkon meg nem engedjük.”; „A nemzet szomorú évében bált, táncstét nem rendezünk, és oda nem engedjük el az ifjúságot. Zárt, családi körben, vagy kultúralkalom után zárt körű tánc megengedhető.”

Voltak természetesen ennél nagyobb horderejű ügyek is. Mivel az egyetemekre áradt a sok, a megszokott egyetemista nívótól erőteljesen elűtő képességű és kulturáltságú munkásfiatal, (gyakran például még érettségijük sem volt), meg kellett oldani ennek az új rétegnek a megnyerését. Speciális lelkigyakorlatoktól s a névre szóló meghívók rendszerének alkalmazásától vártak eredményeket az egybegyűltek.

Az eltömegesedés viszont felvetette az „elitképzés” szükségességét. A Szent Imre Kollégiumokban külsősöket is fogadó, magas – bár nem egyetemi – szintű képzést nyújtó „hittudományi akadémiát” készültek létrehozni.

A konferenciát Szappanyos Béla szerint alapvetően az őszinteség jellemezte. Jó kezdeményezés volt, mindenki várta a folytatást.

Helyzetkép 1946 októberében

1946 októberében Witz Béla budapesti érseki helynök utasította az egyetemi és főiskolai lelkeszetteket, hogy rövid helyzetjelentést küldjenek munkájukról és egyetemen kívüli egyéb elfoglaltságaikról.⁴⁵⁴ A beérkező válaszokat felterjesztve az érseknek örömmel állapította meg: „A jelenlegi megbízatások [...] eléggé szerencsések.” Legodaadóbbnak Tihanyi Tibor munkáját ítélte meg. Witz Béla azzal a kéréssel fordult a lelkeszettekhez, hogy különös gonddal igyekezzenek saját magukat képezni, mert a művelt ifjúság tagjai, akikhez küldetésük szól,

⁴⁵⁴ EPL 6164/1946.

kiváltképp érzékenyek a papi felkészültségre. Az egyetemi lelkészi munkaközösség találkozási így lassan önképzőköri-jelleget kezdtek magukra öltetni.

Mindszenty is elégedetten olvasta a jelentéseket. Örömmel nyugtázta a lelkészek „lelkes buzgóságát”. Leszögezte a régi tételt: az egyetemi lelkésznek varázsos egyéniségűnek kell lennie, de kívánatos, hogy segítse munkáját egy elmélyült és állandósult szervezet, „*nehogy személyi változás esetén semmi megfoghatót ne találjon az új megbízott*”. Ezért is szorgalmazta az ifjúság Mária Kongregációkban történő tömörítését ott, ahol az még nem történt meg.

De volt ennek más oka is. Az év júliusának elején Rajk László belügyminiszter „felülvizsgálta” a különböző egyesületek működését, és rengeteget megszünttetett. A katolikus egyesületek közül csak a szigorúan hitbuzgalmi jellegűek maradhattak fenn: a Szív-gárda és a Mária Kongregáció csoportjai.⁴⁵⁵ A még meglévő jogi keretekhez való szinte tüntető ragaszkodást lehet kiolvasni Mindszenty primás sürgetéséből.

Az érsek megkívánta, hogy legalább minden szemeszter elején találkozzanak a kollégák, s egyeztessék a különböző iskolákban folyó előadásaik tartalmát. A lelkészségek jövőjéről pedig így nyilatkozott: „*Egyik [ti. szempont], hogy a lelkészségek további felaprózásától tartózkodni kellene. Túl kicsiny csoportok ugyanis nem tudnak átütő erejű munkát kifejtetni és mégis lefoglalják a lelkipásztor idejét és energiáját. A másik szempont, hogy a Tudományegyetem (Tihanyi) és Műegyetem (P. Szabó) lelkészsége lehiggadt, mélyreszántó tevékenységről tanúskodó nagy csoportot pasztoráló lelkészség, melyeknek elirányítása a többi kisebb lelkészség számára követendő példáulul szolgálhat.*”⁴⁵⁶

1947. február 4-5.

Az Actio Catholica Főiskolai Bizottságának második nagyszabású konferenciájára az előkészítő munkálatok már 1947 januárjában megkezdődtek. Mihalovics Zsigmond, az A.C. országos igazgatója küldte szét a meghívókat az érintetteknek, és kérte fel a konferencián elnöklésre Shvoy Lajos székesfehérvári megyés püspököt.⁴⁵⁷

Shvoy Lajos, bár a püspöki kar seniorja volt ebben az időben, az ifjúsági lelkipásztorkodás „szakértőjének” számított a testületben. Az 1946. szeptember 6-i püspökkari konferencia éppen ezért bízta őt meg azzal a feladattal, hogy a grémium referense legyen a katolikus kollégiumokkal és internátusokkal kapcsolatos ügyekben.⁴⁵⁸ A többek között a püspöki kar munkamegosztásáról is döntő 1947. február 25-26-i ülés pedig általában bízta meg az egyesületi és ifjúsági ügyek figyelemmel kísérésével.⁴⁵⁹

A konferencia ügyrendjét az egyetemi lelkészi munkaközösség állította össze: négy nagyobb témakörre szántak fél-fél napot: alapelvek, egyetemi lelkészségek, kollégiumok, szociális helyzet.⁴⁶⁰

Már az előkészítő anyagok – sajnálatosan anonimitásba burkolózó – összeállítói kijelölték a lelkészségi részről mindenképpen végrehajtandó feladatokat:

„a./ A lelkészségeknek az egyházközség analógiájára való kiépítését és központosítását. (v.ö. Budapesti Egyházközségek Központi Tanácsa)

b./ Az évfolyam-megbízottak hálózatának kiépítése, s rajtuk keresztül a sejtszervezés. (v.ö. utcamegbízottak rendszere)

⁴⁵⁵ Mészáros 1989: 62. old.

⁴⁵⁶ uott.

⁴⁵⁷ SzfvPL 7495. lt. sz. 152/1947.

⁴⁵⁸ SzfvPL 7227. lt. sz. 1946. szeptember 6-i jegyzőkönyv.

⁴⁵⁹ SzfvPL 7227. lt. sz. 1947. február 25-26-i jegyzőkönyv.

⁴⁶⁰ SzfvPL 7495. lt. sz. 383/1947.

c./ Megbízható és munkatársakul felkérhető egyetemi tanárok, magántanárok, adjunktusok és tanársegédek nyilvántartása és a velük való személyes kapcsolat ápolása és a nevelő munkába való konkrét bekapcsolódásunk (előadások, viták beállítása korszerű kérdésekről) ⁴⁶¹

Az Actio Catholica számára még részletesebb tervezetet tartalmazott a munkadokumentum:

„a./ karonként, vagy akár évfolyamonként, s főleg kollégiumonként a kis csoportoknak (kongregációk, körök, munkaközösségek, baráti együttesek) létrehozását segíteni.

b./ ezekből a még meglévő ifjúsági központi vezetőséget összehozni. Ebben ugyanolyan munkaelosztást végezni, mint volt a KDSz vezetőségében. Ezeket kell elsősorban kiválogatnunk és utána igen gondosan munkában tartani. Erős személyi kapcsolat tudja csak ezt biztosítani!

c./ Kevesebb gyámkodást az ifjúság felett! Igen sokat elriaszt az, és érthetően. A lelkesek úgy is agyon vannak halmozva a kifejezetten papi munkával, tehát mozgalmi munkának aligha lehetnek hordozói. Szükséges tehát a világi apostoloknak a munkába való intézményes bevonása.

d./ központi nyilvántartást végezni a professorokról, a kiváló növendékekről.

e./ A hitélet felfejlesztését központilag is ápolni (közös lelkipásztori levelek, kiadványok, zárándoklatok)

f./ Kulturális munkát átfogóbban végezni (tehetségek nyilvántartása, köriratok kibocsátása, sajtószolgálat stb.)

g./ a szórakozás és sport tervszerű vezetése, illetve fejlesztése.

h./ nyári egyetemek és táborok szervezése. ⁴⁶²

1947. február 4-én és 5-én 75 résztvevővel – akik közt egyaránt megtalálhatóak voltak az egyetemek és főiskolák képviselői és a katolikus kollégiumok küldöttei is – került sor a konferenciára. célja hivatalosan „az egyetemi és főiskolai lelkeszségeken épülő szervezés erőteljesebb megindítása és kollégiumi nevelésünk kérdéseinek megvitatása” volt. De már az ügyrend sietett leszögezni: „E szervezés tisztán egyházi jellegű, az egyesületi és bajtársi jellegtől távol. Politikai szempontból semmiféle gyanú ne férhessen hozzá.” ⁴⁶³

A találkozó első napjának délelőttjén Mihalovics Zsigmond megnyitója után a résztvevők az ifjúság általános helyzetéről, attitűdjéről alkottak képet Mojzes Péter előadásának megvitatása során. A helyzetet lehangolónak ítélte az előadó, aminek okai közt a nagyfokú létbizonytalanságot említette. Szerinte az egyetemisták 70%-a egyik napról a másikra él. Szappanyos Béla a világnézeti válságot ecsetelte, Shvoy Lajos társadalmi válságról, a szociális érzék teljes hiányáról beszélt. Csak néhány a felmerült válságjelenségek közül felsorolásszerűen:

– „A hallgatók, akik biológiát, filozófiát vagy összehasonlító vallástörténetet hallgatnak, lenéző fölénnnyel tekintenek a katolikus világnézet felé.”

– „A középiskolai előkészítés hiányosnak bizonyul.”

– „A koedukáció most, a háborútól fertőzött, társadalmilag differenciált korban romboló.”

S még hosszan folytathatnánk. Nem csoda, hogy Mojzes Péternek meg kellett állapítania: „Az a munka, amit az egyetemi lelkesek országszerte az egyetemi ifjúsági hitélet növelésére végeznek, [...] egyre halkuló visszhangot kelt.” ⁴⁶⁴

⁴⁶¹ SzfvPL 7495. lt. sz. 383/1947.

⁴⁶² uott.

⁴⁶³ EPL 922, 1068, 1267/1947 és SzfvPL 7495 lt. sz. 383/1947.

⁴⁶⁴ uott.

A konferencia első napjának délutánján az egyetemi lelkészi hivatás problémái kerültek terítékre. Tihanyi Tibor expozéjában kifejtette, hogy noha már komoly hagyományai vannak a tisztségnek, jogi helyzete teljesen nem tisztázott a lelkésznek. A hozzászólók leginkább a katonai lelkészségek egyházjogi helyzetével állították párhuzamba. „Két út mutatkozott legcélravezetőbbnek, és mind a kettőnek megjárása fontos. Egyetemjogi szempontból igyekezzék a lelkész lektori munkát az egyetemen lehetővé tenni; egyházjogi szempontból pedig a megoldás az egyetemisták egyházközségi mintára való megszervezése.” – jegyezte fel Szappanyos emlékeztetőjébe. A jelenlévők így még inkább hitet tettek az intézményesített egyetemi hitoktatás mellett.⁴⁶⁵

Arra a kérdésre, hogy milyen a jó egyetemi lelkész, Tihanyi Tibor tömören válaszolt: misszionárius lelkületű. Bővebben kifejtve legfőbb feladatának az egyetemisták már meglévő vallási műveltségének kiteljesítését, megkoronázását tartotta. Az aktuális viszonyok között a hallgatók szociális igényeinek képviselőjét legalább olyan fontosnak tartotta, mint lelkigondozásukat. Ehhez pedig a jó szervező és diplomáciai készség szinte elengedhetetlen, vélte.

Ismertette saját módszereit, „ügycsoport-rendszerét”, melyet a hallgatóság érdeklődően fogadott; de az általános vélemény az volt, hogy inkább a még meglévő egyesületekre kell támaszkodni, emberközeli kongregációs alapsejteket kell létrehozni, mintsem az elbürokratizálás felé vinni a lelkészségek szervezetét.

Természetesen szó esett az egyes egyetemi lelkészségek helyzetéről is az adott pillanatban, a körképről Shvoy Lajos feljegyzései fennmaradtak, s a korábbiakban az egyes lelkészségek történetének feldolgozásánál már hivatkoztunk rájuk.

A konferencia második napján a kollégiumok problémái kerültek napirendre, majd a szociális segítségnyújtás konkrét lehetőségeit vitatták meg az egybegyűltek.

Az ország primásának rövid levélben számolt be február 10-én Shvoy Lajos a konferencián történekről. A lelkészekről szólva rögzítette, hogy mely főiskolák és egyetemek részesülnek az adott pillanatban ilyen természetű lelkigondozásban (11 állomáshely), és röviden így foglalta össze tapasztalatait: „... jogi helyzetük teljesen bizonytalan, működési körük az egyetemi lelkész egyénisége szerint változik”.⁴⁶⁶ Épp ezért hangsúlyozta a lelkészi munkaközösség együttműködésének fontosságát.

Helyzetkép 1947 májusában

1947 májusában az Actio Catholica átfogó jelentést készített a fővárosi egyetemi és főiskolai nevelői munkáról. Szó esett természetesen a kollégiumok nehezülő helyzetéről is, de részletesen taglalta a lelkészek munkáját is.⁴⁶⁷

A jelentés kilenc oldalon taglalja, hogy sajnálatos módon épp a legnagyobb hallgatólétszámú egyetemek lelkészei rendelkeznek a legtöbb egyetemen kívüli elfoglaltsággal. A legfőbb problémaként az információ hiányt jelöli meg a dokumentum: a lelkészek az új beiratkozási szisztéma miatt nem alkothatnak pontos képet a rájuk bízottakról, de arról sincs tudomásuk, mely professzorok segítségére számíthatnak. A katolikus ügyekben eddig aktív professzori réteg félve a politikai következményektől amúgy is inkább az óvatos távolságtartást részesíti újabban előnyben. Érthető módon, hisz a bölcsészeti és orvosi karokon már országshere az új rezsimhez hű oktatói gárda tagjai kerültek fontos pozíciókba.

⁴⁶⁵ uott.

⁴⁶⁶ SztvPL 7495 lt. sz. 383/1947.

⁴⁶⁷ SztvPL 7477B lt. sz. 1306/1947 alatt olvasható a teljes dokumentum.

A nagybőjti lelkigyakorlatokról keserűen jegyzi meg a jelentés, hogy – leszámítva az Agrártudományi- és a Műegyetemet – feltűnően kevés hallgató jelenlétével zajlottak le. Az állam pedig mindent megtesz, hogy a hallgatói kar összetételét saját szája íze szerint alakítsa. (Ld. munkástanfolyamok szervezése, politikai igazoltak felvétele stb.)

Lesújtó képet fest a szöveg az egyetemi lelkészi munkaközösség helyzetéről: „Az időnként megtartott lelkészi konferencia is inkább kénszer-konferencia. Részben a nagy elfoglaltság, részben a helyenként való problémák annyira megülik a lelkészeket, hogy sem temperamentumuk, sem idejük nem marad arra, hogy a katolikus egyetemi gondolatnak ápolói és hordozói legyenek. Városállamszerűen alakítja ki-kí a maga lelkészségét, ahogy tudja. [...] Célkitűzésben és módszerben igencsak különbözőek vagyunk. Csak az idő hozhat gyógyulást.”⁴⁶⁸

Reálisan mérte fel az Actio Catholica a lelkészi testület hibáit is. Mivel a cél a hatékonyság növelése volt és belső használatra készült, nem használt a szöveg eufémizmusokat. Ezen részeiből éppen szókimondó őszintesége miatt tartjuk célszerűnek szó szerint idézni néhány passzust:

„1./ Tervnélküliség: Nem tudunk mindmáig imponáló, nagy célkitűzésekkel az egyetemi ifjúság elé állni. Bizonyos középiskolás stílusban „atyáskodunk” fölötté. Merő vallás-erkölcsi irányításunk is sokszor szegényes, nem beszélve arról, hogy a katolikumnak nagy problematikáját és magyar hivatását sem érzékeltetjük eléggé. A korszerűségletnek megfelelő gyakorlati teendők is hiányosak. Nincs vonzó stílusunk és tempónk. Bizonyosságul meg lehetne említeni azt is, hogy a jövő katolikus értelmiség kinevelésére és szervezésére nincsenek határozott elgondolásaink. Nincs kapcsolatunk azokkal a kultúrintézményekkel (Szent István Akadémia, Aquinói Szent Tamás Társaság stb.), amelyek az ifjúság legjavát érdekelhetnék és amelyekből kiváló segítőerőket lehetne munkánkhoz felhasználni.

2./ Aránytalanság: Őeminenciája fogalmazása szerint egyik helyen lelkészi infláció, és a másik helyen defláció van. A papi erőnek a fentebb említett aránytalan eloszlódása ma feltétlenül tehertétel, mert amíg egyik helyen csupa hiányokat hagy, addig a másik helyen – sajnos a módszert tekintve így kell mondani – terhére van magának a nevelésnek.

3./ Klerikalizmus: Ez alatt azt értem, hogy maguk az egyháziak ránehezednek az ifjúságra és a jótékony felszabadítást nem biztosítják. Mintha továbbra is csak középiskolásokkal lenne dolgunk, akik felett „atyáskodhatunk”. Pedagógiaiilag ez abban mutatkozik, hogy a világiaktól bizalmatlansággal fordulnak el és mindent maguknak tartanak fenn. Nem lehet az egyetemi ifjúságot csak kifutónak használni...! Ezért látható szervezetileg is az atomizáltság, a szétesettség; mindenki lekanyarítja a maga kis körét és nem akar egybeerősödni a többiekkel.”⁴⁶⁹

De ugyanígy ostromozza a szöveg a fő-nélküliséget és az elszigetelődést mind a nem-katolikus ifjúsági szervezetektől, mind a külföld katolicizmusától.

Konkrét megoldási javaslatokat is adott az Actio Catholica. Korszerű nevelési terv elkészítésével az egyetem-lelkészi közösséget kívánta megbízni az összeállító (véltőleg Szappanyos Béla). Az aránytalanság megszüntetésére a katolikus kollégiumok nevelőinek bevonását sürgette az egyetemi lelkészi munkába, és a konkrét személycseréket ajánlott. A legleterheltebb lelkészeket július 1-jei hatállyal kívánta felmentetni az A.C. Kiss Lászlót – „megszabadítva” a Közgazdaságtudományi Kartól – a KESZI és a népi kollégiumok irányába kívánták elmozdítani, a rengeteg hittanórát tartó Horváth Richárd (Testnevelési Főiskola) és az igazán otthonosan csak a regnumi közegben mozgó⁴⁷⁰ László Gábor (Színiiskola)

⁴⁶⁸ uott. 3. old.

⁴⁶⁹ uott. 7. old.

⁴⁷⁰ Szappanyos Béla szíves szóbeli közlése alapján.

felmentését szorgalmazták még. Tény: mindhármuk helyett ősszel már más kezdte meg a munkát...

Szorgalmazta a dokumentum a világiak aktívabb bevonását a lelkészek apostoli munkájába. A kor viszonyai között ennek természetesen nem lehetett új és megfelelő jogi kereteket biztosítani, ezért inkább a Mária Kongregációk működésének ilyen irányú átalakítását tartották szerencsésnek. A fő-nélküliség problémája ellen az Actio Catholica Főiskolai Bizottságának átalakítását, mellette világiakkal (pl. dr. Plank Jenő műegyetemi tanár) kiegészített Nagybizottság felállítását tervezték.

Az Egyetemi Lelkeszi Munkaközösség és Mindszenty József

1947. október 8-án a püspöki kar elé került az egyetemi lelkészségek ügye. A konferencia határozata alapján október 10-én Mindszenty primás elrendelte, *„hogy a budapesti egyetemi lelkészek havonta, a vidékiek legalább negyedévenként összejöjjenek és működésük módozatait megbeszéljék. Szükséges ez azért, hogy így egységes irányítás vezethesse őket hivatásuk betöltésében”*.⁴⁷¹

A végrehajtás Witz Bélára maradt. Ő október 27-re hívta össze a fővárosi lelkészeket, megbeszélést tartott velük, s megbízta Tihanyi Tibort a havonkénti munkaközösségi összejövetelek koordinálásával. Ezek az alkalmak továbbra is önképzőkör jellegűen folytak le.

A megbeszélés szomorúan konstataulta egyes karok egyre ellenségesebb hozzáállását a lelkigondozáshoz. A Pázmány Péter Tudományegyetemen az orvosi és bölcsész, az Agrártudományi Egyetemen a kertészeti kar került itt konkrétan említésre.⁴⁷²

Az utasítást követő első országos egyetemi lelkeszi konferenciára a következő év februárjában került sor. Azon a vidéki lelkészek egyöntetűen kérték, hogy a primás lehetőség szerint változtassa meg elgondolását, és ne negyedévenként, hanem csak szemeszterenként hívjon össze országos értekezletet, hiszen az utazás is egyre nehezebb, és ezek a találkozók általában a diákoktól vonják el őket. A legakutabb kérdések a budapestiek havonkénti találkozásánál úgy is előkerülnek. A kérést Shvoy Lajos tolmácsolta a primásnak, aki beleegyezését adta.⁴⁷³

1948. február 2-4.

A következő országos egyetemi lelkeszi konferenciára 1948. február 2 – 4. között került sor Budapesten, ismét Shvoy Lajos elnöklelte alatt. A fővárosi szolgálatban lévő hét római katolikus lelkész mellé hét vidéki paptárs is érkezett, jelen volt a görög katolikus Timkó Imre és az egyházközségi Népi Kollégiumok vezetésével megbízott Kiss László is. Az A. C. részéről Marczell Mihály és Szappanyos Béla, a Szent Imre Kollégiumok részéről a két fővárosi igazgató, Nagy József és Simon László érkezett.⁴⁷⁴

A konferencia elején a lelkészek beszámoltak munkájuk kereteiről, iskoláikkal kapcsolatos alapvető észrevételeikről, mint azt már az egyes intézeteknél tárgyaltuk.

Ezt követően 10 nagyobb témakört tárgyaltak meg a résztvevők, s hoztak határozatokat.

1. Vargha László professzor, meghívott előadó az ifjúság világnézeti helyzetéről számolt be. „Az ideológiai keveredés, kuszaság” idejének nevezte korát. Örömmel állapította meg, hogy bizonyos teológiai kérdések iránt nagy az érdeklődés a fiatalságban, ezekről a témákról

⁴⁷¹ EPL 2792/1948.

⁴⁷² uott.

⁴⁷³ SzfvPL 7477B lt. sz. 4 Coll/1948.

⁴⁷⁴ A konferencia jegyzőkönyve EPL 2792/1948 alatt.

(az élő Isten, Krisztus-probléma, az Egyház) alapvető kézikönyvek kiadását, vagy újra kiadását szorgalmazta. A konferencia megtárgyalta a szóba jöhető műveket, és Bárdos prelátus, érseki főbiztos ígéretet tett a kiadások támogatására.

2. Szintén a világnézeti keveredés megtárgyalásának jegyében került sor az ún. „haladó katolicizmus” értékelésére. A konferencia egyértelműen állást foglalt az egyre divatosabb irányzat ellen. „*A marxizmust nem lehet megkeresztelni.*” – szögezték le.

3. Sass Imre a diákpolitika jelenjéről tartott beszámolót. A konferencia a népi és szociális vonalak támogatásáról döntött, s kifejezte az ilyen jellegű diák-szervezetekkel való kooperáció fontosságát.

4. Simon László a katolikus kollégiumok népszerűségvesztésének okait taglalta. Átláthatóbb struktúra megteremtését, a belső lelki és kulturális programok jobb kidolgozását sürgette. A kollégiumok fő céljának az eucharisztikus életre nevelést tekintette.

5. Szabó Szerén az egyetemi hitoktatás helyzetéről tartott előadást. Leszögezte: „*a kötelező, index aláírással és kolloquiumokkal beállított hitoktatás utópia.*” Sok helyütt már csak a professzorok jóindulata tartja életben a hittanórákat: lukasórákban, vagy órák elejéről és végéről elcsent időkben van már csak alkalom rá. A hozzászólások az egyetemi hitoktatás ellehetetlenülése miatt az ún. hittudományi akadémiák reformjának szükségességét hangsúlyozták. Tihanyi Tibor szisztematikusabb vezetést, Shvoy püspök a profán tudományok (pl. retorika, irodalom) tananyagba való beillesztését követelte. Sass a nyári elitképzés fontosságát hangsúlyozta, a táborok munkáját kell telente tömegszervezéssel teljessé tenni.

6. Mojzes Péter a régi problémát feszegette: még mindig nem harmonikus a középiskolai hittanárok és az egyetemi lelkészek viszonya. Cserháti József pécsi egyetemi lelkész saját módszerét ajánlotta: egyetemista csoportokat küld ki tájékoztató előadások tartására a középiskolákba. Szabó József a VIII. osztályosok bevonásának lehetőségét vetette fel az egyetemi kongregációs munkába. A Főiskolai Bizottságot sürgették a résztvevők, adjon ki egy körlevelet a kérdésről a nagyobb publicitás kedvéért.

7. Szabó József a lelkipásztorkodás indirekt formáinak fontosságát hangsúlyozta. A baráti teák és az anyagi támogatás szükségességét fejtette ki. Tihanyi Tibor sok éves tapasztalatán nyugvó ötletgazdagsággal sorolta a további lehetőségeket: turisztika, sport (evezés, síelés), népi tánc, bábjáték, műkedvelő színészet, énekkarok, zenekarok létrehozása, nyári táborok...

8. Ez utóbbi témával részletesebben is foglalkozott a konferencia. Megállapították a résztvevők, hogy ügyes vezetéssel még a koedukációból fakadó nehézségek is áthidalhatóak. Hangsúlyozták, hogy nem szabad ezeknek a táboroknak pusztá nyaralássá degradálódniuk, komoly lelki alapozásnak kell itt történnie a következő tanévre, ahol az egyetemisták tömegének használhatóbb tagjait be lehet előre vonni a következő évi lelkipásztori munka segítésébe. Tihanyi Tibor ismét kifejtette, hogy 1945-től kezdődően, mióta ilyen táborok léteznek, rendre azt tapasztalja, hogy óriási hatással van a városi ifjúságra „*a falu vendégszeretete és katolicizmusa*”. Nyitott maradt a táborok finanszírozásának kérdése, s az is, hogy vegyes jellegű vagy szakirányú összefüggéseket szervezzenek-e.

9. Jávor Egon a legégetőbb szociális – karitatív feladatokról szólt.

10. Timkó Imre az A.C. Főiskolai Bizottságának szerepét ismertette kijelentve, hogy a Bizottság nem kíván csúcsszerv lenni, nem óhajt újabb teherterhelést jelentő adminisztratív faktorrá válni, hanem szolgálni akarja a lelkészeket, segíteni őket.

A konferencia határozott arról is, hogy az egyetemi tanév végén, júniusban a prímás szándéka szerint ismét összegyűlnek majd a lelkészek.

Ennek a konferenciának – ha megrendezésre került egyáltalán – már nem sikerült anyagait felderítenünk.

Minthogy azonban a kommunista vezetés – mint láttuk korábban – 1948 novembere és 1949 márciusa között a Pázmány Péter Tudományegyetemet leszámítva mindenhol (hol durvábban, hol csak adminisztratív eszközökkel) felszámolta a lelkeszségeket, természetszerűleg szűnt meg az együttműködés fóruma is.

Néhány szó más felekezetűek egyetemi lelkigondozásáról

Az Országos Görög katolikus Egyetemi és Főiskolai Lelkészség

A görög katolikus egyetemi hallgatók öntudatra ébredésének két nagyobb hullámát a húszas évek elejére illetve a negyvenes évek közepére tehetjük. 1920-ban jött létre alulról jövő kezdeményezésként a Magyar Görög katolikus Egyetemisták és Főiskolások Vasvári Pál Köre, majd 1943. december 8-án megalakult a Görög katolikus Diákszövetség.⁴⁷⁵ Ezt hamarosan követte a görög katolikus egyetemi lelkészség létrejötte is.

A lelkészséget így ismertette Timkó Imre 1946 októberében Witz Béla, budapesti érseki helynöknek:

„A görög katolikus egyetemi és főiskolai lelkészség a püspöki kinevezés és a VKM jóváhagyása alapján, valamint a görög katolikus hallgatók egyes egyetemek szerinti kis létszáma miatt országos lelkészség, és az egészet én magam látom el. A működés középpontja, maga a lelkészség a IX. Erkel utca 9. I. em. irodájában van. Itt jönnek össze az összes pesti egyetemek és főiskolák görög katolikus hallgatói Minden szemeszterben végiglátogatom a debreceni, szegedi, pécsi egyetemeket. Amint ott már az ifjúság együttműködése meglesz, a főiskolák kerülnek sorra. Egy főiskolát már meglátogattam: Miskolcon a jogakadémiát.”

(Ekkor a fővárosban megközelítőleg 200, Debrecenben 80, Szegeden 20, Pécsen 5, Miskolcon 30 görög katolikus fiatal folytatott tanulmányokat.)⁴⁷⁶

A görög katolikus egyetemisták összetartása meglehetősen nagy feladatnak mutatkozott. Tetézte a gondot, hogy Timkó nem szentelhetette minden idejét a diákoknak: feladata volt a kispesti miseközpontból kiindulva a pesti és pestkörnyéki görög katolikus szórvány ellátása, káplánkodott a Rózsák terén, a Pázmány Kollégium gondnoka volt, és elfoglaltsága volt a Hittudományi Karon is: laurea szigorlatát csak 1947-ben tette le, később pedig a teológia orientalis megbízott előadója, majd magántanára lett.⁴⁷⁷

A lelkész minden hétköznapi reggel 7 órakor tartott misét az Egyetemi Templom oratóriumában, fogadóórát pedig kollégiumi otthonában. Vasár- és ünnepnap a Rózsák terén tartott ifjúsági istentiszteletet, utána a nagymisén az énekkart vezette...

Mindenképp fontosnak tartom leszögezni, hogy Timkó és római katolikus kollégái közt a lehető legjobb viszony állt fenn.

A két nagy protestáns egyház a fővárosban

Mind az evangélikus, mind a református egyház a harmincas évektől fordult fokozott figyelemmel egyetemista hívei felé. 1932-től tartottak hivatalos tanévkezdő istentiszteleteket számukra; a reformátusok kezdetben Lágymányoson (Lenke u. 44.), majd 1935-től a Kálvin téri templomban, az evangélikusok az Üllői út 24. szám alatti imateremben. A hallgatók

⁴⁷⁵ Sziklán Állunk I. évf. 3. szám, 1943. XII. 15.

⁴⁷⁶ EPL 6164/1946.

⁴⁷⁷ uott., és HKL 1b 69. doboz 654/1946-47 ill. 70. doboz 836/1946-47, valamint Pirigyi 1990:193-194. old.

nyilvántartása érdekében mindkét egyház elküldte megbízottait az egyetemekre és főiskolákra, hogy a saját felekezetéhez tartozó beiratkozottak nevét és címét összeírják.

Az 1934/35-ös tanévtől kezdődően az evangélikusok minden hónap első vasárnapján külön egyetemista istentiszteleteket tartottak, melyeken minden alkalommal más ismertebb lelkész hirdetett igét.⁴⁷⁸

Mint már ismertettük, a két egyház 1939-ben azon kéréssel fordult a minisztériumhoz, hogy az számukra egy-egy egyetemi és főiskolai lelkészi állás létrehozását engedélyezze. ill. finanszírozza. Az ötletet az evangélikusok vetették fel, a kedvező elbírálás után ők kezdtek előbb lelkészségük megszervezésébe. A minisztérium 1940-ben és 1941-ben félévente 1200 pengőt, 1942-től évente 3600 pengőt utalt ki az egyháznak erre a célra.⁴⁷⁹

Eleinte azonban csak némi tiszteletdíj fejében „mellékállásként” foglalkozott néhány lelkész az egyetemistákkal, de az egyház 1941. évi egyetemes közgyűlése már önálló állás létesítéséről határozott, melyet Dezséry László látott el korszakunk végéig.⁴⁸⁰

A református egyetemes konvent 1941-től kezdődően vett fel pénzt a minisztériumtól az ifjúság lelkigondozásának céljaira. Mivel vitathatatlan volt, hogy a református diákok száma sokkal magasabb, mint az evangélikusoké, a támogatás összege is nagyobb volt: évi 4000 pengő. A több hallgató több embert is igényelt, így dr. Kiss Sándor egyetemi lelkészt hamarosan dr. Vatai László konventi missziós lelkész kezdte kisegíteni.⁴⁸¹

A protestáns lelkészek többnyire mostohább körülmények közt dolgoztak, mint katolikus paptársaik: bár előadások tartására mindenhol kaptak engedélyt, az általános gyakorlat szerint külön fogadószobát nem biztosítottak az egyetemek számukra, mivel megbízatásuk nem speciálisan egy intézményhez kötődött, hanem összbudapesti jellegű volt. Ez természetesen ziláltabb munkafeltételeket, állandó utazgatást is jelentett.

⁴⁷⁸ MEL 4c 414/1944.

⁴⁷⁹ MOL K 636 - 1941 - 2 - 9 - 40491 és 1943 - 2 - 9 - 63830.

⁴⁸⁰ MEL 4a 8. kötet 1942. V. 13., 5. r. Nagytanács-ülés 34. pont. A különböző forrásokban egyaránt szerepel Dezséry és Dezsényi névváltozat, természetesen ugyanazon személyre utalva...

⁴⁸¹ MOL K 636 - 1942 - 2 - 9 - 86977 és 1944 - 2 - 9 - 55324.

Kitekintés

1991-től, kihasználva a politikai változások adta lehetőséget, egymás után alakultak újjá a magyarországi egyetemi lelkészségek. Nehéz helyzetben voltak s vannak: század közepi létük pár esztendeje kevés volt arra, hogy hagyományokat teremtsen, és feledésbe is ment a múlt. Talán jobb is: hiszen így most nem atavisztikus-korszerűtlen formák újjáélesztése zajlik.

További nehézséget jelent a megfelelő egyházjogi keretek megtalálása. Mint láttuk, ezek a múltban is igen cseppfolyósak voltak. Az egyházjog fejlődése azonban nem hagyta érintetlenül szerencsére ezt a területet sem. Az „Ex corda ecclesiae” pápai körlevél és a „Garvissimum educationis momentum” című zsinati declaratio kijelöl egy irányt. Talán a szokványos plébániai keretből kiemelt egy-egy speciális helyzetű pap körül létesített ún. személyi plébániák jelentik a megoldást...

Mindenesetre biztató jel, hogy ma már a Codex Iuris Canonici is kiemelten foglalkozik az egyetemi diákpasztorációval:

„A megyés püspök helyezzen nagy súlyt a diákok lelkipásztori gondozására. Alapítson számukra plébániát, vagy legalább adjon egyes papoknak állandó jellegű megbízást erre a munkára, és gondoskodjék arról, hogy még a nem katolikus egyetemek mellett is legyenek katolikus egyetemi központok, amelyek az ifjúságnak – elsősorban lelki – segítséget nyújtanak.” (Az Egyházi Törvénykönyv 813. kánon)

Függelék

Archontológiai táblázatok

Pázmány Péter Tudományegyetem

a./ Egyetemi hitszónokok:

Glattfelder Gyula	1909. II. 8.	–	1911. IV. 3.
Wolkenberg Alajos	1912. V. 9.	–	1919. VIII. 22.
Vass József	1919. VIII. 22.	–	1920. VIII. 15.
Saly László és Tóth Tihamér	1920. X. 2.	–	1921. IX. 19.
Tóth Tihamér	1921. IX. 19.	–	1922. IX. 18.
Saly László és Tóth Tihamér	1922. IX. 18.	–	1922. IX. 17.
Tóth Tihamér	1923. IX. 17.	–	1935. VI.
Artner Edgár	1935. IX. 1.	–	1936. VI.
Tóth Tihamér	1936. IX.	–	1938. VI. 14.
Artner Edgár	1938. VI. 14.	–	1939. II. 1.

(Természetesen az egyetemi szünetek alatt a hitszónoklatok szüneteltek.)

b./ Egyetemi lelkészek:

Várkonyi Fidél	1936. IX.	–	1938. VI. 23.
Péterffy Gedeon	1939. II. 1.	–	1942. VIII. 31.
Tihanyi Tibor	1943. I. 1.	–	1950. VI. 30. ⁴⁸²

Ferenc József Tudományegyetem

Márton Áron	1936	–	1938
Dávid László	1938	–	(?)
Faragó Ferenc	1942. I. 26. előtt	–	1942. IX. 1. előtt
Lantos Kiss Antal	1942. IX. 1.	–	1944. X. előtt
Csendőr Imre	[1944. X.]		

József Nádor Gazdasági és Műegyetem

Szappanyos Béla	1942. IX. 1.	–	1944. II. 1.
Könözszy Lajos	1944. II. 1.	–	1945. X. 8.

Közgazdasági Kar

Kiss László	1945. X. 8.	–	1947. X. 27. előtt
-------------	-------------	---	-----------------------

⁴⁸² Az önnálósulói Hittudományi Akadémián 1951 júniusáig.

Eglis István	1947. X. 27. előtt	–	1948 (?)
--------------	-----------------------	---	----------

Mérnökképző karok

Szabó József	1945. X. 8.	–	1948. XI.
--------------	-------------	---	-----------

Bánya-, Kohó-, és Erdőmérnök Kar

Jávor Egon	1945. X. 29.	–	1948. XI. 13.
Buzás József	1948. XI. 2. (?) ⁴⁸³	–	1949. II. 2.

Szegedi Tudományegyetem

Sass Imre	1946. IV. 11.	–	1948. II. 4. után
-----------	---------------	---	-------------------

Erzsébet Tudományegyetem

Nagy Ferenc	[1946. II.]	–	
Cserháti József	1947. I. 8.	–	1947. VIII. után
Gálos László	[1948. VI.]	–	

Debreceni Tudományegyetem

Lőrincz Pius	1946. X. előtt	–	1947. II. után
Gálos László	[1948. VI.]	–	
Bulányi György	1948. IX.	–	1948. XII. 9.

Agrártudományi Egyetem

Budapesti karok

Boroska István	1946. IX. 1.	–	1947. III. 31.
Szabó Szerén	1947. IV. 1.	–	1948. X. 15. előtt
Hangya Henrik	1948. X. 15.	–	1949. I. 4.

Mosonmagyarórvár

Sárvári János	1947. II. 19.	–	1948. II. 4. után
---------------	---------------	---	-------------------

Keszthely

Szalay Miklós	1947. III. 15.	–	1948. IX. 11.
---------------	----------------	---	---------------

⁴⁸³ A bizonytalanságról ld. a megfelelő fejezetet

Főiskolai lelkészek:*Magyar Képzőművészeti Főiskola*

Könözsy Lajos	1942. ősze	–	1948. VII. 2. előtt
Huszár György	1948. X. 28.	–	1949. I. 25. (?)

Zeneművészeti Főiskola

Mojzes Péter	1944. III. 27.	–	1948 ősze
--------------	----------------	---	-----------

Testnevelési Főiskola

Koszterszitz József	[1944 ősze]		
Huszár György	1945. X. 8.	–	1945. XI.
Horváth Richárd	1945. XI.	–	1947. X. 27. előtt
Kárpáty Pál	1947. X. 27. előtt	–	1948. II. 4. után
Szabó József	1948. III	–	1948. XII. 29. után (?)
Török Jenő	1948. XII. 29. után	–	1949. III. 8.

Kertészeti Főiskola

Kalmár Ödön	[1944 ősze]		
-------------	-------------	--	--

Színiiskola és Színiakadémia

Ruppert István	[1944 ősze]	–	1945. I. 18.
László Gábor	1946. I.	–	1947 ősze
Eglis István	[1947. X. 27.]		

Iparművészeti Főiskola

Huszár György	1948. I. (?)	–	1949. I. 25.
---------------	--------------	---	--------------

Fontosabb források

A forrásokat betűhíven, eredeti helyesírás szerint közlöm. Csak a nyilvánvaló elírásokon javítottam, valamint az értelemzavaró központosításokon változtattam, közelítve azokat a mai szabályokhoz. Mivel a nyomtatott 2. szöveg kivételével az összes eredeti gépírással készült, egyes ékezetek (í, ó, ú, ű, ő) természetesen többnyire hiányoznak. Ezeket az átírás során pótoltam.

1. Várkonyi Fidél jelentése az 1936/37-es tanévről (HKL 1b 60. doboz 5/1937-38)

Magnifice Domine Rector, Tekintetes Egyetemi Tanács!

Korniss Gyula dr. egyetemi rector magnificus 7566/1935/36 sz. alatt kelt soraival megkért, hogy, miután fölöttes hatóságom engedélyét megkaptam és a magam részéről a megtisztelő megbízatást elfogadtam, egyetemi lelkészi működésemet 1936. szept. hó 1.-jén kezdjem meg. Magnificentiád pedig 1920/1936-37. sz. alatt kelt soraiban 1936. okt. 14.-én közölte velem az egyetemi lelkész munkakörének ellátásával kapcsolatban szükséges irányelveket. Ezek alapján részletes jelentést terjeszték Magnificentiád és a tekintetes Egyetemi Tanács elé egyetemi lelkészi működésemről az elmúlt 1936/37. évben.

Az egyetemi lelkészség teljesen újonnan megszervezett állás lévén az úttörés nehéz feladata várt reám. Nagyban megkönnyítette ezt a munkát a tek. Egyetemi Tanácsnak előbb említett intézkedése, mely megállapította az egyetemi lelkészi teendők főbb irányelveit. Elsősorban ezekre támaszkodom beszámolómban.

1/ „Az egyetemi lelkész lakjék valamelyik collegiumban.” Dr. Zsembéry István úr, az Egyetemi Diákotthon tanácsi megbízottja, IX. Erkel utca 9. sz. alatt az Általános Egyetemi Segítő Egyesület Pázmány Diákotthonában jelölte ki lakásomat. A lakás rendes. Áll egy előszobából, szobából, mellékhelyiségből és kis kamrából. Hátránya, hogy napot alig kap és majdnem állandóan csak villany mellett lehet dolgozni.

2/ „Vasárnapokon lehetőleg valamelyik collegiumban misézzem.” A fiú-collegiumokban a két Szt. Imre Collegiumon kívül csak a Horthy Miklós Collegiumnak van misézésre alkalmas kápolnája. Hogy a collegiumi lelkész úr működését ne akadályozzam, ez utóbbi helyen novemberben, decemberben, és márciusban gyóntattam, szentbeszédet mondtam és miséztem. A leány-collegiumokban van kápolna. Itt mindenütt megvan a rendes lelki gondozás.

3/ „Minden reggel nyújtson alkalmat az egyetemi templomban a szentgyónás elvégzéséhez.” Ezen irányelv alapján minden hétköznap egy teljes óráig /7-8/, vásár- és ünnepnapokon pedig két óráig /8-10/ ültem az egyetemi templom gyóntatószékében. Az eredmény még nem nagy, de biztató.

4/ „Minden hétköznap 11-12 óra között tartson fogadóórát az egyetem központi épületében rendelkezésére bocsátott helyiségben.” A hittudományi karon a 343. számú szobát kaptam meg erre a célra. A lelki problémáknak nyugodt, bizalmas megbeszélése már sok fiatal léleknek vált javára. Az eredmény itt is arányban áll az intézmény újdonságával. Jöttek elég szépen, de még nem sokan. A fogadószobának könnyebben megközelíthető helyen való elhelyezése és esetleg előszobával való összekötése az ügynek csak előnyére válnék.

5/ „Igyekeztek a lehetőségekhez képest, minél többször megjelenni az ifjúsági egyesületekben és összejöveteleken.” 1936. okt. 14.-én előadást tartottam az egyetemi Mária-

congregatióban. nov. 14.-én résztvettem a Szt. Imre főisk. internátusegyesület közgyűlésén, 1937. ápr. 30.-án a Kath. Diákszövetség választmányi gyűlésén, stb.

6/ „Ezenkívül törekedjék kapcsolatot létesíteni az ifjúsági egyesületeken kívül álló hallgatókkal.” Ezen célból még otthon, lakásomon is tartottam fogadóórát kedden és szombaton este 6 órától 9 óráig.

Ezekén felül bemutatkozó látogatást tettem az Árpád collegium, a báró Eötvös collegium, a Szt. Gellért collegium, a Horthy Miklós collegium, a Collegium Medicum, a budai és a pesti Szt. Imre collegium, mindkét Pázmány collegium (VIII. Üllői út 20-22 és IX. Erkel utca 9.), végül a Collegium Theresianum előjáróságánál. Ismertető és bemutatkozó beszédet mondtam mindkét Pázmány collegium, a budai Szt. Imre collegium, a Collegium Medicum és a Horthy Miklós collegium ifjúságának. Havonként egyszer konferenciát tartottam a vezetésem alatt álló Collegium Emericumban.

A katolikus világnézet és tanok elmélyítésére a nagybőjt 5 hétfőjén este az Üllői úti Pázmány collegiumban előadássorozatot tartottam.

Pünkösdi levelek címmel kezdtem fiaink részére időszakonként megjelenő egyíves füzetekben megírni a lelkiélet könyvét. Eddig 8 füzet jelent meg. Összesen 30 füzetre tervezem a művet. Egy füzet ára 10 fillér.

A hittudományi hallgatók szokásos évi ötnapos szentgyakorlatát én vezetem a Központi Szemináriumban 22 beszéddel.

Az idén is megszerveztem a lelki gondozás szempontjából kiválóan fontos szentgyakorlatokat a Manréza-lelkigyakorlatos házban. Három csoportban összesen 151 egyetemi hallgató vett részt.

A második semesterben rendszeresen majdnem hetenkint látogattam a beteg egyetemistákat valláskülönbség nélkül az egyetemiek kórházában. Ezen kívül 6 beteget látogattam a különböző collegiumi betegszobákban és klinikákon.

Mély hálával köszönöm Magnificentiád és a tekintetes Tanács, Szandtner Pál professor úr, mint egyetemi tanácsjegyző, a hittudományi kar és itt főképp Szabó Vendel dékán úr és Tóth Tihamér professor úr megértő jóságát és támogatását. Magnificentiád 100 drb. egyetemi lelkészi plakát, 2000 Manréza és 3000 nagybőjti előadássorozat-röpirat kinyomtatásával külön is támogatta az ügyet. Ugyancsak Magnificentiád az Emericánás jogászblokk lelkigyakorlatára 100 P.-t adományozott. Magyar Zoltán tanárelnök úr erkölcsi ráhatásával mozdította elő a lelkigyakorlatok ügyét.

Az első félév feladatainak oldozgatása és teljesítése közben hivatalosan megállapíthatom, hogy az ifjúságban sok a készség és jóindulat, sok minden történik a collegiumokban és azokon kívül egyetemi ifjúságunk lelki erőinek és értékeinek felfokozására. Az igazság kedvéért mégis meg kell állapítanom azt is, hogy még sok a megmunkálatlan talaj és a parlagon heverő lélekföld. Különösen ki kell emelnem azt a tényt, hogy a sok jólszervezett collegium mellett vannak collegiumok, amelyek sem szellemi, sem erkölcsi szempontból nem ütik meg az egyetemhez illő mértéket. Azért üdvösnek tartanám az egyetemi collegiumok tervszerinti hivatalos felülvizsgálását, erkölcsi és szellemi szintjének emelését.

Nemcsak magasabb belső okok, hanem külső tisztesség kedvéért is szükségesnek látszik a hivatalos egyetemi istentisztelet ügyének rendezése. Az elmúlt akadémiai évben még a vasárnap megtartott évfárá Te Deumon is több professor volt jelen, mint egyetemi hallgató. Alig lát az ember egyetemi hallgatót. Részemről mindent el fogok követni, hogy ez az indokolatlan részvétlenség az ifjúság részéről megszűnjék.

Amikor mély hálával köszönöm meg Magnificentiád és a tek. Tanács belém helyezett bizalmát és meghívását az egyetemi lelkészség szép tisztségére, továbbra is kérem az eddig tapasztalt nemes figyelmet és megértést munkaköröm iránt. Ezen támogatás révén Isten segítségével lassankint kialakul az egyetemi lelkészség munkaköre, és mindig több lelki tartalommal tudjuk megtölteni hallgatóinkat, a jövő intelligenciáját.

Kérve Magnificentiádat és a tekintetes Tanácsot, hogy az egyetemi lelkészség múlt tanévi működéséről szóló ezen jelentésemet tudomásul venni kegyeskedjék, maradtam
Magnificentiád és a tekintetes Egyetemi Tanácsnak mély tisztelettel készséges munkása

Budapest, 1937. augusztus hó 1.-én.

Várkonyi Fidél dr.,
ciszt. r. áldozópap
a hittudományi kar bekebelezett doktora,
egyetemi lelkész.

2. Várkonyi Fidél jelentése az 1937/38-as tanévről (HKL 1b 62. doboz 136/1938-39)

Magnifice Domine Rector! Tekintetes Egyetemi Tanács!

Első évi beszámolómban vázoltam az egyetemi lelkész hatáskörét és működését az 1936/37. évben. Jelen beszámolómban az 1937/38. tanév mindkét szemeszterében kifejtett lelkészi működésem vetülete óhajt lenni. Most is a Tek. Egyetemi Tanács 1936. okt. 14-én kelt iratát veszem alapul, mely megjelöli az egyetemi lelkész munkakörét.

1. „Az egyetemi lelkész lakjék valamely collegiumban.” Az idén is abban a házmeisteri lakásban laktam, melyet dr. Zsembery István úr, az Egyetemi Diákotthon tanácsi megbízottja IX., Erkel-utca 9. sz. alatt az Általános Egyetemi Segítő Egyesület Pázmány Diákotthonában jelölt ki számomra.

2. „Vasárnaponként lehetőleg valamelyik collegiumban misézzem.” Ez a pont gyakorlatilag nehezen valósítható meg. Sok kollégiumnak nincs kápolnája. Amelyiknek van, oda az egyetemi lelkész akkor mehet, ha meghívják. Mivel vasárnap délelőtt egyúttal gyóntatni is kellett az Egyetemi-Templomban, azért két helyen nem lehettem egyszerre. Továbbá legtöbbször én mondtam az Egyetemi-templomban a hivatalos 10 órás egyetemi misét.

3. „Minden reggel nyújtson alkalmat az Egyetemi templomban a szentgyónás elvégzéséhez.” Ezen előírást úgy teljesítettem, hogy hétköznapi reggel 1/2 8 – 8-ig, vasár- és ünnepnapokon pedig 8 – 10 óráig adtam alkalmat a szentgyónás elvégzéséhez.

4. „Minden hétköznapi 11 – 12 óra között tartson fogadóórát az egyetem központi épületében rendelkezésére bocsátott helyiségben.” A hittudományi karon a 343. számú szobát kaptam meg e célra. A lelki problémáknak nyugodt, bizalmas megbeszélése rendkívül nagy haszonnal jár. E téren két dolgot tapasztaltam. Először a mai nehéz idők, továbbá az anyagi gondolkodás miatt az egyetemi ifjúság itt is több földi ügyre keresett orvoslást; másodszor a fogadószooba a III. emeleten nehezebben megközelíthető helyen volt.

5. „Igyekezék a lehetőségekhez képest, minél többször megjelenni az ifjúsági egyesületekben és összejöveteleken.” 1937 okt. 8-án és 1938 ápr. 26-án az Erkel-utcai Egyetemi Diákotthonban, 1937 okt. 25. és 1938 márc. 22. és 29-én az Üllői-úti Egyetemi Diákotthonban, 1937 okt. 14-én és 1938 márc. 16., 23. és 30-án a Collegium Medicumban, 1937 nov. 19-én és 1938 márc. 28-án a br. Eötvös-kollégiumban, 1937 okt. 27-én és 1938 márc. 24-én a Tanítók Házában, 1938 márc. 21-én a Collegium Emericumban, 1938 márc. 27-én az Emerica Thicia corporatiójában és 1938 májusában a Matra corporatióban beszédet mondtam. 1937 szept. 15-én látogattam a Tanítók Házában, 1937 okt. 26-án a Pótságok kollégiumában, 1937 nov. 27. és 1938 májusában a Polg. Isk. Tanárok Házában, nov. 24-én a Lisieuxi Kis Teréz-kollégiumban, 1938 febr. 24-én a Hunfalvy-Internátusban. Egyetemistákat gyóntatni segítettam a budai és pesti Szt. Imre-kollégiumban, a Horthy Miklós-kollégiumban és a Manrézában. 1938 májusában résztvettem az Egyetemi Mária-kongregáció és a Pro Christo egyesület erkölcsvédelmi kongresszusán. A Szt. István Bajtársi Szövetség házavató ünnepélyén beszédet mondtam.

6. „Ezenkívül törekedjék kapcsolatot létesíteni az ifjúsági egyesületeken kívül álló hallgatókkal.” Ezen célból még lakásomon is fogadtam fiainkat főképp kedden és pénteken este 6 – 9 óráig.

Gyakrabban látogattam a beteg egyetemistákat az Egyetemiek kórházában, a klinikákon, a kollégiumokban.

Az idén is megszerveztem a lelkigondozás szempontjából kiválóan fontos szentgyakorlatokat a Manréza lelkigyakorlatosházban. Három csoportban összesen 150-en vettek részt. A lelkigyakorlat anyagi költségeit is javarészen én teremtettem elő.

A kollégiumok közül különös örömmel gondolok a br. Eötvös-kollégiumra. A kollégium igazgatóságának előzékenysége és a kollégium tagjainak komoly érdeklődése a legszebb reményekkel töltött el.

Hálás szívvel köszönöm Magnificentiád és a Tek Egyetemi Tanács, Szandtner professzor úr mint egyetemi tanácsjegyző, a hittudományi kar és itt főképp Iványi János dékán úr és Tóth Tihamér professzor úr megértő jóságát és támogatását. Tóth Tihamér professzor úr 30 drb. „Tiszta férfiúság”-ot ajándékozott szétosztás céljából.

Kenéz Béla rector magnificus 1938 jún. 25-én hozzám intézett hivatalos iratában értesít arról, hogy a kétéves megbízatás lejárt és így „az Egyetemi Tanácsnak foglalkoznia kellett az egyetemi lelkészség további sorsával s folyó évi jún. 23-i ülésében a Tanács a tárgyban úgy határozott, hogy a legutóbb megüresedett egyetemi hitszónoki és a jelen tanév végével ugyancsak üresedésbe jövő egyetemi lelkészi tisztség a jövőben egymással egyesíttessenek”.

Magnifice Rector, Tekintetes Tanács! Visszatekintve az egyetemi lelkészség elmúlt két évére, szeretném leszegezni tapasztalataimat. Az egyetemi lelkészség eddigi alakjában kezdetleges volt. Az egyetemi lelkész nehezen tudott hozzáférni híveihez. A legnagyobb örömmel olvastam a bölcs rendelkezést, hogy az egyetemi lelkészség és a megüresedett egyetemi hitszónoki tisztség egyesítetni fognak. Így már elindulhat az egyetemi lelkész útjára. Már lesz szószéke, hallathatja hangját és kivetheti a hálót az evangéliumi halfogásra.

Ami csekélységem működését illeti, a következő észrevételekkel búcsúzom. Állásom ideiglenes lévén, nem akartam az események elé nyúlni és nem is foghattam semmiféle nagyobb munkába. Feladatomnak iparkodtam megfelelni, híven a kiszabott keretek között. Bármiképpen ítéleznek mások, nem csináltam diákpolitikát. Emericanás voltom mellett iparkodtam mindenkinek mindene lenni és minden diákpolitika fölé emelkedni. Azonban folytattam *diákszociális politikámat*. Megkérdeztem a Tek. Tanács és a Hittud. Kar megbízottját, Tóth Tihamér professzor urat, mint egyetemi lelkész vezethetem-e tovább az Emericana menzáját, az Adalbertinumot. Ő igennel felelt, sőt kíváncsún tartotta. Így tehát a menzabizottság ügyvezető alelnöke és a menza igazgatója gyanánt immár 13 éve vezetem azt a menzát, amely az elmúlt 1937/38. évben a Pázmány Péter Tudományegyetem 219 hallgatóját (350 volt a létszám) látta el ebédvel, legalább 20,000 P értékben ingyen. Szandtner professzor úr tudja legjobban, hogy ez minden évben így volt.

Ezenkívül megszerveztem a szegény sorsú, jó előmenetelű egyetemisták részére egy kollégiumot (a Kálvin-tér sarkán), ahol a pozitív erkölcsi nevelés mellett havi 35-40 P-ért tartjuk el a fiúkat (lakás, fűtés, élelmezés). A múlt tanévben 70, az új tanév elején 100 a létszám. Csináltam ezt úgyszólván egyedül, pénz nélkül. (Adósság még van.)

Mielőtt az egyetemi lelkészség létezhetett volna, lelkigondozója voltam az egyetemi ifjúságnak. A Manréza igazgatósága a megmondhatója, hogy úgyszólván csak az Adalbertinum-menza, az Egyetemi Mária kongregáció és a Collegium Medicum igazgatósága karolta fel az egyetemisták zárt lelkigyakorlatának az ügyét. A szegényebb sorsú egyetemistákat ez a menza látta el jó könyvekkel, lelki intelmekkel és tanácsokkal stb. az anyagiakon felül óvta fiait az erkölcsi elcsúszástól.

Az egyetemi ifjúság lelkigondozásának egyik legnagyobb akadályja az egyetemi ifjúság vezetőinek széthúzása. Szomorú, de így van. Az okokat kutatni, itt szőnyegre teríteni céltalan. Az egyetemi lelkészség személyi része is ennek a nem öröndetes széthúzásnak hullámvonalába került. Míg az ifjúság szíve összedobban, a vezetőké szertehúz. Én magam sokat gondolkodtam, tanácskoztam az ifjúsággal, mindig a békés összefogásnak voltam a híve. Nem ártana és igen üdvös volna egy „müncheni konferencia”. Ha a vezetők

torzsalkodás és féltékenykedés helyett egymással egyetértésben járnának el, az ifjúság lelki és szellemi ellenségeivel könnyű volna elbánni.

Az úttörés nehéz munkáját iparkodtam pártatlanul elvégezni. Méltóztassanak az ifjúságot megkérdezni, ő fogja megmondani, hogy mit és hogyan dolgoztam. Az egyetemi lelkeszség végleges megszervezése után fog eldőlni, vajon Mózesként csak láthatom-e az ígéretföldjét, vagy magam vezethetem be népünket, fiainkat, Magnifice Rector és a tekintetes Tanács bizalmából az ígéretföldjére.

Kérve Magnificentiádat és a tek. Tanácsot, hogy az egyetemi lelkeszség múlt tanévi működéséről szóló ezen jelentésemet tudomásul venni kegyeskedjék, maradtam Magnificentiád és a tek. Egyetemi Tanácsnak mély tisztelettel készséges munkása

Budapest, 1938 szeptember

Várkonyi Fidél dr.,
ciszt. r. áldozópap,
a hittud. kar bekebelezett doktora.

3. Marczell Mihály jelentése Péterffy Gedeon működéséről az 1938/39-es tanév II. és az 1939/40-es tanév I félévében (HKL 1b 65. doboz 764/1941-42)

Dr. Péterffy Gedeon egyetemi lelkész 1939. február elsején nyerte el megbízatását és működését haladéktalanul megkezdte. Megbízatása értelmében minden nap reggel gyóntatott az egyetemi-templomban, napi fogadóóráit kezdetben a II. emelet 220. sz. a. kijelölt helyiségben tartotta, az üzemgazdasági intézet tanárával megosztva, az idei tanévtől kezdve pedig a jogi kar épületében a magasföldszinten kapott önálló helyiséget a fogadóórák megtartására. A fogadó-órák időpontjának beosztása úgy történt, hogy mindennap a reggeli órákban az egyetemen, délután pedig a Diákotthonban lévő lakásában állt az érdeklődők rendelkezésére.

Megbízatása értelmében a tanév folyamán megtartotta az egyetemi hitszónoklatokat és ezeknek a sorozatos beszédeknek a tárgyát a keresztény erkölcs témája alkotta. A hivatalos egyetemi istentiszteletet és a szentbeszédeket tekintélyes számú közönség látogatta (a beszédek hallgatóinak száma kb. 400 volt), ennek azonban csak kisebb részét tették ki az egyetemi hallgatók. Oka ennek, hogy az ifjúság egy nagy része, mely kollégiumokban van elhelyezve (Szent Imre kollégiumok, Horthy M. kollégium stb.) a kollégium közös miséjén tesz eleget kötelezettségének, a városban szétszórta lakó, vagy kisebb kollégiumokban elhelyezett hallgatókat pedig nehéz egy meghatározott órában összegyűjteni közös misére. A Collegium Medicum és az Általános Egyetemi Segítőegyesület Pázmány Diákotthonának tagjai közösen vettek részt a szentmiséken, közülük sokan ottmaradtak a beszédekre is.

Az idei év első félévétől kezdve a lelkész az Egyetemi Tanács megbízásából az egyetem Pázmány Diákotthonában lakott benn, és az itt lakó 160 egyetemi hallgatónak volt tanulmányi felügyelője. Ez által közelebbi kapcsolatokat sikerült teremtenie az ifjúsággal és a kollégiumban bennlakó hallgatók által azokkal a diákszervezetekkel és egyesületekkel, melyeknek az alája tartozó hallgatók a tagjai.

Megbízatása értelmében az egyetemi lelkész kereste a kapcsolatokat a kollégiumokban és egyesületekben tömörült ifjúsággal. Többször megjelent a Szent Imre-kör, egyes Emericana korporációk, Egyetemi Mária-kongregáció, felvidéki egy. hallgatók Prohászka Köre gyűlésein. Nemcsak katolikus jellegű intézményeinkkel igyekezett a jóviszonyt ápolni, de kereste a kapcsolatokat a nemkatolikus szervezetek és kollégiumok vezetőségével is. Ismételten meglátogatta a Horthy-kollégium, budai Diákszálló, Üllői úti Diákotthon (még mielőtt bennlakott volna) ifjúságát és velük aktuális világnézeti kérdésekről eszmecsere tartott. Különösen szívélyesen alakult az egyetemi lelkész viszonya a Collegium Medicum és az Eötvös kollégium vezetőségével és növendékeivel. Ez utóbbiban, mivel papi vezetésben nem részesülnek, többször megjelent, a katolikusoknak vallásos megbeszéléseket, nagyböjtben triduumot tartott, ünnepélyeiken, kirándulásaikon résztvett.

Szegény sorsúak és igazoltan rászorulóknak segélyezésére az Egyetemi-templom Szent Antal perselyéből utalt ki időnkint egy összeget a lelkész számára a szeminárium rektora.

A lelkész irodalmi téren is működött, egyéb cikkekén kívül különösképpen az ifjúság problémáiról szolt a Katolikus Nevelés 1940. évi januári számában írt cikke, melyben a középiskolai hittanárok és az egyetemi lelkeszség kapcsolataival foglalkozott; és a Magyar Kultúra 1939. dec. 5-i számában a francia főiskolai ifjúság hivatásrendi mozgalmát ismertette nyári tanulmányútjának tapasztalatai alapján, mikor az olasz és francia főiskolai mozgalmakat tanulmányozta.

Az ifjúsággal való kapcsolatait szervesen, alulról kiindulva szándékozik kiépíteni, és ezért főleg az elsőéves hallgatókkal keresi a kapcsolatokat. Ennek a célnak az érdekében a tavalyi iskolai év végén 4000 röpcédulát küldött szét az ország valamennyi középiskolájába a

nyolcadikosok között való kiosztás céljából és ezeken az egyetemre készülő nyolcadikosok figyelmét igyekezett felhívni arra, hogy az egyetemen segítségükre van.

Budapesten 1940. február hó 28.

Marczell
e. i. dékán

4. Marczell Mihály jelentése Péterffy Gedeon működéséről az 1940/41-es és az 1941/42-es tanévben (HKL 1b 65. doboz 764/1941-42)

Dr. Péterffy Gedeon egyetemi lelkész az 1940/41 és 1941/42. egyetemi tanévekben megbízatásának keretei között változatlanul folytatta tevékenységét. Kijelölt feladata értelmében minden reggel gyóntatott az egyetemi-templomban, napi fogadóóráit délelőtt az egyetemen, délután pedig a Pázmány Diákotthonban levő lakásán tartotta meg. Az egyetemi hitszónoklatokat vasárnap d.e. 9 órai egyetemi szentmisék keretében tartotta. Az ifjúsághoz intézett beszédeit az előző tanévben az ifjúság és Egyház kapcsolatai és gyakorlati kérdések (szociális, nemzeti problémák, háború stb.) megtárgyalásának szentelte. Az idei évben a Katolikus Főiskolai Diákszövetség elnökségének felkérésére az egyetemi hitszónoklatok keretében hivatásitika beszéd sorozatot kezdett, amelynek során az egyes élethivatások és foglalkozási ágak erkölcsi követelményeit fejtegette.

Az egyetemi ifjúsággal való érintkezésének jelentős részét az Egyetem Tanácsának fennhatósága alatt álló Pázmány Diákotthon ifjúságával való foglalkozás alkotta. A három épületben (Üllői út 20-22, Erkel u. 9.) elhelyezett 180 egyetemi hallgatónak volt a Tanács megbízásából az intézeten kívül lakó igazgató-professzort helyettesítő tanulmányi felügyelője. A Diákotthon tagjain keresztül teremtette meg közelebbi kapcsolatait az ifjúsággal és azokkal a diákegyesületekkel, amelyeknek az alája tartozó egyetemi hallgatók a tagjai.

Újabb megbízatást nyert átmenetileg a Vallás- és Közoktatásügyi minisztérium részéről 1941 november 1-én, mikor a Horthy Miklós kollégium lelkészét megbízatása alól felmentették, és őt bízták meg a kollégium katolikus tagjainak lelkigondozásával. A 250 főből álló katolikus hallgatóság lelkigondozását a kollégiumi istentiszteletek és a kollégiumban alapult Mária Kongregáció keretében végezte.

A fenti munkakörök feladatainak elvégzése mellett arra is törekedett, hogy az ifjúság minél szélesebb rétegével kapcsolatba jusson. Rendes heti gyóntatója volt a pesti Szent Imre Kollégiumnak, s a budai Szent Imre Kollégiumban is többször megjelent előadások tartása és gyóntatás céljából. A Katolikus tanáregyesület felkérésére elvállalta a Szent Gellért Kollégium tagjainak lelkivezetését, és ott többször, lehetőleg havonként tartott előadásokat a fiúknak és gyóntatott.

Valamennyi katolikus diákegyesületünk vezetőségével és tagjaival igyekezett közvetlen kapcsolatokat létesíteni. Résztvett az Actio Catholica főiskolai ifjúsági csoportjának munkásságában, bekapcsolódott a Katolikus Diákszövetség tevékenységébe, résztvett Emericana corporatiók, Szent Imre Kör, Egyetemi Mária Kongregáció, Prohászka Körök gyűlésein és ezeken a helyeken, valamint a cserkészvezetői tanfolyamokon az egyetemi hallgatók számára előadásokat tartott. A nem katolikus diákegyesületeket összefogó Nemzeti Diákszövetség vezetőségével szívélyes jóviszonyt tartott fenn és az általuk rendezett összejöveteleken, ünnepélyeken megjelent.

Több alkalommal rendezett nagybőjti triduumot egyetemi hallgatóknak, így mindkét esztendőben a Műegyetem rektorának és tanácsának támogatásával nagybőjti lelkigyakorlatot tartott külön a Műegyetem hallgatói számára is.

5. Tihanyi Tibor jelentése 1943. január 1. – 1944. április közötti munkájáról (HKL 1b 67. doboz 619/1943/44)

Magnifice Domine Rector!
Tekintetes Egyetemi Tanács!

A budapesti Pázmány-egyetem ezidőszerinti hitszónoka és lelkésze, megbízatása végére érvén, a következőkben teszi meg tiszteletteljes jelentését Isten kegyelméből való működéséről, illetve az egyetemi ifjúság lelkigondozásának jelenlegi helyzetéről. Mondanivalómat 2 csoportba osztom:

1. Mit vettem tervbe működésem kezdetén,
2. Mennyi valósult meg ebből.

1.

Tervek.

Az egyetemi lelkész tisztjének vállalásakor néhány jótanácsra kívül semmi pozitívumot sem talált működési területén, amit az érdemes Elődökkel azonos szellemben továbbépíthetett volna. Ez adta az ösztönzést a következő célkitűzésekre:

1. az egyetemi lelkészséget a sejthető jogi és anyagi nehézségek megkerülésével intézményesíteni, s ily módon a személyi változások, s a folytonos és káros újrakezdés tényétől mentesíteni kell.
2. meg kell találni az ifjúságnak egyesületekbe és kollégiumokba nem tömörült, széles rétegeihez a megközelítési lehetőséget, személy szerinti nyilvántartással.
3. módot kell találni a hittani ismeretek fogalmi átépítésére, fölelevenítésére, egyénítésére és tovább-fejlesztésére.
4. lehetővé kell tenni, hogy a lelkészség elgondolásai minden egyetemi hallgatóhoz eljuthassanak.
5. az egyetemi Isten-tisztelet kérdését látszatos megoldások helyett az élet követelményeivel össze kell hangolni, vagyis realizálva a maga formájára kell hozni.
6. az egyetemi szentbeszédet az egyetemi ifjúság lelki és szellemi igényeihez kell igazítani.
7. az egyetemi ifjúság várakozását a minél teljesebb mértékben vallásos öntevékenységgé kell bontakoztatni.

Homályosan és nagy körvonalakban ezek a tervek jelentek meg a kezdő egyetemi hitszónok és lelkész elgondolásában és megérzéseiben.

2.

A következőkben az áttekinthetőség, rövidség és adatszerűség kedvéért schematikus rendben arról számolunk be, hogy nehéz körülmények között haladó, alig csonkán-másfél éves működésünk alatt mennyi vált valóra az elképzelésekből.

Chartoték.

A név és cím szerinti megközelítés lehetővé tételére félvévenként átselejtezendő, illetve kiegészítendő, pontos chartoték készítése vált szükségessé. Erre a célra a fakultások jellegzetes színére festett kartonokat nyomattunk.

Előadások.

Az egyetemi lelkész a következő, munkakörébe tartozó előadásokat tartotta:

1. 1943 februárjában az Emericana Transdanubia Corporatiójának kiskáptalanján:
A magyar értelmiség jövő feladatairól.
2. 1943 nagybőjtjén Egyetemünk templomában konferencia beszéd sorozatot tartott minden szerdán:
A mai idők legégetőbb kérdéseinek theológiai vonatkozásairól.
3. 1943 áprilisában a K.D.Sz. vezetőképző kurzusán:
Az ember theológiájáról.
4. 1943 áprilisában a Pro Christo lelkinapján:
Az őrangyal tan theológiájáról.
5. 1943 júniusában az Országos Lelkipásztori Konferencián felszólalt:
Az egyetemi lelkészek, hittanárok és plébánosok ügykörének egymáshoz való viszonyáról.
6. 1943 októberében a V.K.M. országos egyetemi lelkesi értekezletén:
Az egyetemi pasztoráció jelenéről és feladatairól.
7. 1943 októberében a Pro Christo Krisztus-király estjén:
Krisztus-király toborzója.
8. 1943 novemberében a nagyváradi A. C. világnézeti akadémiáján:
A művelt magyar ifjúság kötelességeiről.
9. 1943 decemberében a kecskeméti róm. kat. egyházközség líceum-előadás sorozatában:
Az egyetemi lelkipásztorkodás kulisszatitkairól.
10. 1944 februárjában a K.D.Sz. leányok számára rendezett világnézeti akadémiáján:
A szeretet theológiájáról.
11. 1944 márciusában a Collegium Marianum jótékony célú műsoros estjén:
A diáklakások égető szükségességéről.
12. Többször felszólalt az A.C. Országos Egyetemi és Főiskolai Bizottságában
Egyetemünk tagságát érintő ügyekben.

Éneklés.

Az egyetemi ifjúság Istent-tisztelő öntevékenységének fokozása érdekében az egyetemi lelkész hálás köszönetét fejezte ki Dr. Teller Frigyes egyetemi egyházzenei igazgatónak a kispapságnak az egyetemi szentmiséken eddig teljesített kórusi működéséért, s e helyett az Egyetem fiú- és leányhallgatóiból szervezett egy 72-tagú éneklő-gárdát. A lelkes énekesek a Szent vagy, Uram c. korszerű énekgyűjtemény ősi szenténekeit énekelték a hivatalos Énekrend szerint. Ennek lehetővé tételére 72 énekeskönyvet és egy orgonakönyvet szerzett be a lelkész az Egyetemi Templom adományaiból.

Fogadóórák.

Az egyetemi hallgatókkal való személyes kapcsolatok és ráhatások létesülésére legalkalmasabbnak ígérkezett a lelkesi fogadóóra. Hogy az elvből minél teljesebb valóság legyen, az egyetemi lelkész először minden fakultás területén kért fogadási lehetőséget a Tekintetes Egyetemi Tanácstól. Ilymódom hetenkint egy-egy fakultásra 2-2 fogadóóra jutott. Lélektani okokból az időpontot minden napon a d.u. 5-6 terjedő időre tettük. Eleinte nagyon gyér volt az érdeklődés. Az első körlevél ezen némileg lendített, de a nagytöbbség még mindig nem tudott mit kezdeni a fogadóórával, vagy kelletlenül húzódozott tőle. Erre a lelkész szükségesnek látta a kezdeményezést ezen a ponton is kézbe venni, és tapintatosan megfogalmazott, névreszóló meghívóval kérte magához a hallgatókat, fogadóóránként 5-5-öt. Az eredmény igazolta a sejtelmet. A fiúhallgatók 40-50%-a, a leányhallgatók 80-90, sőt 100%-ban jöttek e a hívásra, s általános tapasztalat szerint nemcsak hogy nem érezték kellemetlennek a hívást, hanem hálásak voltak azért, hogy valaki ilyen értelemben törődik

velük, s meghatódva vették tudomásul, hogy az ő személyüket így számontartják. A kialakult beszélgetések és megnyilatkozások mutatták, milyen égetően szükség van az ilyen egyénenként való megbeszélésekre. Az egyetemi lelkésznek az a tapasztalata, hogy ezzel a módszerrel megtaláltuk az ifjúság nagy tömege készséges részéhez (60-70%) a hozzáférkőzés, s a személyes ráhatás útját és módját.

Folyóiratok.

Tekintve legtöbb egyetemi hallgató szerény anyagi viszonyait, az egyetemi lelkész jónak látta néhány legfontosabb vallási és világnézeti folyóiratnak a lelkészség terhére való megrendelését és munkatársak által forgalomba hozatalát. Egyelőre a Magyar Kultúra, az Élet és a Katolikus Szemle forgott közkezen fakultásonként 5-5 példányban. A lelkészség pecsétjével megjelölt lappéldányokat az érdeklődő hallgatók 1-2 napra kapták kölcsön. A visszakerült példányokból idők folyamán vallási és világnézeti folyóirattár kerekedik az egyetemi hallgatók számára. A folyóiratok díjmentes olvastatásával egészséges vallási és lelki kultúraigényt vélünk belecsöpögtetni a magyar jövő katolikus értelmiség tagjaiba.

Gyóntatás.

Az egyetemi lelkész minden hétköznapon 1 órát, vasárnapon és ünnepnapon 3 órát, elsősütörtökönként 3, és első pénteken 2 órát gyóntatott. A gyónók között egyre több egyetemi hallgató mutatkozott. Az egyetemi szentmisén a prédikációt követőleg beiktatott gyóntatáskor pedig szinte kizárólag csak egyetemisták gyóntak. Többen végezték el gyónásukat az egyetemi fogadóórák alatt is.

Hitoktatás.

Még az 1942/43. tanév II. félévében kiérést intézett az egyetemi lelkész a Tekintetes Egyetemi Tanácshoz egyetemi fokú, fogalomtisztázó, illetve továbbképző hitoktatás engedélyezése tárgyában. Egy 3 tanfolyamból álló tervezetet is kidolgozott egyidejűleg heti 1 órás beosztással, melyet mind a Hittudományi Kar, mind a T. Egyetemi Tanács jóváhagyott. A megkezdését azonban egy tanévnyi időre elhalasztották. Remélhetőleg az 1944/45. tanév első szemeszterére megkezdésének nem lesz majd akadálya. Az egyetemi lelkész a maga részéről működése folyamán egyik legfontosabb tennivalónak ismerte föl az egyetemi hitoktatást az ifjúság jelene és jövője szempontjából, amiért szerinte az illetékeseknek minden lehetőséget meg kellene tenniük.

Hitszónoklás.

Az 1942/43. tanév második, s az 1943/44. tanév első szemeszterében a vasárnapi és ünnepnapon evangéliumokról tartott az egyetemi hitszónok egyetemi színvonalra tekintő homília-sorozatot. Az 1943/44. tanév második szemeszterében: Mi az evangélium mondanivalója a mai idők kérdéseire címmel tételes beszédsorozatot mondott a vasárnapi és ünnepnapon perikópákkal kapcsolatosan.

Írások.

Az egyetemi lelkész tollából a következő, működéséhez vágó írások jelentek meg:

1. 1943 októberében cikk a Nemzeti Újságban és a Budapesti Egyházközségi Tudósítóban: Csak egy zugot éjszakára! illetve 186=83? címmel.
2. 1944 januárjában a Sziklán állunk-ban cikk: Nos Rector címmel a Szent Imre Kollégiumok előjáróinak egyetemista lelki könyveiről.
3. 1944 februárjában a Sziklán állunk-ban a Pázmány-egyetemi Lelkészség szükséglet-akciójának ismertetése. (Sok lap és folyóirat átvette.)
4. 1944 áprilisában cikk a Sziklán állunk-ban Valóban föltámadt címmel.

Irodai felszerelés.

A V.K.M.-től külön segélyként kért és kiutalt alapból ügyvezetésünk rendjének és maradátságának biztosítására a következő irodai könyveket szereztük be és vettük használatba:

1. a lelkeszség munka-naplója, ill. Historia Domus-a.
2. pénztárnapló.
3. leltárnapló.
4. lakásakció-napló.
5. kereseti akció-napló.
6. beszélgetési napló (fakultásonkint).
7. iktató-könyv.
8. jegyakció-napló.
9. játékonysági napló.
10. postakönyv.

Az intézményesen működő Egyetemi Lelkeszség házi használatára középrészén keresztül díszített pecsétnyomót is készítettett „Pázmány-egyetemi Lelkeszség, Budapest” körirattal. A pecsétnyomót főként a folyóiratok, könyvek, a tőlünk kapott jegyek megjelölése és közvetítések esetén az igazolások tették nélkülözhetetlenné.

Jegy-akció.

Néhány, az Egyetemi Lelkeszség címére érkezett pénz-, vagy természetbeni adomány hangverseny, illetve film-előadásra szóló jegyekre volt kifejezetten szánva. Arra szorult és méltó egyetemi hallgatóknak tehát a Lelkeszség házi pecsétjével megjelölt ingyenes jegyet juttattunk. Ennek előnyei többféle szempontból nyilvánvalóak.

Jótekonyskodás.

Az Egyetemi Templom Szent Antal-perselyéből és az Egyetemi Lelkeszség címére érkezett adományokból több, egészen nehéz helyzetbe került, legtöbbször mit sem sejtő egyetemi hallgató részesült pénzsegélyben. Erről szóló részletes elszámolás pénztárkönyvünkben található. Több alkalommal közvetítettünk egy-egy arra érdemesnek látszó diák ügyében az Egyetemi Diáksegítő felé is.

Kereset-akció.

A szegény sorsú, rendszerint önmagukat eltartó egyetemisták segítésére tanítványokat, betegápolást, gyűjtemény-rendezést stb.-t közvetített a lelkeszség. A jövőben közösen vállalt és a segélyalapot szolgáló testi munkát is számítottunk közvetíteni.

Képviseltetések.

1943. pünkösdjének másodnapján az Amerikával és a K.D.Sz.-el karöltve s az A.C. Egyetemi és Főiskolai Bizottságától támogatva 100-tagú küldöttséggel jelent meg Egyetemünk ifjúsága Esztergomban a Bíboros Hercegprímás Úr Öminenciája előtt, hogy a magyar egyetemi ifjúság hódolatát és ragaszkodását a Magyar Katolikus Egyház iránt kifejezze, és utasításait kérje. Az egyetemi lelkes a Vincenének templomában mondott szentmisét az egyetemi ifjúság számára. Ebédre az A.C. vendégei voltunk. Délután Dr. Leopold kanonok úr vezetésével az ásatásokat tekintettük meg.

1944 januárjában Árpádházi Margit szenttéavatási ünnepségein egy 32-tagú küldöttség képviselte Egyetemünk ifjúságát.

Kollégiumok.

A főváros területén működő egyetemi kollégiumok látogatását és lelki ellátását az egyetemi lelkész a műegyetemiek lelki gondozásával megbízott lelkésszel és több önkéntes pap-munkatárssal osztotta meg. Ilyenformán az egyetemi lelkész 4 leány- és 2 fiúkollégiumot látogatott, általában havonta egyszer, a Sarolta Kollégiumot pedig a tagok kérésére a nagybőjt folyamán hetenkint. A látogatások alkalmával mindannyiszor előadást tartott a rendszerint szép számmal (kb. 80%-ban) összegyűlt hallgatóknak. A lehetőleg problémafölvető és megvilágításra törekvő előadást mindannyiszor hozzászólások és sokszor igen termékeny viták követték.

Könyvtár.

Az egyetemi lelkészség szükségesnek látta az egyetemi ifjúság lelki művelődésének elősegítésére vallásos és aszketikus tárgyú, decentralizált kezelésű könyvtár szervezését. A könyveket részint a hallgatók által ajándékozott példányokból, részint az erre a célra szerzett külön adomány-alapból szerezzük. A szervezés egyelőre még a kezdetén tart. Hamarosan elérjük a 30 kötetet, hogy aztán a jövő tanévben meghaladhassuk a 100-at.

Körlevél.

A plakátot sokan nem méltatják kellő figyelemre, vagy rosszakaratú kezek gyakran letérik. A röpcédula osztogatása sokszor nehézkes, néha kellemetlenkedésként hat, máskor meg nem jut el az illetékesek kezébe. E helyett tehát sokkal alkalmasabbnak bizonyult a félévénként egyszer, a szemeszter elején, címre és névre szóló, tehát posta révén mindenkinek az otthonába eljuttatott körlevél útján tudatni az ifjúságot az Egyetemi Lelkészség egy-egy félévre szóló, közvetlen programjáról, illetve általa fölhívni az ifjúság figyelmét egy-egy éppen időszerű, lelki tennivalóra.

Tapasztalat szerint így módon a szülői ház is értesül a lelkészség célkitűzéseiről, és mindjárt jótékony serkentéssel működik együtt a lelki értékek munkálásában.

Lakás-akció

A háborús viszonyok következtében még inkább megnehezedett diák-lakás helyzet enyhítésére Egyetemünk diákokthonában 45 pótágyas férőhelyet létesített az egyetemi lelkész, kölcsön-bútorokat és kölcsön-ágyneműt szerezve. Jószívú katolikus családoknál pedig egészen olcsó, sőt ingyenes, vagy tanításért adott lakást közvetített a lelkészség által kezdeményezett lakás-akció eredményeképpen 28 fiú-, illetőleg leány-hallgatónak. Ezt a lelkészség a jövőben is folytatni óhajtja.

Látogatások.

Az egyetemi lelkész többször tett látogatást az egyetemi hallgatók lakás-körülményeinek, továbbá a műegyetemi lelkész működési módszereinek tanulmányozására.

Lelkészség.

A egyetemi lelkész az egyre növekvő technikai teendők és főként a nyilvántartás munkálatainak elvégzésére a T. Egyetemi Tanács jóváhagyásával egy kettős középponti irodát létesített. Ez a teljesen magánjellegű intézmény az egyetemi lelki-gondozás ügyének középponti szerve, melyben 5 egyetemi-hallgató munkatárs képezi az egyetemi lelkész állandó segítségét. A fiú-hallgatók ügyét fiúk, a leány-hallgatókét leányok kezelik. Egy bölcsészhallgató pedig az iktató és könyvelő munkálatokat végzi. Ez a középponti intézmény több ügycsoportra tagozódik:

1. lelki és szellemi,
2. szociális,
3. sajtó és propaganda,

4. anyagi és összefogó ügycsoportra.

Ezt a vezérkarnak számító lelkeszségi középpontot az alkalmilag segítő munkatársak mintegy 30 egyetemistából álló gyűrűje fogja körül. Ilyenképpen biztosítva van az ifjúság sokféle szétszórta és nehezen hozzáférhető tömegeivel a szerves és gyors összeköttetés.

Lelkigyakorlatok.

Az egész egyetem ifjúságára tekinteni akaró nagyböjti lelkigyakorlatot a K.D.Sz. illetve az Americana rendezte. Valamikor eme két egyesület ilyenirányú működése egyetemi hivatalos szerv (egyetemi lelkeszség) hiányában nélkülözhetetlenül fontos volt. Ma azonban már az volna kívánatos, hogy az Egyetemi Lelkeszség vegye kezébe a lelkigyakorlatok ügyét is. Az idei Americana-lelkigyakorlat népes volt, de meg lehetett állapítani, hogy csak az egyesület tagjait vonzotta. A K.D.Sz. rendezésében lefolyt ú.n. hivatalos egyetemi lelkigyakorlat azonban csak igen kevés számú egyetemi hallgatót tudott megmozgatni. Mindezek a tapasztalatok az egyetemi lelkeszt arra indították, hogy a jövőben a lelkeszség rendezze majd meg az egyetemi lelkigyakorlatokat, mégpedig a sokkalta célravezetőbb, fakultásonkénti megosztással, és külön a fiú-, külön a leány-hallgatók részére.

Zárt lelkigyakorlatok lehetővé tételére az egyetemi lelkesz segélyalapot szerzett. Ilyenformán két csoportban 85 leányhallgató végzett lelkigyakorlatot a Péceli női lelkigyakorlatos házban, 10, 20, 30, 50%-os díjkedvezményrel, 5 egészen szegény sorsú hallgató pedig egészen ingyenesen. Fiúcsoport szervezését is elkezdtük. Jelentkezők szépen mutatkoztak, de a Manrézában a csoporthelyek az egész naptári évre előre annyira le voltak foglalva, hogy külön egyetemista csoport számára nem kaptunk helyet. A mégis jelentkezettek különféle egyetemi és kollégiumi csoportokhoz csatlakoztak szétszórva.

Levente.

Az önállósított egyetemi levente kereteiben az egyetemi lelkesz az ott törvényesen megkövetelt erkölcsi oktatást iparkodott személyesen vállalni, s az egyes csoportoknak havonként 1-1 órás oktatást adott. A T. Egyetemi Tanács részéről azonban, nyilván bizonyos látszatok és félreértések alapján, ez helytelenítésben részesült nem a lelkesz, hanem a levente felé. Az egyetemi lelkesz erre az oktatásokat további intézkedésig megszüntette, s a további oktatás engedélyezését kérő beadványt terjesztett. A Beadványra válasz eddig még nem érkezett.

Nyomtatványok.

Működési időm alatt az egyetemi lelki gondozás ügyében a következő nyomtatványok jelentek meg:

1. röpcédula az advent konferencia-beszédekről.
2. plakát és röpcédula az egyetemi szentmisén való megjelenésről.
3. röpcédula a Katolikus Nagygyűlés propagálására.
4. plakát és röpcédula a 11-órás egyetemi szentmiséről és szentbeszédről.
5. plakát az egyetemi lelkeszi fogadóórák helyéről és idejéről.
6. az Egyetemi Lelkeszség 1. számú körlevele.
7. plakát a januári, zárt lelkigyakorlatról.
8. plakát és röpcédula a márciusi, zárt, péceli lelkigyakorlatról.
9. az Egyetemi Lelkeszség 2. számú körlevele.
10. fakultás-színű chartoték lapok.
11. személyre szóló, válaszlevelezőlapos meghívó az egyetemi lelkeszi fogadóórákra.
12. részletfölvilágosításokat adó, értesítő levelezőlap a zárt lelkigyakorlatozók számára.

Prefektusság.

Az egyetemi lelkész, mint a Pázmány Diákotthon tanulmányi és fegyelmi ügyeinek felügyelője, az intézet igazgatójával egyetértőleg arra törekedett, hogy az intézet egyre kevésbé diákszálló, hanem egyre inkább kollégium legyen. Ezért vezette be a prefektusi összejöveteleket, melyeken az intézet növendékeit nevelni és irányítani törekedett. A szeniori rendszer kiépítése a fokozottabb fegyelmet és ellenőrzést szolgálta, hasonlóképpen a fölkelési rend és az esti kimaradások életszerű szabályozása is. Az alkalmazottakra is fordítottunk gondot külön lelkigyakorlattal és megbeszélésekkel. A lakó és tanuló-szobákat képekkel és virággal szerettük volna lakályosabbakká tenni, de kedves tervünket eddig a háború meghiúsította.

Szentmise.

Amikor a túlságosan korai és csak a közelében lakóknak megfelelő 9-órai kezdetről a T. Egyetemi Tanács engedelmével a 11-órai időpontra tértünk át, akkor az egész egyetemi ifjúság számára óhajtottuk megközelíthetővé tenni az egyetemi szentmisét. A résztvevő egyetemi hallgatók száma ezzel észrevehetően emelkedett is, egy-egy szentmisén átlagos számítás szerint 200-250 hallgató vesz részt. Ezek azonban nagyjából mindig ugyanazok voltak. Mivel sem a résztvevők száma, sem ez a partikularizmus nem kielégítő, s az ifjúság magától adódó, nagyobbarányú bejárására nem lehet számítani, az egyetemi lelkész névreszóló meghívók kibocsátását vette tervbe. Ilyenformán egy-egy hallgató egy tanév folyamán háromszor kerül majd sora, s egy-egy hivatalos szentmisén 350-400 egyetemi hallgató remélhető reálisan. Az elgondolást az ifjúság életszerűnek találta és rokonszenvvel fogadta. Ezzel a megoldással reméljük az egyetemi tanár urak és családjuk időnkinti példaadó bekapcsolódását is, amit eddig az egyetemi Isten-tisztelet szép és fontos ügye sajnálattal nélkülözött.

Semmiképpen sem sikerül az ifjúságot az Egyetemi Templomba terelni az uralkodóház elhunyt tagjaiért szokásos gyászmisékre. Kíváncsú voltam ezeknek az ilyen körülmények között csupán külsőségnek számító miséknek redukálása, illetve az Egyetemi Templom belső kötelezettségei közé való utalása.

Az egyetemi lelkész mindennap az Egyetemi templomban misézett, vasárnapokon és ünnepnapokon pedig a 9-órai szentmisét szokta rendszeresen végezni.

Magnifice Domine Rector!

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Jelentésemnek végére értem. A mostanában reánknehezedő mostoha körülmények ellenére is mutatkozó szerény eredményekért a jó Istennek hálát adva, a megtisztelő bizalomért pedig a T. Egyetemi Tanácsnak köszönetet mondva, maradok a T. Egyetemi Tanács iránt

Budapesten, 1944. április 21-én.

őszinte, mély tisztelettel

Dr. Tihanyi Tibor

kegyesrendi teológiai tanár,
tudományegyetemi hitszónok és lelkész.

6. Tihanyi Tibor jelentése 1945. november 15-én (PL N. 581. doboz 1581/1947)

Az alábbiakban eligazító képet óhajtnak nyújtani a Pázmány lelkészség működéséről, eredményeiről, terveiről. Ezt nem a statisztikai adatok sokszor megtévesztő sorozatával, hanem a részletekbe nyúló tények elsorolásával és rövid megjellemzésével, mintegy mozaikszerűen szeretnők megvalósítani, mert ezt a módot tartjuk a legőszintébbnek és legtermékenyítőbbnek a javító és továbbfejlesztő észrevételek megalapozására.

Az összes, lelki felügyeletünk alatt álló hallgató száma mintegy 4700. Ebből mintegy 1200 leány, 3500 fiú. Megjegyezzük, hogy a nőhallgatók között legújabbán elég jelentős számú férjes, illetve özvegy női lélek akad.

A továbbiakban a részleteknek betűrendbe sorolt hívószavak alatt terjesztjük elő.

Apostoltestületek.

Az egyházjogilag fiktív egyetemi egyházközség, s az egyetemi hallgatók színvonalán tapasztalatunk szerint nem eléggé vonzó quasi-egyházközség helyett, mely egyetemünkön várhatólag fedőnévként tekintődnek és igen alkalmas támadási felületet nyújtana az egyetemi lelkipásztorkodás kiirtására törő elemeknek, mi inkább a mozgalmi alapon működő és sejtrendszerű apostoltestületeket szerveztük meg. Ezek az orvoskaron 14, a bölcsészkaron 16, a jogi karon 12 tagból állnak. Gyűléseiket a közszükséglethez mérten, de legalább szemeszterenként egyszer tartják. Egyénileg azonban eleven érintkezésben állnak a lelkésszel és annak utasításai, kérései és megbízásai alapján mozdítják az éppen esedékes katolikus ügyeket az egyesek és a közösség felé.

Áttérések.

A mai napig számító egy esztendő alatt összesen 5 protestáns lélek tért vissza a Pázmány-lelkész vezetése alatt Egyházunkba. Ezek közül 2 az Érseki Helytartóság által is méltányolt okból egyelőre titkosan. Mind az 5 lelkészségünkön részesült több hónapon keresztül oktatásban, és Egyetemünk Szentegyházában tette le a hitvallást az erre illetékes helyről meghatalmazott lelkész kezébe.

Cserkészlet.

A több oldalról megnyilvánult óhajnak megfelelően megkíséreljük összehozni a gondozásunkra bízott karok hallgatóiból a katolikus egyetemista cserkész-csapatot. Ennek szervező munkálataival egy negyedfél éves bölcsészhallgatót bízunk meg.

Eligazító szolgálat.

Tekintettel az egyetemünkre tapasztalatok híján fölrkező elsőéves hallgatóinkat fenyegető sokféle elkallódási és elhalászási veszedelemre, és nem utolsó sorban a marxista tényezők részéről történő materialista próbálkozásokra, és törbecsaló kísérletekre, a beiratkozások tartamára megszerveztük, most már másodszor, a tanulmányi, lakás- és menza-ügyekben, valamint egyesületi kérdésekben útbaigazító inspekció-szolgálatunkat. A Pázmány Kollégium épületében külön irodahelységben várták 20 napon keresztül a hirdetményekről értesült gólyákat a tapasztalt idősebb hallgatók. Kiküldötteink a kari egyesületek hasonló célzatú, de más irányú eligazítást munkáló hallgatók között is ott voltak, és az odavetődött katolikus gólyákat kellő tapintattal kezelésbe vették. Eligazító irodánk átlagos napi forgalma 15-20 hallgató volt.

Előadások.

Az egyetemi lelkész a legutóbbi időkben a következő, működési köréhez tartozó előadásokat tartotta: Pázmány Kollégium közgyűlésein és bizottsági ülésein többször; a budai és pesti Szent Imre kollégiumok évszaki gyónásain és a kongregációban konferenciát mondott; az Egyetemi lelkészi-munkaközösség, a Kat. Internátusi Bizottság ülésein, az A. C. különböző értekezletein többször felszólalt; a katolikus egyetemi és főiskolai hallgatók országos kongresszusán és a szakcsi katolikus nyári egyetemen előadásokat tartott; a csepeli egyetemisták egyházközségi vezető-tanfolyamán előadást, a Collegium Theresianum tagjainak lelkinapot, a Jolanta Kollégium tagjainak szentbeszédet, az idei tanévben megalakult kongregációs csoportokban gyűlésenkint elmélkedést, az egyetemi hallgatóktól leginkább látogatott két templomban: a pesti Angolkisasszonyoknál és a budai Cisztercitáknál párhuzamosan május hónap minden napján szentbeszédet tartott. Némileg idetartozik a május hónapban megtartott egyetemi magántanári előadás is melyen sok egyetemista hívünk vett részt.

Meghívott előadókkal 12 előadásból álló sorozatot rendezünk ez év októberétől kezdve **Kereszténység és Demokrácia** címmel, ötöt az első, hetet a második szemeszter folyamán. A rendezést a lelkészség szellemi ügycsoportja és a jogi kari apostoltestület karöltve végzi.

Elsőpéntek.

A múlt tanév kedvező jelenségein és a többek részéről megnyilatkozott óhajnak megfelelően, a jelen akadémiai évben elindítottuk elsőpéntek-mozgalmunkat. A gondolat terjesztését és a szép ügyre szóló apostolkodást a lelki ügycsoport tagjai intézik.

Éneklés.

Az ostrom után alakult templomi vegyeskarunkat a karvezető számunkra tarthatatlan viselkedése miatt föl kellett oszlatnunk Marcell Atya jóváhagyásával. Azóta népi énekléssel díszítettük szentmiséinket. Most pedig a szakcsi nyári egyetem lelkes működéséből kiindulva, ismét vegyeskart szerveztünk. A vegyeskar az Egyetemi Templom Prohászka Kórus nevet kapta. Szervezését és vezetését Dr. Maklári Lajos piarista tanár látja el sok önzetlenséggel és hozzáértéssel. A Prohászka-kórus működése elé nagy reménykedéssel tekintünk.

Érintkezés.

A Pázmány-egyetemnek szinte atomizáltan individualista és hűvösen humanista légkörében nagyon nehéz érintkezést találni a hallgatókhoz. Az órákon az előadók miatt és a másra beállított lélektani körülmények miatt, a quadransokban a lelkészi munkára görbe szemmel tekintő és a hallgatók tanulmányi és elhelyezkedési exisztenciáját veszélyeztető tényezők miatt bajos a lelkészi minősítésben való forgolódás. Ezért az egyetemi lelkész az idei tanévtől kezdődőleg szabad-bölcsészként hallgatónak iratkozott be, hogy több lehetősége nyíljon a hallgatókkal együtt lenni.

Faliújság.

A lelkész számára leküzdhetetlen nyomdaköltség miatt körlevelek helyett faliújság által adjuk tudtul híreinket az egyetemi hallgatóknak. Minden karon van a Tanácstól engedélyezett táblánk. Az anyagban hírek, föl szólalások és jelszavas buzdítások kapnak helyet az irodalomból vett részletek között, egyetemi színvonalon. A szerkesztést és az elkészítés technikai részeit a lelkészség 9 tagból álló sajtó-propaganda ügycsoportja végzi. A fali-újság anyaga havonként frissül.

Fogadások.

A lelkész reggelenkint a gyóntatószékben és a sekrestyében, délutánonkint pedig a lelkészség üllői-úti helységében áll rendelkezésre a hallgatóknak. Az azelőtt szokásos és a

lelkész számára kötelezőnek előírt egy órányi időt a legutóbbi 2 esztendő óta napi 2 órára kellett bővíteni. A régebbi hívásos módszer fölöslegessé vált, mert naponta 15-20 hallgató fordul meg a lelkészi fogadóórákon. Ezek túlnyomólag szocial-karitatív természetű ügyekkel keresik a lelkészt, és csak kisebb számban kifejezett lelki ügyekkel. A lelkésznek azonban van gondja rá, hogy a találkozást lelki érdeklődésre és ösztönzésekre is fölhasználja. Utóbbi időben szokássá lett, hogy az utcán is odaszegődnek tanácskérő, problémázó, vagy máskor akadályozott hallgatók a valahová tartó lelkészhez, ami ugyan nem mindig kényelmes, de mindenképpen örömdetes tünet.

Főiskolai Bizottság.

Az A. C. ezen új keletű, föltétlenül szükséges, de igazi szerepére nehezen rátaláló szervében lelkészségünk mintegy 15 főnyi munkatárssal van képviselve, akik, mint értesülünk, buzgón dolgoznak.

Gyóntatás.

Kivétel nélkül minden nap reggel 7-8 és a szentmise elvégzése után gyóntat az egyetemi lelkész. Havonta jó néhányszor az egyetemi lelkészségen is kell gyóntatást végeznünk, sőt több alkalommal az utcán is, nagyon elfoglalt és munkára siető egyetemistákkal. Az egyetemihallgató-gyónók száma a lelkésznél is az Egyetemi Templom gyóntatóinál is emelkedőben van. Ez valamennyiünknek megegyező megállapítása és feltűnő élménye. Némi zavart jelent az egyetemi hallgatókkal szinte egykorú, frissen szentelt növendékpapoknak bekapcsolódása az egyetemi templomi pasztorációba, ami magában véve kifogástalan dolog ugyan, de az egyetemi hallgatók szemében kedvezőtlen lévén, hogy a gyóntatószékek elfüggönyözöttek, és csak a helyszínen eszmélnek rá a számukra túlságosan zsengekorú gyóntatóra, kitől eligazító élettapasztalatot nem igen remélhetnek.

Hitszónoklás.

A Pázmány-egyetemi lelkész a Tanács megbízásából a nagy múltú egyetemi szószék hivatalos hitszónoka is. Ilyen minőségben, akadémikus hallgatóságot tartva szem előtt, az elmúlt évben a vasárnapi-ünnepnap szentleckékről, a jelen tanévben pedig a mariologia kérdéseiről mond szentbeszédláncot. Szeptembertől kezdve, mint újdonsült magántanár a növendékpapság hitszónoki képzésébe is bekapcsolódott heti egy órában.

Irodalmi működés.

A legutóbbi egy esztendő alatt a lelkész irodalmi munkássága főként szakterületre szorítkozott. Az Evangéliumban megjelent 2 folytatásos homiletikai értekezésén kívül, a Practicum Homileticum és a Májusi szentbeszédlánc című könyvei jelentek meg, Homiletikai tanulmányok című munkája pedig most van közvetlen megjelenés alatt. A tudományos munkálkodást az egyetemista hívek közvéleménye elvárja lelkészétől, ennek megvalósítása azonban csak az éjszaka óráiban sikerül úgy-ahogy. Az említett címek 12 év homiletikai munkásságának összegezését jelentik.

Ismerkedés.

A főtebb már jellemzett individualista nehézségek kiküszöbölésére az ismerkedési teák intézményét vezettük be. Erre névreszóló, és esetenkénti újabb és újabb csoportokra tekintő meghívással hozzuk össze az embereket. Rövid alkalmi műsort adunk, közepén párperces színvonalas és irodalmilag is formás elmélkedéssel Krisztus misztikus testéről, kérve a megjelenteket, hogy ismerjék meg és tartsák számon egymást, mint katolikusokat. Egy csésze tea, vagy rakott-kenyér fűszerezi és egy háromnegyedórás tánc fejezi be az összejövetelt. Tanévenként egyszer egy-egy fakultásközi nagy teára hozzuk össze majd a hallgatókat. Eddig

egy medikus csoport jött össze kb. 120, és egy szakcsi nyári egyetemi csoport kb. 45 résztvevővel.

Kirándulások.

A katolikus ifjúság összehozására és együvértartozásának elmélyítésére, de a nem kívánatos társaságból való elvonásra is, bevezette a lelkészség a vasárnapi-ünnepnap kirándulásokat a szentmise után. Eddig 3 kirándulás volt. Most a sport és szórakozási ügycsoport tagjai a szerzett tapasztalatok alapján elindulva, 17 kirándulás programját készítette elő az idei akadémiai évre. A kirándulásokat a lelkész személyesen vezeti munkatársak segítségével.

Kollégium.

Az elmúlt akadémiai évben nagyon éreztük a pártnyomás és uszítás, valamint az intézmények papi vezetés alóli kivonni-akarási kellemetlenségeit. Ezek a törekvések eszközeikben nem igen válogatósak, és többek között sajtótámadásokkal árasztották el az intézet vezetőségét, köztük az egyetemi lelkészt is. A viharokat azonban nemesen kiálltuk, s most helyreállt a rend és nyugalom, miután a rendbontó és lázadó elemeket a kollégiumból eltávolítottuk. Az építőmunka főleg az ifjúság legalapvetőbb napi igényeinek kiharcolásában, egyéni foglalkozásban, az elkerülhetetlen fegyelmi és közösségi ügyek pedagógiai kezelésében, a tanulmányi eredmények kikényszerítésében, az évenként többször ismétlődő szórakozási összejövetelek megszervezésében, ellenőrzésében és színvonal biztosításában, valamint az intézeti kongregáció adminisztrálásában ró teendőket az amúgy is nagyon igénybevett egyetemi lelkészre. Az egyetemről beosztott fölöttes hatóság véleménye szerint ugyan kielégítően és a követelményeknek megfelelően végezte a lelkész az intézeti munkát is, és ezért a Rector Magnificus és a Tanács ismételtén részesítette dicséretben, a saját jól átgondolt véleményünk szerint azonban a kollégium tanulmányi és fegyelmi felügyelete – különösen a mai időkben – igen nagy megterhelést jelent az egyetemi lelkészre, és mivel magábanvéve is egész embert kívánna, sokkal intenzívebb foglalkozásra volna szükség főként közösségi értelemben. A lelkészség tervszerű munkájaként könyvelhető el a kollégium szervezetének kiépülése (helybenlakó elnök-professzor, felelős-tisztviselő adminisztratív igazgató, és két hivatásánál fogva is nevelőképes gondnok, kik közül az egyik pap, a másik tanár, míg régen diákok, tehát szakértelmetlen és felelőtlen elemek voltak; továbbá a kollégium diákbizottságának jogi megkreálása a Működési szabályzat megszerkesztésével.)

Kongregációk.

Az idei akadémiai évben megszerveztük karonként a kongregációt fiú és leánycsoportokkal. Jogilag a Központi Kongregáció alcsoportjának tekintjük magunkat. A taglétszám emelkedőben van. Eddig a bölcsészfiúk 24, a bölcsészlányok 32, az orvos-fiúk 21, az orvos-lányok 28, a jogász-fiúk 25, a jogász-lányok 9 tagot számlálnak. Az orvos-fiúk prézese Zemplén György teológiai kari professzor, a többi csoportot az egyetemi lelkész vezeti. Üléseinket esténként 1/4 8-kor rendezzük, az egyetemi órák befejeztével. Minden héten tartunk gyűlést, mert elvünk hogy egyébként ellanyhul a kongregáció élete. Általában minden második-harmadik gyűlésre valamilyen katolikus szemszögű szakelőadást teszünk, amelynek megtartására szakembert hívunk. Gyűléseink anyaga: elmélkedés, mely most a Boldogasszony évre tekintőleg a mariológia valamelyik kérdéséről szól; majd egy-egy közérdeklődéshez mért előadás, vagy ankétszerű megbeszélés a tagok élénken vitázó bekapcsolásával; nyitott katolikus szemmel című rovatunk, melyben az időszerű eseményeket, híreket és a fölmerült, főleg egyetemi órákon elhangzott hitellenes kijelentéseket szedjük rostokra; majd szervezeti ügyeinket beszéljük meg és a következő héten kifejtendő apostoli munka módozatairól tárgyalunk; végül a pensum következik, amely

két részből áll: valami egészen belső lelki föladat a következő hétre, mint pl. szentség-látogatás, vagy önmehtagadás mindennap és egy gyakorlati tennivaló kifelé.

Arra törekszünk, hogy a kongregációnak egészen mai formát adjunk, olyan tartalommal, amelyet a mai idők követelnek. Nem előre határozzuk meg annak formáját, hanem engedjük, hogy az élet fejlessz ki olyanná, amilyennek a mai egyetemi légkörben lennie kell. Ezért minden összejövetel után a magisztrátus tagjaival együtt megyünk hazafelé, és megtartjuk az ú.n. „taglót”, mely a lezajlott gyűlés pozitívumait és negatívumait frissiben kihámozza, és prézesnek, magisztrátusnak és tagoknak kérlelhetetlen keresztényi őszinteséggel megmondja a magáét, és levonja a jövőre szolgáló tanulságokat.

Egy – egy nagyobb jelentőségű téma alkalmával, vagy nevesebb előadó szereplésekor az egy fakultás fiú- és leánycsoportjai közös gyűlésen vesznek részt, amit a karon belül kíváncsatos katolikus egység ténye is javall. Gyűléseinken gondot fordítunk a legújabb irodalom regisztrálására, valamint szentének- és gregorián-ének ismeretünk fejlesztésére és gyakorlati tudnivalókra is. Ez utóbbiak között az emberekkel való helyes bánásmód, az apostol és szónok-iskola, továbbá a jó társadalmi modor csiszolgatása szoktak szerepelni.

Minden hónap első vasárnapján közös szentáldozást végeznek a kongregáció tagjai, és ezt a havi rekollekció követi.

Hogy összejöveteleinket a tantermi feszességtől föloldva minél családiasabbá tegyük, nem az egyetemen, hanem a Katolikus Népszövetség termeiben tartjuk. A kongregációk adminisztrálása az egyetemi lelkész munkáját igen megnöveli, hiszen 5 estét foglal le teljesen és 5 féldélután tölt ki a gyűlésekre való készület, de mégis érdemesnek látszó befektetés, mert a lelkipásztori munka kovászának bizonyul a kongregáció, és lassan az egész egyetemi lelkeszség életmegnyilvánulásai a kongregációk köré csoportosulnak.

A vázolt tényekhez képest úgy érezzük, hogy Bíboros Főpásztorunk atyai elgondolásait szerény lehetőségeinkhez képest megvalósítottuk.

Külföldi kapcsolatok.

Munkatársaink közül egy Amerikában van az indianai egyetemen, ahol jövőre katolikus nőapostolképző kollégiumunk számára gyűjti a tapasztalatokat és az anyagiakat. (Dr. Szörényi Emma). Olaszországban, Rómában egy archeológus munkatársunk intézi fölmerült ügyeinket. (Thomasz Edith). Franciaországban, Párisban a Pax Romana, és az onnan könnyebben elérhető egyéb külföldi katolikus intézmények felé képviseli ügyeinket és építi összeköttetéseinket egy bölcsészhallgató. (Sárkány Zuárd) Svájcban, Friburgban, szintén a Pax Romana irányában, de más külföldi tényezőkhöz is szövi a szálakat, de bármely hozzájuttatott ügyet készséggel intéz egy joghallgató munkatársunk. (Tóth Tamás) A közvetlen ügyintézésben, és adott esetekben előre megbeszélte képviselésünkön kívül igen nagy szolgálatot tesznek külföldön tanuló munkatársaink azzal, hogy időnkint beszámolnak az ottani katolikus egyetemista élet sajátosságairól. Leveleiket kongregációs és apostoltestületi gyűléseinken szoktuk ismertetni, és a nálunk hiányzó tények meggyökereztetésére intézkedéseket teszünk.

Lelkeszségi keret.

A lelkeszség segéderői 14 ügycsoportba osztva fejtik ki tevékenységüket. Ezek a következők:

1. Szervezési ügyek. (Rádly Béla jh.)
2. Lelki ügyek. (Fekete Károly bh., Bollobás Márta bh., Lehoczky Ildikó bh.)
3. Szellemi ügyek. (Szirtey Viktor jh., Kovács Géza bh., Bálint István jh.)
4. Könyvtári ügyek. (Domján Ottilia oh., Körmendy Anna bh.)
5. Sajtó ügyek. (Andányi Gyula jh., Bakonyi Anna oh., Szilass Noémi bh., Kotlácsik József jh., Liska Dénes bh., Járó Éva bh., Szálka Irma jh., Körmendy Anna bh.)

6. Propaganda ügyek. (Puskás Márta oh., Rádlly Béla jh., Domján Ottilia oh., Wolkóber Zoltán bh., Rábay Egon bh.)
7. Szociális ügyek. (Csengery Veronika bh., Lovász István jh., Liska Dénes bh., Pusztay Erzsébet oh., Medgyess Borbála bh.)
8. Lélekmentő szolgálat. (Farkass Katalin oh., Lukits Edit oh., Hoós Magda oh., Runtag Klára oh., Rajcsányi Marietta oh., Marossy Jenő oh., Rüdiger Edit bh.)
9. Külső ügyek. (Járó Éva bh., Bálint István jh., Lengyel Károly jh., Kaas Ervin bh., Kaas Éva bh., Habos Márta bh., Györgyey Aladár bh., Schlosser László oh., Kemper Jenő oh.)
10. Egyesületi ügyek. (Danczkay István oh., Körmendy Anna bh., Nagy Izabella bh.)
11. Sport ügyek. (Hollósy László bh.f., Kovács János bh.)
12. Szórakozási ügyek. (Mészáros Dóra bh., Haniss József oh., Veress Magda bh.)
13. Anyagi ügyek. (Zlinszky János jh.)
14. Irodai ügyek. (Szálka Irma jh.)

Ez a kimutatás csak a tényleges működő tagokról tesz említést. Az érintkezés és a gondolat- és utasítás-váltás megkönnyítésére a lelkészseg portáján elhelyezett munkanapló és üzenet-füzet szolgál, melynek egyik rovatába a teendők, másikban a vállalt és elintézt ügyek szerepelnek. Ez a berendezés idő szempontjából kötetleníti a tagok bekapcsolódását, akkor ejtven útba a központot, amikor éppen ráérnek, s egyben állandóan áttekinthetővé teszi a működést, elejét véve a mindenféle gyakran tapasztalható, csupán névleges, látszólagos és formalisztikus megoldásoknak, ami véleményünk szerint katolikus közösségi életünk egyik rákfenéje. Kimutatható eredménnyel működő belső munkatársaink száma 45. Ezek lehetőleg hetenkint egyszer fölkeresik a lelkészt egyenkénti megbeszélésre, mely néhány perc alatt megy végbe. Főelvünk a tevékenykedésben az okos decentralizáció és öntevékenység: szemmeltartás és inspirálás szempontjából pedig a komoly centripetalizmus. Ötéves tapasztalataink szerint ez a legrealisabb berendezkedés az egyetemisták világában.

Lelkeszi munkaközösség.

3 éve létezik és működik. A legutolsó két évben a Pázmány-egyetemi lelkészre esett a mozgatás és összetartás terhe. Tapasztalataink szerint erős realizálásra szorul a munkaközösség. meg kell szabadítanunk az önképzőkörösdiség és a mindenáron való uniformizálás veszedelmétől, amelyet egyes fokozottabb becsvágytól izzó lelkézmunkatársak idéznek föl. Az egyetemi lelkeszi munkakör a kezelendő anyag fiatalosan kiszámíthatatlan, forradalmi és szeszélyesen következtelen természete, valamint az egyetemenként és főiskolánként egymástól lényegesen eltérő körülmények, s az egyetemi lelkészkedési terület módszerei föltáratlansága miatt annyira más és más igényeket támaszt a lelképásztorral szemben, hogy csak az egyénileg és módszerileg kötetlen stílus tudja megoldani az elének feszülő feladatokat. Teljesen a régi patinás elv a döntő: In necessariis unitas, in nonnecessariis libertas. Hogy pedig a jellemzett szabadság ne torzuljon szabadossággá, kívánatosnak tartanók szervesen is beleépíteni az egyetemi lelkészseg csoportját az egyházi közigazgatásba, a lelkészseg közül kiválasztott, tehát minden részletkérdéssel és az ügy különleges vonatkozásaival szerves kapcsolatban élő valamelyik tagnak érseki főbiztosi minőségben való megbízása által. Ez az érseki főbiztos fokozatosan kiépítené az egyetemi lelkészseg működési irányelveit, a középiskolai hittanárok testületével való kapcsolatait, gondoskodnék a fölmerülő nehézségek, személyi hiányok orvoslásáról és képviselné az egyetemi lelkészseg érdekeit az illetékes egyházi és világi tényezők felé.

A lelkeszi munkaközösség tapasztalat- és vélemény-kicserélő összejeveteleit többéves tapasztalatainkhoz képest klubszerű, baráti együttes formájában tartjuk megfelelőnek, melyre időnkint egy-egy külső szakembert is meghívunk. Ez a Bíboros Főpásztor óhajával egyezően havonként egy számontartott, állandó napon történnék az esti órákban. Viszont az évi

munkaprogram és szakismeretek kiegészítése érdekében – megint szerény tapasztalataimra hivatkozva – az évenként egyszer esedékes, országos, egyetemilelkészi konferenciát tartjuk megfelelőnek, amelyre komoly szakembereket, tapasztalt lelkipásztorokat, a Püspöki Kar valamelyik tagját is meghívunk, és a budai, vagy pesti Szent Imre kollégiumban 2-3 napos teljes elvonultságban, 4-5 előadás meghallgatásával és megvitatásával gyökeresen és szervesen biztosítanók az egyetemi lelkészi munka színvonalasságát, s a legfőbb pontokban országosan kívánatos egységét.

Lelkigyakorlatok.

Az elmúlt tanévben is megrendeztük a húsvéti lelkigyakorlatot, de nem sikerült elérnünk vele a kívánatos sikerfokot. Ennek oka jórészt az volt, hogy a hallgatóság többsége az éppen akkor végződő szénaszünet, a közeli húsvét és a fővárosi megélhetés nehézségeiből adódó áthidalás jegyében nem tartózkodott Budapesten. A némileg kedvezőbb helyzetben levő kollégiumi tagok számára a kollégiumok, az egyesületekben érdekelteknek pedig az egyesületek tartottak külön lelkigyakorlatot. Ilyenképpen a fiuk mintegy 80-an, a lányok mintegy 60 – 70-es létszámmal vettek részt Nagy Ferenc, volt pécsi egyetemi lelkész, és Timkó Imre, országos gör. kat. egyetemi lelkész konferenciáin az Egyetemi templomban. Úgy látszik, országos nagyságok jobban vonzzák még ma is az egyetemista ifjúságot. Ezt a tanulságot szemmel fogjuk tartani a jövőben. Viszont vigasztaló tény, hogy a résztvevők teljes számban járultak a szentségekhez, és hogy az elmúlt akadémiai évben is szép számmal vettek részt a manrézai, péceli és alvernai lelkigyakorlatokon egy-egy csoporthoz betársulva, a Pázmány-egyetemi lelkész anyagi segítségével és közvetítésével. Az idei tanévben sokkal nagyobb szervező energiát fordítunk a lelkigyakorlatok ügyére. Érdekes tünet, hogy a tavalyi aránylagosan kis létszám mennyire megmozgatta az egyetemi hallgatók közösségi pironkodását és jövőt illető fogadkozását a lelkigyakorlatokra vonatkozólag. Az idei akadémiai évben tömegeket megmozdító, hatalmas-arányú lelkigyakorlatra pályázunk.

Megmozdulások.

A legutóbbi időkben a tavaly-májusi, bazilikai, kongregációs jubileumon, a Mária-remetei ifjúsági zarándoklaton és a Mária Kongresszus ifjúsági férfi- és női eseményein vettünk részt nagyszámú képvisellel az egyetemi lelkész személyes vezetése alatt.

Misézés.

Vasár- és ünnepnapokon 8 órakor mond szentmisét a lelkész hívei számára. Ezeken 2, illetve 3 alkalommal áldoztat aszerint, hogy közvetlenül utána következik-e másik szentmise, vagy sem. Az egyetemi hallgatók szentmisehallgatása kutatásaink szerint 55-60%-ra tehető. Az Egyetemi Templomban még mindig nem eléggé arányos a megjelenésük, ami a budapesti távolságokkal, s a vasár- és ünnepnapok természetjárással magyarázható. A szentmise időpontját az 5 év alatt próbáltuk többször is változtatni fokozottabb célszerűség szempontjából, de vissza kellett térnünk a 9-órás terminushoz, mint amely leginkább megfelel a hallgatóság zömének. Sajátos, bár érthető jelenség, hogy a hallgatóság is, a professzorok legnagyobb része is a lakóhelyükhöz legközelebbi templomot látogatja, amely körülményt plébániai és a egyházközségi szempontok miatt csak igen nagy aggodalommal mernénk megbotlygatni. Az egyetemi közösség gondolata a családi és gyakorlati könnyebbség szempontjait csak kivételesen és csak egyszer-egyszer képes legyőzni. Vidéki helyen egészen más a helyzet. Viszont Veni Sancte-ra és Te Deumra olyan nagy számban jelentek meg egyetemistáink, hogy az Egyetemi Tanács alig tudott a számára fönntartott helyre bejutni, és a következő tanácsülésen kiutalt elismeréssel kapcsolatban a Rector Magnificus kijelentette, hogy soha nem látott ifjúsági tömegek dicsérik a gondos megszervezést. Hozzá kell tennünk, hogy véleményünk szerint mindkét ügy kizárólagos személyi vonatkozásai és föltétlen lelki

rokonszenvessége is magyarázza a két egyetemi ünnep templomi sikerét. Ugyanakkor hiányolnunk kell, hogy a sokszor másvallásúakból álló Egyetemi Tanács, és a templomi részt követő ünnepek miatt nem engedélyezik szentmise közben az áldoztatást, és evangéliumkor legalább néhány-mondatos szentbeszéd által az alkalom elmélyítését. Az áldoztatást a lelkész mindjárt a szentmise után szokta ilyenkor pótolni, de az ifjúság némi lázongó érzéssel viseli a helyzetet a lelkéssel együtt.

Nehézségek.

Anyagi eszköztelenségünket szinte fölösleges is említenünk. Csak annyink van, amennyit a lelkész a mai ezer oldalról agyonzsigerelt időkben össze tud kódolni és spórolni.

Sok bajt okoz egyes, rendszerint szerényebb képességű fiúk, és intrikára, pletykálkodásra hajlamos lányok részéről a mindent jobban tudni akaró kritizálás. Ez teljesen meddő kritika, mely kimeríti az illetők energiáit, s közben eredményesen, bár talán akaratlanul mérgezi a lelki porondot. Máskor lobogó túlbuzgóságban tör ki, és fejetlen, centrifugális, fölöslegesen kettőző, vagy óvatlan kalandnak számító vállalkozásokban, illetéktelen és elfogult informáló tevékenységben, klikkes személyválogatásban jut kifejezésre, ami éppen a mai exponált időkben elgondolhatóan nagy veszedelmet jelent az egyetemi lélekgondozás ügyére. Időnkint aklerikális, ha ugyan nem antiklerikális indulatokat rejt az ilyen túlbuzgóság. Egyszer a Főpásztorhoz szaladnak, máskor valamelyik kéznél lévő, naivabb, informálatlan, vagy hasonlóan lobogó vérmérsékletű egyházi emberrel fogódzkodnak. Túlzott óvatosságnak bélyegzik azt, ami csupán előrelátás igyekszik lenni; gyávaságnak, ami százak és ezrek életérdekeinek szolgálatában csupán fődött munka-módszer, melynek módozatait higgadt és ítélőképes koponyákkal szűrtük le, s az egyetem általános helyzetével hangolta össze a helyben maradó és Isten ember előtt felelős, lekipásztori diplomácia, vagy pedagógia. Ezeket a jelenségeket, melyek, hála Istennek, csak szórványosak és a józan többség előtt hatástalanok, a misztérium iniquitátis rovatába kell utalnunk. Mindenesetre jók arra, hogy az egyetemi lekipásztor lelkiismeretvizsgálatot tartson, és rendszerint megszilárduljon saját, mindenre tekinteni igyekvő célkitűzéseinek és módszereinek helyességéről, miután mások hozzászólását is meghallgatta.

Nagy ellensége a lekipásztori munkának a már panaszolt individualizmus, az elmúlt évek ifjúsági eseményeivel összefüggő fáradtság és fásultság minden közösségi mozdulással szemben, különösen a hazafias nevelés vonalán.

Nagy veszelem-tényező ifjaink existenciális kilátástalansága, a tapasztalt gyorstalpaló réteg előreláthatóan kiszorító jelentkezése, mely a tanulmányok komolyságának alapjait feszegeti a férfi ifjúságban, és az állandó tompa lehangozást pillanatnyi örömek zsongító alkalmába oldja. Ezt tetézi egyetemi lekipásztori munkánk egyik legnagyobb veszedelme, leányaink jövőd férjhezmenetelének teljes bizonytalansága. A fiatalság elmúlásától, a színtelen, örömtelen, kifosztott élettől való félelem a jobbra termett lányokban is sokszor a könnyelmű adakozás, vagy az élvhajhászat szellemét idézgeti. Ez azután sok nehézséget okoz nem a vallásosságban, hanem a szentségekkel élő lelki berendezkedésben. Innen fakad az a tény, hogy manapság mintha a fiúk fogékonyabbak volnának a vallási életre, mint a lányok. Mindezt természetesen csak általánosságban mondjuk, tiszteletet adva a sok kivételnek.

Állandó nagy bajunk a szüntelenül ármánykodó pártnyomás, mely mindent igyekszik átfesteni, lerombolni és a maga kezébe kaparintani, ami a mienk. A veszedelmek láttán nem siránkozunk, hanem igyekszünk azokat leküzdeni.

Népszövetség.

Nehézségeink és eszköztelenségünk közepette nagy gondviselés számunkra a Katolikus Népszövetség vendéglátó szívessége. Gyülekezéseinkhez alkalmas, exterritoriális helyet biztosít, s a tél folyamán pedig melegedésre és szellemi foglalkozásokra egyformán alkalmas

klubhelységet akar berendezni fiaink és leányaink számára. Viszonzásul ottlétünkkel mentegetjük helységeit a folytonosan ólálkodó kiigénylés veszedelmeitől, és talán sikerül néhány tettekre sz emberünkől kellő utánpótlást biztosítanunk a Katolikus Népszövetség szervezetének.

Nyaraltatás.

Az elmúlt nyáron 25000 forint-ig terjedő jótállással vállalt balatonszemesei nyaraltatásunkat a pártfordulat és a kedvezőtlen egyetemi szempontok az utolsó pillanatban megghiúsították. A jövő nyárra szociális ügycsoportunk már megkezdte a tárgyalásokat és a szükséges előteremtését. Háromszor 2-2 hetes nyaraltatást tervezünk 60-60, tehát összesen 180 hívünk számára; ezekből 90 ingyenes, 30 tag 50 forint., 30 25 forint., és 30 10 forint. költségű lesz. A színhelyet vagy a Balaton, vagy a Sajó partjára tervezzük.

Nyári egyetem.

Szakcsón rendeztük meg 50-es létszámkeretben. Elmélkedések, liturgikus élmények, komoly-színvonalú előadások, tábortüzek, viták, falunak szánt szentbeszédok, a szállásadó háznak teljesített fizikai munkanap és egy kirándulás alkották a 10 napos nyári programot, melyet augusztus 16-án kezdtünk. A falu és plébánosa szinte hihetetlen áldozatossággal és szeretettel ingyen látta vendégül a hallgatókat és az előadókat. A következő nyárra a szomszédos koppányszántói plébános hívott meg bennünket hasonló alapon, föllelkesedvén a látottakon és hallottakon. Tíznapos elvonultságunkban alaposan megtárgyaltuk a következő évi lélekmunkáló tennivalókat és a szervezkedés módozatait. Fölmerült az a javaslat is, hogy a jövő nyári egyetemet országosan összehozott szaktáborok formájában rendezzük meg. Ennek a megoldásnak vannak tagadhatatlan előnyei, mint pl. az országos ismerkedés, a különböző egyetemek szellemének és szokásainak termékenyítő ereje, és a katolikus képződés fokozottabb szak-lehetőségei, de főleg saját-egyetemi viszonylatban igen sok, éppen lelkipásztori hátránya is, mint amilyen a saját ügyeinknek fakultásközi, feszélyezettlen megtárgyalásának hiánya, vagy az egyes fakultások elszigetelődésének engedése stb. A kérdést még érlelnünk kell, hogy megcsinálhassuk igazi mérlegét. A szakcsi részvétel az utazási és minden egyéb költségekkel együtt a tehetősebbeknek 15 forint-ba került, a szegényebbek ingyenesen vettek rész rajta.

Nyilvántartás.

A vallási rovatnak a hivatalos írásokból való törlése egyetemista híveink számontartásában igen nagy nehézséget okoz. Nyomtattunk minden keresztény felekezet számára is szánt nyilvántartólapokat, de a hirtelen intézkedések és az éppen akkor dúló választások miatti nyomdai körülmények miatt nem sikerült teljes mértékben a tetszés szerint kitöltendő vallási cédulák fogalmazása. A nyomdai alkalmazottak és az alantasabb munkaköröket ellátó egyetemi alkalmazottak aknamunkájának kell tulajdonítanunk, hogy a nyilvántartó lapokról éppen a vallási rovatot hagyták el, (amit csak később vettünk észre), és hogy nem mindenkinek adták kézbe, és nem mindenkitől szedték be, a magasabb intézkedéseket burkoltan elkerülve. A jövő szemeszter elején már okulva fogjuk kiküszöbölni az ármánykodás próbálkozásait. Híveink jórészt így is sikerült földeríteniünk, részint a személyes felkutatással működő munkatársak által. Lényeges hiba különben sem esett, mert egy szemeszter alatt úgysem kerülhet mindenkire sor. Tehát csak sorrend kérdése az egész.

Ez is jó példa különben arra, hogy a heves és tapasztalatlan ifjúság után nem igen lehet indulni. A lelkes a maga részéről a lelkeszség fölhívásával ellátott és az órák előtt kézzől-kézre adott jelentkezési ívet tartotta célszerűbbnek, ami költségmentes és munkatársaktól ellenőrizhető, gyors megoldás a név és címtár számára.

Publicum.

A marxista szociológia tanszék professzorának szájából elhangzó, jól kiszámítottan ravasz és szellemes, a keresztény világnézettel sokszor ellenkező eszmék ellensúlyozására és a nehézségek eloszlatására régtől fogva ajánlatosnak látszik egy keresztény szociológiai előadássorozat. A hittudományi akadémiák csak részben tudnak ennek a föladatnak megfelelni. Katolikus egyetemi tanáraink számára kenyérvessztéssel lenne egyenlő egy ilyen vállalkozás. Nehezen lehetne azonban belekötni egy hittudománykari professzorba, különösen, ha a régebben szokásos publicumok keretében adná elő a keresztény világnézetű szociológiát, mondjuk 10 előadásban. Erre vonatkozólag a tárgyalást az illetékesekkel megkezdjük.

Szociális segélyek.

A lelkeszség lakáshoz juttatott (ingyen, munkáért, vagy minimális bérért) eddig 419 diákot. Ruhasegélyben részesített mintegy 220, cipősegélyben mintegy 90, pénzsegélyben mintegy 260 diákot. Gyakran adott kisebb-nagyobb összegeket kölcsön is. Több ízben vállalt anyagi kezességet a helybeli kölcsönkönyvtárak felé is egyetemista híveiért. Mintegy 80-90 diákot juttatott kereseti lehetőséghez (ügynökség, üzletben segédkezés, orvosi rendelőben, háztartásban, kötő-szövő üzemben, kertészetben, cipőszeg készítő üzemben, instruálás, betegápolás, injekciózás stb.)

Szervezés.

Széthulló híveink megszervezése kemény feladatot jelent. Próbálkoztunk sejt-módszerrel, kurzus-megbízottakon és kollégiumi összekötőkön keresztül. Az eredmény nem volt kielégítő. Végül is a baráti és iskolai kötelékekkel összefogott tömbök mutatkoztak legreálisabb szervezési egységeknek (vidéki városok, szerzetesi és egyéb iskolák, kollégiumok és táborok tagjai). A szervezés kérdésében igen érzékeny hiányok mutatkoznak. Ezek pótlására szervezési tanfolyamokat próbálunk szervezni különösen kongregációs csoportjainkban, mint azt fentebb már érintettük is.

Választások.

A kíméletlen párt-terror különösen a bölcsészeti és az orvosi fakultáson fejti ki elnyomó erőit. Az egyik az ideológia szabad tere, a másik a nem-keresztény elemek és a csökönyös, gyakorlati materializmus tanyája. Legsabadabb a helyzet a jogi karon, amelyen csak néhány marxista diák akad. A lelkeszség közvetlen sohasem avatkozott a diákpolitikába, mert nem veszélyeztethette a reábízott evangéliumi érdekeket. A háttérből azonban hatékonyan segítette a választásokon a katolikusok szervezkedését. A bölcsész karon a Pázmány-, a jogi karon a Justitia-listának a neve is a lelkesztől származott, alkalmasnak ítélve ezen neveket az összes jóakarató keresztény ifjúságnak a katolikusokkal való összehozására. Később a párterőszak egyre brutálisabban érvényesült a diadalra jutott katolikusokkal szemben. A legutóbbi bölcsészkar választások eseményei eléggé ismeretesek a napi sajtóból mindkét oldalról megvilágítva. A nekünk fontos mozzanat belőle mégis az, hogy a keresztény erők összefogásán megtört az egyoldalú és kíméletlen erőszak, és a választásokat legalább is elhalasztották. Az orvoskaron a pesti Szent Imre Kollégium vezérkedése, és a mi velük összeműködő szervező munkánk eredményezte, hogy a jelentősebb helyeken képviselve vagyunk, az évfolyam-választásokon pedig, a negyed-év kivételével mindenütt, a mi embereink kerültek ki győztesen, mint kurzus-megbízottak. A jogász körben egyelőre a mi garnitúránk irányítja az ügyeket.

* * *

Ezzel be is fejezem beszámolómat. Teljesen őszinte és leplezetlen képet akartam adni, nem hallgatva el a negatívumokat sem, sőt szándékosan kidomborítva azokat. Nyugodt lelkiismerettel tettem ezt abban a meggyőződésben, hogy a hibák és hiányosságok néha jobban megmutatják a lelkipásztori erőfeszítések és a viharos időkkel együttjáró nehézségek erővonalait, mint a csak pozitív tények és sikerek regisztrálása. A pusztá felsorolás helyett szerény nézeteimet és tapasztalataimat is igyekeztem hozzáfűzni mondanivalómhoz, mert úgy éreztem, hogy 5 és fél éves egyetemi lelkészi munkám a legviharosabb esztendőök folyamán erre némileg fölbátorít, az egyetemi lelkipásztorság ügye pedig föltétlenül kötelez. Talán nem vagyok beképzelt, mikor azt gondolom, hogy ha szerény is az eredmény, de a mérleg a pozitív pólus felé billen, és ha merem remélni, hogy az alapvetés nehéz munkája most már valamivel fölüljutván a föld szintjén, az elkövetkezendő évek több eredményt fognak hozni. Szerény lelkészi munkám gyümölcseiért hálát mondok mindazoknak, akik fönről és lentről segítségemre voltak, de mindenkinél inkább a jó Istennek, mert ezerszer megélt meggyőződése, hogy „qui incrementum dat, Deus est”.

Budapesten, 1947. november 15-én

Dr. Tihanyi Tibor sk.
egyetemi hitszónok és lelkész,
egyetemi magántanár.

7. Sass Imre jelentése az 1946/47-es tanévről (SzPL 2455/1947)

Nagyságos és Főtisztelendő

dr. Halász Pál
apát-kanonok úrnak,
egyházmegyei A. C. igazgató.

Szeged
Belvárosi Plébánia.

Az egyetemi lelkésznek megszabott háromirányú munkaköre az 1946/47 iskolaévben.

1. Adminisztrációs szempont: a kartotékok mind elkészültek, kb. 1618 személy volt hivatalosan a szemeszter kezdetén a beírtak száma. Sajnos, mivel a vallás rovat kitöltése tilos, csak utánajárással tudtam hozzávetőleg megállapítani, hogy katolikus kb. 1300.

2. Szociális szempont: 16 személynek tudtam ételmet szerezni és ezen kívül 7 személynek lakást biztosítani. Az egyetemre érkezett külföldi segélyek szétosztását (három ízben ruhanemű) szintén a lelkész megbízottjai intézték. Kb. 26 napi ételmezésünk kb. 40 személy részére teljesen ingyen. Kb. 4000 Ft segélyt osztottam ki arra rászoruló egyetemisták között. Évközi 12 városon kívüli és 3 Szeged városi kultúrszereplésünk anyagi kb. 2500 Ft. tiszta jövedelmét szintén az ifjúság javára fordítottuk.

3. Szellemi vonal:

a./ Egyesületi élet:

aa/ Leányvonalon: 143 Mária Kongregációs. Hetenkint (kedden este 7-8-ig) egyszer volt közös gyűlés. A közös gyűlésen kívül csak egy kultúr-szakosztály működött, szükség szerint többször vagy kevesebbszer.

November 30-tól december 6-ig félig zárt lelkigyakorlatot tartottunk. Résztvevő kb. 60, a Kálvária-u. 1 sz. alatt.

bb/ Fiúvonalon: 42 Mária Kongregációs. Minden hétfőn este 7-1/2 9-ig gyűlés. Azonkívül hetenkint kétszer 2 órában egy világnézeti és egy magyarsági szakosztály is működött 8 – 8 kiválasztott számára, a kultúrszakosztályon kívül, amely, mint a lányoknál, szükségszerű gyűlésekkel működött.

Az egyetemen működő különböző munkaközösségek (bölcsezőkör, néprajzi, magyarsági, színjátszó teljesen, a jogász- és vegyész- kör részben) a Kongregáció vezetése alatt állt.

Az egyetemi csúcsszervezet (SzEFI) első szemeszterben egész a belügyminiszteri feloszlításig teljesen a Kongregáció vezetése alatt állt, a második szemeszterben meg kellett elégednünk koalíciós alapon történő működéssel és így befolyásunk kb. 33%-os lett.

Az egyetemi szociális irodát, segélyek kiosztását végig sikerült kezünkben tartani és így háromszor mi osztottuk ki a külföldi segélyeket.

Az egyetemeken hagyományos ünnepélyek megrendezését, (október 6, szabadságünnepély, népiünnepély) szintén a Kongregáció végezte.

Az egyetemi Kongregációk közös kultúr-csoportja 18 kultúr-ünnepélyt és teljesen nyilvános vallásos ünnepélyt rendezett, a városon kívül 12 helyen, és a városban 6 alkalommal. (Nagybőjtői délután alkalmával is több ízben segítségére volt a plébános úrnak. 1946. szeptember 14-én Újszegeden a katolikus egyetemisták számára ismerkedési délutánt rendezett.) 1947. május 31-én délután az újszegedi lourdesi barlangnál kongregációs fölvételi ünnepélyt és utána a parkban népi ünnepély rendezett.

Két ízben voltunk gyári munkásoknál, hogy népi kultúrünnepélyt mutassunk be nekik. Egyszer a Munkáskultúrszövetség felkérésére az egyetem nagytermében rendeztünk hasonlóan népi kultúrünnepély.

Két alkalommal (egyszer a jezsuiták kongregációs otthonában, máskor a móravárosi kultúrházban) rendeztünk ú.n. kongregarista szülők estjét kb. 150 résztvevővel az első ízben, és 300 résztvevővel másodízben.

A Szegedi Szabadművelés felkérésére a továbbképző tanfolyamokon a Székház nagytermében 4 ízben tartottunk népi bemutatót.

A tanítók továbbképző tanfolyamán az ú.n. szakosító tanfolyam résztvevői számára két este hasonlóan népi-kultúrbemutatót tartottunk.

A Tiszta szálló nagytermében Gyümölcsoltó Boldogasszony napján annunciációs ünnepélyt rendeztünk a nagyközönség számára.

Krisztus Király nap ünnepén az egyetem nagy termében Krisztus Király ünnepély rendeztünk.

b./ Az egész ifjúsági élet általában: Minden vasárnap 9 órakor egyetemi mise exhortációval, 1947. március 22-25-ig egyetemi szünettel egybekapcsolt lelkigyakorlat volt, külön professorok, ifjúság, és alkalmazottak részére, 25-én délelőtt közös szentáldozással. A hónap minden első vasárnapján délután 2-3-ig a jezsuiták templomában liturgikus változó programmal szentségimádást tartottunk. A hónap első péntekjét megelőző csütörtökön éjjel 11-12-ig szentségimádást tartottunk, első szemeszterben a Katolikus Nővédő, második szemeszterben a Szent Margit kollégium kápolnájában. Minden szombaton közös szentmisén vettek részt a kongregaristák, első szemeszterben a Fogadalmi Templomban, második szemeszterben a jezsuiták templomában.

Az első szemeszterben 16 szociológiai előadást tartott az egyetemi lelkész a belgyógyászat nagytermében kb. 140-180 résztvevő számára. A második szemeszterben (április- május) (csak két hónapos volt az új szemeszter) hetenkint 4 előadásban a Hittudományi Akadémia hivatalos első szemeszteri programját Német Béla SJ jezsuita rektor, Német József SJ tanár segítségével adta le a lelkész, ugyancsak a belgyógyászat nagytermében 71 beiratkozott résztvevő számára, de nem beiratkozottak is megjelentek.

1947. július 14-29-ig Pusztamérgesen 40 résztvevő számára egyetemi tábor rendeztünk: „Milyen legyen az egyetemista kiteljesült személyisége 1947-ben” témakörrel, általános (világnézeti, kegyelmi, szociális, „római katolikus”) szemszögből. Előadók voltak: dr. Tóth László rektor, dr. Purjesz Béla prorektor, dr. Székely István jövő évi rektor, Varga László SJ és Sass Imre SJ. Táboratya szerepét dr. Dávid Lajos orvoskari dékán, táboranya szerepét Máriaföldy Anasztázia zenefőiskolai tanár töltötték be. Ezen a táboron beszéltük meg a jövő évi egyetemi problémákat.

A december elejétől április végéig tartó egyetemi szénszünet ideje alatt heti négy órában hittudományi kurzust tartottunk a szegeden tartózkodók, kb. 40 személy részére.

Mindkét kongregáció tagjai végeztek munkát más hitbuzgalmi egyesületekben (Szívgyárda, szegényház, lány- és legénykör) népi-kulturális téren, mint oktatók.

Magamat az ifjúsággal együtt szentmiséibe és imáiba ajánlva

Szeged, 1947. szeptember 3-án

alattvalói tisztelettel

Sass Imre SJ
egyet. lelkész

8. Sárvári János egyetem lelkészi munkaterve (GyPL 2652/1947)

13/1947 sz.

Főtisztelendő Egyházmegyei Hivatalnak

Győr

Tisztelettel terjesztem fel a fenti szám alatt az A.C. Főiskolai Bizottságának megküldött mosonmagyaróvári Agrártudomány-egyetem lelkészi munkatervezetét az 1947-48. tanévre esetleges kiegészítés és jóváhagyás végett.

I. HITÉLET

A tanévet ünnepélyes Veni Sancte-val kezdtük a hallgatók és a tanári kar részvételével. A hallgatók testületileg zászlóval teljes számban vettek részt, még a protestánsok is. A tanév minden vasár- és ünnepnapján egyetemi szentmisét tartunk 11 órakor a piarista kápolnában szentbeszéddel, amelyen az előírt népének-rend van. A kántori teendőt és a ministrálást is az egyetemi hallgatók végzik. Legelőször fölolvastuk a Püspöki-kar pásztorlevelét a Boldogasszonyév meghirdetésére, hogy ennek szelleme jusson érvényre egész éven át. Október hó 1-3 napjain triduumot tartunk az országos Mária kongresszus megnyitásakor. A város minden vallásos megmozdulásában, mint a múlt tanévben is, testületileg résztveszünk.

A gyakorlati kegyelmi élet elmélyítésére is gondot fordítunk a gyakori szentgyónás és áldozás megvalósítására. Húsvétkor közös lelkigyakorlat lesz. Az utolsó éveseknek szeretnők zárt lelkigyakorlatot tartani, esetleg a soproni egyetemmel közösen.

A kegyelmi élet elmélyítésére a következőket tervezzük:

1. Évenként 3-4 körlevelet bocsátunk ki, hogy terveinket és gondolatainkat írásban is kézhez kapják a hallgatók.

2. Lelkipásztori munkánk alapja a személyes érintkezés lesz minden hallgatóval, hogy egyenként megismerjük a hallgatók lelki, szociális és egyéb problémáit. A hallgatókról kartotékokat készítünk, amellyel egyéni élete, szociális körülményei és munkája könnyen megismerhető, s így útbaigazítással könnyebben szolgálatára lehetünk, és a szükség szerint támogathatjuk. Hetenként két fogadó órát tartok. De bármikor fölkereshetik máskor is az egyetemi lelkészt, amint ezt a múltban is megtették.

3. Nem szervezünk kifejezett vallásos egyesületet, amelyben csak néhány venne részt, hanem az olasz és francia példára az egyéni megbeszélés alapján akarunk bevonni mindenkit a katolikus élet munkálásába. Ezért egyetemi egyházközségi szervezetet alakítunk ki. Ez könnyen fog menni, mivel az egyetemi ifjúság vezetőit erre a tanévre már a lelkész intenciója szerint választotta meg, és az ifjúsági elnök minden ténykedésében kikéri a lelkész irányítását. és tanácsát, ami egyébként az ifjúság kifejezett kérése is volt. A nőhallgatók részére megszervezzük a Máriakongregációt, esetleg a gimnázium VII-VIII. o. leánytanulóival együtt.

II. SZOCIÁLIS ÉLET

Az egyetem ifjúsági segítőegyesületével karöltve intézzük az A.C. segélyezését. A hallgatók elhelyezésének kérdését megoldja az a körülmény, hogy az egyetemmel kapcsolatos internátusban lakik a hallgatók 60%-a, a többi privát helyen ill. helyben.

Különösen ruhasegélyre szorulnak, különösen a menekültek. Az internátusban lakók részére – mint a múltban is – hetenkint egy-egy este közös megbeszélést tartunk, vitaestet rendezünk. Az internátus vezető professora ebben is segítségünkre van a társalgó átengedésével. Itt nagy szükség lenne kat. folyóiratokra, könyvekre, rádióra.

III. KULTURÁLIS ÉLET

1. Az egyetem vezetőjének hozzájárulásával hetenkint egy világnézeti előadás van az összes hallgató részére. Az I. félévben egyháztörténeti (a Regnum Marianum metafizikai eszméje a magyar történelemben és az Egyház szerepe a történelmi eszmeáramlatokban, különösen aszociális eszméket illetően), a II. félévben erkölcsi.

2. A város értelmiségével együtt a tél folyamán ankétot rendezünk idegen előadókkal. Ennek megrendezésében számítunk a Főiskolai Bizottság és az egyházmegye támogatására. Szükséges lenne ezt közös együttműködéssel országosan megszervezni, mivel az előadók utazási költségeit a mi szerény körülményeink miatt nem igen tudjuk megoldani.

3. Az egyetem megrendezésében komoly kultúresteket, művészi és irodalmi előadásokat tervezünk. Ezt szintén országos szervezéssel szeretnők megvalósítani.

4. A külföldi kapcsolatok kiépítését és a velük való együttműködést sürgősen meg kellene szervezni, hogy a helyi viszonyoknak megfelelőleg bekapcsolódhassunk és az ifjúság ilyen irányú igényét segíthessük.

Az eredményes munka megvalósítására szükséges lenne időnként a Főiskolai Bizottság és a vidéki lelkeszék közös megbeszélésére, évi munkatervük kiegészítésére, valamint a módok egyöntetű irányítására.

Mosonmagyaróvár, 1947. szeptember 29.

Oltártestvéri szeretettel
Sárvári János
egyetemi lelkesz

Irodalom

- Artner-Hermann 1938:* Artner Edgár – Hermann Egyed: A hittudományi kar története; Budapest, 1938
- Bangha:* Bangha Béla szerkesztésében: Katolikus Lexikon, II. és IV. kötet; Budapest, 1931 ill. 1934
- Beke 1992:* Beke Margit: A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919 – 1944 közt, II. kötet; München, Budapest, 1992
- Berkó-Legányi:* Berkó Pál – Legányi Norbert: A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára 1802-1986; Győr, év nélkül
- Bölöny 1992:* Bölöny József: Magyarország kormányai; Budapest, 1992
- Csapodi 1993:* Csapodi Csaba: Zichy Nándor; Budapest, 1993
- Csizmadia 1980:* Fejezetek a pécsi egyetem történetéből; szerkesztette Csizmadia Andor; Pécs, 1980
- Devich 1986:* Devich Andor: A szegedi Tudományegyetem története; Szeged, 1986
- Ferenczy 1941:* Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve 1939/40-1940/41; szerkesztette Ferenczy József; Budapest, 1941
- Gergely 1983:* Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944 – 71; Budapest, 1983
- Gergely 1988:* Gergely Jenő: Eucharisztikus világkongresszus Budapesten / 1938; Budapest, 1988
- Havasy 1991:* Havasy Gyula: A magyar katolikusok szenvedései; Budapest, 1991
- Héberger 1979:* A Műegyetem története; szerkesztette Héberger Károly; V. kötet; Budapest 1979
- Hetényi 1992:* Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában, I. kötet; Abaliget, 1992
- Jávor 1996:* Jávor Egon: Egyetemi lelkészi emlékeim; kézirat 1996, a szerző magántulajdona
- Katona 1934:* Katona Jenő: Az aszfalt apostola (Sonnenschein élete); Budapest, 1934
- Ladányi 1986:* Ladányi Andor: Felsőoktatási politika 1949-1958; Budapest, 1986
- Marczell 1940:* Marczell Mihály: Emlékbeszéd Tóth Tihamér veszprémi megyéspüspök, akadémiánk rendes tagja és I. osztályának volt titkára felett; Budapest, 1940
- Márki 1922:* Márki Sándor: A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem története 1872-1922; Szeged, 1922
- Mészáros 1989:* Mészáros István: Mindszenty és Ortutay; Budapest, 1989
- Mihalovics 1942:* Mihalovics Zsigmond: A világi apostolkodás kézikönyve, Budapest, 1942
- Mihalovics 1944:* A család és ifjúság a háborúban; szerkesztette Mihalovics Zsigmond; Budapest, 1944
- Novák 1995:* Novák István: Miskolc egykori főiskolája: az evangélikus jogakadémia; In: Schneller Károly szerkesztésében: Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanáira; Budapest, 1995
- Nyisztor 1962:* Nyisztor Zoltán: Ötven esztendő; Bécs, 1962

- Ócsai 1975:* 50 év a testkultúra szolgálatában 1925-75; szerkesztette Ócsai József; Budapest, 1975
- Pálos 1992:* Pálos Antal: Viharon, vészen át; Budapest, 1992
- Pascu 1972:* Pascu, Stefan: A kolozsvári egyetem; Kolozsvár, 1972
- Péterffy 1943:* Péterffy Gedeon: A középiskolai hittanár és az egyetemi lelkész; In: Katolikus Nevelés XXXIII.évf. 1. szám, 1943 január
- Péterffy 1940:* Péterffy Gedeon: Tóth Tihamér; Budapest, 1940
- Pirigyi 1990:* Pirigyi István: A magyarországi görögkatolikusok története, II. kötet; Nyíregyháza, 1990
- Salacz 1975:* Salacz Gábor: A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt; München, 1975
- Szántó 1988:* Szántó Konrád: A katolikus egyház története; Budapest, 1988
- Szántó 1992:* Szántó Konrád: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája; Budapest, 1992
- Szecskó 1996:* Szecskó Károly: Egri egyetemi tervek az 1945 és az 1948 közötti években, In: Archivum (Heves Megyei Levéltár Közleményei) 14. kötet 191 – 217. old.; Eger, 1996
- Szentpétery 1935:* Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635 – 1935; Budapest, 1935
- Szögi 1994:* Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái; szerkesztette Szögi László; Budapest, 1994
- Tihanyi 1943:* Tihanyi Tibor: A Pázmány-Egyetemi Lelkészsejéek története illetve munkanaplója; kézirat 1943, a szerző magántulajdona
- Tóth 1935:* Tóth Tihamér: Az ifjúság lelkigondozása II. kötet; Tóth Tihamér összegyűjtött munkái VII. kötet; Budapest, 1935
- Virt:* Virt László: Márton Áron a lelkiismeret apostola; Budapest, év nélkül
- Vörös 1968:* Vörös Antal: Óvár, Óvár..., Budapest, 1968
- Walleshausen 1970:* Az Agrártudományi Egyetem emlékkönyve 1945-1970; szerkesztette: Walleshausen Gyula; Budapest, 1970
- Wolkenberg 1912:* Wolkenberg Alajos: Öntudatos élet; Budapest, 1912
- Zakar 1941:* Zakar András: Tihamér püspök élete ahogyan kortársai látták; Budapest, 1941
- SZN-Csanád:* szerző nélkül: Csanád Egyházmegye Jubileumi Évkönyve; Szeged, 1980
- SZN-Joó:* szerző nélkül: A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben; Bevezető tanulmányát írta: Joó Rudolf; Budapest, 1990
- SZN-KDSz:* szerző nélkül: Katolikus Diákszövetség 1945 – 1946; kézirat gyanánt Budapest, év nélkül
- SZN-Tóth:* szerző nélkül: Tóth Tihamér; Budapest, 1940
- Schem. 1937:* Schematismus cleri dioecesis Quinque-ecclesiensi ad annum a Christ nato MCMXXXVII; Pécs, 1937
- Schem. 1943:* Schematismus cleri dioecesis Quinque-ecclesiensi ad annum a Christ nato MCMXLIII; Pécs, 1943
- Schem. 1947:* Schematismus venerabilis cleri almae Dioecesis Jauriensis pro anno Domini 1947; Győr, 1947
- Schem. 1963:* Az Egri Főegyházmegye schematismusa 1963; Eger, 1963

Folyóiratok:

Katolikus Nevelés XXXV, XXXVI. évf.

Piarista Élet (kéziratos újság, Piarista Levéltár N. 893.)

Sziclán Állunk (Az A.C. Főiskolai Bizottságának lapja) I-II.évf. 1943-44.

Vox Academica (Az Országos Katolikus Főiskolai Diákszövetség folyóirata) I-III. évf. 1927-29.

Levéltári források

Az alábbi anyagokban kutattam eredményesen:

Baranya Megyei Levéltár (BML): VIII. Az Erzsébet Tudományegyetem Rektori Hivatalának iratai

Csongrád Megyei Levéltár (CsMLt.): VIII.1 és VIII. 5 fondok

Egri Érseki Levéltár (EÉL)

ELTE Levéltára (ELTE Lt.)

Esztergomi Prímási Levéltár (EPL): Vaszary, Csernoch, Serédi 41. Cat.

Evangélikus Országos Levéltár (EOL): 40-1. fond

Gödöllői Agrártudományi Egyetem Levéltára (GATE Lt.) 3c fond: Magyar Agrártudományi Egyetem Rektori Hivatalának iratai

Győri Püspöki Levéltár (GyPL)

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (HBML)

Heves Megyei Levéltár (HML)

Hittudományi Kar Levéltára (HKL): 1a, 1b fondok

Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Irattára (ZFI)

Magyar Képzőművészeti Főiskola Levéltára (MKF Lt.)

Magyar Országos Levéltár (MOL): a VKM Egyetemi Főosztályának iratai, K636 és XIX-I-1-h fondok

Műegyetem Levéltára (MEL) 4a, 4b, 4c, 10b fondok

Pécsi Püspöki Levéltár (PPL)

Piarista Levéltár (PL): a rendfőnöki hivatal iratai

Szegedi Püspöki Levéltár (SzPL)

Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (SzfvPL) 7495 lt. sz.

Testnevelési Főiskola Levéltára (TF Lt.)

Veszprémi Érseki Levéltár (VÉL)